XII.9.
35.3.I.6.
13
370

ANTONII
ARNALDI
DOCTORIS ET SOCII SORBONICI
DISSERTATIO THEOLOGICA.

In qua Auguſtiniana Propoſitio, DEFVIT PETRO GRATIA SINE QVA NIHIL POSSVMVS, *totius Traditionis autoritate confirmatur; à Scholæ contentionibus ſejungitur; cum variis Thomiſticæ Scholæ ſententiis conciliatur; & à pervulgatâ de præceptorum impoſſibilitate calumniâ purgatur.*

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA ROMA

M. DC. LVII.

35-3-I-6

SCRIPTIONEM *iſtam, Chriſtiane Lector, quam brevem eſſe malueram, longiorem neceßitas fecit. Multæ enim ac variæ nobis quæſtiones ex ſe inuicem nexæ pertractandæ fuerunt, vt omnia aduerſariis meis effugia præcluderem. Ita ſingulæ partes per ſe breues longam tamen ſummam efficiunt. Hoc autem, ni fallor, omnibus æquis rerum æſtimatoribus probabimus, ſententiam noſtram non modò in antiquorum Patrum, ſed in omnium Thomiſtarum tum veterum tum recentiorum doctrinâ nemine excepto peræquè veram eſſe. Quæſtiones illas de poteſtate proximâ: de gratiâ actuali: de poßibilitate præceptorum ita præcidimus, vt nulla mihi ne cauillandi quidem cauſa ſupereſſe videatur. Quamobrem Cenſores ipſos tam mihi licet ſine causâ infenſos vehementer oro atque obteſtor: vt hanc diſſertationem primùm legant; deinde ipſi reſpondere dignentur. Nam quò magis magíſque cogito, eò magis in eam ſententiam adducor, non intelligere ipſos quid ſentiam. Id mihi ex ipſorum ſuffragiis conijcere licuit in quibus tam aliena commenta mihi aſſicta ſunt, vt mirari ſatis non poßim tantam, vt mitißimè dicam, Theologorum indiligentiam, qui eius de quo ſententiam ferebant mentem explorare ne curauerint quidem: adeóque ſi hæc contentionis & odij flamma reſederit, hoc ſcio, diſſenſiones iſtas horæ momento componi poſſe: non enim illis modò ſolida cauſa non ſubeſt, ſed planè nulla; nullum, inquam, doctrinæ caput eſt, quod ipſi adhuc ad fidem pertinere vniverſi contendere auſi ſint, quod quidem à me negetur. Itaque dum maximè fictis coloribus me inſectantur, eadem omnia à quibuſdam ex ſuis propugnari ſinunt, in multis etiam iſta plauſu & gratulatione proſequuntur. Exemplo eſſe poteſt Holdeni Epiſtola, præcipuis, vt ipſe dictitat, Cenſoribus grata & probata, & tamen nihil illum à me diſſidere edita de hoc argumento ſcriptiuncula planum fecit.*

Sed illuſtrius adhuc huius rei exemplum ſuppeditant Theſes apud Presbyteros Oratorij defenſæ, & illuſtrißimis Galliæ Epiſcopis Lutetiæ congregatis nuncupatæ, eorumdemque, vt audio, frequentiâ cohoneſtatæ. In his enim totum controverſæ propoſitionis ſenſum his verbis expreſſum lego: Sufficiens gratia infallibiliter ſuo caret effectu: Efficax illum infallibiliter producit, idque in omni ſtatu. Vnde abſente hac (efficaci) ita non potuit Adam bonus ſe ſervare bonum, ex S. Auguſtino; VTI NEC PETRVS CHRISTVM CONFITERI: infallibiliter enim id non erant volituri: licet vtrumque ambo abſolutè potuerint. *Diſſentio quidem ab illius Theſeos autore quiſquis eſt, quòd gratiam efficacem ad perſeuerandum neceſſariam admittat etiam in ſtatu innocentiæ. Sed hoc in quæſtione verſari nemo dicat. At planè ille mecum ſentit in eo quòd Petrum ſine gratiâ efficaci, quam certè non habuit, Chriſtum non potuiſſe confiteri dicat, eumdémque potuiſſe per potentiam, vt ipſe explicat poſteà,* in actu primo conſtitutam. *Nihil enim affirmat aliud Epiſtolæ propoſitio; & quiſquis illi alium ſenſum tribuit, falſum affingit. Quod adverſariis meis denunciare ideo neceſſe eſt, quia video nihil aliud eos moliri, niſi vt ambiguum aliquod decretum ab Eccleſiæ poteſtatibus eliciant, vt illius ſpecie poſtmodum orbem chriſtianum ludificentur. Verùm poſt meam hanc conteſtationem, ſi quid calumniis ſuis à quibuſuis Eccleſiæ iudicibus auferant, in quo meus hic ſenſus non clarè & apertè damnatus appareat, manifeſtum vel hoc indicio omnibus erit iudices fraude & dolo circumuentos, nec propoſitionem verè damnatam dici poſſe, cùm in ſenſu alieno, fictitio, & per calumniam impoſito damnata ſit.*

Quamobrem ne ſit dubitationi locus decreti formam ipſe præformabo, quod ſi im-

petrent ab ullis Eccleſiæ iudicibus, ab illis quoque propoſitionem meam damnatam eſſe non diffitebor: Hæretica eſt illa propoſitio, quæ aſſerit Petro iuſto non affuiſſe gratiam efficacem agendi, ideſt confitendi Chriſtum (nam de gratiâ orandi nullus hîc ſermo) ſine quâ nihil poterat quod ad vincendam tentationem attinet, eâ poteſtate quæ complectitur omnia ad agendum neceſſaria. *Sin aliter ſe geſſerint, nihil agent omninò, omnéſque veritatis amantes Theologos in calumniam cogent inclamare.*

Sed quod in iiſdem quas dixi Theſibus legitur: Iis verò recentioribus non conſentimus, qui dum potentiam proximam negant cuiquam adeſſe ſine gratia efficace Saluatoris, per eam intelligi volunt illam vim voluntatis, &c. quâ ſi careat, adſint licet cætera omnia, nihilo magis ipſa bonum velle poſſit, quàm cæcus videre, claudus currere, beatus peccare. Carere autem eâ quotquot nunc efficaci gratiâ carent; *id, inquam, vnde didicerit prædictarum Theſium ſcriptor, & quinam ſint iſti recentiores libenter ex ipſo quæſierim; neque enim vllos legere me memini, qui ſic teneant aut doceant? Ego verò planè non ita me tenere profiteor: modò enim id vnum mihi concedatur, quod iſte autor ſatis luculentur explicat,* neceſſariam eſſe gratiam efficacem, vt poteſtatem actus primi in actu ſecundo applicet ac determinet, *adeóque nihil omninò boni ſine illâ unquam neque cogitando, neque orando, neque agendo factum eſſe, poteſtatem actus primi ſine gratia efficaci in omnibus generatim iuſtis libenter admitto.*

Speciatim verò in iuſtis volentibus & conantibus gratias excitantes admittendas fateor, eáſque Thomiſtico ſenſu ſufficientes. Quamobrem quæcumque demùm ſententia Conſtitutioni Innocentij X. ſubijciatur, fateor verum eſſe illum ſenſum, quo vulgo à Thomiſtis accipitur, nimirum omnibus iuſtis volentibus & conantibus adeſſe gratias excitantes ſufficienter Thomiſtico ſenſu, neque deeſſe illis gratiam quâ poſſibilia fiant præcepta; tum quia iam habent excitantem quâ poſſunt ſenſu prædicto, tum quia ſi illi gratiæ plenè conſenſerint (quod poſſunt ſi velint, quod ſi non faciant in culpâ ſunt) gratiam efficacem non ſolùm habituri ſunt, ſed iam habebunt; quia ſi quis gratiæ ſufficienti conſenſerit, vt ijdem docent, ſignum eſt à poſteriori affuiſſe illi gratiam efficacem. Hæc de iuſtis volentibus & conantibus, de quibus ſolis loquitur Conſtitutio Innocentij X. mihi cum Thomiſtis recentioribus planè conueniunt.

Cæterùm malè elici ex Conſtitutione ſummi Pontificis alterutram ex ſequentibus propoſitionibus, palàm eſt. Iuſtis ignorantibus, incogitantibus, nec volentibus nec conantibus adeſt cognitio, cogitatio, voluntas, conatus, id eſt, gratia excitans actualis: *vel*: Nullus vnquam iuſtus peccat, ne quidem venialiter, ex ignorantiâ, ex incogitantiâ, & ſine piâ voluntate, pioque conatu ab illo peccato abſtinendi. *Qui ſic acceperit ſummi Pontificis Conſtitutionem, non ipſam interpretatur, ſed nouam & planè diverſam Conſtitutionem condit, eamque, vt mihi quidem videtur, manifeſtè ſibi repugnantem. Quare non eſt credendum id voluiſſe Innocentium, donec alterutra ex iſtis propoſitionibus in aliquo ſummi Pontificis diplomate nominatim legatur expreſſa, quod ab Apoſtolicâ ſede fidenter hoc affirmo, nunquam impetrabunt adverſarij; & quamvis impetrarent, quod fieri non poteſt, ſuæ tamen propoſitioni Epiſtolæ veritas conſtabit, quæ gratiam actualem non dicit Petro defuiſſe, ſed ſolam efficacem, vt poſteà explicabitur. Hæc quanquam in huius diſſertationis ſerie fuſius explanentur, tamen in ipſo limine prædicta volui, in eorum gratiam quibus totam hanc ſcriptionem perlegere non vacabit. Ex omnibus autem perſpici poterit vnam quæſtionem rectè noueri poſſe,* vtrum gratia efficax effectum infallibiliter producens & ad agendum & ad orandum neceſſaria ſit, *quam doctrinam quoniam aduerſarij* OPTIMAM *eſſe profeſſi ſunt; nulla omnino controverſia iam ſupereſt.*

INDEX ARTICVLORVM
qui in hoc ſcripto continentur.

PRÆFATIO.

In quâ ſcriptionis occaſio, conſilium, & partitio declarantur, pag. 1.

PARS PRIMA.

In quâ Auguſtinianæ Propoſitionis veritas totius Traditionis autoritate roboratur.

ART. I. STatus quæſtionis exponitur, & quædam præmittuntur ad illam rectè intelligendam neceſſaria. p. 3

ART. II. Verus & præciſus Propoſitionis ſenſus oſtenditur. p. 5

ART. III. Senſum catholicum ſuperiùs expoſitum controverſæ propoſitionis verbis rectè exprimi potuiſſe oſtenditur, primùm ex Scripturis. p. 6

ART. IV. Eadem locutio ex Summis Pontificibus aſſeritur. p. 9

ART. V. Quod à Conciliis definitum eſt, ſine gratiâ nihil boni fieri poſſe, ab iiſdem Conciliis de gratiâ efficaci intellectum eſſe. p. 11

ART. VI. Auguſtini autoritate confirmatur, quod fide tenemus ſine gratiâ nihil fieri poſſe, de gratiâ efficaci eſſe intelligendum. p. 17

ART. VII. Idem fidei dogma, ſine gratiâ nihil fieri poſſe, ab iis Patribus qui poſt Auguſtinum adverſus Semipelagianos ſcripſerunt, de gratiâ efficaci ſemper intellectum eſſe. p. 23

ART. VIII. Sancti Thomæ, aliorúmque tum veterum tum recentiorum Scholæ Doctorum autoritate eadem veritas confirmatur. p. 27

ART. IX. Eadem locutio recentiorum Thomiſtarum autoritate aſſeritur, qui falsò ipſius inſectatores habentur. p. 29

ART. X. Eccleſiam in ſuis precibus in tantùm petere quod non poſſit, neque tamen aliam à Deo gratiam petere quàm efficacem. p. 32

ART. XI. Primæ Partis concluſio. p. 34

SECVNDA PARS.

Quâ conciliatur illa ſanctorum Patrum locutio: Sine gratiâ efficaci nihil fieri poteſt, cum illorum Thomiſtarum doctrina, qui gratiam efficacem non ad poſſe, ſed ad velle neceſſariam ſtatuunt.

ART. I. SCopus & conſilium ſecundæ illius partis aperitur. p. 37

ART. II. Conſenſio & diſſenſio Thomiſtarum inter ſe breviter aperitur. p. 38

ART. III. Exponitur & ſolvitur quæſtio ex duplici acceptioni vocis POSSE ab Alvare traditâ. p. 40

ART. IV. Vſitatiùs de eo cui deeſt aliquid neceſſarium dici NON POSSE, quàm POSSE; etiamſi illud quod deeſt, ad potentiam non pertineat. Variæ obſervationes circa illorum verborum uſum. p. 42

ART. V. Idem probatur ex præclaro ſancti Anſelmi loco. p. 45

ART. VI. Vſitatiùs dici non poſſe videre qui lumine carere ſupponitur, quàm poſſe, probatur ex variis locis Patrum: Iuſtus autem ſine gratiâ efficaci ſicut oculus ſine luce; ex omnibus Thomiſtis. p. 46

ART. VII. Idem oſtenditur ex adjutoriorum diviſione ab Auguſtino traditâ libro de geſtis Pelagii. p. 47

ART. II, Auguſtinum hic agere de vitando per totam vitam omni peccato etiam veniali quod iuſtum omnem poſse per gratiam ſufficientem ſibi collatam Tridentina Synodus dici vetat. p.91

ART. III, Gratiam, qua adiuuante ait Auguſtinus hominem eſse poſse ſine peccato, efficacem eſse, & qua non ſemper homines adiuuentur. p.92

ART. IV. Idem eſſe Auguſtino, poſſe hominem eſse ſine peccato, & fieri poſſe vt homo ſit ſine peccato; quod poſtremum ad gratiam efficacem ſine dubio pertinet. p.94

ART. V. Hominem viuere ſine peccato opus eſse diuinum, ideòque poſsibile, quia omnia poſsibilia ſunt Deo. p.95

ART. VI. Illuſtrantur varia Auguſtini loca de poſsibilitate præceptorum, p.99

ART. VII. DE GRATIA ORANDI. Explicatur nuperum Alphonſi le Moyne ſuper illa commentum: & ad propoſitionem controuerſam minimè pertinere oſtenditur. p.101

ART. VIII. Gratiam orandi omnibus ſemper præſentem malè elici ex illis Auguſtini verbis: Deus iubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis. p.103

ART. IX. Abſurda quædam Molinianæ iſtius orandi gratiæ conſectaria. p.104

ART. X. Inferuntur alia quædam non minùs abſurda. p.106

ART. XI. De Concilij Tridentini circa præceptorum poſſibilitatem mente, non vna ſed triplex Catholicorum Theologorum opinio. p.107

ART. XII. Aluareſianus ſenſus nihil officit controuerſiæ propoſitioni. Reijcitur tamen vt alienus, Moliniſticus autem vt falſus. p.110

ART. XIII. Bellarmini & Eſtij interpretatio quatuor rationibus confirmatur. p.112

ART. XIV. Totius operis concluſio, in qua turbarum iſtarum origo, & intoleranda Cenſuræ iniquitas paucis aperitur. p.115

FINIS.

ANTONII ARNALDI DOCTORIS ET SOCII SORBONICI DISSERTATIO THEOLOGICA.

In qua Auguſtiniana Propoſitio, defuit Petro gratia ſine quâ nihil poſſumus, *totius Traditionis autoritate confirmatur; à Scholæ contentionibus ſejungitur; & cum variis Thomiſticæ Scholæ ſententiis conciliatur.*

Ad Doctiſſimum Theologum N. N.

PRÆFATIO.

In quâ ſcriptionis occaſio, conſilium, & partitio declarantur.

PErlatæ ſunt ad me nonnullæ ſchedulæ in quibus duo magni nominis Theologi amicè inter ſe concertant ſuper illâ quæſtione, an de iuſto gratiâ efficaci deſtituto verè dici poſſit, deeſſe illi gratiam ſine quâ nihil poſſumus. Diſputationem illam commouerat propoſitio à me ex Chryſoſtomo & Auguſtino deſcripta, quam nonnulli in me iniquiores contumelioſis hæreſeos, & blaſphemiæ notis affecerunt.

Inter illos autem Theologos illud video conuenire, gratiam efficacem ad ſingulos pietatis actus neceſſariam eſſe, & ſine eâ nihil vnquam boni fieri. Imò eorum alter qui nonnihil à me diſſentire ſe putat, pro eâ quâ pollet antiquitatis notitiâ libenter agnoſcit, *innumera ex Patribus loca poſſe congeri, in quibus aſſerunt, ſine gratia efficaci nihil fieri poſſe, atque illo elogio ſemper ab Auguſtino donari gratiam de quâ cum Pelagio diſputat, cum tamen diſputet de efficaci.* Vnde nulli dubium eſſe poteſt, quid ille de Cenſurâ ſentiat, quæ nullâ

additâ exceptione eam propoſitionem proſcribit,quam clariſſimus ille Theologus infinitis penè locis in Patrum ſcriptis inueniri fatetur.

Leuis tantùm diſſenſio ſupereſt, quòd alter eorum ſine gratia efficaci potentiam proximam haberi vult, alter ſine eâ potentiam proximam haberi negat. Iſte eâ maximè ratione nititur, quòd potentiæ proximæ nomine intelligatur ea quæ complectitur omnia ad agendum neceſſaria, ideóque illi tribui non poſſit cui gratia efficax ad agendum neceſſaria deſit. Alter verò qui in ea opinione eſt quam hodie multi ex Thomiſtis profitentur, gratiâ efficaci non dari *poſſe*, ſed *velle & agere*, potentiæ proximæ nomine eam intelligit cui nihil deeſt ex parte potentiæ, licet aliquid deſit ex parte actus; ideóque etiam in ijs potentiam proximam eſſe contendit quibus deeſt gratia efficax; quia, inquit, per illam non fit vt velle poſſimus, ſed vt velimus.

De hâc controuerſiâ quid ipſe ſentiam quia cognoſcere ſtuduerunt, impoſitum mihi munus eò libentiùs ſuſcepi, quòd illa verborum potiùs quàm rerum contentio eſſe mihi viſa eſt, adeóque vtriuſque ſenſum & optimè inter ſe conciliari poſſe, nec vllo modo cum ſubjectâ propoſitioni meæ ſententiâ pugnare arbitratus ſum. Auguſtiniana enim illa propoſitio, quam in epiſtolâ meâ retuli, ſenſum habet omnino ſegregatum ab omnibus illis quæſtionibus quæ inter illos Theologos efficacis gratiæ patronos agitantur. Id affirmat quod inter illos conuenit, illud in quo diſſident non attingit. Solos illa Moliniſtas, & alios efficacis gratiæ hoſtes inuadit, ab illis etiam ſolùm invadi poteſt: indigniſſimum verò fuerit illam à Thomiſtis non defendi, quorum aduerſus Molinianos cauſam agit.

Ergò ne cum dubiis & obſcuris quæſtionibus certiſſima Eccleſiæ fides permiſceatur, tria mihi præſtanda putaui, & in totidem partes digerenda.

Primâ propoſitionis meæ & ſenſum & verba ſic tutabor, vt grauiſſimis Summorum Pontificum, Conciliorum, Patrum teſtimoniis illam ad fidem pertinere conuincam.

Alterâ ſic illam ratione confirmabo vt optimè cohærere doceam cum illorum Thomiſtarum ſententiâ, qui gratiam efficacem non ad poſſe, ſed ad velle; non ad actum primum, ſed ad ſecundum neceſſariam ſtatuunt, in qua mihi varia de ſenſu illius verbi *poſſe*, & de poſſibilitatis Thomiſticæ naturâ inquirenda & diſputanda ſunt.

Tertiâ denique meum de ipſis illis quæſtionibus ſcholaſticis, & de variarum vocum acceptione ſenſum ſic exponam, ut tamen meam ſuper illis controverſiis ſententiam conjungi nullatenus velim cum propoſitionis meæ ſenſu, quæ Traditionis autoritate firmata & tuta, periclitari non debet ex iis opinionibus, in quibus pro humani ingenij infirmitate errare nonnunquam citra fidei diſpendium Theologi poſſunt.

 375

PARS PRIMA.

In qua Auguſtinianæ Propoſitionis veritas totius Traditionis autoritate roboratur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Status quæſtionis exponitur, & quædam præmittuntur ad illam rectè intelligendam neceſſaria.

TOtius controverſiæ ſumma eſt, vtrùm de iuſto gratiâ efficaci deſtituto verè & catholicè dici queat, *deeſſe illi gratiam ſine quâ nihil poſſumus vel ad bene agendum vel ad tentationes vincendas.* Nam ſi de aliquo iuſto id dici poteſt, vtique de Petro, quem in lapſu gratiam efficacem non habuiſſe conſentiunt omnes. Tota autem illius controuerſiæ difficultas eò redit, vtrum verè dicatur, *ſine gratiâ efficaci nihil hominem poſſe.* Nam hoc concesſo nemo eſt qui conſequens eſſe non videat, eum qui caret gratiâ efficaci, vt caruit Petrus, carere vtique gratiâ ſine quâ nihil poſſumus. Ergo vtrum probes vel generatim ſine gratiâ efficaci nihil hominem poſſe, vel ſpeciatim iuſtum gratiâ efficaci deſtitutum nihil poſſe, nihil omnino ad probationis firmitatem intereſt.

Antequam verò quæſtionis huius tractationem aggrediar, duo præmittenda ſunt. Primum eſt, cùm de victoriâ tentationis loquor, eam me victoriam intelligere quâ pio in Deum affectu tentatio vincitur: neque enim neceſſaria eſt gratia efficax, vt praua cupiditas aliâ, licet fortaſſe minùs noxiâ, cupiditate vincatur. Eâdemque ratione, cùm aio ſine gratiâ Dei nihil boni fieri poſſe, ad præcidendas omnes controverſias, de eo bono me id accipere, quod ad ſalutem pertineat.

Alterum eſt, per gratiam efficacem hîc à me intelligi miſericordiam Dei quemcumque in nobis bonæ voluntatis motum, ſiue perfectum ſiue imperfectum, efficaciter operantem: non verò eam ſolam, quæ plenam & integram vel ad Deum conuerſionem, vel boni faciendi voluntatem inſpirat, quam ſolam efficacis gratiæ nomine Thomiſtæ vulgò deſignare ſolent. Vnde quæſtionis ſenſus eſt, vtrum verè & catholicè dici queat, ſine gratiâ efficaci nihil boni fieri poſſe: hoc eſt, ſine illa gratiâ efficaci, quæ ad vnumquemque pium voluntatis motum neceſſaria eſt, pium illum motum haberi non poſſe: neminem exempli cauſa ſine illa gratia habere poſſe ipſam imperfecti boni cupiditatem: neminem orare poſſe, niſi cui ille ſpiritus qui pro nobis interpellat, quia interpellare nos facit, orandi inſpiret affectum: neminem poſſe tentationes ſuperare, niſi cui per efficacem Chriſti gratiam tentationis victoria concedatur: neminem in bono perſeuerare poſſe, niſi cui perſeuerantia ipſa donetur, itavt non ſolùm ſine iſto dono perſeuerans eſſe non poſſit, verùm etiam vt per hoc donum non niſi perſeuerans ſit.

Poſtremum, quod maioris adhuc momenti eſt, non id quæri; an iuſti omnibus ſemper adſit gratia quâ Dei mandata poſſibilia fiant, & quâ tentationes vinci poſſint: ſed illud ſolum, vtrùm verè & catholicè dicatur, ſine gratiâ efficaci, quam iuſtis aliquando deeſſe omnes fatentur, nihil boni fieri, & tentationes vinci non poſſe. Quamuis enim illæ propoſitiones inter ſe pugnare videantur, adeò tamen non pugnant, vt vtraque ad Eccleſiæ doctrinam ex æquo pertineat. Verum & catholicum eſt, omnes iuſtos ope gratiæ interioris ſemper poſſe mandata ſeruare, ac tentationes vincere, quantùm *ad ſufficientiam operatiuæ virtutis*, vt loquitur S. Thomas. Sed non minùs verum & catholicum, imò longè magis etiam Traditionis autoritate munitum, iuſtis eam aliquando gratiam deeſſe, ſine quâ nihil fieri poteſt, nedum graves tentationes ſuperari.

Ad prius illud dogma ſtabiliendum quamuis verum & orthodoxum, pauca tamen admodum Patrum teſtimonia ſuppetunt. Rarò enim illi de aliâ poteſtate loquuntur, quàm quæ vel ſit naturæ ſeclusâ gratiâ; vel gratiæ efficacis, & cum effectu ſemper conjuncta ſit. At poſtremum illud tot ſcripturarum, Conciliorum, Patrum vndique concinentibus teſtimoniis confirmari poteſt, ut ſi quis totam Traditionem commouere velit, innumeris pene locis illud aſtruere poſſit, *ſine gratia efficaci nihil nos poſſe*, quam gratiam juſtis aliquando deeſſe nemo inficiari queat. Quare cùm multa in his contentionibus mirer, quia inuſitata & noua, tum nihil magis, quàm illam ſententiam, *ſine gratia efficaci nihil homines poſſe*, quæ Patrum libros tractantibus vndique in oculos incurrit, ab iis qui ſe Theologos haberi velint, in dubium reuocari.

Nec tamen ſic illam amplectimur ut ab alterâ recedamus, quam ut catholicam & orthodoxam ſemper profeſſi ſumus. Nouimus enim id catholici eſſe Theologi, qui fidem non humanâ ratione, ſed diuinâ autoritate metiatur, eâ quæ inter quaſdam Chriſtianæ doctrinæ ſententias pugnâ nonnunquam apparet, ab iis pariter amplectendis non deterreri, ſi ab Eccleſiâ quam unam fidei ſuæ normam agnoſcit, ſibi pariter commendentur.

Illo animo qui non fuerunt, errorum & hæreſeum duces adverſus Eccleſiam fuerunt. Quarum ſi quis orignem diligenter attendat, non aliam ferè reperiet, niſi quia ita ſe quibuſdam, licet veris alioquin & catholicis dogmatis addicebant, ut quicquid illis repugnare in ſpeciem videretur, continuò velut erroneum ſolitâ hæreticis temeritate reijcerent. Vnitatem diuinæ naturæ cum perſonarum multiplicitate conciliare Sabelliani non potuerunt: ergo vnitatem ſic confeſſi ſunt, vt Trinitatem perſonarum negauerint. Ariani contrà quia vnitate naturæ deſtrui perſonarum pluralitatem putarunt, ſic tres perſonas profeſſi ſunt, vt vnitatem naturæ diuiſerint. Perſonas in Chriſto duas eſſe aſſeruerunt Neſtoriani. Fons erroris ex eo eſt, quòd perſonæ vnitatem cum naturarum diuerſitate conjungere non potuerunt. At Eutychiani ſimili causâ in oppoſitam hæreſim prolapſi ſunt; ſic enim vnam in Chriſto perſonam eſſe docuerunt, vt duas in vnum naturas miſcuerint. Denique ne abeamus ab illâ controuerſia, quæ his temporibus inter catholicos maximè iactatur, liberi arbitrij cum gratia componendi ſummam difficultatem eſſe fatetur Auguſtinus, quâ tamen non tardata Eccleſia ſic gratiam confitetur, vt liberum non neget arbitrium: ſic arbitrium humanum agnoſ-

eis, vt gratiæ in illud imperium pariter agnoſcat. Pelagiani contrà & Caluiniſtæ, quia hâc animi demiſſione non fuerunt, in oppoſitos errores, ſed ex eodem fonte profectos impegêre; illi gratiæ neceſſitatem & imperium negauerunt, hi ſub imperio gratiæ liberam manere voluntatem non putauerunt. Vtrumque damnat Eccleſia; quia gratiâ non adimi liberum arbitrium, ſed liberari ſentit. *Non enim*, vt ait Proſper contra Collat. c. 12. *periculum eſt libero arbitrio ex gratiâ Dei, nec voluntas auferetur, cum in ipsâ bene velle generatur.*

Sic affecti in iis quæ hodie vigent contentionibus eſſe debemus. Summorum Pontificum Conſtitutiones ex æquo reuereamur, quia parem omnes autoritatem obtinuerunt. Sed non ita ſimus præpoſterâ in recentiores pietate, vt ab illis conuulſum putemus quidquid à deceſſoribus ſuis, quidquid ab antiquis Conciliis, quidquid à perpetuâ Eccleſiæ traditione definitum ac ſancitum eſt. Qui aliter ſe gerunt, ſchiſma in ipſam vnitatis ſedem inducunt; exitiale contemnendæ Traditionis exemplum inuehunt; & dum vnius Pontificis Cōſtitutione totam antiquitatem peruerſâ ipſius interpretatione damnatam volunt, Caluiniſtis Eccleſiæ hoſtibus hanc facultatem ſuppeditant, vbique, vt faciunt, iactandi, Pontificiâ Conſtitutione antiquam Eccleſiæ fidem eſſe damnatam.

Nos verò vt illorum hæreticam audaciam ex animo deteſtamur, ſic illis fortiter reſiſtendum putamus, qui Pontificis decreto contra eius mentem abutuntur, ad ea dogmata deſtruenda quæ pro certiſſimis hactenus habita ſunt. Quanta poſſumus demiſſione animi Decretum Innocentij X. veneramur & amplectimur; ſed non minori veneratione Innocentij I. Cœleſtini, Gregorij, totius denique Traditionis conſenſum nobis colendum eſſe iudicamus. Non illum à ſuis deceſſoribus diſtrahimus, imò optimè conciliari poſſe arbitramur. Et ſi nobis illorum conciliandorum ratio non ſatis appareret, religioſiùs tamen putaremus etiam quæ pugnare inter ſe viderentur amplecti, quàm dum vnum ſequimur, reliquos omnes deſerere atque damnare. Ergo ſinceram animi mei reuerentiam in poſtremi Pontificis Decretum conteſtatus, & id præterea profeſſus, minimè, vt iam dixi, negare me iuſtis omnibus veram & interiorem adeſſe gratiam quâ mandata ſeruare, & tentationes ſuperare poſſe verè dicuntur: id vnum mihi quærendum propono, num etiam verè dici poſſit, ſine gratiâ efficaci, quâ iuſtus aliquando deſtituitur, nihil boni fieri poſſe, neque tentationes ſuperari.

ARTICVLVS II.

Verus & præciſus Propoſitionis ſenſus oſtenditur.

QVæſtionis autem illius aut ſenſus ſpectatur, aut verba. Non enim modò rectè ſentire debemus, ſed etiam catholicè loqui. Verùm in neutro me ab Eccleſiæ vel doctrinâ vel ſermone receſſiſſe, in neutro me cum Thomiſtis & cum clariſſimo Theologo pugnare facilè demonſtrabo.

Cum de iuſto gratiâ efficaci deſtituto dixi, *illum tentationem ſuperare non*

poſſe, vel *Petro defuiſſe gratiam, ſine quâ vinci non poterat tentatio*, hoc ſolùm ſignificare volui, *illum à Deo non accepiſſe quidquid ad vincendam actu tentationem neceſſarium eſt*; vel quod in idem recidit, *ipſum aliquo auxilio ad vincendam tentationem neceſſario caruiſſe*, quod quidem auxilium non ex ipſius nutu, ſed ex divinâ miſericordiâ penderet; vel denique *hæc duo ſtare ſecum & componi non poſſe, vt Petrus gratiâ efficaci deſtitutus fuerit, vt reuera fuit, & tamen tentationem re ipsâ ſuperaret.*

Quamvis autem catholico Theologo mentem ſuam aperienti fides abrogari non debeat, tamen in Apologeticis meis nullum alium ſub propoſitionis meæ verbis ſenſum incluſum eſſe non modò teſtatus ſum, ſed etiam probaui ex alijs epiſtolæ meæ locis, quibus eamdem ſententiam complexus eram. At in iſto ſenſu nihil eſt quod omnibus S. Thomæ diſcipulis non probetur. Sic enim omnes ad vnum ſentiunt, gratiam efficacem quæ conſenſum voluntatis infallibiter elicit, ad omnia pietatis opera, ad bonam voluntatem neceſſariò requiri; atque adeò illam eſſe, *quâ ſolâ*, ut ait Auguſtinus de Correp. & gr. c. 2. *homines liberantur à malo; & ſine quâ nullum prorsùs ſine cogitando ſine volendo & amando faciunt bonum.* Hoc quicumque profitebitur, quemadmodum omnes Thomiſtæ profitentur, mecum velit nolit ſaciet & ſentiet. Hoc enim vnum fidei Chriſtianæ dogma quo ſalus hominum non ex humana, ſed ex divinâ voluntate ſuſpenditur, jam per multos annos adverſus Molinianos tuentur Auguſtini diſcipuli. Quamquam verò in iſto certamine omnibus iniquitatibus & calumniis oppreſſi ſunt; illud tamen perfectum eſt, vt à cardine quæſtionis dejecti Moliniſtæ, ad neſciò quas argutationes, & alienas planè contentiones diſputationem avertere cogantur, licet in omnibus id vnum ſpectent, vt gratiæ efficacis doctrinam quam apertè aggredi non audent, cuniculis & inſidiis euertant, quod ſe cenſuræ ſuæ ope potiſſimùm perfecturos arbitrantur.

ARTICVLVS III.

Senſum catholicum ſuperiùs expoſitum controuerſæ propoſitionis verbis rectè exprimi potuiſſe oſtenditur, primùm ex Scripturis.

CVm igitur illud conſtet ex omnium Auguſtini & Thomæ diſcipulorum mente; imò ex certiſſimâ Eccleſiæ doctrinâ verè & catholicè dici; 1. *Iuſtis, vt Petro, aliquando deeſſe gratiam efficacem ad vincendam tentationem neceſſariam.* 2. *Iuſtis aliquando deeſſe divinum auxilium ad vincendam tentationem neceſſariò prærequiſitum.* 3. *fieri non poſſe vt hæc duo inter ſe componantur: Iuſtus gratiâ efficaci caret, & iuſtus vincit tentationem.* His poſitis quæritur, utrùm illi ſenſus, quos omnibus Thomiſtis probari certum eſt, illis vocibus exprimi poſſint: *Iuſtis aliquando deeſt gratia ſine quâ tentationes vinci non poſſunt*; vel, *iuſtis deeſt aliquando gratia ſine quâ nihil poſſunt ad vincendam tentationem*; vel: *iuſti aliquando non poſſunt vincere tentationem.* Eccleſiaſtica autem loquendi ratio ad duas normas exigi poteſt; primùm ad autoritatem

Scripturæ, Patrum, Theologorum; deinde ad humanæ rationis, vulgariſque ſermonis arbitrium. At ſi ſuperiùs expoſitas locutiones ex alterutro metiamur, manifeſtò patebit omnes tum antiquos tum recentiores Eccleſiæ ſcriptores illis frequentiſſimè vſos, & eo quo diximus ſenſu; neque aliter loqui debuiſſe, niſi ab omnium hominum loquendi more diſcedere vellent. Quæ ad autoritatem ſpectant, in hâc priori parte tractabimus: quæ ad rationem, humanique ſermonis arbitrium, ad alteram reijciemus. Ex eo enim præcipuè pendet quod in ſecundâ diſſertationis hujus parte probandum ſuſcepimus, hanc loquendi formulam cum illorum Thomiſtarum ſententiâ minimè pugnare, qui gratiam efficacem non *ad poſſe*, ſed *ad velle tantùm & agere* dari contendunt.

Vt Eccleſiæ doctrina, ſic eius ſermo fluxit ex Scripturis. Ergò ut exploretur an illa loquendi ratio, *ſine gratiâ efficaci nihil fieri poteſt*, catholica & orthodoxa ſit, nulla commodior via eſt, quàm ſi expendantur illa Scripturæ loca, in quibus affirmat ſine gratiâ nihil fieri poſſe. Nam ſi pateat, illa loca de gratiâ efficaci ſemper à Patribus intellecta, catholicus non ſit qui de gratiâ efficaci dici poſſe neget, ſine eâ nos nihil poſſe.

Hoc poſito facilè probari poteſt, omnia Scripturæ loca ex quibus ea ſententia, *ſine gratia nihil fieri poteſt*, elicitur, de gratiâ efficaci ab iis Patribus qui de gratiâ ſcripſerunt, ſemper accepta. Vt ſingula non percurram, de gratiâ efficaci loquitur Chriſtus Ioan. 6. cùm ait: *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me traxerit eum. Trahitur enim homo*, vt ait Auguſtinus l. 1. ad Bonif. c. 19. *miris modis ut velit, ab illo qui novit intùs in ipſis hominum cordibus operari, non vt homines, quod fieri non poteſt, nolentes credant, ſed vt volentes ex nolentibus fiant.*

De Gratiâ efficaci loquitur Chriſtus, cùm ibidem addit: *Sunt quidam ex vobis qui non credunt; proptereà dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo*, hoc eſt interprete Auguſtino de præd. ſanct. c. 8. *niſi donum acceperit à Patre, quo credat in Chriſtum.*

De Gratiâ efficaci loquitur Paulus in illis verbis: *Non quia idonei ſumus cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* De ea enim loquitur gratiâ, quâ ipſe ad fidem converſus eſt, & quâ ex nolente factus eſt volens, vt teſtatur Aug. de Præd. SS. c. 2. *Averſus quippe*, inquit, *à fide quam vaſtabat, eique vehementer adverſus, repentè eſt ad illam gratiâ potentiore converſus, convertente illo, cui hoc ipſum facturo per Prophetam dictum eſt: Tu convertens vivificabis nos, vt non ſolùm ex nolente fieret volens credere, verùm etiam ex perſecutore, perſecutionem in eius fidei quam perſequebatur defenſione pateretur. Donatum quippe illi erat à Chriſto, non ſolùm vt crederet in eum, verùm etiam vt pateretur pro eo. Et ideò commendans iſtam gratiam, qua non datur ſecundùm aliqua merita, ſed efficit omnia bona merita; Non quia idonei ſumus, inquit, cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.*

De Gratiâ efficaci loquitur Sapiens, cùm ait: *Cùm ſcirem quia nemo poteſt eſſe continens niſi Deus det. Et hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cuius eſſet hoc donum, adij Dominum & deprecatus ſum.* Hoc enim loco Pelagianos ſæpe compellit Auguſtinus ad gratiæ efficacis neceſſitatem agnoſcendam. *Proprium arbitrium*, inquit ep. 143. *niſi Dei gratiâ juvetur, nec ipſa bona voluntas eſſe in*

homine poteſt. Deus eſt enim, inquit Apoſtolus, qui operatur in nobis & velle & operari pro bonâ voluntate; non ſicut iſti ſentiunt, tantummodo ſcientiam revelando, ut noverimus quid facere debeamus; ſed etiam inſpirando charitatem, vt ea quæ diſcendo nouimus, etiam diligendo faciamus. Nam vtique nouerat ille quàm magnum bonum eſſet continentia, qui dicebat: Et cùm ſcirem quia nemo poteſt eſſe continens niſi Deus det.... Nec tamen ei ſcientia ſuffecit, ſed ait: Adij Dominum & deprecatus ſum illum. Non igitur tantummodò in hoc nos adiuvat Deus, vt ſciamus quid agendum ſit; verùm etiam vt amando agamus, quod diſcendo iam ſcimus.

De gratiâ efficaci loquitur Chriſtus Ioan. 15. cùm ait: *Sine me nihil poteſtis facere.* Hic enim locus quo maximè nititur catholicum illud dogma, *ſine gratiâ Dei nos nihil poſſe*, ab omnibus Patribus quos ad gratiæ ſuæ defenſionem excitavit Deus, de efficaci gratiâ ſemper intellectus eſt. *Quomodò eſt*, inquit Aug. l. 4. ad Bonif. cap. 6. *hominis bonum propoſitum ſine miſerante priùs Domino, cùm ipſa ſit bona voluntas quæ præparatur à Deo?..... Reluctanti enim priùs aditus divinæ vocationis ipſâ Dei gratiâ procuratur: ac deinde in illo iam non reluctante ſpiritus virtutis accenditur. Verumtamen in omnibus quæ quiſque agit ſecundum Deum, miſericordia eius præuenit eum. Quod iſti nolunt, quia non eſſe catholici, ſed Pelagiani volunt.... Ita namque illis tumor ipſe aures cordis obſtruxit, vt non audiant: Quid habes quod non accepiſti? Non audiant: Sine me nihil poteſtis facere. Non audiant: Charitas ex Deo eſt. Non audiant: Deus partitus eſt menſuram fidei. Non audiant: Spiritus vbi vult ſpirat. Non audiant: Nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo. Non audiant quod per Ieremiam dicit Dominus: Et timorem meum dabo in cor eorum, vt à me non recedant, & viſitabo eos, vt bonos eos faciam.* Innumera ex Auguſtino aliiſque Patribus loca proferri poſſunt, quibus hanc Chriſti ſententiam, *ſine me nihil poteſtis facere*, vel de gratiâ efficaci apertè intelligunt, vel cùm aliis Scripturæ teſtimoniis connectunt, quæ ad gratiam efficacem procul dubio pertinent. Nullus verò, fidenter hoc aſſero, locus reperietur, in quo hæc Chriſti verba de illâ gratiâ interpretati ſint, quæ det ſolam boni poſſibilitatem, etiamſi nec velit homo, nec agat bene, vt loquitur Auguſtinus.

Hæreticæ porrò temeritatis eſt Scripturæ ſenſus ex ingenio petere, non ex antiquorum Patrum conſenſione. Convenit enim inter catholicos, vt Scripturas ipſas, ſic Scripturarum ſenſum ad nos Traditionis alueo deferri; & præcipuè ex illorum Patrum ſcriptis in ſingulis quibuſque fidei capitibus hauriendum eſſe, quos ad illa explicanda & cæleſtibus oraculis confirmanda Deus Eccleſiæ ſuæ conceſſit; quod egregiè à Perronio notatur in opere poſthumo ad Regem Britanniæ obſ. 4. c. 5. vbi eximium illum Auguſtini locum affert ex ſerm. 4. *Multi*, inquit, *qui optimè poterant Scripturas cognoſcere & pertractare, latebant in populo Dei, nec aſſerebant ſolutionem quæſtionum difficilium, cùm calumniator nullus inſtaret. Numquid enim perfectè de Trinitate tractatum eſt, antequam oblatrarent Ariani? Numquid perfectè de pœnitentia tractatum, antequam obſiſterent Nouatiani? Sic non perfectè de baptiſmate tractatum eſt, antequam contradicerent foris poſiti rebaptizatores; nec de ipsâ vnitate Chriſti enucleatè dicta erant quæ dicta ſunt, niſi poſtquam ſeparatio illa vrgere cœpit fratres infirmos.* Quibus addit Perronius, nec de libero arbitrio perfectè tractatum eſſe ante Pelagianos. Cuius rei rationem idem Auguſtinus in

Pſal. 67. his verbis expoſuit. *Multi enim ſenſus ſcripturarum ſacrarum latent, & paucis intelligentioribus noti ſunt, nec aſſeruntur commodiùs & acceptabiliùs, niſi cùm reſpondendi hæreticis cura compellit. Denique quàm multi Scripturarum ſenſus de Chriſto Deo aſſerti ſunt contra Photinum; quàm multi de homine Chriſto contra Manichæum; quàm multi de Trinitate contra Sabellium; quàm multi de vnitate Trinitatis contra Arianos, Eunomianos, Macedonianos; quàm multi de Catholicâ Eccleſiâ aduerſus Donatiſtas & Luciferianos?*

Vt ergo hoc argumento breuiùs aſtringam, Scripturæ ſenſus circa vnumquodque fidei caput ex iis potiſſimùm Patribus repetendus, qui illud aduerſus hæreticos propugnarunt. At illum Scripturæ locum, *ſine me nihil poteſtis facere*, & ſimilia, nuſquam de aliâ quàm de efficaci gratiâ interpretantur illi Patres, qui de gratiâ ſcripſerunt aduerſus Pelagianos & illorum reliquias. Igitur ex illis inuictè probari poteſt verè & catholicè dici *ſine gratiâ efficaci nos nihil poſſe*; adeòque *iuſtis quibus deeſt gratia efficax, deeſſe gratiam ſine quâ nihil poſſumus.*

ARTICVLVS IV.

Eadem locutio ex ſummis Pontificibus aſſeritur.

CErtum eſt hoc fidei catholicæ capùt ab Eccleſiâ aduerſus Pelagianos definitum ac defenſum eſſe, *ſine gratiâ Dei nihil boni fieri poſſe.* De ſenſu tantùm lis eſſe inter catholicos poteſt. Iam verò inuictè demonſtrari poſſe arbitror, gratiam ſcilicet illam ſine quâ nihil fieri poſſe definiunt ſummi Pontifices & Concilia, non aliam eſſe quàm efficacem.

INNOCENTIVS I.

HOc dogma fidei primus, ſi non tempore, at autoritate, definiuit Innocentius I. *Quotidiana*, inquit ille ad Africanos Patres, *præſtat ille remedia, quibus niſi freti confiſique nitamur,* NVLLATENVS *vincere humanos* POTERIMVS *errores; neceſſe eſt enim vt quo auxiliante vincimus, eodem iterum non adiuuante vincamur.* Et paulò ſuperiùs: *Quemadmodum Pelagius Cœleſtiuſque ſepoſitâ omni reſponſione pſalmorum, taliquè abdicatâ doctrinâ ſuaſuros ſe aliquibus eſſe confidunt, nos adiutorium Dei nec debere quærere, nec egere, cùm omnes ſancti* NIHIL SE SINE HOC AGERE POSSE TESTENTVR. Sed quæ tandem illa gratia eſt, ſine qua nihil nos poſſe definit Innocentius? Illa nempe *quâ auxiliante vincimus*; illa *quæ magnis precibus implorata deſcendit*; illa *cuius obtinendæ causâ vir beatus & iam electus ita Dominum deprecatur poſtulans: Adiutor meus eſto, ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.* Quæ ad gratiam efficacem pertinere & per ſe clarum eſt, & ab Aluare, Medina, cæteriſque Thomiſtis agnitum, vt infra oſtendemus.

Prætereà, eamdem gratiam intellexit Innocentius, quam ejus Decreto ſtabiliri petierant Africani Patres. Nihil autem clarius quàm illos Epiſcopos non aliam quàm efficacem ſignificaſſe. *Hoc itaque geſtum*, inquiunt, *Domine frater ſancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt ſtatutis noſtræ mediocritatis, etiam Apoſtolicæ Sedis adhibeatur autoritas, pro tuendâ ſalute multorum, &*

quorumdam peruerſitate etiam corrigendâ. Id enim agunt iſti damnabilibus diſputationibus ſuis, vt non defendendo, ſed potiùs in ſuperbiam ſacrilegam extollendo liberum arbitrium, nullum relinquant locum gratiæ Dei. Sed cui gratiæ? An ſufficienti, quæ nullum vmquam effectum habeat? Vide quid addant. *Gratia Dei quâ Chriſtiani ſumus, quâ & ipſum noſtræ voluntatis arbitrium verè fit liberum, dum à carnalium concupiſcentiarum dominatione liberatur, dicente Domino, ſi vos Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis, quod auxilium fides impetrat quæ eſt in Chriſto Ieſu.* Illam gratiam prædicant de quâ intelliguntur hæc Scripturæ loca: *Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei.* Et illud: *habentes dona diuerſa ſecundum gratiam quæ data eſt nobis.* Et *Gratias Deo qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* Denique vt paucis abſoluam, in Epiſtolis Synodorum Carthaginenſis & Mileuitanæ ad Innocentium, & Innocentij ad illas Synodos, in quibus maximè commendatur gratia Dei ſine quâ nihil poſſumus, nullus eſt locus qui ad aliam gratiam quàm efficacem cum aliquâ veriſimilitudine referri poſſit, præſertim à Thomiſtis, qui fatentur non alterius gratiæ confeſſionem à Pelagio poſtulatam, quàm illius quâ Deus facit ut faciamus, hoc eſt efficacis, vt ſæpe docet Aluarez, ac potiſſimum diſp. 1. & 99.

COELESTINVS.

SIne gratiâ Dei nihil fieri poſſe definiuit Cœleſtinus Pontifex in ep. ad Gall. c. 9. *Quod ita Deus in cordibus hominum, atque in ipſo libero operetur arbitrio, vt ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit; quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus.* Cui verò dubium eſſe poteſt, quin ea gratia efficax ſit, per quam Deus *in ipſo libero arbitrio omnem motum bonæ voluntatis operatur.*

Nec verò in illo ſolùm loco, ſed in iis omnibus diuinis planè de gratiâ capitibus nullam aliam gratiam præter efficacem ſtatuit Cœleſtinus. Ad quam enim gratiam niſi efficacem pertinet, *quòd omnia ſtudia, & omnia opera ac merita Sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda ſint; quia nemo aliunde ei placeat, niſi ex eo quòd ipſe donauerit.*

Quam gratiam niſi efficacem confirmat ex illis Eccleſiæ precibus, quibus à Deo poſtulat, *vt infidelibus donetur fides. vt hæretici catholicæ fidei perceptione reſipiſcant, quæ non perfunctoriè neque inaniter à Domino peti, rerum ipſarum monſtrat effectus; quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere?*

Quam gratiam niſi efficacem confirmat ſub illius finem egregiis illis verbis: *Omnium bonorum affectuum atque operum, & omnium ſtudiorum, omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur auctorem, & non dubitemus ab ipſius gratiâ omnia hominis merita præueniri, per quem fit vt aliquid boni & velle incipiamus & facere. Tanta eſt enim erga omnes homines bonitas Dei, vt noſtra velit eſſe merita quæ ſunt ipſius dona, & pro his quæ largitus eſt, æterna præmia ſit donaturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult & velimus & agamus?*

Igitur cùm de gratiâ efficaci vbique loquatur Cœleſtinus, manifeſtum

eſt de eadem gratiâ intelligendum eſſe quod de ipſis iuſtis c. 6. docet, *neminem etiam baptiſmatis gratiâ renouatum idoneum eſſe ad ſuperandas diaboli inſidias, & ad euincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum adiutorium Dei perſeuerantiam bonæ conuerſationis acceperit.* Quod ad gratiam efficacem referri debere, vel illa locutio ſatis indicat, *per adiutorium Dei perſeuerantiam bonæ conuerſationis acceperit*: Sine manifeſtâ enim abſurditate dici non poteſt eum qui in bona conuerſatione non perſeverauit, perſeuerantiam bonæ conuerſationis à Deo accepiſſe. Igitur vel à Cœleſtino definitum non eſt, ſine gratiâ Dei nos nihil poſſe, & ad vincendas tentationes minimè idoneos eſſe: vel illud ab ipſo ſancitum eſt de gratiâ efficaci, de quâ vnâ loquitur.

SANCTVS LEO.

INter Summos Pontifices qui gratiam Dei, ſine quâ nihil poſſumus, aduerſus renaſcentes Pelagianæ hæreſeos frutices aſſeruerunt, non poſtremus eſt S. Leo. Quàm verò ille gratiam intellexit? An quæ dat merum *poſſe*, etiamſi nec velimus, nec agamus; an verò quæ facit vt velimus, ipſum *velle* in nobis operando, ideſt efficacem? Optimus ipſe ſuæ mentis erit interpres: Sic enim fideles alloquitur ſerm. 8. de Epiph. *Dicente diſcipulis ſuis Domino, ſine me nihil poteſtis facere, dubium non eſt hominem bona agentem à Deo habere & effectum operis, & initium voluntatis. Vnde & Apoſtolus copioſiſſimus fidelium cohortator; Cum timore, inquit, & tremore veſtram ſalutem operamini: Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bonâ voluntate.*

ARTICVLVS V.

Quod à Concilijs definitum eſt, ſine gratiâ nihil boni fieri poſſe, ab iiſdem Concilijs de gratiâ efficaci intellectum eſſe.

HOc catholicæ fidei caput in omnium Chriſtianorum non ſolùm ſermonibus, ſed etiam animis penitùs conſignatum, ſine gratia Dei nihil fieri poſſe, nullis aliis Conciliorum definitionibus conſtitutum eſt, quàm Africanorum ſub Innocentio & Zozimo, Sardinienſis Africanorum Epiſcoporum in Sardinia exulum, ſecundi Africani, & Oecumenici Tridentini. In Synodo enim Epheſinâ damnati quidem Pelagiani, ſed non expreſſis eorum erroribus, ideòque nihil in illâ de gratiâ Sancitum eſt; ſed id tantùm quod antè decretum erat, generalis Concilij autoritate firmatum. In tertio verò Valentino Concilio multa de prædeſtinatione præclara, ex quâ tota de efficaci gratiâ doctrina elici poteſt. Sed de ipsâ gratiâ id ſolùm nominatim cautum eſt c. 6. *De eâ tenendum eſſe quod ſanctiſſimi Patres autoritate ſacrarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt, quod Africana Synodus profeſſa eſt, quod Beatiſſimi Pontifices Apoſtolicæ Sedis Catholicâ fide tenuerunt.* Breuiter igitur diſcipiendum, quæ nam ſit illa gratia, ſine quâ prædicta Concilia nihil fieri poſſe docuerunt.

AFRICANA CONCILIA SVB INNOCENTIO.

DVo in gratiæ cauſâ Concilia ſub Innocentio celebrata ſunt. Alterum eſt Carthaginenſe Epiſcoporum Africæ Proconſularis: alterum mileuitanum Epiſcoporum Numediæ, inter quos Auguſtinus. Huic aſcribuntur octo canones de gratiâ: Sed quia in alio Carthaginenſi Concilio ſub Zozimo ſi non primùm conditos, ſaltem renouatos eſſe conſtat, ad illud eos reſeruauimus.

His ergo canonibus nunc omiſſis, quid illa duo Concilia ſub Innocentio habita de gratiâ ſenſerint, ex tribus ad Innocentium ſcriptis Epiſtolis iudicandum eſt; vna Carthaginenſis Synodi; altera Mileuitanæ, tertia Aurelij totius Africæ Primatis, Auguſtini, & trium aliorum ad eumdem Pontificem, in quâ latiùs explicant quod in Epiſtolis Synodicis breuiùs erant complexi. Suprà autem vidimus ex Epiſtolâ Synodicâ Concilij Carthaginenſis, gratiam illam ſine quâ nihil fieri poſſe contra Pelagium ſtatuunt, non aliam eſſe quàm efficacem, eam ſcilicet *quâ & ipſum noſtræ voluntatis arbitrium verè fit liberum dum à carnalium concupiſcentiarum dominatione liberatur*; eam de quâ dicitur: *Gratias Deo qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* Et: *Non eſt volentis neque currentis; ſed miſerentis eſt Dei*: quod idem ex iiſdem locis eruunt Mileuitani Patres.

Sed quia uberiùs Africanæ Eccleſiæ ſententiam exponit longior illa quinque Epiſcoporum ad eumdem Innocentium epiſtola, ideò vberiora nobis huius veritatis argumenta ſuppeditat. In primis enim totam Pelagium inter & catholicos controuerſiam in eo ponunt, quòd ſecundùm Pelagium poſſet homo per liberum arbitrium cupiditates tentationeſque ſuperare; quod ſine gratiâ fieri non poſſe catholici defendebant. *Naturam*, inquiunt, *humanam tantùm Pelagiani dicunt valentem, vt* POSSIT *per liberum arbitrium, nil ulteriùs adiuuante Dei gratiâ, domare & extinguere omnes cupiditates, tentationeſque ſuperare.*

Quærendum igitur reſtat, quænam ſit illa gratia, ſine qua ex Pelagij mente, tentationes ſuperari poterant, ex catholicorum non poterant. Non enim ipſum gratiæ nomen generatim reſpuebat Pelagius: non gratiam generatim adueruùs illam aſſerebat Eccleſia; ſed certam ille gratiam oppugnabat; certam illa gratiam tutabatur. Nam cùm in Concilio Palæſtino Pelagio objectum eſſet, ex illius ſententiâ hominem ſine gratiâ iuſtè viuere poſſe, reſpondit ille *ſe Dei gratiam confiteri*, & *ita poſſe hominem ſuo labore ac voluntate iuſtè viuere, vt ad hoc adiuuari Dei gratiâ non negaret.* Quibus auditis catholicus à Palæſtinis Epiſcopis iudicatus eſt; quia *catholici Antiſtites*, inquit illa ad Innocentium epiſtola, *nullam aliam Dei gratiam intelligere potuerunt, niſi quam in libris Dei legere & populis prædicare conſueuerunt.* Sed cùm ambiguo gratiæ nomine fucum Palæſtinis Epiſcopis Pelagio factum eſſe ſagaciores Africani deprehendiſſent, & gratiæ voce pro verâ Chriſti gratiâ nihil niſi liberum arbitrium, legem, atque doctrinam, & remiſſionem peccatorum ab ipſo intellectam, ne ſimili verſutiâ Innocentio imponeret vafer hæreticus, gratiam illam ſine quâ tentationes ſuperari non poſſunt, illam, inquam, quam à Pelagio negari arbitrabantur, certis notis, & vt ita loquar, caracteribus circumſcripſerunt, vt omnem cauillationibus eius aditum præcluderent.

Has notas ſoli gratiæ efficaci conuenire manifeſtè demonſtrabimus. Ex quo illud conſequens eſt, gratiam illam ſine quâ tentationes ſuperari non poſſe aduerſus Pelagianos defendit Eccleſia, non aliam eſſe quàm efficacem. 380

Imprimis catholicam illam gratiam eam eſſe dicunt, *quâ iuſtificamur ab iniquitate, & quâ ſaluamur ab infirmitate.* At ſolâ efficaci gratiâ iuſtificamur & ſaluamur, &c. Eam eſſe dicunt *quâ Chriſtiani & filij Dei ſumus, non eam quam cum impiis habeamus*; quibus verbis ſummouetur illa gratia ſufficiens, quam infidelibus perinde ac fidelibus Moliniſtæ omnes largiuntur. *Illud adiutorium eſſe* volunt *quod per ſubminiſtrationem Spiritus-ſancti pertinet ad concupiſcentias, tentationeſque vincendas; quod quiſquè petit dum orat vt non intret in tentationem.* Quibus verbis tamen non orat ſolùm vt poſſit non peccare, ſed orat *vt non peccet*, hoc eſt, *ne quid faciat mali*, quod præſtatur ſolùm per efficacem.

Ad huius gratiæ confeſſionem adigere Pelagium volunt, *quam doctrina Chriſtiana demonſtrat & prædicat eſſe propriam Chriſtianorum, quæ non eſt natura; ſed quâ ſaluatur natura, non auribus ſonante doctrinâ vel aliquo adiumento viſibili, ſicut plantatur quodammodo & irrigatur extrinſecùs, ſed ſubminiſtratione Spiritus, & occultâ miſericordiâ, ſicut facit ille qui dat incrementum Deus.* Sed quænam eſt illa gratia propria Chriſtianorum, quâ Deus occultâ miſericordiâ incrementum dat, niſi efficax, de qua Auguſtinus l. 2. operis vltimi cap. 157. *Cùm verbis doctor plantat & rigat, poſſumus dicere, fortè credit auditor; cùm verò dat incrementum Deus, ſine dubio credit & proficit?*

Hanc eſſe gratiam dicunt, *quâ prædeſtinati vocamur, iuſtificamur, glorificamur.* Cui conueniunt iſta, niſi efficaci? *De hâc* ergo *gratiâ*, inquiunt illi, *quæſtio vertebatur, quando ab iis quos Pelagius grauiter offendebat atque turbabat, ducebatur ei quòd eam ſuis diſputationibus oppugnaret, quibus aſſereret non ſolùm ad facienda, verùm etiam ad perficienda mandata diuina, per liberum arbitrium humanam ſibi ſufficere naturam; hanc Apoſtolica doctrina gratiam iſto nomine appellat quâ ſaluamur & iuſtificamur ex fide Chriſti; de hac ſcriptum eſt: Non irritam facio gratiam Dei.* Neminem niſi planè pertinacem arbitror inficias iturum, quin totâ illâ epiſtolâ non alia quam efficax gratia deſcribatur; adeòque cùm ſine hâc gratiâ tentationes vinci non poſſe Patres Africani ſtatuant, manifeſtò ab illis definitum eſſe, ſine gratiâ efficaci tentationes vinci non poſſe.

CONCILIA AFRICANA SVB ZOZIMO.

AD hæc Concilia referimus octo canones qui vulgò Mileuitano tribuuntur, eò quòd à Cœleſtino ſub Carthaginenſis Concilij nomine citentur. Nihil verò clarius quàm illam gratiam, ſine quâ definitur aduerſus Pelagium mandata Dei ſeruari non poſſe, non aliam eſſe quàm efficacem. *Quiſquis dixerit*, inquit Concilium can. 4. *eamdem gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum propter hoc tantùm nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipſam nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus quid appetere quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præſtari, vt quod faciendum cognouerimus etiam facere diligamus & valeamus, anathema ſit.*

Gratia quâ nobis præſtatur vt quod faciendum cognouerimus, etiam

facere diligamus atque valeamus, efficax proculdubio eſt; & tamen canone ſequenti anathemate feriuntur, qui ſine illâ gratiâ non quidem facilè, ſed tamen aliquo pacto diuina mandata impleri poſſe exiſtiment. *Item placuit vt quicumque dixerit ideò nobis gratiam iuſtificationis dari, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, faciliùs poſſimus implere per gratiam, tamquam etſi gratia non daretur, non quidem facilè, ſed tamen poſſimus etiam ſine illâ implere diuina mandata, anathema ſit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, vbi non ait, ſine me difficiliùs poteſtis facere; ſed ait, ſine me nihil poteſtis facere.* Iidem Patres Africani in Epiſtola ad Zozimum referente Proſpero contra Collat. cap. 10. vtrumque illum canonem his verbis complexi ſunt, dum aiunt, *Pelagio & Cæleſtio apertiſſimâ confeſſione fatendum eſſe, gratiâ Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum non ſolum ad cognoſcendam, verùm etiam ad faciendam iuſtitiam nos per actus ſingulos adiuuari.* (En quod Can. 4. definierant nobis præſtari per gratiam, non ſolùm ut ſciamus quid appetere aut quid vitare debeamus; ſed etiam ut facere diligamus atque valeamus) *ita vt ſine illâ nihil vera ſanctaque pietatis habere, cogitare, dicere, agere* VALEAMVS. Ergo ex illorum 214. Epiſcoporum non ſemel Apoſtolicæ Sedi probatâ definitione, quam vt ait Proſper ad cap. Gall. c. 8. *totus mundus amplexus eſt, ſine illâ gratiâ per quam præſtatur nobis vt quod faciendum cognouimus, etiam facere diligamus atque* VALEAMVS, hoc eſt efficaci, *nihil vera ſanctaque pietatis vel habere, vel cogitare, vel dicere, vel agere* VALEAMVS.

CONCILIVM SARDINIENSE SVB *initium ſexti ſeculi.*

NVllum ferè eſt antiquitatis monumentum quod apud omnes Eccleſiaſticæ veritatis amantes maiori pretio eſſe debeat, quàm inſignis illa Africanorum Epiſcoporum Epiſtola, quos Ariani Vvandali Africâ potiti, in Sardiniam catholicæ fidei cauſâ relegauerant. Non enim illa nobis exhibet ſolùm quorumuis Epiſcoporum, ſed egregiorum fidei confeſſorum ſententiam, qui teſtimonium per tot ærumnas & labores Chriſti diuinitatis redditum, Chriſtianæ gratiæ confeſſione cumulare voluerunt.

Tota illorum epiſtola damnandis Semipelagianorum erroribus inſtituta, quod ſine ope gratiæ fieri non poſſe docebat Eccleſia, de gratiâ efficaci accipiendum eſſe apertè teſtatur. Nam cùm illud præmiſiſſent, *De gratiâ Dei non dignè ſentire, quiſquis eam putat omnibus hominibus dari*; *Iubet*, inquiunt, *Deus homini vt velit, ſed Dominus operatur & velle. Iubet vt faciat; ſed operatur & facere. Ac per hoc quoniam habet homo liberum arbitrium, audit præcepta quæ faciat; ſed ad implenda præcepta liberum arbitrium idoneùm nullatenus efficitur, niſi diuinitùs adiuuetur. Ita fit vt ſe operari debere homo cognoſcat dum præceptum accipit, & Domino ſe ſciat ſemper omne bonum debere quod vult ac facit, qui ſuis fidelibus hanc dignatus eſt gratiam promittere per Prophetam dicens: Spiritum meum dabo in vobis, & faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis & faciatis.*

Et ad illius gratiæ, ſine quâ ſtatuunt liberum arbitrium ad implenda præcepta nullatenus idoneum eſſe, efficacitatem adhuc vberiùs declarandam. *Cum ergo*, inquiunt, *Dominus in homine operari cœperit velle, tunc homo ad Do-*

minum conuertitur, & eodem in ſe op rante vnde ipſi placeat operatur. *De Domino enim dicit Apoſtolus: Aptet vos in omni bono vt faciatis voluntatem eius, faciens in vobis quod placeat coram ſe.* *Ad vitam quoque in tantùm* POTEST *homo manum porrigere, in quantum habuerit Dominum protectionem ſuam, ſi per manum dexteram ſuam.*

Iidem verò ſine illâ bonæ voluntatis effectrice gratiâ liberum arbitrium ad nihil poſſe appoſitâ luminis comparatione demonſtrant. *Ante largitatem quippe gratiæ eſt in homine quidem liberum arbitrium, ſed non bonum, quia non illuminatum. Proinde niſi gratia detur, bonum ipſum arbitrium non habetur. Sic namque eſt liberum hominis arbitrium abſque dono gratiæ, ſicut eſt oculus ſine luce. Nam & oculus ad videndum factus eſt, ſed niſi lumen acceperit, non videbit. Sicut ergo corporis oculus ſemper indiget lumen accipere ut ipſum* POSSIT *aſpicere, ſic & libero arbitrio hominis nulla* POTEST *gratiæ ſuffragari cognitio, niſi detur ipſius gratiæ ſpiritalis infuſio.*

CONCILIVM ARAVSICANVM II.

SIne gratiâ efficaci nihil fieri poſſe Africana, vt vidimus, Concilia definierunt. Sed cùm huic gratiæ ipſa ſalutis initia detraherent Semipelagiani, vt ſalutem hominum ad voluntatis humanæ nutum reuocarent, non ſolùm Africani Patres in Sardiniâ exules; ſed & ſanctiſſimi Galliarum Epiſcopi in Synodo Arauſicanâ congregati, vt exitialem illum errorem penitus ſuffocarent, de ipſis præſertim initiis disertè ſanciuerunt, neminem ſine gratiâ efficaci credere, orare, aut omnino aliquid velle & conari poſſe. Non enim aliam ab efficaci gratiam illos intellexiſſe ex ſingulis canonibus patet.

Hanc can. 3. gratiam ſe ſtatuere ſignificant, *quæ facit vt Deus inuocetur à nobis.* Can. 4. *quâ fit in nobis vt purgari velimus per ſancti-Spiritus infuſionem & operationem.* Can. 5. *quæ per inſpirationem Spiritus-ſancti corrigit voluntatem noſtram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem.* Can. 9. *Per quam quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiſcum vt operemur operatur.*

Videamus igitur quid de iſta gratiâ credi velint. *Si quis*, inquiunt c. 6. *Sine gratiâ Dei credentibus, volentibus, deſiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, ſtudentibus, quærentibus, petentibus, pulſantibus nobis miſericordiam Dei dicit conferri diuinitùs, non autem vt credamus, velimus, vel hæc omnia ſicut oportet agere* VALEAMVS, *per infuſionem & inſpirationem ſancti Spiritus in nobis fieri confitetur, & aut humilitati aut obedientiæ humanæ ſubiungit gratiæ adiutorium, nec ut obedientes & humiles ſimus ipſius gratiæ donum eſſe conſentit, reſiſtit Apoſtolo dicenti; Quid habes quod non accepiſti? & : Gratiâ* Dei *ſum id quod ſum.* Et can. ſeq. *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere, ſiue ſalutari, id eſt Euangelicæ, prædicationi conſentire* POSSE *confirmat, abſque illuminatione & inſpiratione Spiritus-ſancti qui dat omnibus ſuauitatem in conſentiendo & credendo veritati, hæretico fallitur ſpiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio dicentis, ſine me nihil* POTESTIS *facere. Et illud Apoſtoli: Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis; ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Quis ambigere poſſit non aliâ gratiâ quàm efficaci *dari per Spiritum-ſanctum ſuauitatem in conſentiendo & credendo veritati?* At de illâ pronuntiant Arauſi-

cani Patres contra Semipelagianos, neminem ſine illâ quidquam quod ad ſalutem pertineat cogitare aut eligere poſſe, &c.

Idem de iuſtis ſanciunt c. 10. *Adiutorium Dei etiam renatis & ſanctis ſemper eſt implorandum, vt ad bonum finem peruenire, vel in bono poßint* OPERE *perdurare.* Adjutorium autem quod ſanctis eſt implorandum, efficax eſſe ſatis patet. *Non enim*, vt egregiè notat Auguſt. de gr. Chr. cap. 25. *oramus vt poßimus nihil mali facere, ſed ne quid faciamus mali.*

Denique idem repetunt in definitionum ſuarum clauſulâ his verbis. *Ac ſic ſecundùm Scripturas, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc Deo propitiante & prædicare debemus & credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus poſteà aut diligere Deum ſicut oportet, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum eſt* POSSIT, *niſi gratia eum & miſericordia diuina praeuenerit.* Quod multis poſteà Scripturæ teſtimoniis probant; quæ omnia ad efficacem gratiam pertinent, quale eſt illud Pauli: *Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt in eum credatis, ſed etiam vt pro illo patiamini.* Et illud: *Gratiâ ſalus facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt.* Et quod de ſe ipſo ait Apoſtolus: *miſericordiam conſecutus ſum vt fidelis eſſem.* Ac demùm ipſi explicant quid ſit *gratiâ & miſericordiâ Dei præueniri*, dum aiunt, *ſe ſalubriter profiteri & credere quod in omni opere bono non nos incipimus, & poſteà per Dei miſericordiam adiuuamur; ſed ipſe nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem Dei priùs inſpirat.* Igitur ex illo Concilio niſi Deus & fidem & ſui amorem inſpiret, quod eſt gratiæ efficacis, nullus aut diligere Deum ſicut oportet, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum eſt, poteſt.

CONCILIVM TRIDENTINVM.

TRidentino Concilio aduerſus huius temporis hæreticos congregato gratiæ diuinæ neceſſitas nouis decretis ſtabilienda non fuit. Illi enim eam adeò non negabant, vt etiam nimium illi tribuere viderentur. Quòd ergo quædam de gratiâ definiuit, hoc conſilio fecit, ne noui hæretici aliquid ab ipſo gratiæ detractum eſſe arbitrarentur.

Vt illam ſuſpicionem amoueret ſacra ſynodus, non nouum aliquod dogma de gratiâ ſanciuit, ſed quod ab Africanis Conciliis & Arauſicanâ ſynodo ſtatutum erat, renouandum iudicauit; adeòque illorum Conciliorum loca, vnde canones ſuos mutuabatur, margini adſcribenda curavêre qui illius editioni præfuerunt. Quare cùm ſeſſ. 6. c. 2. anathemate percellit: *Si quis dixerit ad hoc ſolùm diuinam gratiam per Ieſum Chriſtum dari, vt faciliùs homo iuſtè viuere, ac vitam æternam promereri poßit, quaſi per liberum arbitrium ſine gratiâ vtrumque, ſed ægrè tamen & difficulter poßit.* Et cùm can. 3. idem anathema intorquet in eos *qui dixerint ſine præueniente ſancti-Spiritus inſpiratione atque eius adiutorio hominem credere, ſperare, diligere, aut pœnitere poſſe ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur*, dubium eſſe nemini poteſt quin in illis canonibus quæ ex Conc. Carthagineſi & Arauſicano deſcripti ſunt eadem gratia intelligatur, quam in antiquis illis conciliis intellectam eſſe demonſtrauimus; id eſt illa gratia efficax *quâ nobis præſtatur, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus atque valeamus.*

Sed Tridentini Concilij mens ex can. 22. illuſtriùs etiam perſpici poteſt, quo de ſingulari perſeuerantiæ dono ita ſanciuit: *Si quis dixerit iuſtificatum vel ſine ſpeciali auxilio Dei in acceptâ iuſtitiâ perſeuerare poſſe, vel cum eâ non poſſe, anathema ſit.* Auxilium enim illud perſeuerantiæ efficax eſſe, docuit ipſe Leſcotius Carnotenſis Epiſcopus in prælectionibus ſuis de Gratia qu. 4. art. 13. & vox illa ſpecialis quæ communi opponitur, ſatis indicat, & quod in cap. 13. eiuſdem ſeſſ. ad quod hic canon refertur, ſpeciale illud auxilium *perſeuerantiæ munus appellatur, de quo ſcriptum eſt, qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit, & quod aliunde haberi non poteſt, niſi ab eo qui potens eſt eum qui ſtat ſtatuere vt perſeueranter ſtet, & eum qui cadit reſtituere.* Vbi & additur *neminem de hoc dono abſolutâ certitudine certi quidquam ſibi polliceri debere*; quod fruſtra diceretur ſi ſpeciale illud auxilium ſine quo iuſtificatus in acceptâ iuſtitiâ perſeuerare non poteſt, nemini vmquam iuſto deeſſet. Quare ex his locis eruditiſſimus inter recentiores S. Thomæ diſcipulos Guillelmus Eſtius meritò concludit in ſecundum ſentent. diſt. 26. n. 43. *ex doctrinâ ſacris Conciliorum canonibus illoque præſertim Tridentino definitâ, neminem* POSSE *in bono perſeuerare abſque ſpeciali auxilio, quod de nouo ſemper à Deo petendum & expectandum ſit, quo nimirum Deus ipſum perſeuerare in homine operetur.* Id ipſum agnoſcit Leſcotius Carnotenſis Epiſcopus in prælectionibus ſuis de Gratia qu. 4. art. 13. & hunc Synodi Tridentinæ locum ad illud perſeuerantiæ donum, quo reipsâ in bono electi perſeuerant, referendum eſſe docet.

ARTICVLVS VI.

Auguſtini autoritate confirmatur, quod fide tenemus ſine gratiâ nihil fieri poſſe, de gratiâ efficaci eſſe intelligendum.

TAm crebra, tam aperta ſunt eam in rem Auguſtini teſtimonia, vt ſi quis iſtud negare audeat, quamlibet multo locorum numero, & totâ quaſi Auguſtinianæ doctrinæ mole obrui poſſit. Vnde verè & ſcienter clariſſimus Theologus, cuius maximè gratiâ hic nobis libellus ſuſceptus eſt, profitetur & agnoſcit, *innumeris Patrum teſtimoniis probari poſſe, gratiæ efficaci rectè aptari poſſe hanc locutionem, quod ſine eâ nihil poſſumus. Et quidem,* inquit, *Auguſtinus hoc elogio ſemper donat gratiam de quâ cum Pelagio diſputat, & tamen diſputat de efficaci.* Quamobrem ſi cum illo ſolo agerem, Auguſtini ac cæterorum Patrum locis huc congerendis ſuperſedere potueram. Sed quia hoc ſcriptum in aliorum manus venire poteſt, nec vllum prætereà fidei caput magis nunc in Eccleſiâ quorumdam temeritate vexetur, non alienum erit pauca de multis ex Auguſtino afferre.

Vniuersè quidem illud affirmare non vereor, cùm ducentis aut plus etiam locis afferat, ſine Chriſti gratiâ bonum fieri, aut tentationem vinci non poſſe, numquam hoc ab illo de aliâ, quàm de efficaci gratiâ intellectum eſſe. Sed quia tam multa proferre & longum & non neceſſarium eſt, hunc habebo delectum, vt ea tantùm commemorem in quibus non vt priuatus doctor loquitur, ſed vt eius doctrinæ teſtis, quam aduerſus Pelagia-

nos ſuis temporibus Eccleſia definivit. Quibus in locis ne ab iis quidem repudiari S. Auguſtini autoritas poteſt, qui eam toties licet ab Eccleſia conſecratam inſigni audaciâ in cęteris aſpernantur. Nam vt præclarè Perronius in Epiſt. ad Caſaubonum, *cùm Patres non vt priuati Doctores ſententiam ſuam promunt, ſed Eccleſia fidem tamquam teſtes referunt, tunc argumenta ex eorum autoritate deſumpta, non iam probabilia ſolùm, ſed planè inuicta & neceſſaria ſunt.*

Quidquid igitur ex Auguſtino afferemus, ad hæc tria capita reuocabimus. Primò oſtendemus de gratiâ efficaci ab Auguſtino intellectas Africanorum Conciliorum & Innocentij definitiones, quibus ſcitum eſt, ſine gratiâ Dei nos nihil poſſe. 2. Temporibus illis Eccleſiam pro Catholico non habuiſſe, qui fateretur, vti fatebatur Pelagius, ſine gratiâ Dei nos nihil poſſe, niſi gratiam illam efficacem eſſe ſimul fateretur. 3 Non aliter à Pelagianis catholicam illam doctrinam intellectam eſſe, nec alio ſenſu ab Auguſtino totius Eccleſiæ nomine propugnatam.

I.

Quod ad primum caput attinet, huic conficiendo vel vnus locus ſatis fuerit ex epiſt. 106. ad Paulinum in quo poſt commemoratas Africanorum Conciliorum ad Apoſtolicam ſedem relationes, & Innocentij reſponſa, hæc in illis ſancita declarat: *Quod gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, quod fides vera, & catholica ſemper tenet Eccleſia, puſillos cum magnis à morte primi hominis ad vitam ſecundi hominis transfert, non ſolum peccata delendo, verùm etiam ad non peccandum, rectèque viuendum eos, qui iam vti poſſunt voluntatis arbitrio, ſic adiuuando, vt niſi adiuuet* NIHIL *pietatis atque iuſtitiæ ſiue in opere, ſiue etiam in ipsâ voluntate* HABERE POSSIMUS. *Deus quippe operatur in nobis & velle & operari. Nam quis nos, niſi qui venit quærere & ſaluare quod perierat, ab illâ perditionis maſſâ & concretione diſcernit? Vnde Apoſtolus interrogat dicens: Quis enim te diſcernit? Vbi ſi dixerit homo; diſcernit me fides mea, voluntas mea, bonum opus meum, reſpondetur ei: Quid enim habes quod non accepiſti; ſi autem & accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* Gratiam, quâ Deus operatur in nobis & velle & operari, quæ diſcernit fidelem ab infideli, quæ dat fidem, quæ dat voluntatem, quæ dat bonum opus, nemo dixerit aliam eſſe, quàm efficacem. Et tamen hæc illa gratia eſt, de quâ teſte Auguſtino *fides vera, & catholica tenet ſemper Eccleſia, ita per illam ad non peccandum rectèque viuendum homines adiuuari, vt niſi adiuuet, nihil pietatis atque iuſtitiæ ſiue in opere, ſiue etiam in ipsâ voluntate habere poſſint.*

I I.

Cùm Pelagius apud Catholicos gratiæ inimicus audiret, quod etiam ſine Dei gratiâ hominem crederet vitare poſſe peccatum, vt admiſſo in ſpeciem gratiæ vocabulo frangeret inuidiam, *offenſionemque declinaret, ſub ambiguâ iſtius verbi generalitate quid ſentiret abſcondebat.* Quare ſæpius profitebatur *liberum arbitrium in omnibus bonis operibus diuino ſemper adiuuari auxilio; liberum ſe ſic confiteri arbitrium vt diceret nos indigere Dei ſemper auxilio: anathematizare ſe qui diceret, gratiam Dei ad omnes actus noſtros non eſſe neceſſariam:* denique ſę *in epiſtolâ ad Paulinum trecentis ferè verſibus nihil aliud, quàm De*

gratiam & auxilium confiteri, noſque nihil omnino boni facere poſſe ſine Deo. 383

Integrum igitur librum ſcripſit Auguſtinus qui *de gratiâ Chriſti* inſcribitur, vt oſtenderet hanc Pelagio gratiæ confeſſionem neutiquam ſufficere vt catholicus haberetur, quia non ſatis erat generatim confiteri, *ſine gratiâ nihil nos poſſe*, niſi verbis illis ea intelligeretur gratia, quam Eccleſia catholica profitebatur. *Cernitis*, inquit cap. 31. *hæc eius verba ſoluenda non ſufficere quæſtioni. Quærimus enim adhuc quo auxilio liberum adiuuari dicat arbitrium.* Et paulò pòſt cùm illa Pelagij verba retuliſſet: *In illis* (infidelibus) *nudum & inerme eſt conditionis bonum, in his verò qui ad Chriſtum pertinent, Chriſti munitur auxilio. Videtis*, inquit Auguſtinus, *adhuc incertum eſſe quo auxilio, ſecundum ea quæ diximus.*

Certæ igitur gratiæ *ſine qua nihil poſſimus* confeſſionem à Pelagio depoſcit, quæ nimirum has duas conditiones obtineat; vnam, quòd ſit inſpiratio dilectionis; alteram, quæ ex priori ſequitur, quòd non adjuuet tantùm vt poſſimus, ſed etiam vt velimus & agamus; adeòque numquam eo effectu careat, propter quem à Deo datur. In priori non immoramur, quòd variis locis probari poſſet; poſterior verò nonnullis ex eo libro teſtimoniis confirmanda eſt.

Nos, inquit Auguſt. c. 1. *eam gratiam volumus iſte aliquando fateatur, quâ futuræ gloriæ magnitudo non ſolùm promittitur, verùm etiam creditur & ſperatur; nec ſolùm reuelatur ſapientia, verùm etiam & amatur; nec ſuadetur ſolùm omne quod bonum eſt; verùm & perſuadetur. Non enim omnium eſt fides, qui audiunt per Scripturas Dominum regnum cœlorum pollicentem; aut omnibus perſuadetur quibuſcumque ſuadetur vt veniant ad eum qui dicit: Venite ad me omnes qui laboratis. Quorum autem ſit fides, & quibus perſuadetur vt ad eum veniant, ſatis ipſe demonſtrauit, vbi ait: Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me traxerit eum. Et paulò pòſt cùm de non credentibus loqueretur: Dixi, inquit, vobis quia nemo poteſt venire ad me niſi fuerit ei datum à Patre meo. Hanc debet Pelagius gratiam confiteri ſi vult non ſolùm vocari, verùm etiam eſſe Chriſtianus.*

Et cap. 13. *Hæc gratia ſi doctrina dicenda eſt, certè ſic dicatur vt altiùs & interiùs eam Deus cum ineffabili ſuauitate credatur infundere, nec ſolùm per eos qui plantant & rigant extrinſecùs, ſed etiam per ſe ipſum qui incrementum ſuum miniſtrat occultus; ita vt non oſtendat tantummodò veritatem, verùm etiam impertiat charitatem: Sic enim docet Deus eos qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, ſimul donans & quod agant ſcire, & quod ſciant agere*; Et quaſi omnes Moliniſtarum cauillationes & præuidiſſet & elidere voluiſſet, adjungit: *Qui autem nouit quid facere debeat & non facit, nondum à Deo didicit ſecundum gratiam, ſed ſecundum legem: non ſecundum ſpiritum; ſed ſecundum litteram.* Et infra cap. 14. *De iſto docendi modo etiam Dominus ait: Omnis qui audiuit à Patre meo & didicit, venit ad me. Qui ergo non venerit, non de illo rectè dicitur, audiuit quidem & didicit ſibi eſſe veniendum, ſed facere non vult quod didicit: prorſus non rectè dicitur de iſto docendi modo quo per gratiam docet Deus. Si enim, ſicut veritas loquitur, omnis qui didicit venit; quiſquis non venit, profectò non didicit.* Videatur totum caput quod planè diuinum eſt, & ad gratiæ diuinæ efficacitatem demonſtrandam efficaciſſimum.

Denique c. 47. non aliter pro Catholico Pelagium habitum iri confirmat, niſi gratiam ſine quâ fieri nihil poſſe concedebat, talem eſſe agnoſceret,

quâ in nobis fieret vt bene velimus & agamus, hoc eſt efficacem. *Si ergo*, inquit, *conſenſerit nobis non ſolam poſſibilitatem in homine, etiamſi nec velit nec agat bene; ſed ipſam quoque voluntatem & actionem; id eſt vt bene velimus, & bene agamus; quæ non ſunt in homine niſi quando vult & bene agit; ſi vt dixi conſenſerit etiam ipſam voluntatem & actionem diuinitùs adiuuari, & ſic adiuuari vt ſine illo adiutorio nihil bene velimus & agamus, eamque eſſe gratiam Dei per I. C. D. N. in quâ nos ſuâ, non noſtrâ iuſtitiâ iuſtos facit, vt ea ſit vera noſtra iuſtitia, quæ nobis ab illo eſt, nihil de adiutorio gratiæ Dei, quantùm arbitror, inter nos controuerſiæ relinquetur.*

Ecce quid Pelagium ab Eccleſiâ & Auguſtino diuidat. Si fateatur illâ gratiâ, ſine quâ nihil poſſumus, dari velle & operari, catholicus eſt Auguſtino; ſi neget, hæreticus. Hæc eſt illa gratia quæ facit vt bene velimus & bene agamus, & ſine quâ nec bene velle, nec bene agere poſſumus, cuius confeſſionem pro catholicæ fidei teſſerâ depoſcit à Pelagio c. 26. *Ac per hoc*, inquit, *gratiam Dei, quâ charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum-ſanctum qui datus eſt nobis*, (hoc eſt ut alibi ait, quæ eſt *inſpiratio dilectionis*, *vt cognita ſancto amore faciamus*) *ſic confiteatur qui vult veraciter confiteri, ut omnino* NIHIL *boni ſine illâ quod ad pietatem pertinet veramque iuſtitiam*, FIERI POSSE *non dubitet; non quomodò iſte, qui cùm dicit propterea dari gratiam, vt quod à Deo præcipitur faciliùs impleatur, quid de illâ ſentiat ſatis oſtendit, ſcilicet quod etiam ſine illâ etſi minus facilè, fieri tamen quod diuinitùs præcipitur* POTEST. Quod iâm c. 19. ſic expreſſerat, *non tantùm vt homo ſit arbor bona, ſed etiam vt faciat fructus bonos, eâdem gratiâ neceſſarium eſt vt adiuuetur, ſine quâ boni aliquid facere* NON POTEST. *Ipſe quippe in bonis arboribus cooperatur fructum, qui & forinſecus rigat atque excolit per quemlibet miniſtrum, & per ſe dat intrinſecus incrementum*; quod ad efficacem gratiam certò pertinere ſupra demonſtratum eſt.

Totus ferè hic liber exſcribendus, ſi omnia velim recenſere quæ inuictè probent, non aliam ob cauſam Pelagium ab Eccleſiâ pro hæretico habitum, niſi quòd eam gratiam, *ſine quâ fatebatur nihil boni fieri poſſe*, talem agnoſcere detrectaret, *quâ* Deus, vt in eodem libro ait Auguſt. c. 24. *internâ atque occultâ mirabili ac ineffabili poteſtate operaretur in cordibus hominum non ſolùm veras reuelationes, ſed etiam bonas voluntates*, hoc eſt, quod fateri recuſaret, ſine grtiâ efficaci nihil boni à nobis fieri poſſe.

III.

Iam verò quod poſtremum reſtat, hanc ipſam catholicam ſententiam, ſine gratiâ Dei nihil boni fieri poſſe, non aliter quàm de gratiâ efficaci à Pelagianis intellectam, eo ſenſu ab ipſis impugnatam, catholicis exprobratam, & ab Auguſtino totius Eccleſiæ nomine defenſam, vt omittam alia hujus rei teſtimonia, vnus ni fallor locus ſatis oſtendet. Refert S. Doctor lib. 2. ad Bonif. c. 8. hæc Pelagianorum Epiſcoporum verba de catholicis: *Sub nomine gratiæ ita fatum aſſerunt, vt dicant, quia niſi Deus inuito & reluctanti homini inſpirauerit boni etiam imperfecti cupiditatem, nec à malo declinare, nec bonum* POSSIT *arripere.*

Quid verò ad hanc exprobrationem reponit Auguſtinus? An eos arguit quod catholicos falsò criminarentur? Imò verò exploſâ fati calumniâ,

quod illi objiciebant, verum eſſe agnoſcit. id vnum explicat, *ſic inuito & reluctanti inſpirari boni etiam imperfecti cupiditatem, vt iam non ſit reluctans, non ſit inuitus; ſed conſentiens bono & volens bonum*, quo nihil validius ad efficacis gratiæ virtutem adſtruendam. Omnino toto illo capite probat, ſanctum & catholicum eſſe quod carpebant Pelagiani, ſine illâ efficaci gratiâ quâ homo ex reluctanti & inuito fit conſentiens bono & volens bonum, numquam haberi poſſe ab homine boni non ſolùm perfecti, id enim fateri videbantur Pelagiani, ſed ne imperfecti quidem cupiditatem.

Hoc nobis, inquit, *objiciendum putarunt, quod inuito & reluctanti homini Deum dicamus inſpirare non quanticumque boni, ſed & ipſius imperfecti cupiditatem. Fortaſsis ergo ipſi eo modo ſaltem ſeruant locum gratiæ, vt ſine illa putent hominem* POSSE *habere boni ſed imperfecti cupiditatem; perfecti autem non faciliùs per illam* POSSE, *ſed niſi per illam omnino non poſſe.....* DOMINUS *autem vt reſponderet futuro Pelagio non ait: Sine me difficilè* POTESTIS *aliquid facere, ſed ait, ſine me* NIHIL POTESTIS *facere, & vt reſponderet futuris etiam iſtis, in eâdem iſtâ euangelicâ ſententiâ non ait, ſine me* NIHIL POTESTIS *perficere, ſed facere. Verùm audiant & Apoſtolum. Dominus enim cùm ait: ſine me nihil poteſtis facere, hoc vno verbo initium finemque comprehendit. Apoſtolus verò tamquam ſententiæ Dominicæ expoſitor apertiùs vtrumque diſtinxit dicens; quoniam qui in vobis opus bonum cœpit, perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu.* Quæ vltima Pauli verba de gratiâ efficaci eſſe intelligenda nemo inficias ierit.

Idem verò Sanctus Doctor capite ſequenti ad quædam Scripturæ verba à Pelagianis objecta ita reſpondet, vt in illorum ſolutione ſemper ſignificet gratiam quâ facit Deus vt faciamus, id eſt efficacem, eam eſſe ſine quâ bonum nec inchoare, nec perficere poſſumus. *Scriptum eſt*, inquiebant Pelagiani, *hominis eſt præparare cor, & à* DOMINO *reſponſio linguæ.* Quid verò Auguſtinus? *Abſit vt ſic intelligant filij promiſsionis, tamquam cùm audierint* DOMINUM *dicentem, ſine me* NIHIL POTESTIS *facere, quaſi conuincant eum dicentes, ecce ſine te* POSSVMVS *cor præparare; abſit vt ſic intelligant niſi ſuperbi ſui arbitrij defenſores, & fidei catholicæ deſertores. Ideò quippe ſcriptum eſt: hominis eſt præparare cor, non tamen ſine adiutorio* DEI, QVI SI TANGIT COR, HOMO PRAEPARAT COR. Ecce quale ſit illud adjutorium ſine quo homo præparare cor non poteſt, tale nempe quod illud ineffabiliter efficiat propter quod datur. Nam ſi illo *tangat cor Deus, homo præparat cor.*

Et paulò infra. *Sicut dictum eſt, hominis eſt præparare cor; & à Domino reſponſio linguæ; ita etiam dictum eſt; Aperi os & adimplebo illud. Quamuis enim niſi adiuuante illo,* SINE QVO NIHIL POSSVMVS FACERE, *os* NON POSSVMVS *aperire, tamen os aperimus illius adiumento & opere noſtro; implet autem illud Dominus ſine opere noſtro.* At quale tandem illud adjumentum eſt, quo præparatur cor, & os aperitur, quæ ad orandi donum maximè pertinent. *Quid eſt*, inquit, *præparare cor & os aperire, niſi voluntatem parare? Et tamen in eiſdem literis legitur: Præparatur voluntas à Domino; & : Labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. Ecce Dominus admonet vt præparemus voluntatem; & tamen vt hoc faciat homo, adiuuat Deus, quia præparatur voluntas à Domino, & aperit os ita iubendo, vt* NEMO POSSIT NISI IPSE ID FACIAT ADIVVANDO, *cui dicitur, Labia*

mea aperies. Nemo niſi in Auguſtini doctrinâ planè rudis, ignorat hoc maximè loco; *Præparatur voluntas à Domino*, gratiam efficacem intelligi ab ipſo & probari ſolere; ſed ad omnem dubitationem amouendam, idem Auguſtinus adjungit: *Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo; nulla verò facit homo,* QVAE NON FACIT DEVS VT FACIAT HOMO.

Denique ſub finem capitis quidquid probauerat in ſummam colligens, ita loquitur: *Ergo benedictio dulcedinis eſt gratia Dei, quâ fit in nobis ut nos delectet, & cupiamus, hoc eſt, amemus quod præcipit nobis: in quâ ſi nos non præuenit Deus, non ſolùm non perficitur, ſed nec inchoatur in nobis. Si enim ſine illo* NIHIL POSSVMVS FACERE; *profectò nec incipere, nec perficere; quia vt incipiamus dictum eſt: Miſericordia eius præuenit me; vt perficiamus dictum eſt: Miſericordia eius ſubſequetur me.*

Tantum illorum locorum lumen, & tanta vis, vt omnes aduerſariorum gratiæ tenebras diſcutiat, conatus frangat, effugia præcludat. Apertè enim pronuntiat Auguſtinus, hanc Eccleſiæ fidem eſſe quam qui neget, *fidei deſertor* habendus ſit: *Sine gratia quâ homo ex reluctanti & inuito fit conſentiens bono; quâ bonum opus incipit Deus & perficit in nobis; quâ ſi tangit cor, homo præparat cor, quâ præparatur voluntas à Domino, quâ facit Deus vt bona faciat homo, quâ fit in nobis vt amemus Deum* (quæ tantùm de gratiâ efficaci dici poſſunt) ſine hâc inquam gratiâ, *boni ne quidem imperfecti haberi cupiditatem* POSSE; ſine hâc *nec fieri, nec perfici bonum* POSSE; ſine *hâc os aperire neminem* POSSE: ſine hâc denique *nec perfici bonum in nobis nec inchoari* POSSE. Quibus vltimis verbis non modò illorum generatim error eliditur qui catholicè dici negant, ſine gratiâ efficaci bona opera fieri & tentationes vinci non poſſe; ſed nominatim exploditur Alphonſi le Moyne Sorbonici olim Profeſſoris nuperum & catholicis antè auribus inauditum commentum, quo gratiam orandi ab agendi gratiâ ſecernens, illam ſufficientem eſſe tantùm & Moliniano quidem ſenſu; illam ſemper efficacem eſſe vult; adeòque ſine efficaci gratiâ bona opera fieri non poſſe concedit, ſed cum ſolâ ſufficiente, cuius effectus à nutu voluntatis pendeat, actu & effectivè orari poſſe & reipsâ orari contendit. Auguſtinus enim non modò perfecti boni cupiditatem, ſed ne imperfecti quidem ſine efficaci gratia haberi poſſe definit.

Hoc qui ad fidem pertinere negauerit, tria in Auguſtinum grauiſſima crimina conferat neceſſe eſt: primum imperitiæ, quod doctrinam Eccleſiæ, Conciliorumque quibus interfuit mentem ignorauerit, & prauâ interpretatione corruperit: alterum ſacrilegæ temeritatis, quod toti Eccleſiæ priuatas ſuas opiniones affingere non dubitarit: tertium denique offenſionis & ſcandali, quòd Pelagianos ab Eccleſiâ alienarit, dum ab illis non Eccleſiæ fidei, à quâ fortè non abhorruiſſent, ſed priuatæ opinionis ſuæ, id eſt, efficacis gratiæ confeſſionem exigeret, quam vt fatalem neceſſitatem, vt certum libertatis interitum, vt ſocordiæ, ignaviæ, deſperationis cauſam deteſtabantur, & meritò quidem ſi Moliniſtæ nobis audiendi ſint. Horum verò criminum ſi reus peragatur Auguſtinus, non iam ille inter Patres in ſupremo autoritatis apice locandus, ſed infra imperitiſſimos ſimul audaciſſimoſque ſcriptores deturbandus eſt; nec præſtantiſſimus gratiæ defenſor, ſed euerſor potiùs exiſtimandus. Quod ſi vel cogitare nefarium ſit & im-

pium, vt fatetur ipſe Suarez, & non modò in tanti viri memoriam, ſed in Apoſtolicam ſedem, in totam denique Eccleſiam, à quâ toties defenſa & conſecrata Auguſtini doctrina, contumelioſum, certum illud & fixum manere debet (quod pro fidei capite ab Auguſtino traditum eſt) ſine gratiâ efficaci nihil boni fieri poſſe; nec hanc loquendi rationem ſexcenties ab ipſo vſurpatam ſine ſacrilegio poſſe damnari, aut vllius erroris ſuſpectam iudicari.

ARTICVLVS VII.

Idem fidei dogma, ſine gratiâ nihil fieri poſſe, ab iis Patribus qui poſt Auguſtinum aduerſus Semipelagianos ſcripſerunt, de gratiâ efficaci ſemper intellectum eſſe.

PRæcipuum inter Semipelagianos & Eccleſiam controuerſiæ caput in hoc ſitum fuiſſe nemo neſcit, quòd ex primævæ integritatis reliquiis ſine verâ Chriſti gratiâ aliquod homines bonæ voluntatis initium habere poſſe Semipelagiani ſtatuerent. *Nullius enim ita deprauatam vel extinctam putabant eſſe naturam*, teſte Hilario in epiſt. ad Aug. *vt non debeat vel poßit ſe velle ſanari, nec negari gratiam ſi præcedere dicatur talis voluntas, vt tantum medicum quærat, non autem quidquam ipſa iam valeat.* Omnes verò Theologi conſentiunt catholicos contrà contendiſſe naturam ita peccato eſſe vitiatam, vt ſine medicinali Chriſti gratiâ nequidem poſſet ſe velle ſanari. Quæritur ſolùm quænam illa gratia ſit, ſine quâ ex Eccleſiæ catholicæ ſenſu non poteſt homo velle ſanari. Vnde verò condiſcere poſſumus in hoc dogmate ſanciendo Eccleſiæ mentem & ſenſum, niſi ex iis Patribus qui Eccleſiæ cauſam aduerſus Semipelagianos egerunt; inter quos præcipui ſunt Proſper, Fulgentius, Petrus Diaconus, & Scytiæ monachi in cauſâ fidei Romam miſſi.

S. PROSPER.

VNum aut alterum ex S. Proſpero locum afferre ſatis fuerit. Sic ergo ille in epiſtola ad Rufinum Semipelagianorum ſententiam exponit. *Dictum aiunt libero arbitrio vtentibus: Venite ad me omnes qui laboratis, & ego vos reficiam. Quod ad omnes homines volunt pertinere laborantes in incerto huius vitæ, oneratoſque peccatis, vt qui voluerint manſuetudinem & humilitatem Saluatoris imitari, & iugum mandatorum eius ſubire, inueniant requiem animabus ſuis in ſpe vitæ æternæ; qui autem hæc facere noluerint, ſuâ culpâ careant ſalute, quam ſi voluiſſent, potuiſſent obtinere.* En Semipelagianam ſententiam; quid Proſper reſpondeat videamus. *Sed audiant & dictum à Domino libero arbitrio vtentibus: Sine me nihil poteſtis facere; &, Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me attraxerit; &, Nemo poteſt venire ad me, niſi datum ei fuerit à Patre meo, &c. Quæ omnia cùm ſint incommutabilia, & nequeant vlla interpretatione in ſenſum alium detorqueri, quis ambigat tunc liberum arbitrium cohortationi vocantis obedire, cùm in illo gratia Dei affectum credendi obediendique generauit. Alioqui ſufficeret moneri hominem, non etiam in ipſo nouam fieri voluntatem, ſicut ſcriptum eſt, Præparatur voluntas à Domino; & ſicut ait Apoſtolus; Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bonâ voluntate.* Videmus igitur

illam Chriſti ſententiam, *ſine me nihil poteſtis facere*, ex quâ præſertim hauſit Eccleſia quod fidelibus tenendum tradidit, nos ſine Chriſti gratiâ nihil poſſe, non minùs aduerſus Semipelagianos, quàm Pelagianos, de illâ gratiâ intellectum, quæ affectum credendi obediendique in hominibus generat, & quâ ipſa fit in hominibus bona voluntas, adeòque de efficaci.

Idem S. Proſper peculiarem Caſſiani errorem ab Arauſicanâ ſynodo can. 8. damnatum, quo aliis petentibus gratiam tribui, alios inuitos ad ſalutem attrahi aſſerebat, hâc ratione refellit. *Quod non ex toto verum ſit quod ait Dominus: Nemo venit ad me niſi Pater qui miſit me, attraxerit eum, ſi cuiuſquam hominis ſine Dei illuminatione eſſet credenda conuerſio, aut vllo modo ſe voluntas hominis ad Deum ſine Deo* POSSET *extendere, qui cùm vocatum ad Filium trahit non reſiſtentem, inuitumque compellit; ſed ex inuito volentem facit, & quibuſlibet modis infidelitatem reſiſtentis inclinat, vt cor audientis obediendi in ſe delectatione generatâ ibi ſurgat vbi premebatur, ibi diſcat vbi ignorabat, inde fidat vnde diffidebat, inde velit vnde nolebat. Iterum Dominus dabit ſuauitatem & terra noſtra dabit fructum ſuum.* Catholica ergo veritas eſt aduerſus Caſſiani errorem à Proſpero aſſerta, *voluntatem hominis nullo modo ſe ad Deum poſſe conuertere* ſine illâ gratiâ per quam Deus ex inuito volentem facit, per quam infidelitatem reſiſtentis inclinat, per quam in corde audientis obediendi delectationem generat, per quam ita dat ſuauitatem vt terra noſtra det fructum ſuum. Quæ ſi ad gratiam efficacem non pertineant, neſcio quibus illa verbis exprimi poſſit.

S. FVLGENTIVS.

SAnctus Fulgentius, quem Sirmundus poſt Ferrandum Diaconum, *ſui æui Epiſcoporum ingenium & linguam*, Perronius verò *alterum Auguſtinum, alterum Africanæ Eccleſiæ oraculum* appellat, innumeris in locis gratiam ſine quâ nequidem deſiderari bonum poſſe, aduerſus Pelagianorum reliquias contendebat Eccleſia, Efficacem eſſe demonſtrat. Ea verò ſeligam ex variis S. Fulgentij operibus, in quibus hanc non ſuam, ſed Eccleſiæ aduerſus Semipelagianos ſententiam eſſe dicit.

In primo igitur libro de verit. præd. & gratiæ c. 15. *Dignum eſt*, inquit, *chariſſimi fratres, vt in ſingulis quibuſque ſententiis, in quibus nubilo cuiuſdam obſcuritatis ambigimus, Sanctorum Patrum definitionibus hæreamus, quos præueniens miſericordia Dei gratis illuminauit vt crederent, & ſequens inſtruxit ſpiritaliter vt docerent. Hi enim Apoſtolicæ prædicationis tenentes per omnia veritatem, certiſſimè cognouerunt, cognoſcendumque libris & epiſtolis reliquerunt, gratiam Dei non omnibus hominibus generaliter dari, gratuitum quippe donum eſt gratia.* Ecce primam veræ gratiæ dotem, non omnibus dari, quia gratuita eſt.

Iſta gratia, quam Deus vaſis miſericordiæ gratis donat, ab illuminatione cordis incipit, & hominis voluntatem non bonam inuenit ipſa, ſed facit; atque ut eligatur, ipſa priùs eligit; neque ſuſcipitur aut eligitur, niſi hoc ipſa in corde hominis operetur. Ergo & ſuſceptio & deſiderium gratiæ, opus ipſius eſt gratiæ. En ſecundam gratiæ virtutem, omnis bonæ voluntatis in hominibus effectricem eſſe.

ISTAM

ISTAM *gratiam nullus hominum deſiderare vel poſcere, ſed nec cognoſcere* POTERIT, *niſi eam priùs ab illo accipiat, qui eam nullis præcedentibus operibus aut voluntatibus bonis ad hoc largitur, vt voluntatem in quâ ſemper maneat ipſa præparet, ipſa donet, ipſa illuminet, ipſa excitet, ipſa conſeruet.* En tertiam gratiæ conditionem, ſine eâ voluntatem præparante & dante, ne ipſam quidem gratiam deſiderari poſſe.

Quod & in ſequentibus vberiùs explicat: *Vt ergo*, inquit, *gratia Dei cognoſcatur, & diligatur, deſideretur, & poſtuletur, priùs donatur homini non cognoſcenti, non diligenti, non deſideranti, non poſtulanti; ipſaque ſe facit cognoſci, diligi, deſiderari, poſtulari.* Quam gratiæ efficaciam poſtquam apertis Scripturæ teſtimoniis comprobauit: *Sicut ergo*, inquit, *bonæ voluntatis initium* NEMO POTEST *habere, niſi fuerit gratiâ præueniente illuminatus, quia præparatur voluntas à Domino; ita eamdem voluntatem bonam* NEMO *vſque in finem* POTERIT *obtinere, niſi fuerit eâdem miſericordiâ ſubſequente ſeruatus.* ..... *Miſericordia igitur, quæ gratis hominem præuenit, vt mutet in meliùs; & ipſa quem bonum facit, ſubſequendo regit, ne mutetur in peius. Omne igitur bonum voluntatis & operis tunc ineſſe* POTEST *homini, ſi præuenientis gratiæ largitate detur, einſdemque gratiæ ſubſequentis opitulatione ſeruetur; Quæ malum præuenit, vt bonam Deo largiente voluntatem habere incipiat, quam antè quia per ſe habere* NON POTERAT, *non habebat. Subſequitur autem bonum vt perſeueret & proficiat in bonâ voluntate quam ex ſe habere* NON POTVIT, *ſed gratis accepit.* Hinc patet ex S. Fulgentio, bonam voluntatem vel eſſe in homine quia per gratiam efficacem data eſt, vel eſſe non poſſe, quia eam non aliter habere homo poteſt, quàm per gratiam efficacem.

Hactenus Fulgentius acceptam ex Sanctis Patribus doctrinam retulit. In libro verò de Incarn. & gratiâ Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui non tam Fulgentij liber, quàm Eccleſiæ Africanæ, cuius nomine loquitur, Semipelagianos contrà ſentientes his verbis retundit: *Miramur quoſdam dicere, ſi nolentes Deus facit vt velint credere, cur ergo non facit omnes velle?* ..... *Itane verò in nemine hoc facit, quia non in omnibus facit? Deus ergo qui voluntatem præparat, ipſe donat. Quam ſi Deus per ſuam gratiam homini non dederit,* NVMQVAM POTEST *homo in Deum velle credere, quia ipſam voluntatem gratia non inuenit, ſed operatur in homine.* Contendat qui voluerit gratiam efficacem ad hoc tantùm dari vt velimus, non grauatè fatebimur. Sed ex hoc quod ad volendum neceſſariò ſupponitur, indè concludat cum Fulgentio rectè dici, ſine gratiâ efficaci nos velle non poſſe.

Idem ſanctiſſimus Antiſtes lib. 1. ad Monim. c. 14. *Loquens*, inquit, *Deus per prophetas, ſeipſum facere confirmat, quod fidelibus donat vt faciant.* ..... *Quid eſt enim: faciam vt faciatis, niſi, mei erit operis omne bonum quod operati fueritis. Ipſe ergo facit vt faciamus, quo in nobis operante fit omne bonum quod facimus, de quo dicitur ad Hebræos: Aptet vos in omni bono; quia quæcumque nobis facienda donat, ſicut* HABERE NON POSSVMVS, *niſi nobis ipſe largiatur; ſic* FACERE NON POSSVMVS, *niſi ipſe in nobis quæ largitus eſt operetur.* Clariora iſta ſunt, quàm vt vllâ explicatione indigeant.

Mitto alia plurima eiuſdem autoris. Vnum tantùm adſcribam, quò pateat hanc ipſam ſententiam, ſine gratiâ efficaci mandata ſeruari non poſſe, ad fidem catholicam ex S. Fulgentio pertinere. In libro enim de fide ad Petrum

Diaconum c. 32. *Firmiſſimè*, inquit, *crede, & nullatenus dubites, poſſe quidem hominem quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas vel aduerſitas, verba ſancta legis & Euangelij ſiue legere, ſiue ex ore cuiuſquam prædicatoris audire: ſed diuinis mandatis obedire* NEMINEM POSSE, *niſi quem Deus gratiâ ſuâ præuenerit, vt quod audit corpore, corde etiam percipiat; & acceptâ diuinitus bonâ voluntate atque virtute, mandata Dei facere & velit &* POSSIT. *Neque enim qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat; ſed qui incrementum dat Deus, qui etiam operatur in nobis & velle & perficere pro bonâ voluntate.*

PETRVS DIACONVS.

Petrus Diaconus, aliique in causâ fidei à Græcis Romam miſſi, in libro de Incarn. & gratiâ Ieſu Chriſti ad Africanos Præſules ſcripto, ita cap. 6. de gratiâ loquuntur: *Vt*, inquiunt, *falſa libertas fieret Chriſtiana libertas, liberatore indiguit, quo* POSSET *per eius gratiam ab occupationibus humanis auerſa, ea cogitare & deſiderare quæ pertinent ad vitam æternam. Sine hâc igitur gratiâ poteſt quidem cogitare & deſiderare humana;* NON *autem* POTEST *cogitare aut velle, ſeu deſiderare diuina.* Quænam autem hæc gratia? Mox ipſi ita luculenter explicant, vt nemo ad aliam quàm efficacem, eorum verba detorquere poſſit. *Fruſtra garriunt qui dicunt: Meum eſt velle credere, Dei autem gratia eſt adiuuare, cùm etiam ipſum credere, quod eſt conſenſum præbere veritati, nobis à Deo dari teſtetur Apoſtolus.* Et cap. 8. *Sed nos*, inquit, *ſequentes eumdem Apoſtolum, omnem bonarum cogitationum originem, earumque confeſſionem & voluntatem ex* DEO, *& per Deum, & in Deo dicimus, qui prauas hominum voluntates & terrenis actibus implicatas per infuſionem & operationem intrinſecùs ſancti Spiritus abſoluit & corrigit, ſicut ſcriptum eſt, Præparatur voluntas à Domino.*

RVPERTVS.

Conſultò multa Patrum teſtimonia omiſimus, qui de ipſo Petro Chriſtum negante dicunt eum à Deo fuiſſe derelictum, neque potuiſſe tentationem illam ſuperare, ac ſe mortis pro Chriſto ſubeundæ periculo obijcere. Plurima enim ex illis in Apologeticis allata ſunt, quæ repetere ſuperfluum. Vnum tantùm illic prætermiſſum hîc repræſentare viſum eſt, Ruperti ſcilicet l. 8. de gloriâ & honore Filij hominis ſuper his Chriſti verbis: *Nolite timere eos qui occidunt corpus. Hic rectè*, inquit, *dicat quis, Da Domine quod iubes, & iube quod vis. Ecce iubes vt non timeamus eos qui occidunt corpus, & ratio conſentit eum potiùs eſſe timendum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. Sed quæ caro non timeat occidi? Petrus Apoſtolorum primus timuit, & mori timens vitam negauit. Cur hoc? Quia nondum illi dederas vt non timeret, cui iuſſeras vt non timeret. Poſtquam illi dediſti,* POTVIT *facere quod iuſſiſti. Eſto igitur fortitudo noſtra, & fac in nobis quod tu nos facere vis.*

ARTICVLVS VIII.

Sancti Thomæ, aliorumque tum veterum tum recentiorum ſcholæ Doctorum autoritate eadem veritas confirmatur.

A Patrum ſenſibus nihil deſciuerunt præcipui antiquioris ſcholæ Doctores, præſertimque S. Thomas, & veteres illius diſcipuli, qui omnes vno ore ſine efficaci auxilio nihil fieri poſſe profeſſi ſunt. Ergo in re nihil ab illis nouatum eſt, vocabulum gratiæ ab uſitatâ in Patrum ſcriptis ſignificatione nonnihil deflexum, & ad aliam minùs apud Patres vulgarem notionem tranſlatum, quod quia magnam antiquiorum Scholaſticorum ſcriptis afferre lucem poteſt, hîc paucis annotaſſe non pigebit. Patres enim & antiqui ſcriptores ſic vtuntur gratiæ vocabulo, vt ſemper ferè actualem Dei operationem intelligant, quâ Deus in homine & cum homine voluntatis actum producit. Gratiæ verò habituali non ſimpliciter hoc nomen impertiri ſolent, niſi quatenus per actualem ad operandum impellitur & admouetur. Contrà verò veteres Scholaſtici Doctores voci gratiæ ferè ſemper habitualis gratiæ notionem ſubijciunt; actualem verò gratiam, raró gratiam ſed auxilium Dei mouentis, ſpeciale auxilium, motionem Dei appellant.

Eximius eſt S. Thomæ eâ de re locus de verit. q. 24 a. 14. *Si gratiam Dei velimus dicere non aliquod habituale donum, ſed ipſam miſericordiam Dei, per quam interiùs motum mentis operatur, & exteriora ordinat ad hominis ſalutem, ſic nec vllum bonum homo poteſt facere ſine gratia Dei; ſed communiter loquentes vtuntur nomine gratiæ pro aliquo dono habituali iuſtificante.* Hoc pacto conciliantur nonnulla quæ ſibi primâ fronte videntur aduerſa. Veteres enim Scholaſtici multa fieri ſine gratiâ dicunt, quia nomine gratiæ habitualem intelligunt, ſine quâ non à fidelibus, ſed peccatoribus quos Deus nondum inhabitans adjuuat, multa bene fiunt. Vnde eadem illa, vt ex S. Thomâ vidimus, ſine auxilio Dei mouentis fieri negant. Patres verò generatim docent, ſine gratiâ nihil boni fieri poſſe; quia nomine gratiæ intelligere ſolent miſericordiam Dei per quam interiùs motum mentis operatur, ſine quâ S. Thomas concedit nullum bonum fieri poſſe. Quare cùm his verbis gratiam efficacem apertè deſignet, vt per ſe clarum eſt, & latiùs alibi probatum, hic ipſe locus oſtendit ex mente S. Thomæ, ſine gratiâ efficaci nihil boni fieri poſſe.

Multa alia ex S. Thomâ referri queunt; ſed quia id ſeparatim in eo commentariolo præſtitimus in quo totam illius doctrinam accuratè explanauimus, vnum adhuc & alterum hîc referre ſatis erit, ex 1. 2. quæſt. 109. a. 6. NON POTEST *homo per ſe ipſum præparari ad diuinæ gratiæ lumen ſuſcipiendum.* Per quid igitur poteſt? *Sed gratuito Dei interiùs mouentis, bonumque propoſitum inſpirantis*, quæ ſinè dubio gratia efficax eſt, *auxilio indiget.* Et in reſp. ad primum adhuc manifeſtiùs: *Conuerſio hominis ad Deum fit quidem per liberum arbitrium, & ſecundum hoc homini præcipitur quòd ſe ad Deum conuertat. Sed liberum arbitrium ad Deum conuerti* NON POTEST, *niſi Deo ipſum ad ſe conuertente, ſecundum illud Hierem.* 31. *Conuerte me & conuertar, quia tu*

Dominus Deus meus; *& Thren. vlt. Conuerte nos Domine ad te & conuertemur.* Neminem Deus conuertit niſi per gratiam efficacem. At ex S. Thoma *non poteſt homo conuerti niſi Deo ad ſe ipſum conuertentè*; non poteſt igitur conuerti niſi per gratiam efficacem.

Porrò antiqui ſcholæ Doctores à Patrum & S. Thomæ veſtigiis in hac loquendi formulâ non receſſerunt, ex quibus paucos hîc tantùm ad ſpecimen afferam.

BRADVARDINVS Archiepiſcopus Cantuarienſis, & vulgò Doctor profundus appellatus in libro de Cauſâ Dei l. 2. cap. 6. cui titulus eſt, *quod auxilium Dei ſpeciale eſt voluntas eius inuicta*, *poſtquam*, inquit, *in præcedentibus eſt oſtenſum, nullum tentatum ſolius liberi arbitrij viribus ſine gratiâ*, nempe habituali, *vel cum gratiâ quantâcumque*, habitualem iterum intellige, *abſque alio Dei auxilio ſpeciali* POSSE *tentationem aliquam ſuperare, reſtat conſequenter inquirere, quid ſit illud auxilium, quo tentati omnia ſuperant tentamenta, & ſine quo in omnibus ſuperantur ..... Voluntas ergo diuina eſt illud auxilium*; & ea quidem inuicta, id eſt infallibiliter operans, vt ſignificat in titulo capitis, *eſt illud auxilium ſine quo tentatus quilibet ſuperatur, & per quod tentatus quilibet ſuperans, efficaciter ſuperat tentamentum.* Vbi vides ab inſigni illo Theologo, vti & à Patribus diſertè doceri, ſine illo efficaci auxilio, quo tentati omnia ſuperant tentamenta, & ſine quo in omnibus ſuperantur, neminem licet iuſtum & quantacumque gratiâ habituali præditum tentationem aliquam ſuperare poſſe.

GREGORIVS ARIMINENSIS, magni nominis Theologus S. Auguſtini Eremitarum quondam Generalis in 2. ſentent diſt. 28. q. 2. a. 2. *Ex iſtis puto ſatis patere quod etiam veri iuſti & in gratiâ exiſtentes, vt in tentationibus fortiter reſiſtant, & in peccatum non cadant, indigent adhuc ſpeciali auxilio Dei, & ſine illo* NON POSSENT *reſiſtere, quin caderent in peccatum.* Quod probat ex Scripturis, ex Eccleſiæ precibus, ex S. Auguſtino, & ex illo Innocentij ſupra allato: *Neceſſe eſt vt quo auxiliante vincimus, eo iterum non adiuuante vincamur.* Ex quo patet, per auxilium ſpeciale ſine quo non poſſunt iuſti tentationibus reſiſtere, non aliam gratiam quàm efficacem à Gregorio Arimінienſi intellectam eſſe.

IOANNES CAPREOLVS, S. Thomæ, vt Bellarminus notat, defenſor egregius l. 2. ſent. diſt. 28. q. 1. a. 3. doctiſſimè diſputat de motione diuinâ, quam infallibilem eſſe vult, licet voluntas per illam non neceſſitetur. *Iuuatur*, inquit, *voluntas, ita vt agat ea quæ non ſic adiuta* NEQVAQVAM AGERE POTVISSET. *Et hoc eſt illud adiutorium ſpeciale ſine quo dicimus*; *nos* NIHIL BENE VELLE AVT FACERE.

CARDINALIS CAIETANVS, in c. 10. Ioan. v. 39. *Si priuatio gratiæ fert ſecum* NON POSSE *credere conſequens eſt quod* POSSE *credere conferatur à gratiâ. Et hoc ſuperiùs c. 6. Chriſtus dicit: Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me traxerit eum.* Quomodò verò trahit Pater, niſi per gratiam efficacem?

Tota LOVANIENSIS FACVLTAS, in juſtificatione ſuæ Cenſuræ anni 1586. *Aliud eſt*, inquit, *poſſe, in quo tam magnæ inſunt vires per ſufficientem gratiæ præparationem, vt ſatis ſit ad agendum: per quam quidem gratiam, non iam ſolum ipſum poſſe, verum etiam agere adiuuatur* .... *Iuxta quem*

modum, vt ſuperiùs ait, *quidam dicuntur* NON POSSE *credere aut ſequi Dominum, ſicut dictum eſt Petro: Non potes me ſequi modo.* 388

Tota item DVACENSIS FACVLTAS in Cenſurâ anni 1588. ad aſſert. 14. *Neque induratus conuerti* POTEST, *niſi per gratiam auferentem cor lapideum, & tribuentem cor carneum, quam vtique quamdiu induratus eſt, non habet: neque excæcatus aſpicere* POTEST *lumen veritatis, niſi per gratiam tenebras eius illuminantem, & velamen de corde eius auferentem, quam ſimiliter quamdiu excæcatus eſt, non habet: neque infidelis quiſquam credere* POTEST, *niſi per gratiam quâ cor eius ex infidelitate ad fidem mutetur; quam gratiam eum non habere quamdiu infidelis manet, perſpicuum eſt.*

Nihil neceſſe videtur poſt integros Theologorum ordines priuatorum Theologorum ſuffragia conquirere. Vnus tamen pro omnibus erit Eſtius doctiſſimis in Scripturas & Magiſtrum ſententiarum Commentariis toto orbe celeberrimus. Ex quo hîc annotaſſe ſufficiet, integro illum capite, nimirum in 2. ſent. diſt. 26. p. 42. probandum ſuſcipere, NEMINEM *in bono perſeuerare* POSSE *ſine gratiâ*, non qualicumque, *ſed quam ſuperiori paragrapho ſe deſcripſiſſe teſtatur* his verbis: *Intelligendum eſt donum perſeuerantiæ in actuali gratiâ, id eſt gratuitâ operatione Dei, quâ facit & præſtat vt homo in bonâ & iuſtâ conuerſatione permaneat, ac perduret vſque in finem vitæ, ſuperetque omnes tentationes interiùs occurrentes, quibus à curſu bonæ vitæ retrahi poterat.* Vnde fit vt grauiter admoneat, ſicuti iam diximus, à Conciliis, & maximè à Tridentino eſſe definitum, NEMINEM POSSE *in bono perſeuerare abſque ſpeciali Dei auxilio, quod de nouo ſemper à Deo petendum & expectandum ſit, quo nimirum ipſum perſeuerare in homine operetur. Tale enim huiuſmodi auxilium eſſe debere perſpicuum eſt.*

ARTICVLVS IX.

Eadem locutio recentiorum Thomiſtarum autoritate aſſeritur, qui falsò ipſius inſectatores habentur.

TAntis autoribus nixa ſententia facilè quorumuis obtrectatorum voculas contemneret, neque priuatorum Theologorum contrariis opinationibus conuelleretur; ſed illos potiùs Thologos, ſi qui ſint, erroris & temeritatis argueret. Itaque cùm audirem aduerſarios paſſim tam fidenter iactantes, recentiores Thomiſtas in eâ damnandâ cum Ieſuitis conſentire, quamquam videbam illam Thomiſtarum diſſenſionem verborum pôtiùs eſſe quàm rerum, cùm illi cæteroquin de gratia efficaci rectè ſentirent, tamen nec ipſis falsò tribui putabam hanc opinionem; & illos rectè ſentire, malè locutos exiſtimabam. Verùm poſtquam libros ipſorum in manus ſumpſi, liquidò perſpexi non minorem ipſis injuriam fieri, quam mihi, quàm Patribus facta; tantùmque abeſſe vt ipſi hanc loquendi formulam, *ſine gratia efficaci nihil fieri poteſt*, repudient & proſcribant, vt eâ contineri aſſerant fidei catholicæ caput ab Eccleſiâ definitum aduerſus Pelagianos, contrariamque propoſitionem, nempe *ſine gratiâ efficaci aliquid fieri poteſt*, quam ego bono ſenſu admitto, ipſi falſam eſſe contendant. Quamobrem cùm in iſto Thomiſtarum cum Ieſuitis conſenſu præcipuum cenſuræ ſuæ præſidium

aduerſarij mei collocent, operæpretium erit hîc oſtendere, quàm fallaciter & præpoſterè clariſſimorum Theologorum nomine abutantur ad euertendam Eccleſiæ doctrinam.

Recentiorum Thomiſtarum doctrina ex nullo certiùs aut luculentiùs perſpici, quàm ex Aluare poteſt, qui ob excellentem doctrinam ab Ordine ſuo delectus eſt vt catholicam de gratiâ efficaci fidem coram ſummis Pontificibus aduerſus Molinæ patronos tueretur. Is igitur adeò non damnat hanc propoſitionem, *ſine gratiâ efficaci nihil fieri poteſt*, vt eam à ſummis Pontificibus, à Conciliis, à Patribus ſancitam velit. Id videre eſt diſput. 88. vbi hanc ſtatuit concluſionem: *In homine iuſto præter gratiam excitantem & concurſum ſupernaturalem ſimultaneum, quo Deus vnà cum libero arbitrio & habitibus infuſis actus ſupernaturales producit, requiritur neceſſariò ad ſingulos actus ſpeciale auxilium gratiæ adiuuantis.* Notum eſt autem in doctrinâ Aluaris gratiam excitantem eamdem eſſe ac ſufficientem, adjuuantem verò eamdem ac efficacem; quod & alibi paſſim vt in diſp. 71. n. 2. & in hâc ipſâ diſp. 88. ſæpius expreſsè notat, & maximè his verbis n. 10. *Quia per ſolam gratiam habitualem non adhæret iuſtus immobiliter bono, neque ad illud proſequendum & amandum prædeterminatur: ideò adhuc indiget ſpeciali auxilio* ADIVVANTIS GRATIAE, QVO INDECLINABILITER ET INSVPERABILITER AD BONVM OPERANDVM MOVEATVR. Videamus nunc quid ſumat ille ad hoc probandum. Nimirum ea affert loca quæ nos ſupra retulimus, in quibus Patres & Concilia definiunt, *ſine gratiâ nihil fieri poſſe*, quæ ipſe de gratiâ efficaci accipienda eſſe contendit: Concluſio, inquit ille, eſt contra autores ſecundæ ſententiæ (id eſt Moliniſtas) eſt tamen expreſſa S. Auguſt. l. de nat. & gr. c. 26. *Sicut oculus corporis etiam pleniſſimè ſanus, niſi candore lucis adiutus non poteſt cernere; ſic homo etiam perfectiſſimè iuſtificatus, niſi æternâ luce iuſtitiæ diuinitus adiuuetur, rectè* NON POTEST *viuere. Sanat ergo Deus non ſolùm vt deleat quod peccauimus; ſed præſtat etiam ne peccemus.* Et lib. de gr. & lib. arbit. c. 6. idipſum confirmat multis teſtimoniis Scripturæ; ſed præſertim ex illo Cantic. 8 Quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata incumbens ſuper dilectum ſuum. *Alba facta*, inquiens, *bene ambulat, ſed ſi ſupra eum à quo dealbata eſt, perſeueranter incumbat. Propter quod & ipſe Ieſus ſuper quem incumbit dealbata, dixit diſcipulis ſuis, ſine me* NIHIL POTESTIS FACERE]

Ecce voces illas Scripturæ, *ſine me nihil poteſtis facere*, & illas Auguſtini: *Homo etiam perfectiſſimè iuſtificatus niſi æterna luce iuſtitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non poteſt viuere*, de gratiâ efficaci & adjuuante interpretatur Aluares. Sed id adhuc vberiùs & clariùs ſequentibus verbis oſtendit.

„ Eadem eſt, inquit, ſententia S. Thomæ 1. 2. qu 109. a. 1. vbi ait, quòd *quantùmcumque natura aliqua corporalis vel ſpiritualis ponatur perfecta*, NON POTEST *in ſuum actum procedere niſi moueatur à Deo*; & idem docet art. 9. Nec poteſt explicari S. Thomas de ſolâ gratiâ excitante, hoc eſt ſufficiente: nam per illam Deus non mouet phyſicè liberum arbitrium ad pias operationes; ſed ſolùm moraliter...... ſed neceſſariò debet intelligi DE GRATIA ADIVVANTE, PER QVAM LIBERVM ARBITRIVM PRAEMOVETVR ET PRAEDETERMINATVR AD OPERANDVM. Præterea probatur ex definitione illa Concilij Arauſicani: *Quoties*

,, *bona agimus, Deus in nobis atque nobiſcum vt operemur operatur* : vbi vniuerſaliter
,, loquitur de omnibus operibus bonis etiam hominis iam iuſtificati, & ad hu-
,, juſmodi opera neceſſarium eſſe docet ſpeciale auxilium gratiæ adjuuantis,
,, quo non ſolùm nobiſcum ſimul operetur opus bonum, ſed etiam in nobis
,, efficiendo; videlicet per idem auxilium, vt nos liberè cooperemur Deo, vt
,, ex ſupradictis conſtat . . . . . Confirmatur ex Innocentio I. in reſcripto ad
,, Conc. Carthag. vbi ait: *Omnes ſancti ſine adiutorio Dei nihil ſe agere poſſe*
,, *teſtantur.* Et in reſcripto ad Conc. Milevit. *Neceſſe eſt*, inquit, *vt reſtitutâ*
,, *nobis priſtini ſtatus libertate per gratiam, eam gratiam quæramus; quippe qui neque*
,, *alias diaboli tentationes & machinas niſi gratiâ adiuuante poſſumus euitare.* Et Cæ-
,, leſt. I. Epiſt. ad Epiſc. Galliæ c. 8. & 9. decernit gratiam ad ſingulos
,, actus eſſe neceſſariam, & refert Zozimum Papam aſſerentem in Epiſtola ad
,, totius orbis Epiſcopos, *quòd in bonis voluntatis humanæ ſingulis motibus, magis*
,, *illius valere non dubitemus auxilium; quòdque omnis ſancta cogitatio, omniſque motus*
,, *bonæ voluntatis ex Deo ſit; quia per illum aliquid boni poſſumus; ſine quo nihil poſſu-*
,, *mus.* Et loquitur *de ſpeciali auxilio gratiæ adiuuantis, per quam agit Deus in nobis,*
,, *vt quod vult & velimus & agamus*, vt dicit idem Cœleſt. c. 12. eiuſdem epi-
,, ſtolæ. Propter hæc teſtimonia M. Medina 1. 2. q. 109. a. 9. c. 3. hanc no-
,, ſtram ſententiam adeò veram & certam exiſtimat, vt contrarium docere
,, putet eſſe improbabile.]

Vbi ſunt nunc qui nobis Aluarem tamquam ſententiæ noſtræ hoſtem, & Molinæ hâc in parte fautorem opponunt? Vbi ſunt qui contendunt ex illius mente falſam hanc propoſitionem eſſe: *Sine gratia efficaci nihil fieri poſſe*? En ille de gratiâ efficaci interpretatur Innocentij, Zozimi, Cæleſtini definitiones, in quibus illi Pontifices ſine gratiâ nihil fieri poſſe decernunt. Quàm vehementer igitur ipſe illis Cenſoribus reſtitiſſet, qui eam ſententiam, quam ipſe ab Auguſtino à S. Thomâ, à tribus ſummis Pontificibus definitam cenſet, blaſphemiæ & hæreſeos notis inuſſerunt.

Nec verò hæc propoſitio verbis Aluaris congruit, principiis abhorret, imò & principiis & verbis peræquè conſentit. In primis ſtatuit diſp. 79. vt alibi fuſiùs videbimus, ex Cajetano, Ferrarienſi, & Medinâ vocem, *poſſe*, ita nonnumquam vſurpari, vt complectatur omnia ad agendum neceſſaria; & hoc ſenſu fatetur ſine gratiâ efficaci non haberi *poſſe*, hoc eſt, ſine gratiâ efficaci nihil fieri poſſe.

2. Non ſolùm id concedit de voce *poſſe* in genere, verùm etiam *de potentiâ proximâ*, quam vno ſenſu, qui quidem maximè vulgaris ac ferè vnicus eſt, ſine gratiâ efficaci haberi negat, vt in tertiâ parte huius diſſertationis videbimus.

3. Diſput. 22. n. 33. probat & tuetur, ſine prædeterminatione diuinâ in ſenſu compoſito *nihil nos velle poſſe*; quia non poſſunt hæc duo ſimul eſſe vera, quòd ſcilicet nos velimus in particulari aliquid, & quod Deus non præordinauerit & prædeterminauerit quod velimus illud.

Nec verò ab Aluare diſſentiunt hâc in parte cæteri Thomiſtæ. Vidimus iam Bartholomæum Medinam ab ipſo citatum, eadem Patrum teſtimonia in quibus aiunt ſine gratiâ nihil fieri poſſe, de gratiâ efficaci intelligere, contrariamque ſententiam tamquam improbabilem reijcere. Videre etiam licet alios Thomiſtas iiſdem Patrum locis vti ad adſtruendam prædeterminationem

efficacem. Imò ipſe Nauarreta hanc propoſitionem, *ſine gratiâ efficaci aliquid fieri poteſt*; apertè & diſertis verbis falſam eſſe pronunciat, conſ. 19. §. 11. *Ad quintum*, inquit, *reſpondetur has duas propoſitiones non efficere eumdem ſenſum, ſcilicet, Homo cum auxilio ſufficienti, præſcindendo ab efficaci, poteſt conuerti ad Deum: & hanc, Homo ſine auxilio efficaci, cum ſolo ſufficienti poteſt conuerti ad Deum. Nam in primâ propoſitione denotatur quædam abſtractio præciſiua ex parte auxilij ſufficientis conſiderati in ratione potentiæ ad operandum; & cùm tale auxilium non participet rationem potentiæ ab auxilio efficaci, fit vt ex ſe ipſo ſit potens operari. Cæterùm in ſecundâ propoſitione denotatur quædam abſtractio negatiua, & per modum compoſitionis, denotans quòd operatio poteſt ſequi de facto ſine auxilio efficaci, quod tamen falſum eſt.*

Ex illis, ni fallor, ad oculum demonſtratur, omnibus Thomiſtis probari hanc ſanctorum Patrum ſententiam, quâ toties ſine gratiâ efficaci nihil fieri poſſe profeſſi ſunt; adeòque eos omnes qui in eius damnationem conſenſerunt, & ſanctos Patres & vniuerſam S. Thomæ damnaſſe familiam.

ARTICVLVS X.

Eccleſiam in ſuis precibus id tantùm petere quod non poſſit; neque tamen aliam à Deo gratiam petere quàm efficacem.

L*Egem credendi lex ſtatuat ſupplicandi*, inquit Cæleſt. in ep. ad Gallos. Nec cum hominibus quiſquam ſanctiùs de gratiâ loqui poteſt, quàm illis verbis quibus tota Eccleſia Deum in precibus ſuis affatur.

Duo verò ex precibus Eccleſiæ apertè colliguntur. Primum eſt, numquam Eccleſiam in precibus ſuis gratiam illam ſufficientem, quæ det bonorum operum poſſibilitatem ab effectu ſeiunctam, à Deo poſcere. Vt enim ſapienter aduertit Auguſt. de gr. Ch. c. 25. *non ait Apoſtolus, oramus vt poſſitis nihil mali facere, ſed ne quid faciatis mali; nec vt poſſitis bonum facere; ſed bonum faciatis.* Quid igitur petimus? Ipſam gratiam efficacem, quâ fit vt velimus, quâ fit ut agamus, vt amemus, vt præcepta impleamus. Poſcimus à Deo *vt inſerat pectoribus noſtris amorem ſui nominis; vt ad ſe noſtras etiam rebelles compellat voluntates; vt noſtræ voluntatis prauitatem frangamus, & præceptorum rectitudinem in omnibus adimpleamus; vt det nobis velle & poſſe quod præcipit; vt faciat nos ſuis inhærere mandatis.* Non petit Eccleſia vt infidelis poſſit credere ſi voluerit, ſed vt velit & credat. Non petit vt quiſquam poſſit non malè facere ſi velit; ſed orat cum Apoſtolo *ne quid mali faciat.* Non agit gratias, quòd aliquis præceptum implere potuerit, poteſtate ab effectu ſeparatâ, ſed quòd impleuerit: non quod conuerti potuerit, ſed quòd conuerſus ſit: nec vmquam ſe putat exauditam, niſi cùm factum fuerit quod oratur, id eſt, cùm ad fidem vel ad pietatem conuerſi fuerint pro quorum conuerſione deprecatur. *Loquimur*, inquit Aug. ep. 107. *de ipſis initiis fidei, cùm homines qui erant auerſi & aduerſi, conuertuntur ad Deum, & velle incipiunt quod nolebant, & habere fidem quam non habebant; quod vt fiat in eis, oratur pro eis, quamuis non oretur ab eis. Cùm verò factum fuerit quod oratur, ei qui fecit aguntur gratiæ, & pro eis, & ab eis.*

Alterum eſt, qui orant nihil aliud à Deo petere, quàm vt poſſint quod nondum poſſunt. *Fideles*, inquit Aug. de nat. & gr. c. 53. *orantes dicunt: Ne nos inferas in tentationem. Si adeſt poſſibilitas, vt quid rogant? Quid enim ſtultius*, vt idem ait c. 18. *quam orare vt facias, quod in in poteſtate habeas?* Et ep. 105, *Impetrando quippe oratio quicquid impetrat euidenter Dei donum eſſe oſtendit, ne homo exiſtimet à ſe ipſo ſibi eſſe, quod ſi in poteſtate haberetur, non vtique poſceretur.* Vnde libro de dono perſeu. c. 2. *Irriſoriam eſſe petitionem* dicit, *à Deo petere quod ipſo non donante ſit in hominis poteſtate.* Ex quo Concilium Tridentinum *Dei præceptis admoneri nos* dicit, *vt faciamus quod poſſumus, & petamus quod non poſſumus.*

Si ergo iuſtus in tentatione conſtitutus habere tantùm gratiam ſufficientem ſupponitur, quæro vtrum ille non orare debeat pro obtinendâ gratiâ efficaci. Orare non debere nemo niſi impius dicat. Si autem orare debet, nondum ergo adeſt poſſibilitas quam petit: ſi enim adeſt poſſibilitas, vt quid orat? Non orat vt faciat quod in poteſtate habet; id enim ſtultum eſt Auguſtino. Non orat quod Deo non donante in eius poteſtate ſit, ne hac oratione Deum irrideat. Non petit quod poteſt; ſed quod non poteſt, ex Concilio Tridentino.

Ex hiſce verò duobus catholicæ doctrinæ capitibus manifeſtò ſequitur, eſſe quidem aliquod *poſſe* quod à Deo non poſtulamus; illud nimirum quod à voluntate ſejunctum eſt, & quod in nobis eſſe poteſt, etiamſi nec velimus, nec agamus; eſſe tamen aliud *poſſe* numquam à voluntate, numquam ab affectu diuulſum; quod Auguſtinus appellat *poſſibilitatem cum effectu*; atque hanc poſſibilitatem eſſe, quam ſolemnes Eccleſiæ preces expoſcant. In his enim precibus à Deo petit, *vt videre poſſimus quæ agenda ſunt, & quæ recta ſunt agere valeamus; vt ipſius valeamus implere præcepta, vt peccata noſtra plangere valeamus, vt diuinæ placita maieſtatis cogitare ſemper, & ipſum ſyncere diligere valeamus.* Quam gratiam niſi impetret, *ſe nihil poſſe teſtatur.* Ex quo Innocentius I. in Epiſt. ad Carthag. Conc. eo potiſſimum nomine Pelagij, Cæleſtiique doctrinam ſe deteſtari ſignificat, quòd peſtiferâ ſuâ ſententiâ euerterent orationes Eccleſiæ, quibus illud adjutorium à Deo poſcitur, *ſine quo omnes ſancti nihil ſe agere poſſe teſtantur.* Quod efficax eſſe & Thomiſtæ agnoſcunt, vt iam vidimus, & ſatis ipſe Innocentius oſtendit, cùm paulò poſt addit: *Neceſſe eſſe vt quo auxiliante vincimus, eo iterum non adiuuante vincamur.*

Vnde etiam perſæpe Auguſtinus iiſdem locis, quibus oſtendit ea ſolùm à Deo poſci quæ non poſſumus, iiſdem inquam locis gratiam efficacem ad obtinendam illam quæ non habetur poſſibilitatem peti teſtatur. Multa huius generis proferri poſſunt: vnum hîc afferam ex lib. 1. op. vltimi in Iul. c. 93. *Abſit*, inquit, *vt impediatur ab homine omnipotentis & cuncta ſcientis intentio. . . . Deus enim, ſicut homo Dei dixit Ambroſius, quos dignatur vocat, & quem vult religioſum facit. Conuenit autem Scriptura plerùmque hominis voluntatem, vt quod non habet & NON POTEST, admonitus ſentiat, & ab eo à quo ſunt bona omnia indigens poſcat.* Vides ea peti quæ non poſſumus. Vide nunc quâ gratiâ poſſibilitas illa danda ſit. *Si enim exauditus fuerit in eo quod dicere iuſſi ſumus, Ne nos inferas in tentationem, procul dubio nullâ decipietur inſcitiâ, nullâ cupiditate vincetur.* Quænam gratia efficax eſt, ſi hæc non eſt,

per quam certò & infallibiliter peccatum vitatur? *Quiſquis enim*, vt ait idem Aug. l. de bono perſ. c. 6. *in tentationem non infertur, profectò nec in tentationem ſua malæ voluntatis infertur. Et qui in tentationem ſuæ malæ voluntatis non infertur, in nullam prorſus infertur; vnuſquiſque enim tentatur, vt ſcriptum eſt, à concupiſcentiâ ſuâ abſtractus & illectus. Vt autem ei non conſentiamus*, inquit idem l. 2. de pecc. mer. & rem. cap. 4. *deprecamur adiutorium, dicentes: Et ne nos inferas in tentationem; vt ſi fortè cœperimus tentari à concupiſcentiâ noſtrâ, adiutorio eius non deſeramur, vt in eo* POSSIMVS *vincere, ne abſtrahamur illecti.*

Vt ergo rem in pauca contraham, manifeſtum eſt, quamdam eſſe poſſibilitatem quæ precibus impetratur, quæ ab ipsâ voluntate numquam ſejuncta ſit, & proinde non à ſufficienti gratiâ, ſed ab efficaci donetur; & hâc qui careat, vt caruit certè Petrus, de illo rectè dici *carere eum gratiâ ſine quâ nihil poſſumus*, cùm eo adjutorio careat, *ſine quo*, vt ait Innocentius I. *omnes ſancti nihil ſe agere poſſe teſtantur.*

Hic Chriſtianæ pietatis ſenſus ſic altè omnium fidelium mentibus impreſſus eſt, vt non aliter loqui vel cùm Deo, vel cum hominibus poſſint, quoties ex affectu potiùs proprio, quàm ex anticipatis opinionibus loquuntur. Indicio erunt illi ipſi Ieſuitæ, qui gratiæ efficacis doctrinam sociatis totius Ordinis viribus oppugnant: è quibus vnus nomine Sanjurius, pietatis famâ inter ipſos non poſtremus, in libro cui titulus eſt, *De cognitione Dei, & amore Domini noſtri Ieſu Chriſti*, p. 2. l. 3. c. 9. ſect. 2. ita de humilitate loquitur: *Cognoſcit humilis quàm imbecillæ ſint vires hominum, qui quantumlibet ſufficientibus auxiliis inſtructi ſint*, NIHIL TAMEN SINE EFFICACIBVS BONI FACERE POSSVNT. En blaſphemias, hæreticas, impias illas voces in quas paſſim Ieſuitæ debacchantur, à celeberrimo Ieſuitâ in eo libro quem maximè ipſi commendant, diſertis verbis expreſſas.

ARTICVLVS XI.

Primæ Partis concluſio.

Longè plura poterant ex Patribus Scholaſticis congeri teſtimonia, ad illam loquendi rationem, *ſine gratiâ efficaci nihil boni fieri poteſt*, ab omni erroris ſuſpicione vindicandam. Nam ſi eam quam potui copiam conſectatus eſſem, non iam mihi libellus exiguus, vt inſtitui, ſed ingens volumen conficiendum fuiſſet. Illis tamen quæ raptim in hoc ſcriptum contuli teſtimoniis, iſta ni fallor conficiuntur.

1. Senſum hunc catholicum & orthodoxum eſſe, ſine gratiâ efficaci nihil bene fieri, neque hæc duo componi poſſe, vt qui eâ deſtitutus ſit, bene tamen operetur.

2. De gratiâ efficaci rectè & catholicè dici, ſine eâ tentationes vinci & ſuperari non poſſe, cùm ita loquantur Scripturæ, Pontifices, Concilia, Patres, Scholaſtici, tota denique Eccleſia.

3. Sententiam his verbis intellectam à Patribus, quæcumque tandem illa ſit, non modò orthodoxam eſſe, ſed ad fidem planè pertinere, cùm in eâ ſitum eſſe docuerint catholicum illud dogma aduerſus Pelagianos ab Eccleſia

definitum, ſine gratia Dei nihil boni fieri poſſe.

4. Duarum iſtarum ſententiarum, *ſine gratia nihil poſſumus*; &, *ſine gratiâ efficaci nihil poſſumus*, eumdem planè apud Patres ſenſum eſſe; nec alteram ad fidem pertinere poſſe, quin altera quoque pertineat.

De quo ſi quis adhuc ambigat, illud cogitet infinitis penè locis ab illis Patribus qui aduerſus Pelagianos & Semipelagianos ſcripſerunt, dictum eſſe, ſine gratiâ nihil fieri poſſe; & tamen illis omnibus locis ſignificatam eſſe gratiam efficacem. Vnde alterutrum conſequens eſt, vel illis locis non probari, ſine gratiâ nihil fieri poſſe, quod impium & nefarium; vel pariter probari, ſine gratiâ efficaci nihil fieri poſſe; cùm nomine gratiæ, efficacem ab illis intellectam eſſe perſpicuum ſit. Hoc ſi quis negare ſit auſus, proferat ille vel vnum Auguſtini & eius diſcipulorum locum, vbi in hoc lapſæ naturæ ſtatu, *gratia ſine quâ nihil poſſumus* nomine intelligatur, ea quæ det tantùm *poſſe*, non *agere*. Proferat vel vnum locum vbi illa Chriſti verba *ſine me nihil poteſtis facere*, ad eam gratiam referantur, quæ det *poſſe* ab omni actu ſeparatum, & de gratia efficaci commodè intelligi non poſſit. Contrà verò plus quam ſexcenta proferemus vbi hæc eadem verba, vel ſimilia de gratiâ efficaci ita manifeſtè interpretantur Patres, vt aliter intelligenda eſſe, nulli, non dicam Moliniſtæ, quid enim illi non audeant, ſed Thomiſtæ poſſint contendere.

Porrò cui conſtiterit hanc locutionem, *ſine gratiâ efficaci nihil fieri poteſt*, non modò innoxiam eſſe, ſed etiam ſacram, eiuſque ſenſum ex Patrum ſententiâ haud dubiè ad fidem pertinere, non opinor inficias ibit, vt minimùm illis verbis ſignificaſſe Patres hæc tria quibus contineri noſtræ propoſitionis ſenſum docuimus: nempe ſine gratiâ efficaci, quâ Petrus caruit, non haberi omnia ex parte adjutorij diuini ad agendum neceſſaria. 2. Eum qui careat gratiâ efficaci, carere aliquo adjutorio ad agendum neceſſario, quod non ex ipſius nutu, ſed ex divinâ voluntate pendeat. 3. Fieri non poſſe vt hæc duo inter ſe componantur: Petrus gratiâ efficaci caret; & tamen bene agit.

Ex illis omnibus duo conſtare debent. Primum eſt propoſitionem meam ſi verba ſpectes, veram, catholicam, Theologicam, Patrum & Scripturæ verbis expreſſam eſſe; ſi ſenſum, ad ipſa fidei fundamenta pertinere; quippe quæ nihil aliud contineat, quàm capitale illud dogma contra Pelagianos definitum, ſine gratiâ efficaci nihil bene fieri; ſiue quod idem eſt apud Patres, nihil benè fieri poſſe.

Alterum eſt, eos qui propoſitionem illam Chryſoſtomi & Auguſtini cenſurâ inuſſerunt, & horrenda blaſphemiæ, hæreſeos, impietatis nomina in illam contulerunt, vtroque nomine Eccleſiæ honorem & fidem graui iniuriâ violaſſe. Nam cùm ipſi hanc propoſitionem nullo addito ſenſu, nullâ exceptione damnarint, manifeſtum eſt eo ſenſu ab illis damnatam eſſe, qui verbis illis exprimi vulgò ſolet. Illis autem verbis catholicam ſententiam ad fidem pertinentem ſemper à Patribus expreſſam docuimus. Quid igitur aliud ſequitur, quàm catholicam de gratiâ efficaci fidem eſſe damnatam?

Nec verò etiamſi ſenſum non attigiſſent, illud leue flagitium eſt, quod locutionem à Scripturâ uſurpatam, à Pontificibus ſancitam, à Conciliis conſecratam, à Patribus frequentatam, à Scholaſticis tritam, à totâ Eccleſiâ in preces aſcitam, pravâ interpretatione à quoquam corruptam eſſe nihil cauſati, hæreticam & blaſphemam pronuntiarint. Non enim Scripturæ tantùm

ſenſibus honor habendus eſt, ſed etiam verbis, quibus tamquam inuolucris veritas continetur. Atque vt ille planè ſceleratus ſit & impius, qui Chriſti corpus ſub panis ſpecie venerari ſe fingens, pedibus ipſas ſpecies obterat, & indignis modis habeat; ſic non leui Deum injuriâ afficit, qui Scripturæ, id eſt Dei verba, quæ *ſancta & adorabilia* à Conciliis appellantur, quia vt ſæpe dicit Auguſtinus, illis veritas continetur, iis notis afficiat, quæ ſolùm in Dæmonis verba meritò conferantur.

Non ſum neſcius tamen, ſub ipſis Scripturæ vel Patrum verbis nonnumquam ab hæreticis nefarios errores occultatos; at tunc Concilia & Patres diligenter Scripturæ ſenſum ab illorum errore ſegregarunt, & hæretico tantùm dogmate rejecto ſuam Scripturæ vel Patrum verbis autoritatem aſſeruerunt.

Horum exemplum ſi ſequi potiùs ſtuduiſſent noſtri Cenſores, quàm iracundiæ & maleuolentiæ ſuæ parare, numquam voces illas Auguſtini & Chryſoſtomi, ex Scripturis & Eccleſiæ perpetuo ſermone deſumptas, nullo expreſſo ſenſu damnaſſent. Si enim nefarius ille ſenſus, quem his verbis à me incluſum ſuſpicabantur, alicubi à me expreſſus erat, nihil fuit negótij illum potiùs locum, in quo meus hic error quiſquis eſt tandem clarè & meis verbis enunciatus extabat, cenſurâ feriendum objjcere, quàm innoxia Patrum verba contumelioſo anathemate percellere.

Sin autem nuſquam erat expreſſus; ſed eum in mente meâ retruſum ſuſpicabantur, quæro quid illis iuris fuit in mentem meam, quæ ſoli Deo patet? Quæro cur fidem mihi affirmanti, & ſenſum illum ejuranti non adhibere libuit? Quæro cujus æquitatis fuerit, propter fictitium errorem in vnius Theologi animo reconditum, perpetuam, certiſſimam, conſtantiſſimamque Patrum ſententiam, Patrum verbis enuntiatam hæreſeos damnare? Quæro denique cur illum commentitium errorem non aliquo ſaltem veſtigio indicarint, vt à Patrum verbis in erroneum ſenſum aliquo pacto Cenſura detorqueri poſſet? Iſtud illos noluiſſe nemo credat. Eccui enim veriſimile fiet maximum ab illis cenſuræ ſuæ præſidium ſponte neglectum? Cur igitur omiſerunt, niſi quia omnino non potuerunt? Nec minùs erroneus ille ſenſus ipſis ignotus fuit, quàm mihi adhuc ignotus eſt.

Verùm illi quando lubebit, ſententiam nobis ſuam patefacient; mea ſequentibus punctis continetur, è quibus quodnam anathemate damnandum putauerint, ex ipſis vehementer ſcire peruelim.

Qui Petrum, dum Chriſtum negauit, efficaci gratiâ ad vincendam tentationem neceſſariâ deſertum negat, quid dicat non attendit.

Qui ſine gratiâ efficaci tentationes vtiliter vinci, & aliquod ſiue cogitando, ſiue volendo & amando, ſiue agendo fieri bonum cenſet, Chriſtianæ & catholicæ gratiæ inimicus eſt.

Qui propoſitioni Epiſtolæ meæ, in quâ dixi *gratiam ſine quâ nihil poſſumus, Petro defuiſſe*, aliam ſententiam affingit ab eâ quam in hoc ſcripto & apologeticis expreſſi, *defuiſſe nimirum Petro gratiam efficacem; ſine quâ tentatio nunquam vincitur; & ſine quâ non habetur ea poteſtas quæ complectitur omnia ad agendum neceſſaria*, iniquiſſimus eſt fraternæ conſcientiæ arbiter.

Qui ſenſum illum ſic verbis Patrum efferri poſſe negat, *Defuit Petro gratia ſine quâ nihil fieri poteſt*, in eorum ſcriptis rudem ſe profitetur.

Qui vel his verbis, vel huic ſententiæ cenſuram infligit, in Patres, in

totam Eccleſiam contumelioſus eſt, quem his Bernardi verbis in Epiſt. 77. ad Hugonem refellere ſatis fuerit: *Non quærimus pugnas verborum, nouitates quoque vocum iuxta Apoſtolicam doctrinam euitamus. Patrum tantùm opponimus ſententias ac verba proferimus, & non noſtra; nec enim ſapientiores ſumus quàm Patres noſtri. Abundet ſanè in ſuo ſenſu qui vult, quantùm velit, dummodò nos patiatur in Patrum ſenſibus abundare.*

DISSERTATIONIS
SECVNDA PARS.

Quâ conciliatur illa ſanctorum Patrum locutio: Sine gratiâ efficaci nihil fieri poteſt, cum illorum Thomiſtarum doctrinâ, qui gratiam efficacem non ad poſſe, ſed ad velle, neceſſariam ſtatuunt.

ARTICVLVS I.

Scopus & conſilium ſecundæ illius partis aperitur.

HAc propoſitionis meæ defenſione, quâ ſenſum eius & verba in tuto poſui, facilè poteram aduerſus inimicos eſſe contentus; nihil enim prætereà ad me pertinet. Itaque illis meritò reſiſtendum putaui, cùm diſputationem aliò auertere conarentur. Non enim illuſtrandæ veritatis ſtudio, ſed calumniandi libidine ducebantur, qui cùm me ad nouas quotidie quæſtiones pertrahere niterentur, cùm aliàs ex alijs calumnias confingerent, ſi quando poſt diuturnam patientiam à me repulſi eſſent, continuò ſcribendi me auidum, turbidum quemdam, & inquietum, ac pene ſeditioſum clamitabant; quaſi rerum omnium eà conuerſio facta ſit, vt calumniari impunè liceat, calumnias refellere non liceat. Ergo illis malo animo varia quærentibus, aut nihil omnino, aut inuitus certè reſpondi; optimis verò & eruditiſſimis Theologis ab omni ſtudio cótentionis abhorrentibus, ſolius veritatis amore incenſis, libentiſſimè me totum aperio, omnéſq; meos ſenſus ipſis cupio eſſe notiſſimos.

In primis illa Theologis omnibus regula figenda eſt, Eccleſiaſticam veritatem à duobus tantùm fontibus repetendam, Scripturâ ſcilicet & Traditione, quâ Pontificum, Conciliorumque decreta, & Patrum ſenſa continentur. Aliorum Theologorum ad hanc normam & ſenſus & verba expendenda ſunt; non autem Scripturæ vel Traditionis ſententiæ & voces ad vllius priuati Theologi arbitrium reuocandæ. Equidem multùm tribuo ſcholaſticis doctoribus, nec vmquam ab hâc ſcientiâ alienus extiti; ſed tamen non ſine quâdam dedignatione fateor me nonnullos intueri qui ſcholaſticorum placita Patrum ſententijs opponant, cùm omnis recentiorum autoritas ex antiquitate petenda ſit.

Cùm igitur illud demonſtrauerimus, ac fortaſſe prolatis omnium Eccle-

ſiæ temporum & ſcriptorum teſtimoniis latiùs alibi ſi neceſſe fuerit, demonſtraturi ſimus, hanc in omnium animis & ſermonibus impreſſam ſententiam, *ſine gratiâ nihil fieri poſſe*, non aliter quàm de gratiâ efficaci ab omnibus Patribus intellectam; ſupereſt vt de eâ omnes Theologi conuenire, & ſententias ſuas ac loquendi modum ad illas accommodare debeant; nedùm vt ipſam quaſi priuatis opinionibus ſuis parùm congruentem, damnare vel improbare audeant.

Sed vt antiquitatis doctrinam inflectere ad ſcholaſticorum ſenſa æquum non eſt; ſic illud in primis pium, oſtendere nihil ab antiquis Patribus primarios ſcholæ Doctores diſſidere. Id mihi hâc in parte propoſitum eſt, ex quâ ni fallor omnes perſpicient, in omnium Thomiſtarum tum antiquorum, tum recentiorum ſententiâ peræquè verum eſſe, ſine gratiâ efficaci nihil nos poſſe; nec quicquam intereſſe ad illius propoſitionis veritatem, vtrùm illi gratiam efficacem ad *velle* ſolùm, an etiam ad *poſſe* neceſſariam ſtatuant; ad actum primum, vel ad ſecundum dari fateantur; potentiam proximam Thomiſtico ſenſu, ſiue tantùm remotam, non habentibus gratiam efficacem concedant; quod vt præſtem, variæ mihi Theologorum de gratiâ efficaci rectè ſentientium opiniones referendæ ſunt.

ARTICVLVS II.

Conſenſio & diſſenſio Thomiſtarum inter ſe breuiter aperitur.

IN primis conſtans & perpetua eſt omnium Thomiſtarum doctrina.

1. Gratiam efficacem ad omnia pietatis opera, & ad ipſam orationem neceſſariam eſſe per modum adjutorij phyſicè prædeterminantis voluntatem.

2. Certum eſt apud illos efficaci gratiæ numquam ita reſiſti, vt effectum ſuum non habeat; quam doctrinam ita nuper adulterare conatus eſt pſeudo-Thomiſta Nicolaï ex Dominicanâ familiâ, vt diceret gratiam efficacem dici, non quia ſemper habet effectum, ſed quia ſemper habere poteſt: adeò illum non modò ſanctorum Patrum Auguſtini & Thomæ, ſed ne ſui quidem Ordinis, ne omnium quidem eruditorum iudicij pudet, quorum nemo ignorat inſignem hanc eſſe gratiæ corruptelam ante hæc tempora inauditam.

3. Certum eſt ſine gratiâ efficaci nihil vmquam boni fieri, imò repugnare vt actu aliquid bene fiat, quia repugnat, inquiunt, vt cauſa ſecunda bene agat niſi præmoueatur & prædeterminetur à Deo.

4. Certum eſt illam gratiam efficacem gratis à Deo dari, non ex meritis humanis, ſed ex ſolâ diuinâ voluntate.

5. Certum eſt, etſi omnis gratia eum effectum habeat quem vult Deus, eſſe tamen nonnulla gratiæ diuinæ auxilia, quæ non omnino voluntatem conuertant, ſed bona tantùm deſideria in animâ excitent, quibus non plenè conſentiatur.

6. Certùm eſt illis motibus & imperfectis voluntatibus verè reſiſti in eo effectu ad quem ex naturâ ſuâ tendunt; non in eo ad quem ex diuinâ voluntate deſtinantur.

7. Certum eſt eſſe in omnibus iuſtis veram obſeruandi mandata potentiam per gratiam interiorem.

8. Certum eſt iſtam potentiam non eiuſmodi eſſe vt complectatur ſemper omnia ad agendum prærequiſita. Non enim ſemper habet adjunctam gratiam efficacem ſine quâ illam in actum prodire repugnat.

9. Certum eſt eos qui plurimùm huic potentiæ cùm ſola eſt tribuunt, talem illam cogitare, qualis eſt potentia viſiua in homine cui vigeant oculi, ſed qui in tenebris conſtitutus ſit: certum eſt, inquam, non minùs eſſe neceſſariam gratiam efficacem iuſtis quâlibet aliâ potentiâ inſtructis, quàm neceſſarium ſit lumen oculis valentibus; nec minùs repugnare, vt quis ſine gratiâ efficaci bene agat, quàm vt ſine lumine videat. Ita paſſim Thomiſtæ recentiores; & illorum princeps Aluarez, vt mox videbimus.

Hæc ferè inter Thomiſtas conſtant & vnanimi conſenſu probantur: verùm in hoc veluti doctrinæ trunco inter ſe conjuncti, in minutioribus deinde naſcentium inde controuerſiarum ramis à ſe inuicem disjunguntur.

Ergo de iſtâ poſſibilitate, quam iuſtis citra gratiam efficacem ineſſe certum eſt, quidam illorum ita ſentiunt, illam eſſe perfectam, completam, proximam in actu primo, non autem in actu ſecundo. Alij contrà ne in actu primo quidem omnino perfectam & proximam eam potentiam appellant. Ita Zumel aliſque à Ledeſmâ citati. Primi conſequenter loquentes, gratiam efficacem non ad *poſſe*, quod completum ſupponit per ſufficientem gratiam, ſed ad *velle* neceſſariam ſtatuunt. Alij verò per gratiam efficacem potentiam proximam conferri contendunt, licet in iuſtis ſit ſemper alia gratia quæ poſſe remotius conferat.

Rurſùm Thomiſtæ de naturâ gratiæ illius quæ dat *poſſe*, inter ſe diſſident. Quidam enim ex illis eam ſemper actualem eſſe volunt, vt Aluaris diſcipuli; alij, vt veteres Thomiſtæ Capreolus; Cajetanus, Ferrarienſis, & quidam etiam è noſtris Cenſoribus, putant poteſtatem illam quæ iuſtis ineſt ſeclusâ efficaci gratiâ, per gratiam habitualem ipſis conferri, quamuis ſæpe etiam iis motibus roboretur, qui conſenſum perfectum non eliciant.

3. De ipſis vocibus aliqua eſt inter gratiæ efficacis patronos diſceptatio. Quidam enim vt Louanienſes & Duacenſes in Cenſuris ſuis gratiæ ſufficientis nomen nonniſi efficaci tribuunt; adeoque negant adeſſe vllis Chriſti gratiam quæ ad iuſte viuendum ſufficiat, niſi illis in quibus Deus operatur velle, & facit vt in præceptis ſuis ambulent. *Non operatur autem*, inquiunt, *Deus velle in eo qui non vult, nec facit in præceptis ſuis ambulare eum, qui adhuc bene velle recuſat. Non eſt igitur in eo gratia ſufficienter præparans.* Alij verò ſufficientis gratiæ nomen alio ſenſu accipientes, vel gratiæ habituali illud tribuunt, vel illis gratiæ actualis motibus qui ad perfectum voluntatis conſenſum diſponunt, ſed illum non omnino efficiunt; ita plerique Thomiſtæ recentiores. His poſitis quæritur vtrum in omnium illorum Theologorum ſententiâ verum ſit, ſine gratiâ efficaci nihil fieri poſſe. Vehementer enim huic ſententiæ repugnare videntur ij, qui citra gratiam efficacem *poſſe* perfectum voluntati tribuunt, nec gratiam efficacem ad *poſſe* neceſſariam ducunt, ſed tantùm ad *velle*: de quo quid ſentiendum ſit, ſequentibus articulis inquiremus.

ARTICVLVS III.

Exponitur & ſoluitur quæſtio ex duplici acceptione vocis* poſſe *ab Aluare traditâ.

INter omnes Theologos gratiæ efficacis aſſertores conſtat, vt iam vidimus, illam ad omnem bonam voluntatem ita neceſſariam eſſe, vt niſi adſit, hoc eſt, niſi bonam voluntatem in corde hominis operetur, nullus vmquam ſit in homine bonæ voluntatis motus, idque ab Apoſtolo his verbis traditum: *Deus eſt qui operatur in vobis & velle & operari.*

Dum ergo nonnulli ex iis docent gratiam efficacem non ad *poſſe*, ſed tantùm ad *velle* neceſſariam eſſe, ſiue dare tantùm *velle*, non autem *poſſe*, eo tantùm ſenſu id intelligere poſſunt, quòd gratia efficax non det aliquam volendi virtutem antecedentem ad ipſum velle, & ab ipſo diſtinctam, vt qui ſecurim ad ſecandam impellit, non dat ſecuri nouam ſecandi virtutem, quam ante non haberet, ſed eam quæ ſecuri jam inerat, ad opus applicat. At verò numquam illorum Theologorum mens fuit, ante gratiam efficacem ineſſe omnia ad volendum & agendum neceſſaria, cùm id contrà expreſsè negent, vt videre eſt apud Aluarem diſput. 79. n. 1. & 2. & Nauarretam Tom. 2. controu. 19. §. 1. ac cæteros Thomiſtas. Neque aliter ſentire poſſunt, cùm gratiam efficacem ad volendum & agendum neceſſariam ſtatuant.

Si ergo vox illa *poſſe* non pro ſolâ internâ agendi virtute ſumatur, ſed pro complexu omnium tum cauſarum tum conditionum quæ ad agendum neceſſariò prærequiruntur, tunc nihil repugnabit vt ſine aliquo habeatur *poſſe* primo ſenſu, quia habetur agendi virtus, ſine quo tamen non habetur *poſſe* ſecundo ſenſu, quia non habentur omnia ad agendum neceſſariò prærequiſita; vt cui vigent oculi, poteſt vtique videre propter internam videndi potentiam; idem tamen dicitur non poſſe videre propter abſentiam luminis ad videndum neceſſarij.

Nec verò nobis ad arbitrium excogitata eſt duplex illa vocis *poſſe* ſignificatio, ſed ab ipſis Thomiſtis cognita & explanata. Quâ de re locus illuſtris eſt apud Aluarem diſp. 79. n. 2. *Supponendum eſt*, inquit, *cum Caietano, Ferrarienſi & Medina, quod dupliciter intelligitur liberum arbitrium poſſe per aliquod auxilium producere aliquem actum. Primo modo abſolutè & ſimpliciter, hoc eſt ſine addito, ſicut cùm aſſerimus hominem per potentiam viſiuam poſſe videre; quia videlicet quantùm eſt ex parte potentiæ, per quam conſtituitur in actu primo ad videndum, non requiritur vt verè dicatur poſſe videre, quòd ſuperaddatur illi aliqua alia potentia aut virtus tribuens in actu primo ipſum poſſe videre: quamuis vltra potentiam viſiuam alia plura requirantur vt quis actu videat. Vnde ex ſolâ potentiâ non poteſt inferri vſus ſeu operatio illius in actu exercito. Et in hoc ſenſu aſſerendum eſt per auxilium ſufficiens verè poſſe hominem operari actum illum, comparatione cuius dicitur ſufficiens, etiamſi numquam ſit operaturus, niſi Deus auxilio efficaci efficiat vt illud poſſe reducatur ad actum ſecundum. Secundo modo id poteſt intelligi de principio, ſiue auxilio, quo poteſt completè operari, ita videlicet vt non ſolùm habeat quis principium quo verè poſſit operari, ſed etiam habeat*

habeat complementum, quo in ipſo exercitio operetur & velit. 394

Non hîc vnus Aluarez loquitur,ſed præcipui quique è Thomiſticâ ſcholâ Doctores. Sententiæ ſuæ autorem habet Cardinalem Cajetanum in 1. 2. qu. 109. a. 10.à quo illam ipſam luminis comparationem mutuatus eſt. Autorem item habet Franciſcum Ferrarienſem illuſtriſſimum S. Thomæ interpretem, in lib. 3.cont.Gent.c.155. Habet Bartholomæum Medinam in eumdem ac Cajetanus locum. Aluarem verò ſequuntur quicumque deinceps ſcripſerunt, & ſummo conſenſu definiunt ſine gratiâ efficaci non haberi omnia ad agendum neceſſaria. Hinc verò quæſtio noſtra planè ſoluitur: neque vlli poſthac dubium eſſe poteſt, quin Thomiſtæ etiam illi, quos hactenus maximè nobis aduerſari iactatum eſt, nobiſcum faciant.

Fatentur enim duplicem eſſe vocis *poſſe* acceptionem: vnam, cùm ſumitur ex parte potentiæ & actus primi, id eſt, pro internâ virtute; alteram, cùm ſumitur pro *poſſe* completo & pro complexu omnium quæ neceſſaria ſunt ad agendum. Fatentur per ſolam ſufficientem gratiam, id eſt ſine efficaci, non haberi *poſſe* niſi primo ſenſu. Fatentur, vt docet Aluarez initiò numeri ſequentis, per ſolam gratiam efficacem haberi *poſſe* ſecundo ſenſu, & in hoc omnes vtriuſque partis autores conuenire. Ex quo conſequens eſt, eum qui ſine efficaci gratiâ nihil fieri poſſe dicit, ſi vocem illam *poſſe* ſecundo illo ſenſu ſumat, nullo modo ab Aluare, nec ab vllis Thomiſtis diſſentire. Nam ſi affirmant, quod non ita frequenter apud illos inuenias, imò aliqui falſum putant, *ſine gratiâ efficaci homines aliquid poſſe*, vocem *poſſe* pro virtute agendi vſurpant; non autem pro complexione omnium cauſarum. At cùm affirmaui in hoc ſcriptò, & in epiſtolâ, *ſine gratiâ efficaci nihil nos poſſe*, vocem illam accepi pro complexu omnium cauſarum & conditionum quæ neceſſariæ ſunt ad agendum, vt teſtor, & ſæpe aliàs teſtatus ſum.

Ita Thomiſtarum ſententiam nihil omnino læſi: manet ipſis defendendæ illius plena & integra libertas. Quod inter ipſos conuenit, non haberi completum illud *poſſe* quod complectitur omnia prærequiſita ad agendum ſine gratiâ efficaci, id aſſerui: quod dubium inter ipſos, vtrum ſine gratiâ efficaci habeatur interna virtus perfecta, primus actus immediatus & proximus, omnino non attigi.

Supereſſe tantùm poteſt leuior contentio, vter illius vocis *poſſe* ſenſus vſitatior, & rationi congruentior. Cùm enim clarum ſit ex iam dictis, hominem, verbi gratia, qui ſanos oculos habeat, ſed careat lumine, verè dici *poſſe* videre, propter facultatem videndi quam habet, & *non poſſe*, propter abſentiam luminis: quæritur, vtrum vſitatiùs & rationi congruentiùs dicatur *non poſſe* videre, quàm *poſſe*. Quam quæſtionem à nullo Theologo, quòd ſciam, ex profeſſo diſputatam, etſi rectè poteram omittere; tamen vt clariùs adhuc appareat, quàm verè toties dixerint Patres, ſine gratiâ efficaci nihil fieri poſſe, non abs re erit, & ratione, & communi omnium ſermone, & Traditionis perpetuo loquendi modo confirmare, vſitatiſſimè ſumi vocem illam *poſſe* pro conjunctione omnium cauſarum & conditionum; ita vt ſi aliqua conditio, licet non ad virtutem agendi, ſed ad ipſam actionem pertinens deeſſe ſupponatur, ſæpiùs negetur *poſſe*, quàm affirmetur. Hoc ſequentibus articulis præſtabimus.

ARTICVLVS IV.

Vſitatiùs de eo cui deeſt aliquid neceſſarium dici non poſſe , *quàm* poſſe ; *etiamſi illud quod deeſt , ad potentiam non pertineat. Variæ obſeruationes circa illorum verborum vſum.*

RAtionis in rebus Theologicis minus eſt pondus , imò nullum eſt aduerſus apertam autoritatem ; valet tamen ipſa permultùm vbi autoritati non repugnat, ſed concinit : quod in præſenti negotio cernere eſt. Eſt enim illud in omnium mentibus inſitum & impreſſum , atque inde in omnium ſermonem tranſlatum , ſi quid ad actionem neceſſarium deſit, actionem illam fieri non poſſe ; ſi quid ad confectionem rei neceſſarium non adſit, rem confici nullo modo poſſe. Ex quo manauit illa neceſſarij definitio toties à S. Thomâ repetita : *Neceſſarium id eſt, ſine quo res eſſe non poteſt.*

Neque verò neceſſarij nomine id ſolum intelligi debet, quod requiritur ad agendum tanquam cauſa agens & efficiens , vel tamquam virtus agenti indita ; ſed etiam illud omne ſine quo res non fit , ſiue ſit inſtrumentum, vt cum penicillus dicitur neceſſarius ad pingendum ; ſiue tantùm conditio ſine qua non, vt vulgò in ſcholis loquuntur, vt admotio ligni ad focum. Horum enim omnium ſi quid deſit , rectè dicitur rem fieri non poſſe , actionem eſſe non poſſe.

Verùm vt iſtius rei ratio penitiùs perſpiciatur, illud diligenter attendendum eſt, duobus modis quæri , vtrum aliqua cauſa agere poſſit : 1. abſolutè, omnibus ad agendum neceſſariis nec expreſſis nec excluſis , vt cùm quæritur, vtrùm homo poſſit videre : 2. excluſâ aliquâ conditione ad agendum neceſſaria , vt cùm quæritur , vtrùm aliquis poſſit videre ſine lumine.

Quod ad primam quæſtionem pertinet , illud modo ſpectare ſolent homines dum huic reſpondent , vtrum res , de quâ quæritur an poſſit aliquid facere , habeat internam agendi virtutem : ſi habet , reſpondent *poſſe* ; ſi non habet , *non poſſe*. Aliæ enim conditiones cùm non ſint excluſæ , ſupponi ſolent. Verbi gratiâ ſi de illo à natiuitate cœco , cui Chriſtus viſum reſtituit, quæſitum à Iudæis fuiſſet vtrùm videre poſſet : qui eum ſanatum nouerant, poſſe videre reſpondiſſent ; qui iſtud ignorabant , non poſſe. Quâ in reſponſione neutri eorum attendiſſent luceretne , an non luceret ; ſed vtrùm haberet videndi potentiam , an non haberet.

Ad poſteriorem verò quæſtionem , in quâ negatur aliquid ad agendum neceſſarium , omnes vulgò homines ipsâ duce ac magiſtrâ naturâ negatiuè reſpondent , ſiue illud quod deeſt ad potentiam pertineat , ſiue non pertineat; ſed tantum ſit conditio ad agendum prærequiſita , & ſine quâ non agitur. Ita ſi quæratur ab aliquo , num videre poſſit in tenebris , nemo eſt qui non reſpondeat , ſe non poſſe ; & ſi quis affirmetur noctu videre poſſe , prodigij loco res habebitur , neque alio ſenſu id intelligetur , quàm quomodò feles, noctuæ , & ſimilia animantia noctu dicuntur videre. Similiter ſi de pictore abſolutè quæratur an poſſit pingere ; poſſe dicent omnes qui ejus in pingendo

peritiam nouerint: Si verò quæratur, an ſine penicillo poſſit pingere, iidem ipſi poſſe negabunt. Roget quis, an ignis poſſit lignum comburere; quis non affirmet? Adde hypotheſim, ſi non admoueatur foco, ſed toto milliari ab igne diſſitum ſit; quis tunc non neget comburi poſſe? Nec tamen vel admotio ligni ad focum, vel penicillus, vel lumen ad internam comburendi, pingendi, videndique potentiam pertinent.

Ergo vt eiuſmodi exempla, nam innumera proferri poſſent, ad noſtrum inſtitutum transferamus; ſi de iuſto abſolutè quæratur, an poſſit obſeruare mandata Dei, proculdubiò poſſe reſpondendum eſt; quia tum attenditur ad internam bene agendi virtutem, quam in ſanctificatione accepit; & ipſa auxilia gratiæ cùm non excludantur, affore ſupponuntur, ut reuerâ adeſſe omnibus iuſtis qui piè viuunt à poſteriori rectè concluditur. Vnde ſi quis abſolutè diceret, iuſtos non poſſe ſeruare mandata, vel illud dicere cenſeretur, nullam in ipſis eſſe per gratiam ſeruandi mandata facultatem, quod erroneum; vel cum Caluiniſtis ſentire putaretur, numquam adeſſe iuſtis ea gratiæ auxilia quibus reuera mandata impleantur.

Sin verò de aliquo iuſto, cui gratia efficax in aliquâ tentatione deſit, quæratur, an ſine gratia efficaci ad vincendam tentationem neceſſariâ, quam ſupponimus ipſi defuiſſe, tentationem vincere potuerit; tunc ex communi omnium loquendi ratione reſpondebitur, non quidem abſolutè, ſed in illa hypotheſi, ſine hac gratiâ non potuiſſe. Quod ſi quis rectè dici neget, neget etiam oportet rectè dici hominem non poſſe videre ſine lumine, pictorem non poſſe pingere ſine penicillo, ignem non poſſe comburere lignum milliari diſſitum. Sin verò iſtas loquendi rationes omnium ſermonibus tritas nemo mendacij & erroris arguat, quin in omnium riſum incurrat quantumuis clamitet etiam in tenebris integram eſſe videndi potentiam, pingendi artem totam eſſe in pictore qui penicillum non habeat, vim vrendi eſſe in igne à quo lignum diſtet, quis non videat non minùs abſurdum eſſe qui præfractè neget rectè dici, hominem iuſtum ſine gratiâ efficaci tentationem ſuperare non poſſe, quantumuis exiſtimet ſine gratiâ efficaci haberi plenam, proximam, integram, tentationis vincendæ potentiam, modò fateatur, vt omnes Thomiſtæ fatentur, gratiam efficacem eſſe non minùs neceſſariam ad velle & ad tentationem reipsâ ſuperandam, quàm lumen ad videndum, penicillum ad pingendum, admotionem ligni ad comburendum.

Ex iiſdem exemplis intelligi licet, quàm falsò quidam præpoſterè ſubtiles ſibi perſuaſerint, ideò non rectè dici, ſine gratiâ efficaci iuſtum bene agere non poſſe, quia, vt aiunt, hæc propoſitio cùm ſit negatiua, & ideò malignantis naturæ, totam perimit potentiam. Magnifica verba, ſed ſenſus inania! Quaſi verò idem ſit dicere, aliquem in tenebris videre non poſſe, & illum cœcum eſſe: quaſi verò eadem Vrbinati Raphaëli fieret injuria ſi dicatur ipſum pingere non potuiſſe ſine penicillo, ac ſi diceretur eum omnino pingere non potuiſſe, nec vllam pingendi artem ac virtutem habuiſſe.

Quod totum contrà eſt ac illi exiſtimant. Ex certiſſimo enim & peruulgatiſſimo axiomate, bonum ex integrâ causâ, malum ex minimo defectu: *poſſe* autem ad bonum pertinet, *non poſſe* ad malum, niſi cùm καταχρηστικῶς vſurpatur; vt cùm Deus dicitur non poſſe mori, non poſſe ſeipſum negare; quod non impotentiæ eſt, ſed poteſtatis. Quare propriè loquendo, longè

plura requirit *poſſe* quàm non *poſſe*. Etſi enim cùm ad ſolam agendi virtutem attenditur, rectè dicatur agere poſſe qui eâ pollet; ferè tamen in animo ſic loquentis tacita ineſt hæc conditio, ſi cętera omnia ad agendum neceſſaria adſint. Bonum enim, quale eſt *poſſe*, ex integrâ causâ; at verò ad *non poſſe*, quilibet rei neceſſariæ ad agendum defectus ſufficit; malum enim, quale eſt *non poſſe*, ex minimo defectu.

Quamobrem vt iuſtus dicatur poſſe obſeruare mandata, provt vulgò homines vocem illam *poſſe* vſurpant; requiritur non ſolùm vt habeat internam potentiam, ſed vt peæterea tacitè ſupponantur adfore aliæ conditiones ad agendum neceſſariæ; at verò vt negetur poſſe, ſatis eſt ſi deſit aliqua conditio ad agendum neceſſaria, qualis eſt ex omnium Thomiſtarum conſenſu gratia efficax.

Non nego tamen quin bono ſenſu dici poſſit, iuſtum ſine gratiâ efficaci bene agere poſſe propter ipſam internam potentiam, & vt loquitur S. Thomas, *quantum ad ſufficientiam operatiuæ virtutis*, ſed illud ſolùm contendo, ſignificationem illam verbi iſtius *poſſe* cùm vſurpatur pro ſolâ potentiâ, etiamſi deſit aliqua conditio ad agendum neceſſaria, eſſe minùs vulgarem & tritam. At verò cùm ſumitur pro complexione omnium tum cauſarum tum conditionum quæ ad agendum requiruntur, eſſe & magis propriam, & in vſu ita frequentem, vt numquam ferè aliter homines loquantur. Viderunt hoc illi Thomiſtæ, qui eam ob cauſam hanc propoſitionem, *Poteſt homo bene agere ſine gratia efficaci*, falſam eſſe pronuntiarunt. *Non enim*, (inquit Nauarreta iam à nobis citatus Contr. 19. in 1. part. qu. 19.) *hæ duæ propoſitiones eumdem ſenſum efficiunt; ſcilicet: Homo cum auxilio ſufficienti, præſcindendo ab efficaci, poteſt conuerti ad Deum: Et hæc: Homo ſine auxilio efficaci, cum ſolo ſufficienti, poteſt conuerti ad Deum.* Prior vera eſt ex illo autore; quia præſcinditur tantum à gratia efficaci, non autem illa negatur. Poſterior falſa, quia *denotat quod operatio poteſt ſequi de facto ſine auxilio efficaci*; QVOD TAMEN FALSVM EST. Nonne id ipſum eſt, quod hoc toto articulo probauimus, multùm differre, an abſolutè & ſimpliciter de iuſto quæratur, *vtrum poſſit tentationes vincere*; an verò quæratur, *vtrum id poſſit ſine gratia efficaci*: Ad priorem enim quæſtionem meritò reſponderi *eum id poſſe* per gratiam in iuſtificatione acceptam, à quâ præſcinditur tantùm in illâ propoſitione non excluditur gratia efficax. Ad poſteriorem verò, in quâ illa diſertè abeſſe dicitur, longè rationi congruentiùs loqui, qui *non poſſe* reſponderit.

Sed quoniam à vulgari ſermone non numquam Eccleſiaſtica loquendi ratio diſcrepat, operæpretium erit hîc oſtendere notiones illas verborum quas attulimus, antiquorum Patrum menti planè conſentaneas eſſe.

396

ARTICVLVS V.

Idem probatur ex præclaro Sancti Anſelmi loco.

NOn hîc conſilium eſt ea congerere quæ iam attulimus in prima parte, vt illud probaremus, ſine gratiâ efficaci nihil fieri poſſe; ſed aliquot tantùm Patrum locis oſtendere, communem apud ipſos eſſe vocis *poſſe* notionem, vt quamuis aliunde poteſtas agendi non deſit, dicatur tamen *non poſſe*, cui deeſt aliquid ad agendum neceſſarium.

Inſignis ea de re locus S. Anſelmi in Dial. de lib. arbit. c. 3. in quo luculenter oſtendit primum quidem poſſe nos habere agendi poteſtatem, etiamſi ea deſint ſine quibus ad actum poteſtas illa minimè perducitur. 2. ſi illa deſint, nos agere *non poſſe*, quamuis alioqui non deſit agendi poteſtas. *Nullam,* inquit, *poteſtatem habemus, vt puto, quæ ſola ſibi ſufficiat ad actum; & tamen cùm ea deſunt ſine quibus ad actum minimè perducuntur noſtræ poteſtates, non minùs eas quantùm in nobis eſt, habere dicimur: ſicut nullum inſtrumentum ſolum ſufficit ad operandum; & tamen cùm deſunt illa, ſine quibus inſtrumento vti nequimus, inſtrumentum nos cuiuſlibet operis habere ſine difficultate fatemur. Quod vt in multis aduertas, in vno tibi monſtrabo. Nullus viſum habens dicitur nullatenus videre poſſe montem:* cui diſcipulus reſpondet: *Qui montem videre non poteſt, profectò nullum habet viſum.*

En quod ſuperiori articulo diximus. cùm de eo qui cœcus non eſt, abſolutè quæritur vtrùm videre poſſit, ſine dubio reſponderi debere, videre eum poſſe. Diſpiciendum verò; vtrum idem reſponderi debeat, cùm aliquid abeſſe ſupponitur eorum quæ ad videndum neceſſaria ſunt. Sic igitur pergit Anſelmus: *Habet ergo poteſtatem & inſtrumentum videndi montem qui viſum habet, & tamen ſi mons abeſt, & dicis ei, vide montem, reſpondebit tibi,* NON POSSVM *quia abeſt; ſi adeſſem poſſem videre. Item ſi mons adeſſet & lux abeſſet; reſponderet ſe montem* NON POSSE *videre, quia non poſſet abſente luce; ſed ſi lux adeſſet, tunc poſſet. Rurſum ſi viſum habenti lux & mons præſens eſſet, & aliquid viſui obſtaret, velut ſi aliquis illi oculos clauderet, diceret ſe* NON POSSE *videre montem; ſed ſi nihil viſui eius obſtaret, tunc ſine dubio montem videndi poteſtatem haberet*, plenam ſcilicet & expeditam. Antè enim dixerat, etiamſi illa deeſſent ſine quibus non agitur, nos tamen habere agendi poteſtatem.

Sed quod attinet ad vocem *poſſe*, de quâ ſolâ hîc quæſtio eſt, vbicumque deeſſe ſupponitur aliquid ad videndum neceſſarium, ſemper affirmat S. Anſelmus videre non poſſe etiam qui perſpicaciſſimos oculos & internam videndi facultatem omnino integram habet. Quid autem ad hæc diſcipulus? *Hoc totum*, inquit, *omnibus notum eſt.* Vt mira planè videri poſſit noſtrorum temporum malè feriata ſubtilitas, quæ in iis locutionibus hæreſes, blaſphemias, impietates quærit, quas qui neget, ex Patrum mente communi omnium ſenſui bellum indicat neceſſe eſt, vel contentionis ſtudio eò abripiatur, vt ignorare ſe fingat *quod omnibus notum eſt.*

ARTICVLVS VI.

Vſitatiùs dici non poſſe videre qui lumine carere ſupponitur, quàm poſſe, probatur ex variis locis Patrum: Iuſtus autem ſine gratiâ efficaci ſicut oculus ſine luce, ex omnibus Thomiſtis.

HOc loco Anſelmi admonemur, ut argumentum illud ex lumine deſumptum paulò vberiùs proſequamur. Eò enim validiùs eſt quod omnes Thomiſtæ fatentur, gratiam efficacem non minùs neceſſariam eſſe ad bonam voluntatem eliciendam, quàm lumen ad viſionem exercendam; eamque poteſtatem quæ gratiam efficacem antecedit, à gratiâ ſufficiente profectam talem eſſe, qualis eſt poteſtas viſiua lumine deſtituta. Vnde quemadmodum apud ipſos gratia ſufficiens eſt verè ſufficiens, verbi gratia ad credendum, licet requirat ad credendum actu auxilium efficax: ſic viſiua facultas eſt principium ſufficiens ad videndum, licet lumine indigeat ad actu videndum; ſicut gratia ſufficiens dat poſſe bene agere, ita facultas viſiua dat poſſe videre. *Potentia viſiua*, inquit Aluarez diſp. 79. n. 3. *eſt ſufficiens principium ad videndum, etiamſi actualis viſio numquam fiat niſi accedente lumine, & causâ vniuerſali eam mouente. Ergo ſimiliter auxilium ſufficiens ad credendum eſt verè ſufficiens in ſuo genere, quamuis vltra illud ſit ſimpliciter neceſſarium auxilium efficax quo Deus efficit vt homo credat.* Et n. 2. in loco iam ſuprà citato vidimus Aluarem ex primariorum Thomiſtarum ſententiâ docentem, eodem tantùm modo bene agere nos poſſe per gratiam ſufficientem ſine efficaci, quo modo poſſumus videre per viſiuam potentiam ſine lumine.

Vt ergo illud exploretur, vtrùm Patrum ſermoni congruentiùs loquantur, qui aiunt *hominem ſine gratiâ efficaci poſſe bene agere*, an qui dicunt, *non poſſe*, videndum eſt quo pacto loquantur Patres de oculo ſano, ſed lumine deſtituto. Nam ſi crebriùs dicant *eum poſſe videre ſine lumine*, quàm *non poſſe*, conſequens erit rectiùs dici, *iuſtum ſine gratiâ efficaci bene agere poſſe*, quàm *non poſſe*; ſin autem contrà, contrarium certè colligendum erit.

Iam verò libenter quæſierim, non à Thomiſtis; nam illi quidem parum hâc de re ſenſum ſuum aperuerunt, ſed à quibuſdam Theologis quibus hæc loquendi ratio, *ſine gratiâ efficaci aliquid fieri poteſt*, (quam Nauarretta falſam eſſe contendit) ſic propria & vſitata videtur, vbinam apud ſanctos Patres legerint, *oculum ſanum ſine lumine videre poſſe*, quod profectò in illorum ſcriptis non memini me reperire. Contrà verò ſæpiſſimè in illis legi, oculum quantumuis ſanum ſine lumine videre non poſſe: non repetam quem ex Anſelmo iam retuli locum, vbi diſertè ait abſente luce montem videre non poſſe qui videndi facultate præditus eſt; aliquot hîc adjungam tantùm ex Auguſtino loca, plura prolaturus ſi opus ſit.

Auguſtinus igitur lib. 2. de pecc. meritis & rem. c. 5. ſic loquitur. *Sicut enim corporis oculus non adiuuatur à luce; vt ab eâdem luce clauſus auerſuſque diſcedat; vt autem videat, adiuuatur ab eâ;* NEQVE HOC OMNINO *niſi illa adiuuerit* POTEST: *ita Deus qui lux eſt hominis interioris, adiuuat noſtræ*

mentis obtutum, vt non ſecundum noſtram, ſed ſecundum eius iuſtitiam boni aliquid operemur. Et de nat. & gr. c. 26. *Sicut oculus corporis etiam pleniſſimè ſanus, niſi candore lucis adiutus, non poteſt cernere; ſic homo etiam perfectiſſimè iuſtificatus, niſi æterna luce iuſtitiæ diuinitùs adiuuetur, rectè* NON POTEST *viuere.* Et epiſt. 106. *Sicut ſanos oculos firmos dicimus ad videndum, quod tamen* NVLLO MODO FACERE POSSVNT, *ſi deſit lucis auxilium.* Denique l. de geſtis Pelagij c. 3. SVFFICIT *ſibi oculus* AD NON VIDENDVM, *hoc eſt ad tenebras; ad videndum vero lumine ſuo non ſibi ſufficit, niſi illi extrinſecùs adiutorium clari luminis præbeatur.*

Idem habes in epiſtola Synodali Conc. Sardinienſis loco iam à nobis citato. *Sic namque eſt*, inquit, *librum hominis arbitrium abſque dono gratiæ, ſicut eſt oculus ſine luce: ſicut ergo corporis oculus ſemper indiget lumen accipere, vt ipſum* POSSIT *aſpicere; ſic & libero arbitrio hominis nulla poteſt gratiæ ſuffragari cognitio, niſi detur ipſius gratiæ ſpiritualis infuſio.* Plura referre nihil neceſſe eſt. Facilè enim, credo, impetrabimus ab illis Theologis, vt ſi nullum proferre locum potuerint vbi ſine luce videri poſſe Patres affirment, multa nos afferamus quibus id negent, liceat nobis eamdem, quam vtique profitemur de gratiæ efficacis neceſſitate ſententiam, ſic efferre quemadmodum Patres extulerunt. Sed obiter hîc lectores monitos volo, vt vix vllam ſimilitudinem inuenire eſt vndequaque perfectam: ſic in illâ lucis comparatione licet aptiſſimâ, & ab Auguſtino ſæpe vſurpatâ, nonnullam tamen diuerſitatem ineſſe. Exprimit illa quidem neceſſitatem gratiæ efficacis. Nec enim minùs neceſſaria eſt illa gratia ad bene agendum vel orandum, quàm lumen ad videndum. Sed in eo diſcrepat, quod qui lumine caret, videre nôn poteſt, etiamſi velit. At verò qui caret gratiâ efficaci, benè ageret & oraret vtique ſi vellet. Totum enim illud bene agere & orare, in ipsâ voluntate ſitum eſt: & ideò fit cùm volumus. Quamobrem ſemper eſt hoc ſenſu in poteſtate voluntatis, nec vmquam impoſſibile eſſe poteſt, vt plene velimus bene agere, nec tamen bene agamus, ſi de interioribus virtutum actibus ſermo ſit. Verùm quia aliundè non fit vt quis velit aut bene agere, aut orare, quàm per gratiam efficacem, rectè à Patribus & ſcholaſticis dictum eſt: Vt nemo poteſt ſine luce videre; ita ſine gratia efficaci, nihil bene fieri poſſe.

ARTICVLVS VII.

Idem oſtenditur ex adjutoriorum diuiſione ab Auguſtino traditâ libro de geſtis Pelagij.

PVdet me profectò in his probandis diutiùs immorari. Non dubito enim quin ſi honeſtis & intelligentibus ſeculi hominibus innoteſcerer, illam, quæ inter Theologos tantâ animorum contentione agitatur, controuerſiam, eò denique redigi, vtrùm verè dici queat aliquem ſine luce videre non poſſe; non dubito, inquam, quin tota res merum illis ludibrium videretur, & quin ſtultos arbitrarentur qui id negarent, ridiculos qui probare laborarent. Parendum tamen miſerrimæ neceſſitati; & ne certiſſima fidei dogmata impietatis & hæreſeos arguantur, illud operosè

probandum, de quo poſt homines natos ante iſtas contentiones, nemo vmquam ſanæ mentis dubitauerat.

Ergo inuictum hujus rei argumentum peti poteſt ex diſtinctione duplicis adjutorii apud S. Auguſt. l. de geſt. Pel. c. 1. *Cùm, inquit, videamus exempli gratiâ & ſine tribulis areas triturari, quamuis adiuuent ſi adſint, & ſine pædagogis poſſe pueros pergere in ſcholam, quamuis ad hoc non ſint inutilia pædagogorum adiumenta; & multos ſine medicis ab ægritudine conualeſcere, quamuis manifeſta ſint adiutoria medicorum, & alia multa quæ nobis tacentibus cogitanti facilè occurrunt, profectò admonemur adiutoriorum genera eſſe duo. Alia quippe ſunt ſine quibus illud ad quod adiuuant effici* NON POTEST, *ſicut ſine naui nauigat nemo, nemo ſine voce loquitur, nemo ſine pedibus graditur, nemo ſine luce intuetur. Vnde eſt etiam illud, quod nemo ſine Dei gratiâ rectè viuit. Alia verò ſunt adiutoria quibus ſic adiuuamur, vt etiam ſi deſint, poſſit alio modo fieri propter quod ea requirimus: ſicut ſunt illa quæ commemoraui, tribula ad fruges terendas, pædagogus ad puerum ducendum, medicamentum humanâ arte confectum ad recipiendam ſalutem, & cætera talia.*

Multa ex hoc loco elici poſſunt. Primum, adjutoria adæquatè diuidi in hæc duo genera, id eſt vel eiuſmodi eſſe vt ſine illis illud ad quod adjuuant effici non poſſit; vel hujuſmodi vt etiamſi deſint poſſit alio modo fieri propter quod ea requirimus. Illam verò diuiſionem eſſe adæquatam ex eo ſatis intelligitur, quod Auguſtinus ſtatim ſubjungit: *Quærendum igitur ex quo duorum iſtorum generum ſit legis ſcientia, id eſt quomodò adiuuet ad non peccandum.* Quod omninò ineptè quæreret, ſi præter illa duo eſſet etiam tertium genus ad quod referri poſſet.

2. Efficitur, adjutoria, ſine quibus non fit, vt nauis ſine quâ nemo nauigat, lucis ſine quâ nemo videt, gratiæ ſine quâ nemo rectè viuit, ad prius illud genus adjutorij, ſine quo illud ad quod adjuuat effici non poteſt, pertinere; ac proinde & lucem ſine quâ nemo videt, & gratiam ſine quâ nemo rectè viuit, eſſe adjutoria ſine quibus non poteſt res fieri.

3. Colligitur, ſecundum illud genus adjutorij ſine quo res eſſe poteſt, ea tantùm complecti ſine quibus res aliquando eſt, vt patet ex omnibus exemplis tribularum, ſine quibus, inquit Auguſtinus, videmus areas triturari; medicorum, ſine quibus multi conualeſcunt, &c. adeòque ad illud adjutorij genus gratiam efficacem referri non poſſe, ſine quâ fatentibus omnibus Thomiſtis nemo rectè viuit.

Ex quo generatim concluditur, eo ipſo quod adjutorium tale eſt, vt ſine eo res numquam fit, ad illud adjutorij genus pertinere, ſine quo illud ad quod adjuuat effici non poteſt: & proinde rectiſſimè dici, ſine eo rem fieri non poſſe. Quare cùm ex omnium Thomiſtarum ſententiâ ſine gratiâ efficaci nemo rectè viuat, quemadmodum nemo ſine luce intuetur, ſequitur & lucem & gratiam efficacem eſſe adjutoria, ſine quibus res eſſe non poteſt, & proinde rectè dici, ſine gratiâ efficaci nihil fieri poſſe; ſicut rectè dicitur, ſine luce videri non poſſe.

ARTICVLVS VIII.

Explicatur alia adjutoriorum diuiſio ab eodem Auguſtino tradita, & oſtenditur omne adjutorium ſine quo aliquid non fit, eſſe adjutorium ſine quo non poteſt fieri.

IDem oſtendi & illuſtrari poteſt ex aliâ adjutoriorum diuiſione ab Auguſtinino traditâ lib. de corr. & gr. c. 12. *Ipſa adiutoria*, inquit, *diſtinguenda ſunt. Aliud eſt adiutorium ſine quo aliquid non fit, & aliud adiutorium quo aliquid fit. Nam ſine alimentis non poſſumus viuere, nec tamen cùm affuerint alimenta, eis fit vt viuat qui mori voluerit. Ergo adiutorium alimentorum eſt ſine quo non fit, non quo fit, vt viuamus. At verò beatitudo quam non habet homo, cùm data fuerit, continuò fit beatus. Adiutorium eſt enim non ſolùm ſine quo non fit, verùm etiam quo fit propter quod datur. Quapropter hoc adiutorium, & quo fit, eſt & ſine quo non fit.*

Ad hanc diuiſionem rectè intelligendam quædam notanda ſunt. Ac primùm illam non eſſe eiuſdem generis diuiſionem, atque eam quam ſuperiori articulo attulimus ex libro de geſtis Pelagij, ſed eſſe potiùs ſpeciei partitionem, quàm generis. Communiter enim adjutorium diuiditur in adjutorium ſine quo res fieri non poteſt, & ſine quo fieri poteſt. Prior autem illa ſpecies rurſus diuiditur in has duas ſpecies adjutoriorum, nimirum illius ſine quo non fit, & illius quo fit.

Notandùm 2. adjutorium quo fit, retinere ſemper naturam ſui generis, & eſſe etiam adjutorium ſine quo non fit. Diſertè enim Auguſtinus de beatitudine quam in exemplum adducit adjutorij quo: *Adiutorium eſt*, inquit, *non ſolùm ſine quo non fit; ſed etiam quo fit propter quod datur. Quapropter hoc adiutorium, & quo fit, eſt & ſine quo non fit.* Quamobrem vt non includatur adjutorium, ſine quo non fit, in adjutorio quo fit, addenda eſt negatio oppoſitæ ſpeciei hoc modo, adjutorium ſine quo non fit, non quo fit. Et ſic cùm illa ſpecies ſimpliciter dicitur adjutorium ſine quo non fit, id ex illâ Logicæ regulâ intelligi debet, quæ monet ſpeciem ignobiliorem nonnumquam ſumere nomen generis; vt cùm gratia gratis data opponitur gratiæ gratum facienti, licet vtraque gratis detur. Sed prior ſpecies, inquit S. Thomas in 1.2. qu. 111. a. 1. *retinet ſibi nomen commune, ſicut in pluribus aliis contingit. Et ſic opponuntur duæ partes diuiſionis, ſicut gratum faciens, & non faciens gratum.*

Sed omnis illa adjutoriorum diſtinctio planiùs ſubjectâ tabellâ demonſtrabitur.

Adjutorium in genere duplex, ex Aug. de geſt. Pel. c. 1.

- Quo ſic adjuuamur vt etiamſi deſit poſſit alio modo fieri propter quod id requirimus, vt panis ad viuendum, medicamentum humanâ arte confectum ad recipiendam ſanitatem; equus ad iter faciendum &c. Hoc adjutorium vocatur à S. Thomâ ſecundum quid neceſſarium, ſeu vtile.
- Sine quo illud ad quod adjuuat effici non poteſt. Quod rurſum duplex ex eodem Auguſtino de Corr. & gr. c. 12. Hoc adjutorium vocatur à S. Thomâ ſimpliciter neceſſarium,
  - Sine quo non fit, non quo fit. Vt alimenta ſine quibus non poſſumus viuere, quibus tamen non fit vt viuat qui mori voluerit.
  - Sine quo non fit, & quo fit, vt donum perſeuerantiæ, ſine quo, vt inquit Auguſtinus, nunc ſancti perſeuerantes eſſe non poſſunt & per quod non niſi perſeuerantes ſunt.

Dubitari verò non poteſt quin illæ duæ adjutoriorum ſpecies quas diſtinguit Auguſtinus lib. de corr. & gr. pertineant ad prius membrum diuiſionis, quam Auguſtinus tradit libro de geſtis Pelagij, hoc eſt ad illud adjutorij genus, *ſine quo illud ad quod adiuuat effici non poteſt.* Vtrumque enim adjutorij genus, & ſine quo non fit, & quo fit, ſic explicat, vt ſine vtroque fieri non poſſe ſignificet illud ad quod adjuuant. In adjutorij *ſine quo non fit* exemplum affert alimenta. Quid verò de alimentis? *Nam ſine alimentis*, inquit; NON POSSVMVS *viuere*: in exemplum verò adjutorij quo fit, donum perſeuerantiæ. Quid autem de illo? *Non ſolùm*; inquit, *ſine iſto dono* ſancti *perſeuerantes eſſe* NON POSSVNT; *verùm etiam per hoc donum non niſi perſeuerantes ſunt.*

Atque hinc ni fallor perſpicitur ex Auguſtini mente, quotieſcumque ſine aliquo adjutorio res non fit, toties rectè dici *ſine illo rem fieri non poſſe.* Cujus rei non alia ratio eſt, quàm quia vox *poſſe* vſurpatur vulgò & ferè ſemper pro complexu omnium tum cauſarum tum conditionum quæ ad confectionem rei requiruntur, & ſine quibus non fit. Vnde ſi aliquod adjutorium, ſine quo res non fit, defuerit, non ſolùm dicitur non fieri ſine illo, ſed etiam *fieri non poſſe.* Hinc eſt quòd Auguſtinus ſine diſcrimine vſurpat eas locutiones: Nemo ſine luce intuetur; nemo ſine luce intueri poteſt: nemo ſine gratia Dei rectè viuit; nemo ſine gratia Dei rectè viuere poteſt: & ſæpè in eâdem periodo alteram alterius loco ſummutat. Quin

& eumdem Scripturæ locum nunc iſto, nunc illo modo profert; vt quod Chriſtus ait Ioan. 6. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me traxerit eum*, aliquando ſic effert prout habetur in Euangelio; aliquando iſtis verbis, *nemo venit ad me.*

Et quoniam his temporibus bene multi grauiſſimas fidei quæſtiones philoſophicis tricis expendi volunt; admonendi ſunt qui negant rectè dici, *ſine gratia efficaci nihil boni fieri poſſe*, cùm rectè dici fateantur, numquam contingere vt ſine eâ quidquam boni fiat; vt meminerint has quatuor propoſitiones, quas vulgò *modales* appellant, apud Logicos æquivalentes eſſe: Non contingit hominem ſine luce videre: Non eſt poſſibile hominem ſine luce videre: impoſſibile eſt hominem ſine luce videre: Neceſſe eſt hominem ſine luce non videre; ad quarum exemplum illæ quatuor formari poſſunt: Non contingit iuſtum ſine gratiâ efficaci tentationem ſuperare: Non eſt poſſibile iuſtum ſine gratiâ efficaci tentationem ſuperare: Impoſſibile eſt iuſtum ſine gratiâ efficaci tentationem ſuperare: Neceſſe eſt iuſtum ſine gratiâ efficaci tentationem non ſuperare. Quam vltimam propoſitionem omnium duriſſimam diſertè Innocentius I. expreſſit epiſtolâ ad Conc. Carth. *Neceſſe eſt*, inquit, *vt quo auxiliante vincimus, eo iterum non adiuuante vincamur.* Quibus tamen locutionibus non negatur virtus in causâ; ſed illud tantùm ſignificatur, gratiam efficacem eſſe principium neceſſariò prærequiſitum ad omnem bonam voluntatem, & opus bonum; ita vt ſine illâ hominem bene velle & bene agere repugnet.

ARTICVLVS IX.

Aſſertur neceſſarij definitio ex S. Thomâ, & demonſtratur ex illâ, ſine gratiâ efficaci nihil fieri poſſe; quam demonſtrationem non conuelli reſponſione clariſſimi Theologi quamuis ſubtiliſſimâ declaratur.

Eamdem adjutoriorum diuiſionem, quam vt ſupra vidimus, affert Auguſtinus lib. de geſtis Pelagij in illud, *ſine quo id ad quod adiuuat fieri non poteſt*; & illud, *ſine quo fieri poteſt*, variis etiam locis attulit S. Thomas, ſed aliis verbis expreſſam. Quod enim Auguſtinus appellat adjutorium *ſine quo res fieri non poteſt*, illud S. Thomas *neceſſarium ſimpliciter* nominat; quod verò Auguſtinus adjutorium *ſine quo fieri poteſt id ad quod adiuuat*; id S. Thomas *neceſſarium non ſimpliciter, ſed tantùm ſecundum quid. Dicendum*, inquit 3. p. q. 65. a. 4. *quod neceſſarium reſpectu finis de quo nunc loquimur, dicitur aliquid dupliciter: vno modo, ſine quo non poteſt haberi finis*, vel vt antè dixerat q. 1. a. 2. *ſine quo aliquid eſſe non poteſt, ſicut cibus eſt neceſſarius vita humana; & hoc eſt ſimpliciter neceſſarium ad finem. Alio modo dicitur neceſſarium id, ſine quo non habetur finis ita conuenienter; ſicut equus eſt neceſſarius ad iter: hoc autem non eſt ſimpliciter neceſſarium ad finem; quia*, vt inquit 1. parte q. 15. a. 3. *ſine equo poſſumus ire.* Vnde ejuſmodi adjutoria quæ non ſunt ſimpliciter neceſſaria, inter ea repo-

Cùm ergo neceſſarium ſimpliciter vbique à Sancto Thoma definiatur, *id ſine quo aliquid eſſe non poteſt*, vel *finis haberi non poteſt*; manifeſtum eſt vocem *poſſe*, non ſumi apud illum pro ſolâ virtute internâ, ſed eo quo diximus ſenſu, nimirum pro complexione omnium cauſarum & conditionum quæ ad confectionem rei requiruntur: alioquin & vitioſa eſſet definitio, quia non omnia quæ neceſſaria ſunt ad finem, comprehenderet, cùm pleraque ad virtutem agendi non pertineant: & alieniſſima eſſent exempla, cùm cibi ad viuendi potentiam internam non pertineant, & tamen in exemplum afferantur à Sancto Thomâ eorum quæ ſunt neceſſaria ſimpliciter, & ſine quibus res eſſe non poteſt. Hinc colligitur nullam Geometriæ demonſtrationem illâ vel clariorem vel certiorem eſſe, quæ ex hac neceſſarij definitione conficitur, quam nullus Thomiſta negauerit, vtpote toties à S. Thoma traditam, & omnium hominum mentibus à natura inditam.

Sine eo quod neceſſarium eſt res eſſe non poteſt, ex definitione neceſſarij. Sed gratia efficax eſt neceſſaria ad omnem voluntatem bonam, ad omne opus pium, ad omnem tentationem ſuperandam, ex omnium Thomiſtarum, imò totius Traditionis conſenſu. Ergo ſine gratiâ efficaci non poteſt eſſe bona voluntas, non poteſt eſſe opus pium, non poteſt tentatio ſuperari.

Patietur credo, imò boni conſulet vir clariſſimus, cujus gratiâ hæc nobis diſſertatio ſuſcipitur, vt breuiter oſtendam hactenus mentem meam ipſi minùs innotuiſſe. Renuntiatum eſt enim mihi demonſtrationem propoſitionis meæ geometricâ methodo compoſitam ſic illum accepiſſe; quaſi hic eſſet argumentationis contextus: *Gratia efficax neceſſaria eſt ex parte principij ad faciendum opus: ſed neceſſarium ex parte principij pertinet ad poſſe: ergo gratia efficax pertinet ad poſſe.* Quod argumentum ita ille enucleatè diſtinguit.

Diſtinctio maioris. Gratia efficax eſt neceſſaria ad hoc vt adſit potentia, nego; ad hoc vt adſit volentia, concedo. Diſtinctio minoris: Neceſſarium ex parte principij pertinet ad poſſe, ſi ſit neceſſarium vt adſit potentia, concedo; ſi vt adſit volentia, nego: ergo gratia efficax pertinet ad poſſe. Negatur conſequentia.

Si ſic argumentum in illa demonſtratione contextum eſſet, nihil certè ſubtilius reſponderi potuit; ſed illius planè alia mens, alius ſcopus. Non enim probandum id ſuſcipit, gratiam efficacem ad poſſe pertinere, ſed illud tantùm rectè dici, *ſine gratiâ efficaci nihil nos boni velle poſſe.* Ad hoc autem planè ſufficit gratiam efficacem eſſe neceſſariam *vt adſit volentia*, quod Theologus ille concedit, etiamſi neceſſaria non ſit *vt adſit potentia.* Hinc enim iſtud argumentum confici poteſt, quod viri doctiſſimi reſponſione nullatenus infirmatur. Id neceſſarium eſt ad aliquid ex S. Thoma, ſine quo illud eſſe non poteſt: Sed gratia efficax neceſſaria eſt *ad volentiam*, vt fatetur ipſe: ergo ſine gratiâ efficaci *volentia* eſſe non poteſt.

ARTICVLVS X.

Colliguntur in ſummam quæ hac ſecunda parte confecta ſunt, & ſuppoſitâ gratiæ efficacis neceſsitate reliquas de propoſitione meâ contentiones planè abſurdas & ridiculas eſſe oſtenditur.

VT ergo hîc illa omnia, quæ totâ hâc ſecundâ parte confecimus, in ſummam collecta repræſentem, vidimus primò omnes gratiæ efficacis aſſertores in eo conuenire, quòd gratiam efficacem ad omnem bonæ voluntatis motum neceſſariam ſtatuant, & repugnare fateantur vt quis à Deo motus non ſit, & tamen bene velit aut bene agat.

Vidimus ſecundò eos ipſos Thomiſtas qui gratiam aliam ab efficaci dare *poſſe* contendunt, efficacem verò dare tantùm velle & agere; fateri tamen eſſe aliquam vocis *poſſe* ſignificationem, ſecundum quam ante auxilium efficax non habeatur *poſſe*, cùm ſcilicet ſumitur vox illa pro complexione eorum omnium, quæ ad reipsâ agendum requiruntur, & præter quæ nullum aliud adjutorium ad agendum neceſſarium eſt.

Vidimus tertiò ſecundum poſtremam illam ſignificationem vocis *poſſe* rectiſſimè dici; *ſine gratiâ efficaci nihil nos poſſe*; quia cùm gratia efficax ſit neceſſaria ad rectè agendum, manifeſtum eſt ſine illâ non haberi illud *poſſe* quod complectitur omnia ad agendum neceſſaria.

Vidimus quartò hanc propoſitionem, *ſine gratiâ efficaci nihil fieri poteſt*, nullatenùs aduerſari Thomiſtarum ſententiæ, qui aiunt *per aliam gratiam quàm efficacem bonum fieri poſſe*, quia vox *poſſe* ſumitur in priore pro complexione omnium neceſſariorum ad agendum; in poſteriore verò pro ſolâ virtute internâ. At nihil repugnat vt aliquis habeat virtutem agendi, eâque ratione dicatur *poſſe agere*, vt cùm viſu præditus dicitur poſſe videre, & tamen non habeat omnia ad agendum neceſſaria, eâque ratione dicatur *non poſſe agere*, vt cùm quis viſu præditus, ſed in tenebris conſtitutus dicitur non poſſe videre.

Vidimus quintò rationi & communi omnium ſermoni longè congruentius eſſe, vt cui deeſt aliquid ad agendum neceſſarium, quamuis aliàs habeat agendi potentiam, dicatur *non poſſe agere*, propter defectum illius rei neceſſariæ, quàm vt dicatur *poſſe* propter ſolam agendi potentiam.

Vidimus ſextò idipſum Patrum ſermone longè magis frequentatum; cuius rei etſi alia nulla argumenta protuliſſem, id unum tamen ſatis eſſe potuiſſet, quod illâ locutione, ſine gratiâ quâ facit Deus vt velimus, quâ præparatur voluntas à Domino, & per quam Deus operatur in nobis velle, hoc eſt ſine gratiâ efficaci, bonum fieri non poſſe ſexcenties vtantur antiqui Patres: gratiſſimum verò mihi fecerit, qui mihi in illorum ſcriptis oſtenderit hanc locutionem, quam tamen falſi non arguo, imò eo quo diximus ſenſu veram eſſe concedo, ſine gratiâ quæ dat velle & operari, bene velle aut bene agere poſſumus. Fateor quidem ſæpè à Patribus dici-

poſſe iuſtos, imò & omnes homines mandata ſeruare ſi velint; de quorum verborum ſenſu alibi agemus: Sed illud in eorum ſcriptis non reperi, poſſe homines vel etiam iuſtos mandata ſeruare, etiamſi non præparetur voluntas à Domino, etiamſi Deus non faciat vt in præceptis ſuis ambulent.

Vidimus ſeptimò ex ſancto Auguſtino, idem planè eſſe adjutorium ſine quo aliquid non fit, & ſine quo id ad quod adjuuat effici non poteſt; & ex S. Thomâ, idem eſſe quod neceſſarium eſt ad aliquid, & ſine quo aliquid eſſe non poteſt.

Ex quibus omnibus manifeſtò ſequitur, qui vnus noſtræ diſputationis ſcopus eſt, ad illius propoſitionis, *ſine gratiâ efficaci nihil boni poſſumus*, veritatem tuendam, ſuperfluum eſſe curioſè veſtigare, vtrum gratia efficax det poſſe Thomiſtico ſenſu, an ſolùm velle agere; actum primum, an ſecundum: an ſupponat potentiam completam, an tantùm incompletam. Quidquid enim de his quæſtionibus Theologi ſentiant, hoc ipſo quo gratia efficax neceſſaria ſtatuitur ad velle & ad agere, ſequitur rectè dici, voluntatem illam & actionem ad quas neceſſaria ſtatuitur, ſine eâ eſſe non poſſe: quibus tamen verbis non illud *poſſe* negatur, quod vulgò Thomiſtæ intelligere ſolent, ad ſolam internam agendi potentiam pertinens, ſed illud tantùm quòd cæteri vulgò homines intelligunt, quod complectitur omnia ad volendum & ad agendum neceſſaria.

Quare ſi vel vulgarem omnium paſſim hominum, vel Eccleſiaſticum & à Patribus vſurpatum loquendi modum attendas, non diuerſam, ſed eamdem planè notionem in omnium mentibus habere comperies tres illas propoſitiones: *Iuſtis aliquando deeſt gratia efficax neceſſaria ad vincendam tentationem*: *Iuſtis aliquando deeſt gratia, ſine quâ tentatio numquam vincitur*: *Iuſtis aliquando deeſt gratia, ſine quâ vinci non poteſt tentatio*; adeòque qui duas ex illis catholicas fateantur, tertiam hæreticam pronuncient, non minus abſurdè ſe gerant, quàm ſi eamdem ſententiam Gallicè & latinè catholicam, græcè hæreticam dicerent. Illarum enim in auribus noſtris diuerſus ſonus, in animis eadem penitus notio, idem ſenſus, qui certè ſimul & hæreticus & catholicus eſſe non poteſt.

Denique illud ex omnibus iſtis extat & eminet ingens illud crimen in quod omnes Eccleſiæ ſæculique poteſtates armare ſtudent Moliniſtæ, in quod in concionibus ſuis vbique debacchantur; propter quod extruduntur ex familiis ſuis viri de Eccleſia bene meriti, ad quod cauendum veræ in Eccleſiam hæreſes inuehuntur, antiqua gratiæ efficacis fides deſtruitur, tota Patrum doctrina repudiatur, hæreticorum ludibrio catholica Eccleſia objicitur; propter quod omnis ſeverioris vitæ inſtitutio, antiquitatis amor, ſeculi fuga, ſeceſſus conſectatio, pœnitentiæ ſtudium, eleemoſynarum largitio, in hæreſeos ſuſpicionem vocantur; illud, inquam, crimen tam deteſtandum, illam hæreſim, illam blaſphemiam, illam impietatem, illam labem, illam peſtem diris omnibus anathematis digniſſimam, ad hoc demum caput referri, quòd nonnulli ſunt qui affirmare non verentur bono ſenſu dici, hominem viſu præditum ſine lumine videre non poſſe: quâ contentione tam abſurdâ tamque ridiculâ concuſſam eſſe Eccleſiæ pacem boni gemunt, hæretici rident, poſteri indignabuntur.

DISSERTATIONIS
TERTIA PARS.

In quâ incidentes quæſtiones, & à propoſitionis veritate disjunctæ breuiter explicantur.

ARTICVLVS I.

Prima quæſtio: Vtrum gratia efficax det actum primum, an ſecundum: poſſe, an tantùm velle & agere. Explanatur Quæſtio & diuiditur.

HACTENVS plus aliquantò præſtitimus, quàm jure à nobis potuit poſtulari. Non enim modò propoſitionis noſtræ veritatem totius Traditionis conſenſione muniuimus; ſed præterea, ne quis præcipuos Scholæ Doctores infeſtos nobis eſſe, falsò licet, ſibi tamen perſuaderet, etiam cum ipſis nullum nobis certamen eſſe docuimus. Reliquum eſt vt de ipſis controuerſiis ſcholaſticis quid ſentiam, quàm maximâ potero & fide & breuitate demonſtrem. Minùs neceſſarium illud quidem aduerſus inimicos, aduerſus veritatis amantes Theologos, qui nonnullas attigerunt in ſcriptis ad me miſſis, officioſum & pium. Vt planiùs tota res perſpiciatur; dubia à non dubiis, certa ab incertis ſecernenda ſunt.

Primùm quidem fatentur omnes gratiæ efficacis aſſertores (nam Molilianos in hac tota controuerſiâ nihil moror) per gratiam efficacem dari nobis & velle & facere. *Certum eſt*, inquit Aug. de gr. & lib. arb. c. 16. *nos velle cùm volumus, ſed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum eſt: Præparatur voluntas à Domino; de quo dictum eſt: A Domino greſſus hominis diriguntur, & viam eius volet: de quo dictum eſt: Deus eſt qui operatur in vobis & velle. Certum eſt nos facere cùm facimus, ſed ille facit vt faciamus præbendo vires efficaciſſimas voluntati, qui dixit, Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis; & iudicia mea obſeruetis & faciatis.*

Cùm ergo quæritur vtrùm gratia efficax det *poſſe*, an ſolùm *velle & agere*, non ambigitur vtrum det *velle & agere*: neque vtrùm ſit neceſſaria ad utrumque; hæc enim conſtant: ſed vtrum det aliquod *poſſe* antecedenter ad ipſum *velle & agere*, quod ſe habeat tamquam actus primus ad ſecundum.

Notandum porrò quæſtionem illam, vtrum gratia efficax det actum primum, ſiue *poſſe*, intelligi vel reſpectu voluntatis ipſius ſeu volitionis, vel reſpectu ipſius actionis, hoc eſt bonorum operum, & obſeruationis mandatorum; quæ duo diuerſa eſſe patebit ex iis quæ dicentur. Priùs igitur diſpiciendum; vtrum gratia efficax det *poſſe* reſpectu ipſius bonæ voluntatis (ſeu volitionis) ab ipſâ voluntate diſtinctum tamquam actum primum à ſecundo.

ARTICVLVS II.

Gratiam efficacem quatenus eſt principium bonæ voluntatis, ab aliis in miſericordiâ Dei & formâ inhærente conſtitui, ab aliis in ſolâ miſericordiâ Dei, quæ interim motum mentis operatur.

IN hâc quæſtione ſoluendâ non vnum, vt quidam putant, ſed duplicem video eſſe Theologorum ſenſum. Quidam gratiam efficacem ad actum primum pertinere ſentiunt, & ſine eâ non haberi actum primum omnino completum: deeſſe enim ſaltem complementum actus primi. In hac ſententiâ eſt Zumel to. 3. ad 1. 2. diſp. 4. ſect. 1. & multi à Ledeſma citati tr. de Aux. q. vnicâ a. 3. Alij autem, vt Ledeſma ipſe, gratiam efficacem nullo modo ad actum primum, ſed tantùm ad actum ſecundum pertinere volunt; Quæ videtur eſſe ſententia clariſſimi Theologi, cuius ſcriptum ad me perlatum eſt. Harum ſententiarum vtra ſit probabilior, judicari non poſſe exiſtimo, niſi priùs expendatur quâ ratione ſecundùm varias Theologorum opiniones Deus in homine efficaciter bonam voluntatem operetur.

Certum eſt quidem apud omnes Thomiſtas diuinæ illius operationis efficaciam ex præſcientiâ conditionatâ euentus futuri minimè pendere, vt nuper Molina commentus eſt, ſed ex illius nutu *qui magis habet in poteſtate ſuâ voluntates hominum, quàm ipſi ſuas.*

Certum eſt præterea voluntatem diuinam ita operari in homine bonum ipſum voluntatis motum, vt tamen ipſa voluntas humana etiam operetur, & quidem liberè; quia vt ait S. Thomas in Opuſc. 2. c. 140. *ad efficaciam diuinæ voluntatis pertinet, vt non ſolùm fiat quod Deus vult, ſed vt hoc modo fiat quo illud fieri vult*; ac proinde vt infallibiliter & tamen liberè fiat, quod ab homine liberè fieri vult.

Verùm in hoc inter ſe diſcrepant, quod nonnulli præcipuè ex recentioribus Thomiſtis, præter voluntatem diuinam, quæ liberam voluntatem ipſâ etiam in iuſtis habituali gratiâ inſtructam ad opus applicat, requiri volunt vel qualitatem quamdam tranſeuntem, vel ſaltem motionem quamdam virtuoſam, quæ ſit inſtrumentum Dei ad producendum in libero arbitrio pium voluntatis motum. Alij autem mediam illam vel qualitatem vel motionem virtuoſam omnino repudiant, & ipſam gratiam efficacem, prout eſt principium bonæ voluntatis, nihil aliud eſſe volunt, quàm gratuitum Dei fauorem, miſericordiam, & ipſam diuinam operationem (Illa autem non eſt aliud reipſâ quàm Deus operans) quæ ſimul cum libero arbitrio, priùs tamen ordine cauſalitatis quàm liberum arbitrium, bonam voluntatem in nobis producit.

Hanc ſententiam præter alios è veteribus ſcholaſticis apertiſſimè docuit Thomas Braduardinus, qui ſpeciale illud auxilium quo præter gratiam habitualem iuſti indigent, nihil aliud eſſe vult, quàm *voluntatem Dei ſemper inuictam.* Inter recentiores verò doctè illam & explicat & confirmat eruditiſſimus Eſtius. Et propterea in 2. ſent. diſt. 26. §. 1. *Gratiam intelligi poſſe*, ait *vel ex parte Dei, vel ex parte noſtrâ: ex parte Dei ſignificare gratuitum Dei*

fauorem, miſericordam, liberalitatem, & omnino quamcumque gratuitam & beneficam Dei *operationem.* Quod poſtquam multis Scripturæ teſtimonijs oſtendit, adjungit: *Loquitur ad huuc modum de gratia Auguſtinus ep.* 106. *ad Paulinum, & alibi cùm dicit gratiam præcedere voluntatem hominis, quia nimirum prior eſt Dei voluntas quâ homini bene vult, quàm voluntas hominis accipiens Dei beneficium, iuxta illud Pſal. Miſericordia Dei præueniet me. Conſimili ſenſu dicit libro de grat. & lib. arb. c. 6. Gratiam ſe interdum ſubtrahere; quia videlicet* Deus *ſuam gratuitam operationem interdum ſubtrahit. Sic in Conc. Arauſ. c. 3. dicitur gratiam Dei facere vt Deus inuocetur à nobis, id eſt, Deum gratuitò in nobis operari hoc bonum, vt eum inuocemus. Et alia quàmplurima ſecundùm hanc acceptionem de gratiâ dicuntur. Gratia igitur hoc modo accepta, reipsâ non eſt aliquid à Deo, diuinâque eſſentiâ diuerſum. Eſt autem hæc acceptio gratiæ frequens etiam apud Scholaſticos, vt quoties dicunt gratiam Dei hæc aut illa bona in nobis operari. De ea S. Thom. de verit. q.* 24. *a.* 14. *dicit: Quamuis communiter loquentes vtuntur nomine gratiæ pro dono habituali iuſtificante; generaliùs tamen gratiam intelligi poſſe miſericordiam Dei, per quam interiùs motum mentis operatur & exteriora ordinat ad hominis ſalutem; & ſic nullum bonum facere poſſe hominem ſine gratia* Dei. De *eâd. ſic ſcribit* 3. *p. q.* 86. *a.* 2. *Gratia Dei cauſat bonitatem in homine grato, eò quòd bona voluntas Dei, quæ nomine gratiæ intelligitur, eſt cauſa omnis boni creati:* Hactenus Eſtius.

Idem Duacenſis Facultatis Cancellarius, cùm gratiam habitualem ab habitu charitatis minimè diſtinguendam eſſe docuiſſet; ſic eiuſdem diſt. §. 5. Soluit argumentum ex illo Auguſtini loco repetitum, *Gratia præuenit charitatem. Gratia*, inquit, *quæ ſecundum Auguſtinum, præuenit charitatem, non eſt gratia habitualis, ſed ea quæ ſecundùm eumdem præuenit omnia noſtra bona opera, id eſt beneuolentia Dei, quæ non eſt aliud quàm ipſe Deus, quatenus hæc omnia nobis gratuitò largitur. Hoc igitur modo etiam verè dicere poſſumus, quòd gratia præuenit gratiam, id eſt beneuolentia Dei gratiam nobis inhærentem, ſcilicet vt cauſa ſuum effectum. Et eodem ſenſu charitas præuenit charitatem; nimirum charitas quâ Deus diligit nos, charitatem quâ nos eum viciſſim diligimus.*

Denique §. 19. celeberrimam illam Conciliorum ſententiam, *gratiam ad ſingulos actus dari*, primùm quidem non de gratia habituali, ſed de gratia actuali intelligendam eſſe docet. Deinde verò non de creata, ſed de increatâ. *Reſpondeo*, inquit, *in hac ſententia, Gratia ad ſingulos actus datur, gratiam intelligi increatam, id eſt diuinam operationem (quæ non eſt aliud reipsâ quàm Deus operans) gratuitò producentem in nobis effectus ſalutares. Datur autem hæc gratia ad ſingulos actus, quomodò Scriptura ſæpenumerò dicit Spiritum ſanctum, qui vtique Deus eſt, dari hominibus ad hæc aut illa opera, dum ſcilicet ea in illis operatur; & quomodo dictum eſt: Mitte auxilium de ſancto; & miſit Deus miſericordiam ſuam; cùm tamen auxilium illud & miſericordia, non ſint aliud ſecundùm rem quàm Deus ipſe. Senſus igitur ſententiæ clarus & facilis hic eſt: Deus gratuitò per Chriſtum in nobis operatur ſingulos actus bonos ad pietatem pertinentes.*

Eamdem ſententiam aliquot ab hinc annos propugnauit in galliâ in ipsâ Ieſuitarum ſcholâ Tiphanius ſcientiæ mediæ impugnator, & efficacis Dei operationis propugnator acerrimus. Multis ille in lib. *de Ordine* contendit, Deum efficaciter prædeterminare voluntatem; ſed ſine vllâ ope *vllius formæ inhærentis, vel qualitatis realis ſiue phyſicæ, ſiue intentionalis ipſi voluntati*

à Deo impreſſa; idque ſenſiſſe S. Thomam vltimo capite eius libri probat. Harum ſententiarum vtra ſit verior, nihil hîc definio : duo tantum dico ; primùm quidem illam quæ qualitates vel motiones virtuoſas reiicit, Moliniſtis diſplicere non poſſe, cum ipſi vulgò ſentiant gratiam actualem non eſſe *qualitatem fluentem* (Leſcotij Carnotenſis Epiſcopi verba ſunt tr. de gr. qu. 2. art. 9.) *ſed ipſaſmet mentis noſtræ actiones, prout à Deo pendentes* : deinde qui ex duabus illis ſententiis hanc vel illam amplectuntur, ſi conſequenter philoſophari velint, non idem de propoſitâ quæſtione, vtrùm gratia efficax pertineat ad actum primum vel ſecundum, ſentire debere, vt diſtinctis articulis explicabimus.

ARTICVLVS III.

Qui gratiam efficacem formam inhærentem eſſe volunt quæ ſit principium bonæ voluntatis, conſequenter dicere debere, gratiâ efficaci non dari tantùm actum ſecundum, ſed etiam primum ; ſiue, quod idem eſt, complementum actus primi.

NOn hîc attendo quid quiſque dicat, ſed quid cuique dicendum ſit, ſi conſtanter loqui & ſentire voluerit. Non ſum enim neſcius inter illos Theologos qui gratiam efficacem eſſe formam inhærentem volunt, ſiue qualitatem illam appellent, ſiue motionem virtuoſam, non vnum eſſe de propoſitâ quæſtione judicium. Verùm hâc in parte immeritò diſſentire videntur, etſi verbis potiùs quàm re diſſentiant. Hoc ipſo enim quo ſtatuunt gratiam efficacem eſſe formam inhærentem, ab ipſo voluntatis motu quem producit diſtinctam, hoc ipſo concedunt illam ad actum primum pertinere. Nullam enim aliam actus primi notionem habemus, quam vt ſit forma aliqua inhærens quæ ſit principium actus ſecundi. Ex quo patet eos qui gratiam efficacem in forma inhærente vel motione virtuoſa conſtituunt, quæ ſit principium actuum voluntatis, & tamen ipſam ad actum primum pertinere negant, idem reuerâ & affirmare & negare ; quia eſſe actum primum nihil aliud eſſe videtur quàm eſſe principium actus ſecundi. Aut certè ſi ſibi non repugnant, aliam notionem habere actus primi ab obuiâ & vulgari longè diuerſam : quâ explicatâ patebit eos aliter quàm cæteros loqui, non aliter ſentire.

Itaque omnes illi Thomiſtæ cum Zumel dicere deberent gratiam efficacem ad actum primum pertinere, & ſine eâ non haberi actum primum completum & adæquatum. Quod idem aliis verbis agnoſcunt Aluarez & Nauarreta, dum ajunt ſine gratiâ efficaci haberi quidem actum primum, non autem *complementum* ; quod idem eſt ac ſi dicerent, ſine illâ actum primum non eſſe completum. Vnde idem Aluarez de Auxiliis diſp. 18. ſæpius agnoſcit, *cauſas omnes tam naturales quàm liberas per efficacem Dei motionem in ſuâ operatiuâ virtute* COMPLERI.

ARTICVLVS IV.

Gratiam efficacem non pertinere ad actum primum, ſed ad ſecundum, in eorum ſententia, qui illam quatenus eſt principium bonæ voluntatis, in miſericordia Dei, non in forma inhærente conſtituunt.

AT verò qui ſupra explicatam Braduardini, Eſtij, Tiphanij, aliorumque multorum ſententiam ſequuntur, à quâ me non alienum eſſe fateor; & qui cum eodem eſtio in lib. 2. ſent. diſt. 28. §. 1. gratiam efficacem conſtituunt *in gratuitâ & benignâ Dei operatione, quâ propriè in libero hominis arbitrio operatur ipſam conuerſionem, ſeu alium quemcumque actum veræ pietatis, ſcilicet ipſum voluntatis motum efficienter attingendo, hoc eſt voluntatem ipſam explicando & determinando ad volendum & eligendum, ita vt fieri non poſſit quin gratia iſta habeat ſuum effectum; quoniam fieri nequit vt Deus voluntatem determinet, & non ipſa voluntas determinetur, agatque id ad quod tamquam ſecunda cauſa applicatur à Deo*: qui, inquam, ita ſentiunt, conſequenter loquuntur, cùm gratiam efficacem non ad actum primum, ſed ad ſecundum, non ad *poſſe*, ſed ad *velle*, neceſſariam ſtatuunt. Non enim poteſt pertinere ad actum primum, cùm operatio diuina non aliquam formam tranſeuntem imprimat in voluntate, ſed immediatè ipſum actum ſecundum ſimul cum voluntate, vel ſolâ, vel etiam habitualibus donis inſtructâ producat.

Quamvis autem rectè & ſuis principiis congruenter illi Theologi gratiam efficacem ad ſolum actum ſecundum pertinere exiſtiment, atque ita non dare *poſſe*, ſed *velle*; rectè nihilominus iidem cum Patribus agnoſcunt, ſine gratiâ efficaci nihil nos poſſe. Sic Eſtius eâdem diſtinctione §. 19. *Sine diuinâ operatione ſeu cooperatione* (quibus verbis efficacem gratiam ſemper intelligit) *nullum actum veræ pietatis à nobis exerceri poſſe*, quaſi certiſſimum ſtatuit.

Sic etiam (quod in priori parte iam attulimus) negat *iuſtum in bono perſeuerare poſſe ſine ſpeciali Dei auxilio*, hoc eſt, vt ipſe explicat, *ſine gratuitâ Dei operatione, quâ facit vt homo in bonâ & iuſtâ conuerſatione permaneat.*

Sic denique idem Eſtius, qui gratiam efficacem ad *velle* non ad *poſſe* requirit, negat tamen eâdem diſt. §. 21. ſine eâ in cuiuſquam eſſe poteſtate ne in peccatum prolabatur; quod eorum exemplo probat qui reuerâ labuntur. *Quoties enim aliquos, qui magnâ cum alacritate & facilitate currunt viam mandatorum Dei, contigit ex illo ſanctitatis gradu prolabi in aliquod grande peccatum, ſatis ipſâ re manifeſtum fit, non fuiſſe in illorum poteſtate vt abſque continuo Dei auxilio & cooperatione in bonorum operum exercitio permanerent.* Quod poſtquam Dauidis exemplo comprobaſſet, adjungit. *Vnde ipſe in pſ. 118. ita loquitur, Viam mandatorum tuorum cucurri cùm dilataſti cor meum. Et iterum; Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum; quaſi dicat: Niſi te deducente & continuò dilatante cor meum, per ſemitam mandatorum tuorum incedere, & currere* NON POSSVM.

In quo Eſtius accuratè S. Auguſtini veſtigia perſecutus eſt. Cùm enim

Pelagius tria diſtinxiſſet, *poſſe*, *velle*, *agere*; & gratiæ adjutorium ad *poſſe* tantùm requireret: duo ſimul aduerſus illum ſtatuit Auguſtinus, quæ pugnare inter ſe videntur, neque tamen vllo modo pugnant, vt in ſecunda parte oſtendimus: primum quidem, gratiam Chriſti non dare nobis poſſibilitatem ab effectu ſejunctam, per quam poſſe dicamur, etiamſi nec velimus, nec agamus: alterum eſt, ſine illâ gratiâ quâ Deus facit vt bonum velimus & faciamus, adeoque ſine efficaci, de quâ ſolùm hoc libro agit, nihil omnino boni, quod ad pietatem pertinet veramque juſtitiam, quemquam aut facere aut omnino velle poſſe. Quod ad primum enim pertinet: *Quomodò*, inquit de grat. Chr. c. 25. *quod poſſumus bene agere Dei eſt, quod autem agimus noſtrum eſt, cùm dicat Apoſtolus, orare ſe ad Deum pro iis ad quos ſcribebat, ne quid mali faciant, & vt quod bonum eſt faciant. Non enim ait. Oramus vt poſſitis nihil mali facere, ſed ne quid faciatis mali; nec vt poſſitis bonum facere, ſed vt bonum faciatis. Et quomodò dicit Pelagius, quod bene loquimur noſtrum eſt, cùm dicat Dominus: Spiritus Patris veſtri eſt qui loquitur in vobis. Neque enim, ait, Spiritus Patris veſtri eſt qui vobis dat vel dedit poſſe bene loqui, ſed ait, qui loquitur in vobis: non ſignificans poſſibilitatis profectum, ſed exprimens cooperationis effectum.* Hoc loco & multis aliis confirmat Auguſtinus gratiam Chriſti non dare *poſſe* à voluntate diſtinctum, ſed ipſum velle & facere largiri. Et tamen id non impedit quin capite ſequenti, vt innumeris aliis locis, diſertè tradat, *illam eamdem Dei gratiam ſic eſſe confitendam ab eo qui vult veraciter confiteri, vt omnino* NIHIL BONI *ſine illâ, quod ad pietatem pertinet veramque iuſtitiam,* FIERI POSSE *non dubitet.*

Nec modò docet ſine gratia efficaci hominem bonum facere non poſſe, ſed etiam velle non poſſe. Ita enim lib. 4. contra Iul. c. 8. *Omnes qui ſalui fiunt & in agnitionem veniunt veritatis, eo volente ſalui fiunt, eo volente veniunt. Qui enim iam vtuntur voluntatis arbitrio, niſi eo volente & ſubueniente* VELLE NON POSSVNT. *Vbi ſi dixeris mihi: Cur ergo non conuertit omnium nolentium voluntates, reſpondebo, cur non omnes morituros adoptat lauacro regenerationis infantes. Si hoc profundius eſſe perſpicis, quàm vt abs te valeat inueniri; vtrumque vtrique noſtrum profundum ſit, cur & in maioribus & in minoribus Deus velit alteri, & nolit alteri ſubuenire.*

Et ep. 143. *Proprium arbitrium niſi Dei gratiâ iuuetur,* NEC IPSA BONA VOLVNTAS ESSE IN HOMINE POTEST. *Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bonâ voluntate.* Et in vlt. op. contra Iul. c. 97. CVM *diſplicet tibi hominem non poſſe bonum velle niſi adiuuetur ab eo qui malum non poteſt velle, nonne reſpicis ei te contradicere qui dixit: Sine me* NIHIL POTESTIS FACERE; *& Scriptura vbi legitur: Paratur voluntas à Domino; & vbi legitur: Deus eſt qui operatur in vobis & velle.* Vbi videmus ab Auguſtino non aliud gratiæ efficaci tribui, quàm vt det velle. Sed quia ad hoc neceſſaria eſt, rectè concludit, nos ſine ea velle non poſſe. Quod breuiùs etiam exprimit Fulg. de Inc. & gr. c. 21. *Deus qui voluntatem præparat, ipſe donat; quam ſi Deus per gratiam ſuam homini non dederit,* NVMQVAM POTEST *homo in Deum* VELLE *credere; quia ipſam voluntatem gratia non inuenit, ſed operatur in homine.*

ARTICVLVS V.

Gratiam efficacem reſpectu bonorum operum dare poſſe, *etſi non ab ipſo* velle *diſtinctum.*

HACTENVS de efficaci gratiâ cum ipſâ bonâ voluntate comparatâ: vbi oſtendimus probabilius eſſe efficacem gratiam non dare poſſibilitatem ab ipſâ bonâ voluntate ſeparatam, quæ illius principium ſit; ideòque ad actum ſecundum potiùs pertinere quàm ad primum; ſed tamen hoc ipſo quo neceſſaria eſt, rectè dici hominem ſine eâ velle non poſſe. Nunc de eâdem gratiâ efficaci agendum eſt cum bonis operibus ac victoriâ tentationum collatâ, de quâ tunc aliter paulò ſentiendum videtur. Non enim ſolùm *velle* dat, ſed etiam *poſſe*, non quidem ab ipſâ voluntate, ſed à bonis operibus aliquo modo diſtinctum; quia ipſa bona voluntas, quam efficax gratia dat, eſt potentia reſpectu bonorum operum, cùm ab illâ velut à radice prodeant. Sic Aug. de gr. Chriſti c. 18. cùm duas arbores bonam & malam, de quibus in Euangelio loquitur Chriſtus, duas voluntates eſſe dixiſſet, bonam quæ charitas eſt; malam quæ cupiditas. *Fructus autem*, inquit, *harum radicum atque arborum facta ſunt, dicta ſunt, cogitata ſunt, quæ bona de bonâ voluntate procedunt, & mala de malâ.*

Huius rei ratio ex illâ Moralis diſciplinæ certiſſimâ regulâ petenda eſt; intentionem finis cauſam eſſe electionis mediorum. *Bona* autem *voluntas quæ nihil aliud eſt quàm charitas*, vt ſæpe ait Auguſtinus, eſt amor finis, & quidem vltimi; ex quo amore deinde naſcitur quidquid ad conſequendum vltimum finem ab homine ſuſcipitur. Vnde ſæpe dicit Auguſtinus, *nullum eſſe fructum bonum qui de charitatis radice non ſurgat*; & *tunc ſolùm victa vitia deputari debere, cùm Dei amore vincuntur.*

Ex hâc doctrinâ apud Auguſtinum certiſſimâ, manifeſtum eſt bonam voluntatem, id eſt, charitatem, dilectionem, amorem Dei, & quidem actualem, fontem, principium, radicem eſſe bonorum operum, & proinde ad illa facienda poteſtatem eſſe. Vera autem Chriſti gratia ex ipſo Auguſtino l. 4. ad Bonif. c. 5. Nihil aliud eſt, quàm *inſpiratio dilectionis vt cognita ſancto amore faciamus.* Vnde lib. de gr. Chr. c. 35. gratiam de quâ cum Pelagio diſputat, his verbis deſcribit: *Adiutorium benè agendi adiunctum naturæ atque doctrinæ, per inſpirationem flagrantiſſimæ ac luminoſiſſimæ charitatis.* Ex quo colligitur gratiam efficacem dare potentiam ad bona opera facienda & tentationes vincendas, in quantùm dat bonam voluntatem & amorem. Et propterea idem Aug. op. vlt. in Iul. l. 1. n. 131. *Gratia præuenit hominem vt diligat Deum, quâ dilectione operetur bona.* Et in expoſit. quarumdam propoſ. ad Rom. *Niſi Deus det dilectionem, nemo poteſt eſſe miſericors.*

Sed quemadmodum omnis ignis vrendi virtutem & poteſtatem habet, non tamen quiduis vrendi, verbi gratiâ auri liquefaciendi, vel lapidis in calcem redigendi; ita vt ſi de igne generatim quæratur, an poſſit vrere, abſolutè reſpondendum ſit, poſſe; ſed ſi quæratur vtrum exiguus ignis poſſit lapidem in calcem redigere, vulgò non poſſe reſpondebunt. Sic omnis charitas, vel exigua, poteſtas eſt bonorum operum; & ſi quæratur vtrum

qui bonam voluntatem habet, poſſit bene agere, poſſe proculdubio reſpondendum eſt. Non tamen omnis bona voluntas ad quiduis efficiendum ita ſufficit, vt non aliquando pleniorem voluntatem requirat; quia vt egregiè Auguſt. l. 2. de pecc. mer. & rem. c. 5. *Ad nonnulla ſuperanda vel quæ malè cupiuntur, vel quæ malè metuuntur, magnis aliquando & totis viribus opus eſt voluntatis.* Et ſer. 3. de verb. Apoſtoli cap. 10. *Volo*, inquit, *vt velis; ſed non ſufficit vt velis; adiuuandus es, vt plenè velis, & impleas quod velis.* Et in ep. 143. ad Iulianum de eo qui continentiam à Deo poſcit, *quam nemo poteſt habere niſi Deus det*. ita loquitur: *Vtique tantas voluntatis vires, tantum dilectionis ardorem volebat accipere ſpiritu ſapientiæ, qui ſufficeret ad implendam magnitudinem continentiæ.*

Igitur qui bonam voluntatem habet, ſed imperfectam & inualidam, certorum bonorum operum poteſtatem illam nondum habere dicitur, cui nihil deeſt ad reipsâ agendum; quia non niſi per voluntatem magnam atque perfectam actu impleri poſſunt.

Nihil hâc doctrinâ in Auguſtino frequentius. Sed nuſquam illuſtriùs ab eo explicatur, quàm lib de gr. & lib. arb. c. 15. & ſequentibus. *Gratia Dei*, inquit, *ſemper eſt bona; & per hanc fit vt ſit homo bonæ voluntatis, qui priùs fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, vt ipſa bona voluntas quæ iam eſſe cœpit augeatur, & tam magna fiat vt* P O S S I T *implere diuina mandata quæ voluerit, cùm valdè, perfecteque voluerit. Ad hoc enim valet quod ſcriptum eſt: Si volueris conſeruabis mandata, vt homo qui voluerit, &* N O N P O T U E R I T, *nondum ſe plenè velle cognoſcat, & oret vt habeat tantam voluntatem, quanta ſufficit ad implenda mandata; ſic quippe adiuuatur vt faciat quod iubetur.* Et ibid. c. 17. *Qui ergo vult facere Dei mandatum &* N O N P O T E S T, *iam quidem habet voluntatem bonam, ſed adhuc paruam & inualidam:* P O T E R I T *autem cùm magnam habuerit & robuſtam. Quando enim Martyres magna illa mandata fecerunt, magnâ vtique voluntate, hoc eſt magnâ charitate fecerunt. Ipſam Charitatem* (hoc eſt magnam voluntatem, ſiue vt infra ait, *diuino amore ardentiſſimam voluntatem*) *Apoſtolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negauit: Et tamen quamuis parua & imperfecta, non deerat, quando dicebat Domino: Animam meam pro te ponam; putabat enim ſe* P O S S E *quod ſe velle ſentiebat.*

In eandem ſententiam dicit lib. 1. Retr. c. 22. *Cùm fortis & potens præparatur voluntas à Domino, facile fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impoſſibile fuit.*

ARTICVLVS VI.

Superioris Doctrinæ quædam maximi momenti conſectaria.

EX ſuperiùs expoſitâ doctrinâ iſta conſequuntur.

1. Bonam voluntatem eſſe poteſtatem reſpectu bonorum operum, cùm ſit illorum principium & radix. 2. Non omnem bonam voluntatem, ſed tantùm magnam & robuſtam, eſſe poteſtatem ſufficientem, quæ nullam aliam deſideret reſpectu cujuſuis boni operis, verbi gratiâ ardui & difficilis.

3. Ei cui deeſt magna charitas & magna voluntas, deeſſe poteſtatem

 485

illam integram & omnia neceſſaria complectentem, quâ magna & ardua opera actu impleri poſſunt. 4. Petro nominatim defuiſſe poteſtatem illam vincendæ tentationis, quia defuit magna charitas & magna voluntas, ſine quâ *non poterat quod ſe velle ſentiebat*, vt ait Auguſtinus.

5. Duplici nomine verè dici, juſtos quibus gratia efficax deeſt, mandata ſeruare non poſſe: primò, quia ſine gratia efficaci quæ neceſſaria eſt ad bene volendum, ex communi omnium Patrum locutione verè dicuntur velle non poſſe, quamuis ipſa gratia non det potentiam volendi ab ipsâ volitione ſejunctam: ſecundò etiam magis propriè, quia ſine gratia efficaci non habetur magna illa charitas, & robuſta voluntas, quæ poteſtas eſt quâ implentur mandata; & proinde propoſitionem meam, in qua poſt Auguſtinum & Chryſoſtomum dixi, *Petro defuiſſe gratiam ſine quâ nihil poſſumus*, dupliciter veram eſſe: tum quia Petro defuit gratia efficax, ſine qua plenè velle non poterat ex ſenſu Patrum; tum quia defuit magna voluntas, vt ait Auguſtinus, ſine qua graues tentationes vinci actu non poſſunt.

6. Etſi de juſto qui gratiâ efficaci deſtitutus à tentatione vincitur, rectè dicatur ipſum in illa hypotheſi tentationem ſuperare non potuiſſe, actu ſcilicet & effectiuè; ſi tamen quæratur quare non ſuperauerit, malè reſponderi, quia non potuit; ſed omnino reſpondendum eſſe, quia noluit, ſeu, quia non tantùm voluit, quantùm neceſſe erat ad illam tentationem ſuperandam; nam ſi voluiſſet, vtique potuiſſet. Si autem quæratur quare noluit, reſpondendum eſt, quia vel ignorantiâ cæcabatur ipſius mentis acies, vel prauâ aliquâ cupiditate quaſi viſco retinebatur & deprimebatur, ne ad ardua illa præcepta ſeſe erigeret. Viſcus autem illæ prauæ cupiditatis nihil aliud eſt, quàm ipſa carnalis & mala voluntas temporalium rerum amore implicata, cuius nulla alia cauſa quærenda eſt præter ipſam voluntatem deficientem. Et qui illuc peruenit, ad primam cauſam peruenit, vltra quam nulla ſit: malæ enim voluntatis vna cauſa eſt voluntas ipſa deficiens. Quare ſi de Petro quæratur, quare non confeſſus ſit Chriſtum, neutiquam reſpondendum eſt, quia non potuit, ſed, quia noluit. Quærentibus autem quare noluit, reſpondendum, quia timuit mori, quia ignauus fuit. At ſi vltra interroges quare ignauus & timidus fuit; prompta adhuc reſponſio eſt, quia nimis amauit vitam. Verùm ſi interrogare pergas, quare nimis amauit vitam, primæ cauſæ cauſam quæris, & ideò vitiosè quæris.

7. Quâ ratione oſtenditur omnia bona opera Deo adſcribenda eſſe, quia bonæ voluntatis eſt autor, ex qua bona opera profluunt, eâdem oſtendi numquam mala opera Deo adſcribi debere, quia malæ voluntatis, ex quâ naſcuntur, numquam eſt autor. Poteſt quidem Deus malam voluntatem *omnipotentiſſimâ facilitate in bonum conuertere, & inſpirare pro concupiſcentia mala concupiſcentiam bonam:* Poteſt vtique; ſed *cùm facit, miſericordiâ facit; & cùm non facit, iudicio non facit. Et quis dicet illi; Quid feciſti, cui miſericordia & iudicium piâ ſanctorum mente cantatur?* vt inquit Auguſt. lib. 2. de pecc. mer. & rem. c. 19.

ARTICVLVS VII.

Secunda quæſtio: An potentia quæ juſtis ineſt ante gratiam efficacem, debeat dici proxima, completa, & expedita?

QVid de prima quæſtione, vtrum gratia efficax det actum primum, an ſecundum, probabiliùs dicatur, ſecundùm varia Theologorum placita dilucidè, ni fallor, & perſpicuè oſtendimus. Sequitur altera, vtrum potentia bene agendi quæ habetur ante gratiam efficacem, ſit proxima, an remota; completa, an incompleta; expedita, an impedita?

Huic quæſtioni diſſoluendæ magnam lucem afferet tradita ab Aluare diſtinctio duplicis ſenſus, quo voces illæ *potentia proxima* accipiuntur. Sic enim ille de Aux. diſput. 117. n. 11. *Ad tertium reſpondetur, quòd potentia poteſt dupliciter dici proxima & expedita ad operandum. Primò quia nihil aliud requiritur ex parte ipſius potentiæ, quo in actu primo conſtituatur ad actualiter operandum, ſiue ad volendum & nolendum; & hoc modo liberum arbitrium poſitis omnibus requiſitis ad operandum poteſt potentiâ proximâ & expeditâ operari & non operari, velle & nolle. Vnde S. Thomas 1. part. qu. 83. art. 2. ad ſecundum ait, quod facultas nominat quandoque potentiam expeditam ad operandum, & ſic ponitur in definitione liberi arbitrij. Secundo modo poteſt dici facultas vel potentia proxima & expedita ad operandum, quia in ſua operatione non dependet ab alia priori cauſa efficienter ei tribuente ipſum cooperari, vel actualiter concurrere:* ET IN HOC SENSV NVLLA CAVSA SECVNDA QVANTVMVIS PONATVR PERFECTA, EST SECVNDVM SE, ET SECLVSA PRAEMOTIONE DIVINA, EXPEDITA AD OPERANDVM; *quia vt ſupra dictum eſt ex S. Thoma, nulla cauſa ſecunda quantumuis perfecta, poteſt in ſuum actum prodire niſi virtute motionis diuinæ.*

Ex hac Aluaris doctrinâ liquet juxta poſtremum illum ſenſum *proximæ poteſtatis*, cùm ſcilicet ſumitur pro eâ quæ in ſuâ operatione non dependet ab aliâ priori causâ efficienter ei tribuente ipſum cooperari & actualiter concurrere, poteſtatem proximam haberi non poſſe ſine gratiâ efficaci, & præmotione diuinâ, vt Aluares agnoſcit. Et quia poteſtatem proximam numquam alio ſenſu Moliniſtæ accipiunt, numquam alio ſenſu accepi, ſequitur rectè me in Apologeticis meis aduerſus illos contendiſſe ſine gratiâ efficaci non haberi poteſtatem proximam; quia vulgò huic voci non illa prior, ſed hæc poſterior notio ſubjicitur. Vnde quamuis poteſtatem proximam ſine gratiâ efficaci haberi negauerim, non ideò vllis Thomiſtis contradixi. Eâ enim notione negaui, quâ negandum ipſi aſſerunt, & nominatim ipſe Aluarez.

Verùm ſi quis vlteriùs quærere pergat, quid de proximâ potentiâ priori ſenſu acceptâ, id eſt in actu primo, quam admittit Aluarez, ſentiendum putem, diſtinctione vtendum hîc exiſtimo. Nam omnes illi Theologi qui gratiam non in qualitate aliquâ creatâ, vel in motione virtuosâ conſtituunt, ſed in efficaci Dei operatione, quâ ipſum velle in homine operatur, vt conſequenter dicere debeant gratiam efficacem non eſſe neceſſariam ad *poſſe*,

 406

ſed ad *velle*; non ad actum primum, ſed ad ſecundum: ita rectè poſſunt admittere potentiam proximam in actu primo ſine gratiâ efficaci, in illo priori Aluaris ſenſu. Nam, vt ait idem Aluarez l. 3. Reſp. c. 5. n. 27. *Vt aliqua potentia & facultas verè dicatur* hoc ſenſu *proxima & expedita ad producendum aliquem actum, ſolùm requiritur quòd inter ipſam potentiam & talem actum nihil mediet tribuens ſubiecto poteſtatem ſeu virtutem in actu primo, quâ poßit operari talem actum; non autem requiritur vt nihil mediet tribuens vltimum complementum, quo actus primus reducatur ad ſecundum.* At verò illi Theologi omne id quod ad potentiam proximam Aluarez requirit, longè proliχiùs quàm ipſe concedunt. Fatentur enim inter potentiam & actum volendi *nihil mediare quod det actum primum*; imò nec illud complementum actus primi inter potentiam & actum ſecundum inſerunt. Ergo in illorum ſententiâ rectè admitti poteſt potentia proxima in hoc ſenſu, qui non aduerſatur gratiæ efficacis neceſſitati.

At ſi cum ipſo Aluare & aliis recentioribus Thomiſtis, ſentias gratiam efficacem eſſe qualitatem aliquam vel motionem virtuoſam *quæ mediet inter potentiam & actum*, & ſit complementum actus primi; incommodiùs planè & minùs conſequenter proximam poteſtatem ſine gratiâ efficaci admiſeris. Quocumque enim illam nomine afficias, modò fatearis illam eſſe principium actus ſecundi voluntati inhærens; hoc ipſo fateris illam ad actum primum pertinere; & ideò ſine illâ non eſſe potentiam omnino perfectam, proximam, & completam. Indiget enim alio auxilio quod ad actum primum pertineat, & ipſum compleat. Vnde cum Aluarez negat gratiam efficacem ad actum primum pertinere, & tamen concedit illam eſſe principium neceſſarium & inhærens actus ſecundi; non ſatis conſtare ſibi videtur. Eſſe enim actum primum, vt jam diximus, nihil eſt aliud, quàm eſſe principium inhærens actus ſecundi.

Quapropter quod valde in hoc negotio mirari licet, Eſtius, Tiphanius, qui de proximâ potentiâ numquam loquuntur, rectè in ſuâ ſententiâ poſſunt proximam poteſtatem Aluareziano ſenſu defendere; & quia ab illorum opinione non ſum alienus, cur proximam poteſtatem hoc eodem ſenſu non admittam, nulla cauſa eſt. At verò ipſe Alvarez, & qui ab eius diſciplinâ ſunt, vix ſatis commodè illam poſſunt admittere, magnamque inconſtantiæ ſuſpicionem præbent. Non enim ſatis cohærere videtur quod illi docent, ſine motione diuinâ efficaci haberi potentiam proximam & completam, & quod animosè tuentur, *cauſas omnes per motionem diuinam*, quam formam inhærentem eſſe volunt, *in ſua virtute operatiua compleri*. Quod ipſe Aluarez de Aux. diſp. 18. n. 12. 18. 19. ſæpius repetit. Quomodò enim cauſa aliqua potentiam ad operandum omnino completam jam habet, ſi adhuc illam vlteriùs *compleri* neceſſe eſt *in ſua operatiua virtute*. Qua propter conſtantiùs & rationi congruentiùs Zumel, multique alij à Ledeſma citati, ſine gratiâ efficaci poteſtatem proximam haberi negant. Ad quos alluſiſſe videtur Leſcotius, dum agnoſcit qu. 2. art. 10. quoſdam Theologos ita ſentire potentiam, quam dat gratia ſufficiens, non eſſe omnino completam & adæquatam.

Eadem ferè de expeditâ potentiâ ratio eſt. Video enim duplicem hujus vocis acceptionem à clariſſimo Theologo traditam, vt potentia dicatur expedita, vel quia *expedita eſt ab omni impedimento impotentiæ, vel quia etiam*

expedita eſt ab omni impedimento operationis ſiue nolentia. Quare nulla hîc difficultas in concilianda doctiſſimi illius viri ſententia cum noſtræ propoſitionis explicatione. Admittit enim ille potentiam bene agendi non eſſe ſemper in juſto expeditam ab impedimento operationis, quod vnum aſſerui; contendit verò eſſe expeditam ab omni impedimento impotentiæ, quod numquam negaui. Imò ſi impotentia ſumatur pro defectu virtutis agendi ab ipſa bona voluntate diſtinctæ, vt ſumit ille Theologus, verum eſſe concedo. At ſi de vocum illarum vſu quid ſentiam liberè dicendum ſit, illum magis proprium exiſtimo, vt potentia expedita dicatur, quæ ab omni impedimento actionis libera eſt. Nam ſi quis oculos quamlibet ſanos aliquo velo obductos habeat, & de illo quæratur, vtrum habeat potentiam expeditam ad videndum, vix inuenietur qui aliter reſpondeat, quàm eiuſmodi hominem viſum impeditum habere, licet potentiam habeat expeditam ab omni impedimento impotentiæ, & impeditam tantùm impedimento actionis.

ARTICVLVS VIII.

Tertia quæſtio de gratia ſufficiente; ſufficientis nomen variè vſurpari poſſe.

CVm tota fere de gratiâ ſufficiente diſputatio à nominis intelligentiâ pendeat, operæpretium erit, vt ante omnia veram illius vocis (*ſufficiens*) notionem, & varios vſus inueſtigemus.

Sufficiens igitur generatim dicitur id præter quod non requiritur aliud; diuiditurque in id quod eſt ſufficiens in certo genere tantùm, & illud quod dicitur abſolutè ſufficiens.

Sufficiens in certo genere eſt, cùm nihil aliud ex iſto genere requiritur ad id cuius reſpectu dicitur ſufficiens. Iſto modo dicitur panis ſufficiens ad conſeruationem vitæ, non quia nihil aliud ad conſeruationem vitæ requiratur; ſed quia nihil aliud requiritur abſolutè in genere cibi. Sic ſufficiens lumen dicitur ad videndum, cùm nullum aliud lumen requiritur, etſi prætereà ſanitas oculorum requiratur, & multa alia. Sic Aluarez diſp. 76. n. 3. agnoſcit *gratiam exteriùs excitantem dici nonnumquam poſſe ſufficientem ad ſalutem in ſuo genere, videlicet in ratione prædicationis, vel alterius ſuaſionis & excitationis externæ, quia talis eſſe poteſt, vt ex parte illius nihil ampliùs requiratur ad credendum, vel piè operandum, & vitam æternam conſequendam.*

Sufficiens autem abſolutè eſt, cùm nihil omnino aliud requiritur. Sic ſolis præſentia ſufficit ad illuminandam terram, quia nihil aliud requiritur.

Has notiones ſi ad gratiam tranſtuleris, primò liquebit, cùm gratia dicitur ſufficiens vel ad poſſe, vel ad agere, id intelligendum in genere gratiæ, & ſignificari præter illam gratiam quam ſufficientem dicimus, nullam aliam neceſſariam eſſe vel ad poteſtatem agendi, vel ad reipsâ agendum.

Ergo ſi gratia ſufficiens comparetur cum ipſa actione vel motu voluntatis, nulla eſt gratia verè ſufficiens præter efficacem; quia nulla eſt gratia

 407

niſi efficax, de quâ dici poſſit, nullam aliam præter ipſam ad reipsâ agendum requiri.

Sed ſi compararetur gratia ſufficiens non cum ipſa actione, ſed cum ſola internâ agendi poteſtate, ſic præter gratiam efficacem eſt alia gratia, quæ tribuit poteſtatem illam internam agendi, & quæ hoc reſpectu verè dicitur ſufficiens; quia nulla alia gratia requiritur ad tribuendam virtutem & potentiam internam, licet alia requiratur ad mouendam & applicandam ad actum potentiam. Sufficit ergo illa gratia ad *poſſe*, non ſufficit ad *agere*; ſiue dat omnia neceſſaria vt poſſis virtute internâ, non dat omnia neceſſaria vt agas; quemadmodum ſanitas oculi eſt principium ſufficiens vt poſſis videre, non tamen ſufficit vt actu videas, quia lumen eſt neceſſarium.

De his omnibus mihi cum recentioribus Thomiſtis conuenit, quorum non poſtremus Aluarez diſp. 79. duplicem ſufficientis auxilij acceptionem agnoſcit: vnam quâ ſignificatur illud auxilium vltra quod nullum eſt abſolutè neceſſarium, vt illa operatio actu producatur, quod ſoli gratiæ efficaci competere agnoſcit: alteram quâ auxilium ſufficiens dicitur, quod tribuit tantùm poſſe, & vltra quod nullum aliud abſolutè neceſſarium eſt, vt homo dicatur poſſe illam operationem producere; hoc tantùm ſenſu ſufficientis gratiæ nomen alij gratiæ quàm efficaci tribui poſſe docet.

ARTICVLVS IX.

Sufficientis nomen in alio ſenſu à Patribus acceptum, quàm à recentioribus Thomiſtis vulgò vſurpetur.

SEd cùm illud inter Thomiſtas & me conueniat, duplicem hanc tribui ſignificationem poſſe gratiæ ſufficientis voci, in quanam potiſſimùm vſurpari debeat, alia quæſtio eſt, quæ præcipuè ex duabus animaduerſionibus diiudicanda.

Prima eſt, recentioribus Theologis valde cauendum eſſe non modò ne à Patrum ſenſibus, ſed etiam ne à Patrum verbis temerè diſcedant. Retinetur enim fides & eadem in ſæculorum labentium decurſu perſeuerat, dum iiſdem verbis incluſa ad poſteros propagatur. At ſi nouandi in verbis licentia ſerpat, metuendum eſt ne in ipſam Eccleſiæ doctrinam multa nouitas inuehatur. Hoc conſilio Eccleſia ne quidem ſolemnes, quæ Deo adhibentur preces, vulgari & patria lingua fieri ſinit, ne ſermone vernaculo, cujus penes vulgus lex & arbitrium eſt, immutato, aliquid in Dei cultu nouetur & immutetur. Ergo vt gratiæ ſufficientis nomen in ſcholas catholicas introduceretur, diſpiciendum fortaſſe fuerat quis illius vſus apud Patres: quod ſi ſatis attendiſſent qui primi hoc verbo vſi ſunt, numquam illud alij gratiæ quàm efficaci tribuiſſent. Illud enim certum exiſtimo, hoc verbo, *ſufficit*, ita ſemper vſum Auguſtinum & alios Patres gratiæ defenſores, vt referatur non ad potentiam, ſed ad actionem, ſignificetque illud auxilium, præter quod nullum aliud neceſſarium eſt vt actu operemur; & ideò numquam id nomen alteri gratiæ tributum videas præterquam efficaci.

Hinc eſt, quòd apud Auguſtinum non niſi magna voluntas, magna

charitas, plena & perfecta voluntas, quæ per gratiam efficacem & adjuuantem confertur, ſufficere dicitur. *Qui voluerit*, inquit ille l. de gr. & lib. arb. c. 15. *& non potuerit, nondum ſe plenè velle cognoſcat, & oret vt habeat tantam voluntatem, quanta* S V F F I C I T *ad implenda mandata.* Et c. 16. *Certum eſt nos mandata ſeruare ſi volumus; ſed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum eſt vt tantùm velimus, quantùm* S V F F I C I T *vt volendo faciamus.* Et ep. 143. in loco jam citato de eo qui continentiam à Deo poſcit: *Vtique tantas voluntatis vires, tantum dilectionis ardorem volebat accipere ſpiritu ſapientiæ, qui* S V F F I C E R E T *ad implendam magnitudinem continentiæ.* Et lib. de ſp.& lit. c. 35. *Fieret enim perfecta iuſtitia, ſi tanta voluntas adhiberetur, quanta* S V F F I C I T *tantæ rei.*

Hinc 2. idem Auguſtinus infirmam voluntatem, quæ per gratiam excitantem, quam Thomiſtæ *ſufficientem* vocant, à Deo confertur, ſæpe negat ad bene agendum ſufficere, numquam dicit ſufficere. Propterea ep. 208. *Oras vt non intres in tentationem; & vtique ſi homo ſibi præſtare poſſet volendo, non poſceretur orando. Quapropter vt non intremus in tentationem, ſi voluntas* S V F F I C E R E T, *non oraremus, quæ tamen ſi deeſſet, nec orare poſſemus. Adſit ergo vt velimus; oremus autem vt valeamus.* Et ſerm. 3. de verb. Apoſt. *Volo vt velis; ſed* N O N S V F F I C I T *vt velis*, hoc eſt non ſatis eſt te velle per gratiam excitantem, *adiuuandus es vt plenè velis*; hoc eſt, impetranda tibi gratia efficax. Et in expoſitione quarumdam propoſitionum ex Epiſt. ad Rom. *Cùm voluerimus*, N O N S V F F I C I T *voluntas noſtra, & curſus noſter, niſi Deus vires currentibus præbeat.* Denique lib. 2. de pecc. mer. & rem. c. 19. *Idcirco etiam ſanctos & fideles ſuos in aliquibus vitiis tardiùs ſanat, vt in his eos minùs quàm implendæ omni ex parte iuſtitiæ* S V F F I C I T, *delectet bonum.*

3. Oculum ſanum, qui ſolet à Thomiſtis in exemplum afferri ſufficientis poteſtatis, negat Auguſtinus ad videndum ſufficere ſine lumine; & ait tantùm ad non videndum ſufficere. S V F F I C I T *ſibi*, inquit ille de geſtis Pelagij c. 3. *oculus ad non videndum, hoc eſt ad tenebras: ad videndum verò lumine ſuo non ſibi* S V F F I C I T, *niſi illi extrinſecùs adiutorium clari luminis præbeatur.*

Hinc 4. liberum arbitrium ad malum faciendum ſibi dicit ſufficere, quia nullum requirit auxilium, vt actu malum operetur. Sic enim l. de corr. & gr. c. 11. *Liberum arbitrium ad malum ſufficit, ad bonum autem nihil eſt, niſi adiuuetur ab omnipotenti bono.*

Ex his perſpicuè conſtare arbitror verbum, *ſufficit*, apud Auguſtinum illud ſignificare, quod ſine alio auxilio ſatis eſt ad actu & effectiuè operandum; & ideò Auguſtiniano ſenſu tantùm efficaci gratiæ tribuendum.

Neque verò aliter ab aliis Patribus gratiæ defenſoribus vſurpatum eſt; à quibus vnum proferam Fulgentium, qui lib. 2. de verit. prædeſt. & gr. c. 4. negat ſine gratiâ efficaci voluntatem ſibi ſufficere. *Voluntas*, inquit, *non ſuâ virtute, ſed Dei præuenientis operatione conſurgit, & poſtquam ſurrexerit, vt non cadat ſola ſibi non poteſt* S V F F I C E R E; *ſed ſicut ad ſurgendum beneficio miſericordiæ præuenientis erigitur, ſic ad perſeuerandum miſericordiæ ſubſequentis iuuamine cuſtoditur.* Gratiam autem quâ iuuamur ad perſeuerandum, eſſe apud illum efficacem, nemo doctrinæ Fulgentianæ gnarus negauerit. Et ib. c. 7. *Vt deficiat voluntas, poteſt ſibi ſola* S V F F I C E R E; *vt proficiat verò, in-*

408

diget ſemper diuina miſerationis auxilio. Quo in loco planum eſt, ideò Fulgentium aſſerere voluntatem ſibi ſufficere vt deficiat, quia nihil ei aliud neceſſarium eſt vt deficiat.

Pluribus locis commemorandis ſuperſedeo. Satis erit eos qui aliam hujus verbi ſignificationem apud Patres eſſe vellent, hîc compellare, vt vel vnum locum proferant, vbi ea gratia ſufficere dicatur ad agendum, quæ numquam in actum prodeat ſine alterius gratiæ auxilio. Denique vbi eadem gratia quæ negetur ſufficere ad *agere*, dicatur ſufficere ad *poſſe*.

ARTICVLVS X.

Cauendum eſſe ne gratiæ ſufficientis voce ad gratiæ efficacis neceſſitatem auertendam abutantur Moliniſtæ.

ALTERA obſeruatio eſt, catholicis Theologis valde prouidendum eſſe, ne vocibus vtantur, quarum popularis ſignificatio fideles in errorem poſſit inducere. Barbarè mauult loqui Auguſtinus, vt nonnumquam teſtatur in expoſitione Pſalmorum, quàm à populo non intelligi; quanto ſtudio idem eas voces deuitaſſet, quæ non modò à populo non intelligerentur; ſed etiam prauo & erroneo ſenſu acciperentur. Certum eſt autem vocem *ſufficientis gratiæ* vulgò à mulieribus, ab imperitis viris, imò ab omnibus ferè accipi pro eâ gratiâ, quæ nullam aliam requirat ad agendum, & neceſſitatem alterius auxilij excludat. Quæ vna ratio Theologos deterrere debuerat, ne iſtud verbum alteri gratiæ quàm efficaci tribuerent, & ne paſſim apud populos ſufficientem aliquam gratiam quæ non ſit efficax venditarent. Hoc enim imperiti, (quorum ſalus non minori nobis curæ eſſe debet, quàm eruditorum, ſapientibus enim & inſipientibus debitores ſumus) hoc, inquam, imperiti ſic accipiunt, quaſi ſit quædam gratia, quâ, Deo ipſum velle & operari in nobis efficaciter non operante, nonnumquam tamen & velimus & operemur. Quamobrem ſi res integra nunc eſſet, nullo modo fuerim autor, vt verbum illud numquam à S. Patribus & ipſo S. Thoma alij gratiæ tributum quàm vel efficaci, aut habituali, ſed cum aliquâ exceptione, velut *in ſuo genere, quantum eſt de ſe*, paſſim nunc ita excitanti gratiæ tribuatur, vt etiam gratia ſufficiens ipſo nomine ab efficaci diſtinguatur.

Et ſanè quantùm mali ſecum hoc vocabulum in ſcholas Chriſtianas inuexerit, facilè animaduerti poteſt. Quo enim alio fuco in populi animos irrepunt gratiæ efficacis aduerſarij, quàm fallaci ſufficientis gratiæ æquiuocatione. Nam cùm rudes à concionatoribus audiunt gratiam ſufficientem prædicari, hanc accipiunt vtique quæ nullo alio ſuperaddito auxilio in actum nonnumquam prodit; atque ita in eum errorem inducuntur, ſine gratiâ efficaci nonnumquam aliquid bene fieri, neque illam ad piè agendum neceſſariam eſſe. Hâc arte tantas ſibi vires conflauit Moliniſmus, hoc vno ſufficientis gratiæ nomine incautiùs ſibi à Thomiſtis conceſſo, ipſos apud populum deridiculo habet, pro Caluiniſtis & Manichæis traducit, & efficacem gratiam, quam vnam ſufficientem Patres vocant, paſſim eli-

minat. Tolle præjudicium illud ex nomine ſufficientis gratiæ petitum, Molinam funditus ſuſtuleris. Aliunde enim Traditionis autoritate ita nudus & inermis eſt, vt in Theologorum conſeſſum, in Doctorum diſputationem prodire non audeat, aut ſi audeat, continuò antiquitatis pondere ſuffocetur.

Quare meritò non modò SS. Patres, ſed hoc ſæculo tota Louanienſis Facultas ſufficientis gratiæ nomen ſoli tribuit efficaci, & quamcumque aliam ſufficere negauit. *Dicimus*, inquiunt doctiſſimi illi Theologi de gratiâ Chriſti optimè meriti in Iuſt. cenſuræ c. 13. *non eſſe gratiam ſufficienter præparantem voluntatem, niſi quæ faciat vt velimus, & conſentiamus. Quamdiu enim voluntas nondum ſic affecta eſt vt velit, ſed adhuc reſiſtit & contradicit*, NONDVM SVFFICIENTER *eſt à Domino præparata*. Et ibid. c. 12. *Addimus & hoc qualecumque ſubſidium, quod aliquando ſubminiſtrari dicitur iis qui neque credunt neque conuertuntur ad Dominum*, NON FVISSE SVFFICIENS *ad fidem aut conuerſionem; quippe gratia ad conuerſionem* SVFFICIENS *ipſa conuertit; quæ verò non conuertit*; NON SVFFICIT.

Eodem modo Duacenſis Facultas locuta eſt, cùm illam Ieſuiticam propoſitionem damnaret: *Omnes infideles ſemper & vbique habent ſufficiens auxilium ad ſalutem ex parte Dei. Neque infidelis*, inquit in cenſuræ aſſertione, *quiſquam credere poteſt, niſi per gratiam, quâ cor eius ex infidelitate ad fidem mutetur, quam gratiam eum non habere quamdiu infidelis manet perſpicuum eſt. Si ergo donum fidei nondum habet infidelis, quomodò dicendus eſt habere* SVFFICIENS *auxilium ad ſalutem ex parte Dei, cùm abſque dono Dei non poſſit eſſe fidelis.*

Sic etiam Duacenſis Facultatis inſigne lumen Guillelmus Eſtius ex his Scripturæ locis: *Omne quod dat mihi Pater ad me veniet*; & infra: *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum*, & ſimilibus, colligit *non omnibus dari auxilium ſimpliciter ex parte Dei ſufficiens ad hoc vt veniat ad Chriſtum; quia non omnes ad Chriſtum veniunt, neque omnes à Patre trahuntur, & quicumque non veniunt, non trahuntur efficaciter.* Quibus locis perſpicuum eſt ſufficientis gratiæ nomen eo quo diximus ſenſu vſurpari. Ab illis verò Theologis non multùm recedunt celeberrimi S. Thomæ diſcipuli, qui licet gratiæ ſufficientis nomen non reſpuant, agnoſcunt tamen ſolam efficacem eſſe ſimpliciter & abſolutè ſufficientem. Sic Medina ex Cajetano in 1. 2. q. 109. ar. 10. *Ad hoc*, inquit, *argumentum optimè reſpondet Caietanus, quòd dupliciter aliqua res poteſt eſſe ſufficiens ad aliquem actum exercendum; vno modo ſimpliciter ſufficiens, quod accidit quando ipſa res ſola ſine adminiculo alterius poteſt abſolutè operationem producere. Alio modo poteſt dici ſufficiens, non ſimpliciter, ſed in ſuo genere. Verbi gratia viſus in genere potentiæ eſt ſufficiens ad videndum; & qui viſum habet, dicitur poſſe videre. Eſt tamen ſufficiens vt potentia, non tamen ſimpliciter; nam ſine obiecto atque lumine non poteſt videre: Ita habens gratiam & habitus virtutum potens eſt perſeuerare, tametſi egeat auxilio gratiæ tum ad operandum, tum ad perſeuerandum*; quod auxilium efficax eſſe vel hinc ſatis patet, quod loquitur de auxilio non quo perſeuerari poteſt, ſed quo perſeueratur, quod apertè infra appellat *auxilium efficax.*

Cùm igitur ſufficientis gratiæ ab efficaci diſtinctæ nomen nec Patres, nec Concilia, nec ſummi Pontifices vlli commemorent; improbent & reijciant duæ celeberrimæ Theologicæ Facultates, repudiet doctiſſimus

Eſtius, cuius ſcripta in omnium catholicorum manibus cum laude verſantur, minùs proprium eſſe fateantur etiam qui illud vſurpant, illius vocis in Eccleſiam introducendæ nulla neceſſitas extitit, multò minus verò vlla cauſa ſubeſt, cur illa vox quaſi catholicæ fidei teſſera à quoquam exigatur, cum in ſuo notiſſimo ſignificatu, id eſt Moliniano, erroneum ſenſum habeat, vt omnes Thomiſtæ contendunt:in Thomiſtico autem ſenſum meo quidem judicio rectum, in Moliniſtarum verò mentibus & auribus in tolerandam abſurditatem contineat. Non ſatis autem Eccleſiæ honori conſulere videatur, qui ab eâ præcipi velit illius vocis vſum, quæ cum duos tantum ſignificatus habere poſſit; altero erroneum ſenſum, vt Thomiſtis videtur, altero ridiculum, vt Moliniſtis placet, complectatur.

Verùm, vt meo quidem judicio prouidentius fuiſſet, illud nomen neutiquam initio in ſcholas catholicas admittere, ſic jam receptum per vim abigere & præfractiùs de voce contendere, durius & ab Eccleſiæ pace alienius videri poteſt. Ergo cum Thomiſtis numquam de illâ voce litigabimus; rogabimus tantum, dum apud imperitos verba facient, vt vel ab illâ voce abſtineant, vel ſaltem admoneant illam à ſe vſurpari in eo ſignificatu qui à Moliniano longè disjunctus ſit. Ita nullum mihi cum ipſis certamen eſt, nec de nomine, quia non rèjicio; nec de ſenſu, quia ſenſum illius vocis Thomiſticum admitto. Admitto quippe juſtis gratiam quæ det *poſſe*, vltra quod nulla virtus jnterna requiratur, ſed tantum applicatio, motio, prædeterminatio: impulſio illius virtutis, quæ fit per auxilium efficaciter prædeterminans ex omnium Thomiſtarum ſententiâ.

ARTICVLVS XI.

Sufficientis gratiæ nomen Thomiſtico ſenſu vſurpatum habituali gratiæ rectiùs tribui quàm actuali.

SVPPONAMVS igitur eſſe aliquam gratiam ab efficaci diſtinctam, quæ conferat illud poſſe cui deſit ſola applicatio & motus; quod concedo & profiteor. Supponamus 2. illam gratiam rectè ſufficientem vocari Thomiſtico ſenſu, quod non aſpernor, modò à Moliniano errore ſejungatur. Vna quæſtio ſupereſſe poterit de naturâ illius gratiæ ſufficientis quæ det *poſſe*, vtrum ſcilicet ſit vel habitualis vel actualis; ſiue vtrum ſit aliquid in anima permanens, etiam ſi minimè de eâ cogitemus; an potiùs pius intellectus & voluntatis motus, de quo non video inter ipſos Thomiſtas conſtare.

Veteres enim Thomiſtæ vt Capreolus, Ferrarienſis, Caietanus: & nonnulli ex recentioribus, vt Louanienſis Facultas, & Eſtius, *poſſe* illud quod gratiam efficacem antecedit, habituali gratiæ tribuunt, non autem actuali. Ita ſentiunt adhuc aliqui Hiſpanienſes Theologi; imò hæc ſententia pleriſque Pariſienſibus Doctoribus probatur, nec ingrata eſt ipſis Cenſoribus, dummodò ab amicis ſuis, non à me propugnetur. Teſtis eſt Cenſuræ ſubſcriptor Holdenus, qui gratiam actualem non ſemper dari vult, ſed tantùm ſæpe; qui cum ſancto Thoma dicit *gratiam habitualem & ſanctificantem*

dare poſſe, & ſufficere ad illud efficiendum quod reipsâ numquam ſola efficiet: & tamen in Epiſtolâ quâdam ad me ſcriptâ ſic loquitur: *A nemine ſi quidem accepi Magiſtrorum noſtrorum quemquam ſcriptiuncula mea doctrinam tanquam ſcholis catholicis indignam reprobaſſe; & certiſſimè noui eum quem ferunt te inimicorum tuorum coryphaum habere, hanc meam efficacia gratia explicationem veluti legitimam approbaſſe.* Nuperrimè verò venit in manus meas non ignobilis Thomiſta Conradus Koëlin, Cajetani aut æqualis aut ſuppar, de gratiâ habituali ſic loquutus in quæſt. 109. art. 9. *Homo primò indiget ipsâ gratiâ habituali qua faciat eum potentem ad operandum meritoriè, qua eſt actus primus conſtituens hominem in potentiâ actiuâ* SVFFICIENTI *ad operandum meritoriè.* Quia autem ſuprà art. 1. *dictum eſt quod quantùmcumque res habeat principium operandi ſufficiens, indigeat auxilio & motione diuinâ; ideò habitâ gratiâ adhuc opus eſt motione Dei, & vt patebit ſpeciali.* Admiſit quidem & meritò Conradus motionem Dei ſupra gratiam habitualem ad operandum neceſſariam: verùm eam ſpecialem eſſe vult, & non omnibus dari, nec ideò tamen excuſari à peccato qui eâ caruerint. Sic enim art. 6. *Iuſti mouentur in Deum vt ſpecialem finem motione ſpeciali. Quod ex eo patet:* QVIA VNVS MOVETVR, ALIVS NON; *vnus ſufficienter & non efficaciter, alius vtroque modo.* Et ibid. *An ſi non à Deo praparatur & diſponitur, ſit à Deo non habitionis gratia tempore excuſatus. De hoc vide quartum contra Gentiles c.* 159. *Quia non eſt excuſatus: quia per ſeipſum poteſt praſtare & praſtat impedimenta. Et vt ſuprà tactum eſt, impotentia qua eſt ex concurſu primi agentis non excuſat, cùm ſit ſemper propter aliquam culpam ad minus originalem.*

Contrà verò plerique recentiores Thomiſtæ gratiam illam quæ dat juſtis *poſſe*, actualem eſſe volunt, & eandem cum illâ, quæ alio nomine excitans dicitur, de quâ mox vberius agemus.

In illâ Theologorum diſſenſione non diffiteor, in eorum me Thomiſtarum partes concedere qui *poſſe* illud antecedens gratiam efficacem, per gratiam habitualem tribui docent; & ideò illam potiùs quàm actualem ſufficientis gratiæ appellatione afficiunt. In eam ſententiam his rationibus adducor. Primò quia S. Thomas, quem in ſcholaſticâ Theologiâ ducem ſequor, omnino iſtius mihi videtur eſſe ſententiæ. Sic enim loquitur q. 110. a. 2. *In eo qui dicitur gratiam Dei habere, ſignificatur eſſe quidam effectus gratuita Dei voluntatis. Dictum eſt autem ſupra quod dupliciter ex gratuitâ Dei voluntate homo adiuuatur; & vno modo in quantum anima hominis mouetur à Deo ad aliquid cognoſcendum, vel volendum, vel agendum. Et hoc modo ipſe gratuitus effectus in homine non eſt qualitas, ſed motus quidam anima; actus enim mouentis in moto eſt motus, vt dicitur in 3. Phyſic. Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei voluntate, ſecundum quod aliquod habituale donum à Deo anima infunditur. Et hoc ideò quòd non eſt conueniens, quòd Deus minùs prouideat his quos diligit ad ſupernaturale bonum habendum, quàm creaturis quas diligit ad bonum naturale habendum. Creaturis autem naturalibus ſic prouidet, vt non ſolùm moueat eas ad actus naturales, ſed etiam largiatur eis formas & virtutes quaſdam, qua ſunt principia actuum, vt ſecundum ſeipſas inclinentur ad huiuſmodi motus; & ſic motus quibus à Deo mouentur, fiunt creaturis connaturales & faciles, ſecundum illud Sap.* 8. *Et diſponit omnia ſuauiter. multò igitur magis illis quos mouet ad conſequendum bonum ſupernaturale aternum, infundit aliquas formas ſeu qualitates, ſecundum quas ſuauiter & promptè ab ipſo moueantur ad bonum aternum conſequendum. & ſic donum gratia qualitas*

quædam eſt. Ex hoc loco elici poteſt, idem præſtare in rebus ſupernaturalibus gratiam habitualem ad actus ſupernaturales, quod formæ naturales præſtant in naturalibus ad actus naturales. Sed illæ formæ naturales tribuunt illam potentiam quæ antecedit motionem Dei præmouentem & prædeterminantem, ex omnibus Thomiſtis. Igitur formæ ſeu qualitates ſupernaturales debent etiam præſtare potentiam illam, quæ antecedit prædeterminantem & præmouentem gratiam.

2. S. Thomas nullam agnoſcit motionem generalem Dei per gratiam. Sic enim loquitur 1. 2. q. 9. a. 6. *Dicendum quod Deus mouet voluntatem hominis ſicut vniuerſalis motor ad vniuerſale obiectum voluntatis quod eſt bonum; & ſine hac vniuerſali motione homo non poteſt bonum velle; ſed homo per rationem determinat ſe ad volendum hoc vel illud, quod eſt vere bonum & apparens bonum. Sed tamen interdum ſpecialiter Deus mouet aliquos ad aliquid determinatè volendum quod eſt bonum, ſicut in his quos mouet per* GRATIAM. Ex quo colligi licet motionem per gratiam non eſſe communem omnibus, nec ſemper adeſſe. Diſertè enim S. Thomas motionem per gratiam non communem, ſed ſpecialem; non ſemper adeſſe, ſed interdum tantum; non omnibus, ſed quibuſdam tantùm tribui dicit. At verò cùm quæritur poteſtas in juſtis gratiâ efficaci deſtitutis, ferè quæritur eiuſmodi poteſtas quæ ſemper adſit, quæ proinde repeti non poteſt ex motione Dei, quæ non ſemper adeſt.

3. Gratiam habitualem S. Thomas expreſsè aſſerit dare quantum eſt de ſe ſufficiens auxilium ad non peccandum. De ea enim, vt alibi probauimus, intelligitur locus ille qui extat 1. 2. q. 106. a. 2. *Nec tamen propter hoc dicitur quod lex noua iram operatur; quia quantùm eſt de ſe, ſufficiens auxilium dat ad non peccandum.* Iam verò numquam de illa motione actuali quæ mouet ad bonum imperfectum, in qua Thomiſtæ recentiores gratiam ſuam ſufficientem conſtituunt, dixit S. Thomas illam quantum eſt de ſe dare ſufficiens auxilium ad bonum perfectum.

4. Thomiſtæ illi qui gratiæ ſufficientis nomen actuali gratiæ concedere ſolent, ijdem nihilominùs quidquid gratiæ ſufficienti competit, habituali conuenire vltrò agnoſcunt. Quid enim ampliùs habere poteſt gratia ſufficiens ab efficaci diſtincta, quæcumque tandem illa ſit, quàm vt det homini ſufficientem virtutem in actu primo, quò poſſit ſeruare omnia mandata & perſeuerare in finem ſi velit. Id verò ipſe Aluarez, qui inter præcipuos gratiæ ſufficientis actualis patronos vulgò cenſetur, per gratiam habitualem juſto conferri profitetur, eamque eſſe S. Thomæ ſententiam. Sic enim ille Reſp. l. 3. c. 5. n. 20. *Ex doctrinâ*, inquit S. Thomæ 1. 2. q. 109. *per gratiam habitualem & virtutes infuſas habet homo ſufficientem virtutem in actu primo, quò poſſit ſeruare omnia mandata & perſeuerare vſque in finem ſi velit; & tamen de facto cum ſolâ gratiâ habituali & virtutibus infuſis ſecluſo quocumque auxilio actuali prævenientis gratiæ, numquam ſeruabit eadem mandata, nec perſeuerabit vſque in finem, vt oſtendit ſanctus Doctor a 9. & 10. eiuſdem quæſtionis. Ex hoc autem non ſequitur* QVOD GRATIA HABITVALIS NON SIT SVFFICIENS AD OPERANDVM BONVM. *Fallaciam enim huius conſequentiæ detegit S. Thomas a. 9. citato ad primum argumentum, vbi obiectionem factam diſſoluit.* Fruſtra ergo requiritur gratia actualis ab

efficaci diſtinctâ, tamquam neceſſaria vt habeat juſtus ſufficientem virtutem in actu primo ad mandata ſeruanda, & tentationes uincendas, cùm id jam habeat ex S. Thoma, fatente ipſo Aluare per gratiam habitualem & virtutes infuſas.

5. Id ipſum docet Bartholomæus Medina in 1.2.q.109.a.10 ſuper illo S. Thomæ loco: *Nunc autem per gratiam Chriſti multi accipiunt, & donum gratiæ quo perſeuerare poſſunt, & ulteriùs eis datur quo perſeuerent. Ex quo euidens eſt*, inquit, *eſſe diſtinctum donum poſſe perſeuerare, ab eo quod eſt perſeuerare.* Hoc vltimum, nimirum actu perſeuerare, gratiæ efficacis eſſe nemo non videt. Diſpiciamus igitur ad quam gratiam *poſſe*, referat, actualem an habitualem. *Poſſe*, inquit, *perſeuerare habet homo ex eo quòd habet gratiam iuſtificantem, per quam natus eſt ex Deo, & efficitur particeps diuinæ naturæ; ex quo fit potens operari omne bonum, & vitare omne malum.* Et infra: *licet gratia habitualis de ſe ſufficiens ſit ad omne peccatum vincendum, & ad omne opus bonum præſtandum; nihilominus ratione ſubiecti in quo reſidet, & ratione pugnæ quæ ſemper eſt à carne, dæmone, mundo; eget homo dono perſeuerantiæ, vt victor euadat.*

6. Auxilium gratiæ quod eiuſmodi eſt, vt poſſit eſſe, & frequenter ſit piæ operationis principium phyſicum, licet non ſine gratiâ efficaci, longe potiori jure dicitur gratia ſufficiens in actu primo ad illam piam operationem, quàm quod eius generis eſt, vt etiam cum gratiâ efficaci piæ operationis principium eſſe non poſſit niſi morale. Ex omnibus enim Thomiſtis cauſa moralis non eſt propriè cauſa, ſed metaphoricè, vt docet S. Thomas de malo q. 3. a. 3. Certum eſt verò gratiam habitualem eſſe piarum operationum principium phyſicum; non item gratiam illam excitantem, quam ſufficientem Thomiſtæ recentiores appellant. Ipſi enim docent teſte Aluare Reſp. l. 5. c. 4. n. 6. *Auxilium præueniens gratiæ excitantis non habere phyſicum influxum in conſenſum; ſeu piam operationem liberam, ſed tantùm moralem*, etiam cùm illi adjungitur gratia efficax. Quod multis ille rationibus probat, quarum præcipua eſt quam affert n. 7. *Motus gratiæ excitantis*, quæ ipſi gratia ſufficiens, *ſolet eſſe minus perfectus, quàm actus ſupernaturalis ad quem mouet. Solet enim Deus viuâ quâdam mortis repræſentatione, aut timore gehennæ, excitare & mouere ad actum contritionis, aut dilectionis Dei ſuper omnia; qui actus & accidentaliter & ſpecificè ſunt præſtantiores motibus excitantis gratiæ. Ergo huiuſmodi gratia excitans non erit phyſico influxu cauſa efficiens horum actuum. Probatur conſequentia. Nam cauſa efficiens debet eſſe ad minus æque perfecta, ſicut eſt eius effectus, cùm tota perfectio effectus virtute contineatur in cauſâ.* Vnde ſic concludit n. 17. *Dicendum gratiam præuenientem adiuuantem* (hoc eſt efficacem) *vires efficaces tribuere voluntati ad conſenſum eliciendum, & phyſicum influxum habere in eumdem conſenſum, vt dictum eſt. Gratia autem excitans licet tribuat libero arbitrio vires ſufficientes, quibus poſſit piè operari ſi velit, non tamen concurrit efficienter ad piam operationem, quia mouet voluntatem ex parte finis alliciendo, inuitando, & ſuadendo.* Quantò igitur magis gratia habitualis dici poteſt ſufficiens Thomiſtico ſenſu ad bene agendum & mandata ſeruanda, de quâ ſic ipſe Aluarez in Reſp. ad 8. objectionem, quæ erat ejuſmodi: *Auxilium præueniens gratiæ excitantis non minùs trahit & inclinat voluntatem ad opus bonum, quàm habitus; ſed multo magis. Atqui habitus præſertim infuſi cooperantur phyſico influxu cum*

libero arbitrio in opus pium ſeu conſenſum. Ergo ſimul cooperabitur gratia excitans, præueniens. Ad octauum, inquit; *reſpondetur quod gratia excitans inclinat moraliter voluntatem ad opus bonum, eam mouendo ex parte obiecti, alliciendo, inuitando, & ſuadendo. Habitus verò ſupernaturalis inclinat eam habitualiter ex parte potentiæ per modum principij effectiui. Auxilium autem efficax præuenientis gratiæ adiuuantis inclinat voluntatem, id eſt inclinare eam facit actualiter & infallibiliter.* Nulla ergo gratia *omnibus modis* ad opus bonum eſt *ſufficiens*, niſi quæ ipſum in nobis atque nobiſcum efficaciter operatur, vt alibi fatetur ipſe Aluarez. Sed ſi inter gratiam excitantem reſpectu actus perfecti ad quem diſponit, & gratiam habitualem comparatio inſtituatur, hæc profectò quæ ex *parte potentiæ per modum principij effectiui ad opus bonum voluntatem inclinat*, ſufficientis gratiæ nomen magis meretur, quàm *quæ illam tantùm moraliter inclinat ex parte obiecti*, neque vmquam boni operis principium verum & phyſicum eſſe poteſt.

7. Gratia habitualis nullam aliam requirit habitualem ad agendum actu, & ideò eſt verè ſufficiens in genere gratiæ habitualis. At minùs propriè gratia excitans actualis dicitur ſufficiens, quia ad ipſam actionem actu producendam requirit aliam gratiam actualem, nempe efficacem. His rationibus moueor, vt meliùs habituali, quàm excitanti actuali, ſufficientis gratiæ nomen dari exiſtimem.

ARTICVLVS XII.

Bono etiam ſenſu gratiam excitantem dici poſſe ſufficientem.

ATTAMEN ſi quis pertinaciùs obtinere nitatur gratiam excitantem ſufficientem appellari poſſe, dummodo Molinianam hujus verbi ſignificationem excludat, & alterius gratiæ efficacis neceſſitatem ad ipſam actionem admittat, faciles nos præſtabimus; nec enim de nominis quæſtione, in quo vel ſanciendo vel abrogando nulla Eccleſiæ autoritas interceſſit, libenter certauerimus. Quam volent igitur excitantem gratiam, ſufficientem appellent recentiores Thomiſtæ, nos omnino repugnantes non habebunt, dummodò vt faciunt, eo tantum ſenſu ſufficientem dicant, quòd in nobis initia bonæ voluntatis producat, atque adeò quamdam bene agendi potentiam & virtutem largiatur: quòd talis ſit, vt niſi validior ei concupiſcentia reſiſteret, non modò boni operis deſiderium fructu vacuum, ſed ipſum bonum opus reipsâ produceret: quòd talis ſit, vt qui illi reſiſtit, in eo ſit culpandus: quòd talis ſit, vt niſi praua voluntas in nobis ineſſet, ad bene viuendum ſola ſufficeret: denique quòd talis ſit, vt ei homo plenè conſentiat ſi voluerit; quòd autem nolit, ex eius vitio & prauitate naſcatur.

His, inquam, omnibus ſenſibus rectè excitantem gratiam ſufficientem dici tacitè concedi poteſt. Hæc enim omnia de gratiâ excitante quæ imperfectam voluntatem largitur, verè dicuntur, ſtent modò illa duo, de quibus nulla cum Thomiſtis contentio eſt. Primò gratiam illam excitantem quæ imperfectos actus producit, ſemper eum effectum habere ad

quem abſolutâ Dei voluntate ordinatur, quod omnes Thomiſtæ vnanimi conſenſu docent, vt ait Aluar. diſt. 80. & alibi paſſim.

Alterum eſt, illi gratiæ excitanti, quæ mouet hominem ad imperfectum bonum & ad actus imperfectos, neminem vmquam ſine amplioris gratiæ præſidio ad actum perfectum conſenſiſſe, imò repugnare vt reipsâ conſentiat; nec illam gratiam complecti omnia ad agendum neceſſaria: quæ peruulgata item eſt omnium Thomiſtarum doctrina. Sic enim Nauarretta contr. 24. n. 56. & cont. 19. n. 1. Aluar. diſp. 76. n. 1. & 91. n. 14. Silu. in 1. 2. q. 111. art. 3.

Quibus addi poteſt quod ait Aluares diſp. 99. n. 2. Gratiam ſufficientem, quâ ſufficiens eſt, & quatenus tribuit tantùm homini poſſe piè operari ſi velit, non autem facit vt velit, etſi detur ex meritis Chriſti, non eſſe tamen propriam Chriſti gratiam; quia propria Chriſti gratia eſt gratia adjuuans, quâ Deus facit vt velimus. Ergo in his omnibus, quia de re ipsâ conuenimus, in verborum vſu faciles eſſe poſſumus.

Sed cùm in eo quidam è cenſoribus præcipuum ſententiæ ſuæ fundamentum locarint, quòd Petro omnem gratiam actualem à me negari dicerent, paulò accuratiùs explananda eſt excitantis illius gratiæ natura, vt ex eius explicatione clareat, quando adſit, quando non adſit.

ARTICVLVS XIII.

Quarta quæſtio: Vtrùm ſemper adſit gratia excitans, quam Thomiſtæ ſufficientem vocant: Accuratiùs explicatur illius gratiæ natura.

IMprimis conſtans eſt Thomiſtarum doctrina, gratiam ſufficientem actualem, & gratiam excitantem; eamdem prorſus eſſe gratiam duobus affectam vocabulis. Sic Aluarez diſp. 76. n. 5. *Gratia excitans vt complectitur non ſolùm illuminationem externam & internam intellectus, ſed etiam motionem ſupernaturalem receptam in voluntate, idem eſt realiter quod gratia ſufficiens, ita vt omnis gratia prædicto modo excitans ſit gratia ſufficiens comparatione effectus ad quem excitat, vt ſi excitet ad credendum, erit gratia ſufficiens comparatione actus fidei; & ſi excitet ad diligendum Deum ſuper omnia, erit gratia ſufficiens reſpectu actus dilectionis Dei.*

2. Etſi diſputent inter ſe Theologi; vtrùm gratia excitans ſiue ſufficiens ſit actus intellectus & voluntatis, quatenùs à Deo productus, vt quidam exiſtimant; an verò eorum cauſa, vt Aluarez & plerique Thomiſtæ: conuenit tamen inter illos nullam eſſe gratiam ſufficientem ſiue excitantem, vbi nulla eſt cogitatio, nulla voluntas. Quamobrem excitantem gratiam vel conſtituunt vel ſemper comitantur piæ cogitationes, piæ voluntates; quas ita explicat Aluarez diſp. 73. *Dicendum eſt enim*, inquit, *Deum per gratiam excitantem efficere vt homo euigilet, & attendat ad illa quæ ad amplectendum bonum & reſpuendum malum conducere poſſunt, vt verbi gratiâ cùm per peccatum eſt à Deo auerſus, gratia excitante intellectum eius Deus illuſtrat, vt videat quàm malum, & quàm amarum eſt reliquiſſe Dominum. Per eamdem gratiam cauſat Deus quoſdam actus ſupernaturales licet imperfectos, quibus remotè diſponit*

hominem ad iuſtificationis gratiam conſequendam; vel ſi eſt iuſtificatus, per eaſdem actus imperfectos liberum eius arbitrium inclinat, vt Deo excitanti & vocanti conſentiat & cooperetur.

412

Similiter Leſcotius olim Theologiæ profeſſor, nunc Carnotenſis Epiſcopus in ſcriptis ſuis gratiam excitantem ſufficientem explicat qu. 2. art. 8. *Excitans, inquit, eſt per quam ſæpe rebus humanis, fortè etiam malis occupati, ſentimus nos de repente inſpirari & quaſi de ſomno excitari, partim illuſtratione quâdam & bona cogitatione, quam intellectui noſtro Deus immittit, partim piâ affectione quam voluntati.*

Notandum porrò nomine gratiæ ſufficientis & excitantis non contineri ſolùm actus indeliberatos, ſed etiam actus liberos & deliberatos imperfectiores, quatenus ad perfectiores diſponunt; verbi gratiâ actus fidei, ſpei, & charitatis imperfectæ; quatenus per ipſos diſponimur ad obſeruationem mandatorum; licet iſti actus non ſolùm per excitantem, ſed etiam per adjuuantem conferantur, & ſic ſub diuersâ conſideratione ad excitantem gratiam pertinent, quia diſponunt & excitant ad perfectiores actus: ad adjuuantem, quia conſenſum deliberatum inuoluunt, quem Deus in homine efficaciter operatus eſt. Sic Aluarez diſp. 75. n.4. Imò ex eâdem Thomiſtarum ſcholâ Navaretta contr. 17. in 1. p. qu.19. art.8. multis probat, *auxilium excitans quatenus denotat actum voluntatis, per ſe loquendo eſſe actum liberum eidem voluntati.*

Sed quoniam ex doctrinâ Apoſtoli non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis tamquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt; multò minùs autem deſiderare & piam vllam affectionem habere: ſequitur hæc duo inter ſe retrò commeare, vt quiſquis piam cogitationem habet, piam affectionem, pium conatum, habeat etiam gratiam excitantem: & rurſus: vt quiſquis habet gratiam excitantem, habeat etiam pios motus, pia deſideria, pias cogitationes. Ex quo ſequitur quicumque piam cogitationem, piam voluntatem de peccato vitando non habet, non habere gratiam excitantem ſufficientem: & rurſus: Quicumque non habet gratiam excitantem ad peccatum vitandum, non habere piam cogitationem, & piam affectionem.

ARTICVLVS XIV.

Quando admittenda ſit excitans illa gratia.

CONſtitutâ gratiæ excitantis ſufficientis Thomiſtico ſenſu naturâ, dilucescere poteſt an admittenda ſit illa, & quibus & quando concedenda.

Primum enim certum eſt, illam gratiam repudiari in totum & negari non poſſe. Quam multi enim experiuntur iſtiuſmodi pias cogitationes, pias affectiones? Quàm multos ſubit nonnumquam timor inferni, cura & ſollicitudo ſuæ ſalutis? Quàm multos allicit cœleſtis quædam ſuauitas, quâ ad amorem rerum cœleſtium quaſi furtim rapiuntur? Quàm multi denique à peccato ſe deterreri, ad bona opera allici eiuſmodi motibus quotidie ſentiunt?

2. Certum eſt, illam excitantem gratiam omnibus piè cogitantibus, volentibus, & conantibus adeſſe. Vnde enim piè cogitarent, vnde vellent, vnde conarentur, niſi per excitantem gratiam illos in animo motus operaretur Deus? Quamobrem nihil verius quàm juſtis volentibus & conantibus non deeſſe gratiam excitantem ſeu ſufficientem Thomiſtico ſenſu. Neque enim ſine illâ gratiâ vellent & conarentur. Nihil verius quam illis juſtis volentibus & conantibus adeſſe poſſibilitatem illam in actu primo quæ non complectitur omnia ad agendum prærequiſita. Habent enim & actualem & habitualem gratiam, quarum alterutra ad id præſtandum ſatis eſſe poſſet. Sed quoniam gratiæ excitanti, quâ volunt & conantur juſti, non ſemper adjungit Deus gratiam efficacem, quâ plenè velint & plenè conentur, nec vllus tamen gratiæ ſufficienti ad illum effectum conſentit, comparatione cuius dicitur ſufficiens, ſine efficacis auxilio; ideò deeſt ſæpe juſtis volentibus & conantibus per gratiam excitantem efficax gratia, quæ vna complectitur omnia ad agendum neceſſaria; adeòque illis juſtis gratiam ſufficientem habentibus, ſed non plenè conſentientibus mandata Dei non ſunt poſſibilia, eâ poſſibilitate quæ complectatur omnia ad agendum neceſſaria; licet alio poſſibilitatis genere, Thomiſtico ſcilicet, poſſibilia ſemper ſint.

Ex his colligi licet affuiſſe Petro tum cùm præſumpſit gratiam illam excitantem ad mortem pro Chriſto ſubeundam. Tunc enim Petrus & volebat & conabatur; *nec defuit ipſi*, vt ait Aug. de gr. & lib. arb. c. 17. *parua & imperfecta charitas, quando dicebat Domino: Animam meam pro te ponam. Putabat enim ſe poſſe quod ſe velle ſentiebat. Et quis iſtam, etſi paruam, dare cœperat charitatem, niſi ille qui præparat voluntatem, & cooperando perficit, quod operando incipit.* Quamuis autem parua illa charitas quæ Petro non defuit non eſſet ſufficiens Moliniano ſenſu ad mortem pro Chriſto ſubeundam, quia fieri non potuit vt cum illâ ſolâ mortem pro Chriſto reipsâ ſubiret; ac proptereà Petrum tunc Auguſtinus infirmum fuiſſe, & mori pro Chriſto non potuiſſe pronuntiet; nihilominus tamen rectè ſufficiens dici poteſt Thomiſtico ſenſu. Omnis enim gratia excitans in voluntate recepta, qualis illa fuit, ſufficiens eſt apud illos, vt teſtatur Aluarez loco jam citato. Et reuerà illa Petri charitas, quamuis infirma, ſatis fuiſſet ad mortem pro Chriſto oppetendam, niſi proprio vitio Petrus vitæ cupidior, timidior, ignauior, ſui amantior fuiſſet, vt ſupra notauimus.

Quòd ſi quis quærat an infirmam illam charitatem tum habuerit Petrus, cùm Chriſtum negauit: reſpondeo id liquido ſciri non poſſe, cùm nec ex Scripturâ, nec ex Patribus ſatis certa habeamus argumenta, vt præcisè definiamus quid tum in mente Petri ſit actum. Quare nihil abſurdius fieri poteſt ijs, qui quod in epiſtolâ meâ poſt Chryſoſtomum & Auguſtinum dixi, magnam eſſe veritatem, Scripturarum & Patrum autoritate ſancitam, Petro juſto defuiſſe gratiam ſine quâ nihil poſſumus, ita contra mentem meam interpretantur, quaſi Petro defuiſſe dixerim omnem omnino actualem gratiam ſiue ſufficientem ſiue efficacem.

Egòne magnam eſſe veritatem dicerem, Scripturarum & Patrum autoritate definitam, Petro omnem gratiam actualem defuiſſe, cùm eo nihil incertius eſſe, nihil in Patribus, in Scripturis obſcurius & ignotius

 413

iudicem ? Affuit planè, ſi voluit & conatus eſt; ſed an voluerit & conatus ſit, mihi quidem planè dubium eſt. Dubia verò pro certis affirmare à Theologi officio alienum cenſeo. Quamobrem id de quo mihi non conſtabat non dixi : illud dixi, Petro gratiam ſine quâ nihil poſſumus defuiſſe, quia defuit gratia efficax, de qua verè dicitur, ſine illa nihil boni fieri poſſe, vt Conciliorum & Patrum concinentibus teſtimoniis in priori huius diſputationis parte oſtendimus.

ARTICVLVS XV.

Vtrum adſit in omnibus generatim peccatis gratia excitans, ſiue ſufficiens Thomiſtico ſenſu.

CVM quæritur vtrum adſit gratia ſufficiens actualis in omnibus peccatis, id quæritur vtrum adſint in omnibus peccatis mortalibus & venialibus piæ cogitationes quibus peccatum innoteſcat, pia deſideria quibus ad illud fugiendum voluntas excitetur : de quo quid ſentiamus duabus concluſionibus aperiemus; quarum hæc prima ſit.

Hominibus ignorantibus, errantibus, incogitantibus, nec volentibus, nec conantibus euitare peccatum, non adeſt cognitio, ſcientia, cogitatio de peccato diuinitus immiſſa; non adeſt voluntas & deſiderium fugiendi peccati; non adeſt conatus ad abſtinendum à peccato, ideſt, non adeſt gratia excitans ſiue ſufficiens actualis.

Non arbitror argumentis opus eſſe ad illam concluſionem ſtabiliendam. Quid enim per ſe manifeſtius, quàm non adeſſe cognitionem ignorantibus, ſcientiam errantibus, cogitationem incogitantibus, voluntatem nolentibus, conatum non conantibus ?

Hinc habes quàm abſurdè nonnulli ex ſummi Pontificis Innocentij X. Conſtitutione gratiam actualem in omnibus peccatis ſemper præſentem eliciant. Quid enim ? Damnauit ſummus Pontifex hanc propoſitionem : *Quædam Dei præcepta hominibus iuſtis volentibus & conantibus ſecundum præſentes quas habent vires ſunt impoſſibilia; deeſt quoque gratia quâ poſſibilia fiant.* Quid inde ? Vt liberaliſſimi ſimus in aduerſarios : vt non vrgeamus verbum, iuſtis, de omnibus iuſtis intelligendum, cùm propoſitiones indefinitæ in materiâ dogmaticâ pro vniuerſalibus accipiantur, adeòque eam doctrinam à Pontifice eſſe damnatam quæ legem Dei ita omnibus nunc hominibus impoſſibilem eſſe contendit, vt nulli prorſus ei obſeruandæ pares ſint, vtcumque ſpiritu Dei adjuuentur. Vt demus gratiæ nomen in hac Propoſitione de actuali non de habituali accipi debere. Quamqſam ne cogitauit quidem Pontifex de eo definiendo, vtrum per gratiam habitualem, an per actualem mandata Dei ſint poſſibilia. Quid inde tandem efficient ? Nimirum iuſtis volentibus & conantibus adeſſe gratiam actualem. Si hoc vnum poſtulant, vltro concedimus. Sin autem volunt vt etiam nec volentibus nec conantibus adſit : non vident primùm quidem propoſitionem à Pontifice damnatam *de volentibus & conantibus* eſſe, adeòque ad nolentes, & non conantes ridiculè detorqueri. Deinde pugnantia ſe loqui, & inteſtinum

diſſidium in ſummi Pontificis verba intrudere. Vt enim nec volentibus nec conantibus adeſſe gratia actualis tam repugnat, quàm adeſſe voluntatem non volentibus, conatum non conantibus. Quid eſt enim gratia actualis, niſi voluntas, niſi conatus. Adeſt ergo volentibus & conantibus; fatemur. Ergo etiam nec volentibus nec conantibus. Quis tam ineptam, tam ſibi aduerſantem conſecutionem non irrideat, non aſpernetur, non ſummi Pontificis Conſtitutioni contumelioſam judicet?

Altera concluſio eſt, quoſdam etiam juſtos peccare per ignorantiam, id eſt, carere cognitione peccati quod committunt; peccare per errorem, id eſt, approbare falſa pro veris; peccare per incogitantiam, id eſt, non cogitare de pecato quod admittunt; denique non habere ſemper boni faciendi deſiderium nec conatum, ſiue quia latet an juſtum ſit, ſiue quia non delectat.

Quis enim de ſe ſpondere audeat numquam vllum ſibi ſubrepſiſſe peccatum per improuiſas fratrum offenſiones, per tacitas libidinis illecebras, per occultas ſenſuum inſidias, per ignorantiam, per errorem, per ſubitos æſtus, per linguæ intemperantiam, quin præceſſerit in animo per piam cogitationem peccati illius cognitio, infirmitatis ſuæ notitia, excitatio ad orandum, pium deſiderium voluntatem à peccato retrahens.

Quid cauſæ ſupereſſet ſanctis, vt ad Deum aſſiduè clamarent: *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce ſeruo tuo*, ſi nullum vmquam peccatum occultè ſeſe in animum inſinuaret? Quid cauſæ eſſet, cur ita Dominum deprecarentur: *Et ignorantias meas ne memineris*, ſi nulla per ignorantiam culpa poſſet admitti? Cur vigilarent aduerſus diaboli inſidias, ſi peccare non poſſent, quin priùs illa peruigili cogitatione excitarentur?

Quis ſibi in mentem poſſit inducere numquam ſibi cognitionem peccati defuiſſe, qui præclarum illum Auguſtini locum meminerit, cuius veritatem omnes ſancti ex intimo ſenſu pietatis agnoſcunt. *In multis*, inquit ille de ſp. & litt. c. 36. *offendimus omnes, dum putamus Deo, quem diligimus, placere vel non diſplicere quod facimus, & poſteà per Scripturam eius ſiue certâ & perſpicuâ ratione commoniti, cùm didicerimus quod ei non placeat, pœnitendo deprecamur vt ignoſcat. Plena humana vita eſt documentis talibus.*

Quî poteſt illa doctrina præuiarum cogitationum in omnibus peccatis à peccato retrahentium conſiſtere cum illâ Concilij Palæſtini definitione, quâ proſcribitur propoſitio illa Cæleſtij: *Obliuionem & ignorantiam non ſubiacere peccato, quoniam non ſecundùm voluntatem eueniunt, ſed ſecundùm neceſſitatem.*

Porrò & ignorantiâ ſæpe peccari, & tamen illa peccata voluntate fieri præclarè explicat Aug. lib. 1. retr. c. 15. *Nam & qui neſciens peccauit, non incongruenter volens peccaſſe dici poteſt, quamuis & ipſe quod neſciens fecit, volens tamen fecit. Ita nec ipſius eſſe potuit ſine voluntate peccatum. Quia voluit ergo, fecit; etiamſi non quia voluit peccauit. Ita nec tale peccatum ſine voluntate eſſe potuit, ſed voluntate facti, non voluntate peccati. Quod tamen factum peccatum fuit: hoc enim factum eſt quod fieri non debuit.*

Quamlibet multa hîc conferre poſſem Patrum teſtimonia, quibus diſertè docent ſæpe ſine præuiâ peccati cognitione peccari: ſed in re tam perſpicuâ ſatis erit vnumquemque hîc admonere, vt adeat conſcientiam ſuam, vt vitam ſuam uel per vnum diem diligenter exploret; nec vllum fore puto, qui affirmare audeat de omnibus culpis venialibus, quæ innumeræ ſubrepunt

 414

vel ſanctiſſimis viris, illis ſe cogitationibus ſemper admonitum fuiſſe. Imò verò longè plurima ſunt in quibus omnes delinquimus, quæ nobis numquam detegentur, niſi cùm Deus reuelabit operta tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Quò quiſque puriorem conſcientiam habet, eò plures eiuſmodi detegit næuos, ſicut in ſolis lumine volitantes pulueris minutiæ deprehenduntur. In communi verò vitâ latent hæc omnia, & à neſcientibus ferè committuntur.

Pœnaliter peccare ſe fatetur Auguſtinus, ſi quando plus illum cantantis ſonus, quàm pſalmi ſenſus delectaret. Religioni ducebat puriſſimus animus vel lucem ipſam aſpicere alicujus conſectatione voluptatis; itemque oculos in araneam, in leporem tranſeuntem ſubitâ quâdam curioſitate conijcere, culpam eſſe putabat. Idem vt aduerſus Pelagium probaret, non ideò credendum eſſe Abelem omnis peccati expertem fuiſſe, quòd nulla eius peccata Scriptura commemorat, *quaſi vero*, inquit lib. de nat. & gr. cap. 37. *commemorandum fuerit, ſi Abel quamuis meritò iuſtus appellatus eſt, paulò immoderatiùs aliquando riſit, vel animi remiſſione iocatus eſt, vel vidit aliquid ad concupiſcendum, vel aliquando immoderatiùs poma decerpſit, vel pluſculo cibo crudior fuit, vel cum oraret cogitauit aliquid vnde eius in aliud auocaretur intentio, & quoties illi iſta ac ſimilia multa ſubrepſerint.*

Interrogentur nunc plurimi chriſtianæ licet ac probatæ vitæ, num ex illis multa inter culpas vmquam habuerint, numquam vel cogitaſſe reſpondebunt. Quid officioſa vel jocoſa mendacia loquar, quid verba ocioſa, ocioſas cogitationes, ocioſas actiones, quàm multi in peccatis non habent, & per totam ferè vitam in illis leuibus culpis ſine vllo conſcientiæ morſu perſeuerant? Quis porrò confidat omnia ſe ſuæ profeſſionis officia noſſe, nec vlli ſe vmquam per ignorantiam defuiſſe? Magnus ille eſt quiſquis illud de ſe polliceri cum veritate poteſt. Sed metuo ne qui ſpondeat, ob idipſum magnus non ſit; quia iſtud de ſe profiteri audet, nec profundas humanæ mentis tenebras ſatis cognitas habet.

Repugnat igitur Patrum authoritati, repugnat Chriſtianorum omnium ſenſibus illa præviarum peccati cogitationum in omnibus culpis ſententia; nec minùs abhorret à veritate, vt adſit ſemper pius voluntatis motus, qui nullus eſſe poteſt ſi deſit cogitatio. Omitto innumera Patrum loca, in quibus aſſerunt liberum arbitrium ſolum nonnumquam eſſe cùm peccat, & nullatenus gratiæ auxilio, cùm peccat, adjutum. Vnus ſufficiet in præſens Auguſtini locus qui extat l. 6. op. vlt. contra Iul. c. 41. *Nec huius*, inquit, *concupiſcentia reatus niſi in renaſcentibus ſoluitur, vt eo poſt abſolutionem non inquinetur, niſi qui ei ad perpetrandum opus malum ſpiritu aduerſus eam vel* NON CONCVPISCENTE, *vel non fortiùs concupiſcente conſentit.*

Nec verò præuias illas pias cogitationes & pios motus diuinitus immiſſos in omnibus peccatis præſentes à me negari quiſquam mirari debet, cùm ab aduerſariis meis vulgò negentur. Negauit in ſcriptis ſuis Illuſtriſſimus Carnotenſis Epiſcopus gratiam actualem ſemper adeſſe, cùm ad multas tentationes ſuperandas, ad multa peccata mortalia vitanda, gratiam habitualem ſatis eſſe contendat. Sic enim ille tr. de gr. qu. 4. a. 10. *Vt nunc ſe res habent, ad naturæ totam legem, tumdiu, tum verò vſque ad finem vitæ implendam, præter habitualem requiritur actualis. Non tamen auxilia iſta re-*

quiruntur ad vincendas ſingulas tentationes (niſi fortè aliqua ſit vehementiſſima) ſed ad multas; quia Concilia & Patres loquuntur de auxilijs ad perſeuerandum, ad perſiſtendum & perdurandum neceſſarijs. In quo quidem homo iuſtus ETSI FORTE OMNIBVS ACTVALIBVS AVXILIIS DESTITVTVS, *adhuc differret ab eo, qui nullam gratiam haberet, neque actualem neque habitualem, quòd homo iuſtus beneficio gratiæ habitualis poſſet aliquas ſaltem tentationes vincere, etiam graues; alter verò nullas poſſet, niſi fortè leues. Item ſi ſermo ſit de aliquibus ſolum peccatis mortalibus, ad hoc ſufficere poteſt habitualis gratia reipsâ perſe & ſine actuali, vbi nulla eſt vehementiſſima tentatio.*

Hanc doctrinam duo ex Cenſoribus, nimirum P. Nicolai, & Alphonſus le Moyne catholicam eſſe & orthodoxam graui authoritate pronuntiarunt. Locus Alphonſi habetur in manuſcripto eius ſuffragio: Nicolai verò eandem ſententiam ſic expreſſit in ſuo nuper edito: *Dicant hoc ij qui ad aliquos actus habitualem illum ſtatum ſeipſo ſufficere, ſine concurſu actuali ſentiunt; quia non propterea quidquam putant, quod ex parte diuinâ requiratur ad id agendum quod occurrit vt in priſtinis lectionibus à ſe traditum, & præpoſtero ſenſu à quibuſdam detortum vel incautiùs intellectum nitidiſſimè his comitijs explicauit illuſtriſſimus Carnotenſis.* Ego quid de ipsâ ſentiendum ſit, hoc loco non dico. Tantùm illud colligo, apud aduerſarios meos pro certo non haberi, gratiam actualem in omnibus peccatis, etiam mortalibus adeſſe, eamque poſſibilitatem, quâ iuſti ſemper poſſunt euitare peccata, ſemper ipſis conferri per gratiam actualem. Quare ſi ipſis non conſentientibus modò, ſed etiam approbantibus licet defendere tantam vim eſſe gratiæ habitualis, vt nonnumquam eius vnius ope habeatur illa Moliniana poteſtas cui nihil deſit ad agendum neceſſarium; quid eſt quod ægrè ferant eidem habituali gratiæ tribui nonnumquam eam potentiam Thomiſticam, quæ non complectatur omnia neceſſaria ad agendum, & quæ numquam in actum prodeat ſine efficacis gratiæ præſidio. Nam ſi hoc contendant, Moliniſticam poteſtatem rectè tribui habituali gratiæ, Thomiſticam non poſſe: quis illos non videat non conſiderare, ſed quaſi ſortiri quid dicant: nec ſic tamen vim iſtius argumenti declinabunt. Conſequens enim ſemper erit, gratiam actualem non ſemper in omnibus peccatis & tentationibus adeſſe.

Negant etiam illas præuias cogitationes quicumque ſufficere dicunr, affuiſſe aliquando in peccato veniali piam cogitationem & pium motum, cui ſi non conſenſerimus, meritò in aliis actuali gratiâ priuemur. Eius ſententiæ videtur eſſe Nicolaï, qui in Cenſorio ſuffragio illa Chryſoſtomi verba de Petro: *Nullo fruitus eſt auxilio:* Sic explicat. *Quod enim Petrum nullo fruitum auxilio adſtruit Chryſoſtomus ne caderet, ad hoc momentum ſpectat, quo negauit; quia illo ſe priuauerat cùm præſumpſit.* Negant quicumque prævias illas cogitationes & pios motus tantùm in grauibus tentationibus requirunt, quæ ſententia nunc inter Moliniſtas prioris opinionis abſurditate commotos ſerpere incipit. Negant quicumque contendunt iſtiuſmodi motus in iis tantùm culpis ſemper reperiri, quæ neque per errorem, neque per ignorantiam committuntur; quam ſententiam nonnullis ex ipſorum numero probari video. Negant denique vniuerſi Moliniſtæ, qui libenter numero ſuo aggregarunt vnum ex doctoribus qui gratiam habitualem ſufficientem eſſe Thomiſtico ſenſu, actualemque gratiam ſæpe dari, non ſemper, publicè profeſſus eſt.

Soli ergo Ieſuitæ nunc vrgent illud præviarum cogitationum in omnibus peccatis commentum : verùm illud ipſi peſſimè tuentur. In eas enim anguſtias redacti ſunt, vt gratiam actualem ſitam doceant in cogitationibus, de quibus non cogitetur ; in piis motibus quos non ſentiamus : quaſi vel fieri poſſit vt aliquis incogitans cogitet, vel eâ cogitatione ad non peccandum adjuuetur, quam ipſe non aduertat ; & ideo reus ſit apud Deum, quia piæ cogitationi quam non aduertit, non conſenſerit. Quo quidem nihil abſurdius dici poſſe arbitror ; & ideò Cardinali Bellarmino meritò illud exploditur l. 2. de gr. & lib. arb. c. 6. *Non poteſt*, inquit, *vllus conuerti ſine gratiâ præuenienté. Gratia verò iſta præueniens non ſemper adeſt, vt vel experientia ipſa teſtatur. Non enim ſentimus aſſiduè nos illuminari à Deo, aut immitti bona deſideria quibus excitemur ad conuerſionem. Non igitur ſemper habemus auxilium ſufficiens ad conuerſionem. Dicunt aliqui Deum quidem perpetuò pulſare ad oſtium cordis, & peccatores vocare ; ſed eos aliis rebus intentos non percipere vocationem Dei. Sed hac reſponſio cum ipſo experimento apertiſſimè pugnat. Nam cùm vocatio, pulſus, tractus, excitatio illa Dei ſit actio noſtra, quamvis non libera ; nempe bona cogitatio bonumque deſiderium repentè ac diuinitus immiſſum, quomodò poteſt fieri vt non ſentiatur in nobis, ſi ſit non ſolùm in nobis, ſed etiam à nobis.*

Exploditur item ab Illuſtriſſimo Leſcotio tr. de gr. qu. 2. a. 11. vbi cùm ſibi objeciſſet, *peccatores non ſentire in ſeipſis ſingulis momentis vel horis diuinas motiones vel inſpirationes; non ergo eos habere gratiam ſufficientem* : non reſpondet cogitationes illas tales eſſe, vt ſæpe non aduertantur ; verùm conſequentiam negat. *Nam*, inquit, *vt gratia dicatur ſufficiens, neceſſe non eſt eam dari ſingulis momentis vel horis, ſed ſatis eſt quod detur certis temporibus : ſicut etiam rectè dicimur amicum ſufficienter admonere officij ſui, etſi eum quidem non perpetuò admoneamus.* Quibus ex verbis intelligi licet, primùm ex Leſcotij ſenſu non adeſſe gratiam actualem in ſingulis tentationibus ; aliàs ſingulis horis adeſſet, quod ab ipſo negatur : vix enim fieri poteſt vt non ſingulis horis aliquâ peccati tentatione ſollicitemur : deinde ex eodem non adeſſe gratiam actualem, cùm nullæ diuinæ motiones vel inſpirationes ſentiuntur.

Nec mouere quemquam debet quod nonnumquam Auguſtinus aſſerit, Deum miris & occultis modis agere vt velimus & occulto ac ineffabili modo pias cogitationes immittere. Modum enim operationis iſtius arcanum eſſe dicit Auguſtinus, non ipſam operationem. Itaque ſæpe fieri poteſt, vt bonam aliquis cogitationem habeat, & tamen vnde habeat neſciat ; vel omnino ignoret, aut ſaltem dubitet an bona ſit. Sed illud fieri nullo modo poteſt, vt aliquis cogitet, & ſe tamen cogitare omnino neſciat, vt illud peccatum ignoret de quo per illas cogitationes ſexcenties ſit admonitus.

ARTICVLVS XVI.

De peccatis mortalibus accuratiùs.

PLVRA non dicam ad refellendum nuperum illud Moliniſtarum commentum. Vnum tantùm admonebo. Cùm hîc dixi audiendos non eſſe qui in omnibus peccatorum tentationibus bonas illas cogitationes & pias affectiones tam liberaliter largiuntur, id me de omnibus generatim peccatis intelligere, quatenus hoc nomine & venialia & mortalia comprehenduntur.

De venialibus certa res eſt & frequentiſſima; de mortalibus certè longè infrequentior. Non video tamen quibus rationibus adductus quiſquam certò definire poſſit, nemini vmquam dum in peccatum mortale prolapſus eſt, defuiſſe illius peccati cognitionem, eiuſque vitandi deſiderium diuinitùs immiſſum. Ecquis enim ſpondeat propter aggeſta multa venialia peccata, propter vitam negligenter actam, propter occultam ſuperbiam, tametſi venialem, diuinum lumen non ſe penitùs aliquando menti in graui tentatione ſubtrahere? Quis ſpondeat pueris illis baptizatis quidem, ſed apud hæreticos educatis, cùm in primâ ad hæreſim adhæſione peccant mortaliter, ſemper adeſſe illius peccati cognitionem cœlitus inſpiratam? Quis ſolidâ ratione decernat malè inſtitutos pueros numquam baptiſmi innocentiam amittere violatâ lege naturæ, quin illius criminis cognitionem à Deo priùs acceperint?

Quid illi qui Eccleſiæ bona & dignitates vel capeſſunt vel ambiunt, vel ad hæredes & propinquos carnali affectu ſæpe tranſmittunt? An illos ſemper hos conſcientiæ morſus experiri, & illius flagitij notitiâ per gratiam illuſtrari pronuntiare velles? Quid porro de illis dicemus, qui falsâ illâ perſuaſione imbuti ſunt, licitum illud & tutum in moribus eſſe, quod alicuius doctoris Theologi autoritate nitatur? An quoties illi vel cæcos duces ſequuntur, vel cæcis cæci ducatum præſtant, toties vel ipſi à peccato immunes erunt, vel de eo diuinitus admonebuntur? Quid illi quos Bernardus mirificè deſcribit ſerm. 2. de Aſſumpt. *Vis videre,* inquit, *mundatam, ornatam, & vacantem domum? Hominem intuere qui confeſſus eſt & deſeruit manifeſta peccata præcedentia ad iudicium, & nunc ſolas mouet manus ad opera mandatorum, corde penitus arido, ductus conſuetudine quâdam, planè quaſi vitula Ephraim docta diligere trituram: exteriorum videlicet quæ ad modicum valent nec vnum iota præterit; ſed camelum glutit, dum culicem liquat. In corde enim ſeruus eſt propriæ voluntatis, cultor auaritiæ, gloriæ cupidus, ambitionis amator, aut hæc omnia, aut ſingula, intus vitia fouens, & mentitur iniquitas ſibi. Videas enim interdum ſic palliatum hominem vt ſeducat etiam ſemetipſum, non attendens vermem, qui interiora depaſcitur; manet enim ſuperficies, & ſalua ſibi omnia arbitratur.*

In hunc ſtatum vtinam non multi imprudentes prolaberentur! Sed quis illos ſemper de caſu ſuo admonitos aſſeueret, cùm ſe cecidiſſe ad mortem vſque frequenter ignorent? Nonne propter occultos eiuſmodi lapſus de quibus nemo poteſt eſſe ſecurus, dicebat Apoſtolus: *Nihil mihi conſcius*

ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum? Alioqui ſi ſemper quiſque dum cadit aduertit, quid eſt quod ſe quiſquam cecidiſſe neſciat, aut ſe ſtare certò non confidat? Magis perſpicua ſunt quæ per corpus committuntur peccata; ſed illa quæ in intimis animi receſſibus peraguntur, quàm obſcura nonnumquam, quàm ſoli ſæpe Deo nota ſunt?

Aliquos ad infernum viuentes deſcendere dicit Auguſtinus, quia ſcientes & prudentes peccant. *Cùm ſcis*, inquit, pſal. 54. *malum eſſe quod facis, & tamen facis, nonne viuus deſcendis ad inferos?* Sed ibidem quoſdam eſſe tradit qui non niſi mortui deſcendant; quia quod agunt malum, ignorant.

Definiat ergo qui volet neminem vmquam lethale flagitium ſine præuiâ illius cognitione committere, mihi ſatius videtur diuinæ iuſtitiæ profundum non ſcrutari, ſed pertimeſcere. *Neque enim fruſtra dictum eſt*, inquit Aug. de pecc. mer. & rem. l. 1. c. 21. *Iudicia tua ſicut abyſſus multa; eius abyſſi altitudinem velut expaueſcens exclamat Apoſtolus, O Altitudo &c. Valde enim paruum ſenſum habemus ad diſcutiendam iuſtitiam iudiciorum Dei, ad diſcutiendam gratiam gratuitam nullis meritis præcedentibus, non iniquam, quæ non tam mouet cùm præſtatur indignis, quàm cùm æquè indignis aliis denegatur.* Nihil autem in diuinis iudiciis inſcrutabilius, vt idem ait de dono perſ. c. 9. *quàm cur ex duobus piis illi donetur perſeuerantia vſque in finem, huic autem non donetur, quamuis illud fidelibus debeat eſſe certiſſimum, hunc eſſe ex prædeſtinatis; illum non eſſe.* Ab hac mente non abhorret Holdenus in quâdam ſchedulâ ſatis ſcitâ, quam inſcripſit *Vnionis & conſenſionis media*, etiam cùm à me diſſentire ſe putat. Statuit enim: *Neminem demonſtrare poſſe, iuſtum aliquem in quâcumque graui tentatione poſitum, deſtitutum eſſe omni gratiâ actuali.* Quo ſatis indicat demonſtrari etiam non poſſe gratiam actualem in omni graui tentatione ſemper adeſſe quod vnum tamen hoc loco contendo. Non enim mihi propoſitum eſt, id quaſi pro certo dogmate conſtituere, quibuſdã iuſtis tum cùm in peccatum mortale cadunt, aliquando gratiam actualem deeſſe; ſed id tantùm declarare, nullam mihi in mentem venire rationem, cur id non aliquando poſſit contingere: ideóque ſuper eâ re malle me Eccleſiæ diſtinctionem expectare, quàm id definire, cuius mihi ratio non conſtet.

Interim tamen totam hanc de peccatis ignorantiæ diſputationem libet egregio Bernardi loco ad Hugonem concludere, quo illa omnia quæ hîc dicimus in ſummam colligit. *Veritatis*, inquit ille aduerſus neſcio quem qui per ignorantiam peccari negabat, *teſtimoniis paucis & manifeſtis manifeſtum mendacium confutetur. Is forſitan qui aſſerit non poſſe peccari per ignorantiam, numquam pro ſuis ignorantiis deprecatur, ſed potius Prophetam irridet deprecantem & dicentem: Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris. Forſitan & reprehendet Deum exigentem pro peccato ignorantiæ ſatisfactionem. Si ignorantia nunquam peccatum eſt, cur dictum eſt in epiſtola ad Hebræos, quia in ſecundo Tabernaculo ſemel in anno ſolus Pontifex intraret, non ſine ſanguine quem offerret pro ſui & populi ignorantia? Si peccatum ignorantia nullum eſt, non ergo peccauit Saulus, cùm perſecutus eſt Eccleſiam Dei; quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate. Bene itaque faciebat quod erat blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus: quòd erat ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini; in hoc quippe abundanter æmulator exiſtens paternarum ſuarum traditionum. Non ergo debuit dicere: Miſericordiam conſecutus ſum, ſed mercedem recepi; quippe quem ignorantia à peccato reddebat immunem, inſuper & æmulatio remunera-*

bilem indicabat? Si, inquam, ignorantiâ numquam peccatur, quid cauſamur aduerſus occiſores Apoſtolorum? Quoniam quidem non ſolùm malum eſſe neſcierunt interficere illos, ſed inſuper quoque id faciendo, arbitrati ſunt obſequium ſe præſtare Deo.

Verùm quidquid tandem de præuiis illis cogitationibus ſtatuatur, nihil hoc prorſus Epiſtolæ meæ propoſitionem attingit, quæ omnem actualem gratiam non negat, ſed tantum efficacem, vt ſupra oſtendimus.

ARTICVLVS XVII.

Nullam gratiam neceſſariam eſſe vt homini peccatum imputetur.

EX hoc capite ſequitur alterum, nimirum gratiam Dei neceſſariam non eſſe, vt ei qui legem Dei violarit, peccatum imputetur. Integrum volumen de hoc vno argumento facilè confici poteſt; quædam hîc tantùm mihi breuiter indicaſſe ſatis erit.

1. Ex Auguſtini mente infideles Iudæi, excæcati, omni prorſus gratiâ caruerunt; vt innumeris locis probari poteſt, quam non dubiam eſſe S. Auguſtini doctrinam Vaſqueſius agnoſcit; & tamen & infideles, & Iudæi, & excæcati à peccato non excuſantur.

2. Vt vidimus articulo præcedenti, multis ſaltem in peccatis venialibus deeſt pia cogitatio, & pius motus, id eſt gratia actualis: & tamen iſti venialiter peccant.

3. Pluſquam vigeſies Auguſtino à Pelagianis objectum eſt in ipſius ſententiâ injuſtè hominibus peccata imputari, & mandata eſſe impoſſibilia; & tamen numquam ideò poſſibilia dixit mandata, ideò juſtè imputari peccata, quia numquam deeſt gratia actualis.

4. Negat diſertè Auguſtinus gratiæ defectum à peccato excuſare; ſic ep. 105. *Sed excuſabunt ſe*, inquit, *homines qui nolunt rectè & fideliter viuere, dicentes: Quid nos fecimus, qui malè viuimus; quandoquidem gratiam vnde bene viueremus, non accepimus?* Et paulo poſt: *Quid de nobis fit querela, quòd Deum offendamus malè viuendo, cùm illius voluntati nemo poſſit reſiſtere, qui nos obdurauit miſericordiam non præſtando?* Quid ad hoc reſpondet Auguſtinus? An illos accepiſſe gratiam actualem & pias cogitationes? *Si ergo*, inquit, *illos non pudet hâc excuſatione non nobis, ſed Apoſtolo contradicere, cur nos pigeat eis quod dixit Apoſtolus idem atque identidem dicere: O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo?* Idem verò qu. ſuper Deuteron. qu. 50. adhuc lucu lentiùs: *Simul oſtendit Moyſes & ſine adiutorio Dei homines intelligere & obedire* NON POSSE *oculis cordis & auribus cordis. Et tamen ſi adiutorium Dei deſit, non ideò excuſabile eſſe hominis vitium; quoniam iudicia Dei, quamuis occulta, tamen iuſta ſunt.* Eodem modo Proſper eam excuſationem refellit in Carm. de ingr. c. 32.

Non autem rectè nec verè dicitur, illos
Qui ſunt exortes diuini muneris, & quos
Gratia neglexit degentes mortis in umbra,

Peccati non eſſe reos, quia recta gerendi
Non data ſit virtus.

Denique ſic retundit illam excuſationem Fulg. de verb. præd. l. 2. c. 20. *Solent homines in tenebris propriæ cæcitatis extantes, cùm audiunt gratia Dei præueniri atque immutari bonorum voluntates, videntque ſe pro tenebroſi cordis peruerſitate culpari, excuſationi ſuæ de iuſtâ Dei voluntate iniuſtum captare ſuffragium, vt exinde maius recipiant punitionis augmentum. Accuſant enim Deum à quo gratiam non accipiunt; & ſeipſos excuſant, qui Deum iuſtum vitio ſuæ iniquitatis offendunt: ipſi ſuis manibus inferunt plagas, & medico non dubitant irrogare calumniam.* Quod toto deinde capite perſequitur, oſtenditque peccatores ideò juſtè culpari, non quia ſemper pias cogitationes & pia deſideria accipiunt, ſed quia ſuâ voluntate peccant.

5. Si nemo peccaret, niſi qui gratiam actualem à Deo accepiſſet, falſum planè eſſet quod S. Auguſtinus poſt Apoſtolum ſexcenties docuit: *Literam ſine ſpiritu occidere: Legem ſine gratiâ feciſſe magis reos: Legem apud eos, quos non adiuuat gratia, eſſe virtutem peccati: Legem iis intuliſſe mortem, quos Dei gratia non adiuuit.* Sed contrà dicendum erit: Legem ſine gratiâ reos facere non poſſe, ſed cum gratiâ ſufficiente ſemper facere: Legem ſine gratiâ neminem occidere, ſed cum gratiâ ſufficiente ſemper occidere: Legem iis, quos non adiuuit gratia, mortem non intuliſſe, ſed illis ſemper inferre mortem, quos gratia ſufficiens adjuuat.

6. Falſum erit quod ait Aug. de ſpir. & lit. c. 3. *Neque liberum arbitrium quidquam niſi ad peccandum valet, ſi lateat veritatis via.* Sed contrà Auguſtino reponendum erit: Liberum arbitrium nihil ad peccandum valet, ſi lateat veritatis via.

7. Falſum erit quod ait Aug. l. 3. ad Bonif. c. 8. *Liberum arbitrium captiuatum, non niſi ad peccatum valet; ad iuſtitiam verò niſi diuinitùs liberatum adiutumque non valet.* Sed contrà aduerſus Auguſtinum ſtatuendum erit, liberum arbitrium ad peccandum nihil valere, nec peccare poſſe, niſi diuinitus adjutum.

Denique ut alia innumera prætermittam, qui gratiam actualem ſufficientem ad peccandum neceſſariam ſtatuunt, in hanc incurrunt horribilem planè conſequentiam, Chriſtum ideò pro reprobis mortuum, vt illis promereretur gratiam, ſine quâ peccare non poſſent, & quâ acceptâ infallibiliter peccant. Verùm ad alienandos ab hâc doctrinâ Theologos, ſufficit quòd Patrum auribus prorsùs inaudita ſit, nec illius apud ipſos vllum omnino veſtigium reperiatur.

Quæres verò an hominibus omni prorſus gratiâ deſtitutis mandata Dei impoſſibilia fuerint? Reſpondeo neutiquam. Nam ex Auguſtino illud eſt in poteſtate noſtrâ quod fit cùm volumus, non fit cùm nolumus. Eiuſmodi ſemper eſt obſeruantia mandatorum; ſeruat ea quicumque ſeruare vult, cùm iſta obſeruantia nihil aliud ſit, quàm firma voluntas obſeruandi mandata. Quare quæ voluntate conſtant, numquam impoſſibilia dici poſſunt: fiunt enim ſemper cùm volumus. Hinc fit vt de hominibus à gratiâ planè deſertis verè dicatur, peccare illos non quia bene agere non poſſunt; ſed quia nolunt. Poſſent enim non peccare ſi vellent; totaque illorum impotentia nihil aliud eſt, quàm mala voluntas

renis rebus conſtanter affixus. Id vidit Cardinalis Bellarminus l. de gr. & lib. arb. c. 15. qui cùm ſibi obieciſſet, *conuerſionem hominis non fore in ipſius poteſtate, ſi ſemper requiratur excitatio praueniens, cùm excitatio illa non ſit in hominis poteſtate*; reſpondet, *conuerſionem ſemper eſſe in poteſtate liberi arbitrij, quoniam poteſt ſemper conuerti quando voluerit. Id enim dicitur eſſe in poteſtate, vt Aug. definit l. de ſp. & litt. c. 31. & l. 5. de ciuit. Dei. c. 10. Quod adeſt quando volumus, & quando nolumus non adeſt. Quo ſenſu admittit Auguſtinus ibid. fidem eſſe in poteſtate liberi arbitrij, quia credit homo ſi vult, & ſi vult non credit. Cæterùm ipſum velle credere aut conuerti non poteſt homo habere, niſi per gratiam præuenientem acceperit vt poßit.*

Quare Doctores illi quos ad admittendam in infidelibus ſufficientem gratiam actualem compulit iſtius argumenti quaſi terriculum, quod alioquin mandata ipſis forent impoſſibilia, non ſatis diſtinxiſſe videntur duplex impotentiæ genus; quorum alterum excuſat à peccato; alterum adeò non excuſat, vt etiam augeat. Alia eſt enim impotentia à voluntate planè ſejuncta, quæ manet etiamſi nolis, quam pro voluntate non exuas, quam odiſſe, nec tamen deponere valeas. Eiuſmodi eſt impotentia ambulandi in homine cui fractæ ſint tibiæ, impotentia ſcribendi in homine cui præciſæ ſint manus, denique impotentia non moriendi in homine mortali. Non enim etiamſi velit homo non morietur, nec ambulabit ille cui crura confracta ſunt, nec ſcribet ille cui præciſæ manus, etiam ſi maximè id optent ac velint. Hæc impotentia planè excuſat à peccato. At verò longè diſſimilis eſt illa impotentia, quâ peccatores ab obſeruandis Dei mandatis præpediuntur; in ipsâ enim voluntate poſita eſt, imò nihil aliud eſt quàm conſtans peccandi voluntas, nihil aliud eſt quàm deprauatus cordis affectus, terrenis rebus penitus addictus. Itaque non hæc impotentia eſt, ſed prauitas. Non poteſt in hoc ſtatu homo diuinis obſequi mandatis: vtique, ſed quia non vult; quia totus ad ſe conuerſus eſt; quia totus à Deo alienus eſt. Amare Deum non poteſt, ſed quia creaturam amat & amare vult; & in hoc amore ita pertinax eſt, vt ab eo nolit deſiſtere, nolit auelli. Abſurdum autem planè fuerit, vt ideò quis à criminibus ſit immunis, quia toto voluntatis impetu incumbit in crimina.

Poſtremam hanc impotentiam à peccato non excuſare Bernardus mirabiliter oſtendit. *Nam quod ſurgere*, inquit ille in Cantica ſerm. 81. *anima per ſe iam non poteſt, quæ per ſe cadere potuit, voluntas in cauſa eſt, quæ corrupti corporis vitiato ac vitioſo amore langueſcens & iacens, amorem pariter iuſtitiæ non admittit. Ita neſcio quo prauo & miro modo ipſa ſibi voluntas peccato quidem in deterius mutata neceßitatem facit, vt nec neceßitas cùm voluntaria ſit, excuſare valeat voluntatem; nec voluntas, cùm ſit illecta, excludere neceßitatem.* Et iterum: *Premebatur iugo non alio quàm voluntariæ cuiuſdam ſeruitutis. Et erat pro ſeruitute quidem miſerabilis, ſed pro voluntate inexcuſabilis. Vbinam quæſo hanc neceßitatem ſentis, nonne in voluntate? Non ergo parum firmiter vis quod & neceſſariò vis. Multùm vis quod nolle nequeas, nec multùm obluctans. Porrò vbi voluntas, ibi libertas. Atque vtinam prohibitio hæc & hæc compulſio tota eſſet violenta, vt non eſſet voluntaria. Forſitan enim ſic poſſem excuſari; aut certè ita eſſet voluntaria, vt non eſſet violenta. Profectò enim ſic poſſem corrigi. Nunc verò nuſquam exitus miſero patet, quem & voluntas, vt dixi, inexcuſabilem, & incorrigibilem neceßitas facit.*

Nemo difficile id in Adamo percipiat, poſtquam ab amore Creatoris in ſui defluxit amorem. Nam ſi in ſuo amore contumaciter hærens, ideò conuerti non poterat, quia ſe nimis amabat; quis illum ideò à peccato liberet, quis non eam impotentiam ad augendum eius peccatum, potiùs quàm ad minuendum valere fateatur? Difficiliùs id in eius poſteris intelligimus, quia peccatum originale ferè tamquam ab illis alienum cogitamus. At ſi attenderimus per originis labem ad ipſos pertinacem illum ſui & creaturarum amorem ſimul eſſe tranſmiſſum, iuſtoque licet arcano Dei iudicio etiam in illis prauum & vitioſum eſſe, faciliùs intelligemus, ſi quid ex illo corrupto fonte profluat, non ideò innoxium eſſe, quia aliquo modo neceſſarium; ſed ideò culpandum, quia voluntarium: iſtam enim neceſſitatem nihil aliud efficit, quàm corrupta & deprauata voluntas. Atque hæc in præſens de iſto argumento ſufficient, quod vberiùs proſequi non eſt huius loci.

Hanc diſſertationem tres tantùm in partes diſtribuere initio nobis propoſitum fuerat, verùm cùm tertia longiùs iam proceſſiſſet quàm putaramus, non alienum viſum eſt reliquas quæſtiones Sholaſticæ Theologiæ minùs affines in quartam potiùs partem reiicere, ne huius tertiæ partis abnormis magnitudo ab aliarum modo nimiùm abhorreret.

DISSERTATIONIS QVARTA PARS.

In quâ variæ quæſtiones de mandatorum poſſibilitate explicantur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quam gratiam intellexerit Auguſtinus, ſufficientem an efficacem, cùm in lib. 2. de pecc. mer. & rem. dicit, voluntate humanâ, gratiâ adjuuante diuinâ, poſſe homines in hac vitâ eſſe ſine peccato?

CVM in hanc partem rejecerimus varias de poſſibilitate mandatorum quæſtiones, quæ magis ad ſanctorum Patrum intelligentiam, quàm ad ſcholaſticam Theologiam pertinent, commodiſſimè illam ordiemur ab eâ diſputatione, quam doctiſſimus Theologus mouit de celeberrimo Auguſtini loco lib. 2. de pecc. mer. & rem. vbi ait: *Voluntate humanâ, gratiâ adiuuante diuinâ, hominem in hac vita poſſe eſſe ſine peccato, neminem tamen eſſe, vel fuiſſe, vel futurum eſſe qui vitam hanc peragat.* Ex quo vir ille clariſſimus concludi poſſe exiſtimat, duplicem ab Auguſtino gratiam agnoſci; alteram ſufficientem, quæ dat hominibus poſſe vitare peccatum, neque tamen faciat vt reipsâ vitent: alteram efficacem, quæ facit vt actu à peccato abſtineant; quæ quia non ſemper datur, hinc fit vt homines non ſint ſine peccato, licet alterius gratiæ ope, quam ſufficientem appellat, tales eſſe potuerint.

Ego verò multis & grauiſſimis, niſi fallor, rationum momentis adducor vt credam, de nullâ aliâ quàm efficaci gratiâ in hoc toto libro Auguſtinum diſputare, & vbicumque ait, homines gratiâ adjuuante diuinâ eſſe poſſe ſine peccato, aliam non eſſe illorum verborum ſententiam, quàm illam, fieri quidem poſſe vt ſit homo ſine peccato, ſi illum gratia diuina tantùm adjuuet, quantùm neceſſe eſt, *vt nihil eorum quæ pertinent ad iuſtitiam eum lateat, & ea ſic delectent animum, vt quidquid aliud voluptas ſiue dolor impedit, delectatio illa ſuperet*, ſicut loquitur Aug. de ſp. & lit. c. 35. Neminem tamen in hâc vitâ eſſe ſine peccato; quia Deo pro ſummâ ſua ſapientia viſum non eſt, eam ſemper homini gratiam conferre, qua adjuuante poſſet actu & reipsâ omni ex parte vitare peccatum. Itaque non loqui Auguſtinum de ſufficienti aliqua gratia quæ ſemper adſit, ſed de efficaci quæ ſemper adeſſe poſſet, ſi Deus vellet; nec ſemper adeſt, quia Deus non vult.

Quâ in re mecum ſentiunt præſtantiſſimi ex ſchola ſancti Thomæ Theologi, qui hunc Auguſtini locum de gratia efficaci interpretantur, vt Aluarez de aux. diſp. 102. n. 9. Et Barth. Medina in 1. 2. qu. 109. art. 8. vbi ex hoc loco colligit, *ſecundum Auguſtinum hominem eſſe poſſe ſine peccato, ſed per gratiam Dei. Nam aliàs*, inquit, *derogaretur euidenter libero arbitrio, &*

gratia Dei EFFICACI. Hanc ergo ſententiam aliquot argumentis, ut mihi videntur longè validiſſimis confirmabo & vberiùs paulò proſequar, quod ex eâ pendeat grauioris quæſtionis explicatio, quo ſenſu ſcilicet dixerint Patres gratiæ diuinæ aduerſus Pelagianos deſenſores, mandata Dei non eſſe impoſſibilia, etſi fieri nequeat vt à nobis ſeruentur, niſi cùm Deus in nobis atque nobiſcum vt operemur operatur. 419

ARTICVLVS II.

Auguſtinum hîc agere de vitando per totam vitam omni peccato etiam veniali, quod juſtum omnem poſſe per gratiam ſufficientem ſibi collatam Tridentina Synodus dici vetat.

PRIMVM argumentum ex eo repeti poteſt quod in toto libro 2. de pecc. mer. & rem. ſibi tractandum proponit Auguſtinus. Illud enim tale eſt, vt ad gratiam ſufficientem à Deo homini datam & ab homine acceptam nullo modo referri queat. Nemo enim dicat, omnibus etiam juſtis tantam gratiam à Deo collatam eſſe, quanta ſufficit ad vitanda omnia omnino peccata etiam venialia. At de hoc vno agit Auguſtinus, vt ipſe initio libri profitetur. *De Baptiſmo*, inquit, *paruulorum, Marcelline chariſſime, priori libro ſatis diſputatum eſt. In hoc autem, viuatne aliquis in hoc ſeculo, vel vixerit, victuruſue ſit, ſine vllo omnino peccato.. quantâ ipſe donat diligentiâ vel facilitate diſſerendum enodandumque ſuſcepi.* Ecce totius libri argumentum: An ſit aliquis in hâc vitâ ſine vllo omnino peccato. Vnde conſtat non de ſolis lethalibus culpis, quæ crimina vocant Patres, ſermonem eſſe; ſed præſertim de venialibus. *Multi quippe*, inquit idem Aug. ad Bonif. l.1. c.14. *baptizati fideles ſunt ſine crimine*, (hoc eſt, ſine mortali peccato.) *Sine peccato autem in hâc vitâ neminem dixerim, quantâlibet Pelagiani, quia hæc dicimus, aduerſum nos inflentur & dirumpantur inſaniâ.*

Hæc igitur quæſtio ab Auguſtino tractanda ſuſcipitur, an ſit vllus juſtus qui vitam hanc agat ſine vllo omnino peccato, etiam veniali; ſicut ipſe vberiùs c. 2. his verbis explicat: *Huius autem*, inquit, *quæſtionis ſolutio, de hominis vitâ ſine vllâ ſubreptione vel praeoccupatione peccati, propter quotidianas noſtras orationes maximè neceſſaria eſt. Sunt enim quidam tantùm præſumentes de libero humanæ voluntatis arbitrio, vt ad non peccandum, nec adiuuandos nos diuinitùs opinentur, ſemel conceſſo liberæ voluntatis arbitrio: vnde fit conſequens, vt nec orare debeamus, ne intremus tentationem, hoc eſt, ne tentatione vincamur, vel cùm fallit & præoccupat neſcientes, vel cum premit atque vrget infirmos.* Hinc etiam cap.16. *Neque negandum eſt*, inquit, *hoc Deum iubere, ita nos in faciendâ iuſtitiâ eſſe debere perfectos, vt nullum habeamus omnino peccatum: nam neque peccatum erit, ſi quid erit, ſi non diuinitùs iubeatur vt non ſit.* Cùm igitur in hoc libro Auguſtinus aſſerit poſſe hominem in hac vitâ eſſe ſine peccato gratiâ adjuuânte diuinâ, & dum hoc homini præcepit Deus, *nihil illi præcepiſſe quod eſſet humanæ impoſſibile voluntati*, non de alicujus ſeorſim peccati fugâ, nec de aliquo particulari præcepto, & in aliquâ tantùm ſingulari occaſione ſeruando agit; ſed de illo generali præcepto, quo jubet Deus ne

peccemus, & vitam iſtam agamus ſine vllâ ſubreptione vel præoccupatione peccati. Atqui non ſolùm nemo juſtorum in hâc vita ſine peccató eſt, verùm etiam ſine errore dici non poteſt, tantam cuilibet ,ulto gratiam à Deo conferri, quanta ſufficit ad vincendum omni ex parte peccatum, & implendam omni ex parte juſtitiam. Id enim præter Chriſtum ſoli B. Virgini conceſſum fuiſſe prædicat Aug. de nat. & gr. c. 36. & Tridentino anathemate percellitur ſeſſ. 6. c. 23. *Si quis dixerit hominem ſemel juſtificatum poſſe in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, niſi ex ſpeciali priuilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Eccleſia.*

Dum ergo ait Auguſtinus, poſſe hominem in hâc vitâ eſſe ſine vllo omnino peccato gratia adjuuante diuinâ, de eâ gratiâ intelligi nequit quæ detur omnibus juſtis, ita vt per eam ſibi à Deo collatam *poſſint in totá vitá peccata omnia, etiam venialia vitare*, quod canon Tridentinus hæreticum eſſe docet; ſed obuius & planus propoſitionis Auguſtinianæ ſenſus eſt quem diximus, poſſe hominem per totam vitam eſſe ſine vllo omnino peccato gratià adjuuante diuinâ; quia reuerâ eſſet homo ſine peccato, ſi gratiâ adjuuante diuinâ (& eâ quidem efficaci, imò efficaciſſimâ) *nihil vmquam eorum quæ pertinent ad iuſtitiam eum lateret, & ea ſic delectarent animum, vt quidquid aliud voluptas, ſiue dolor impedit, delectatio illa ſuperaret*, vt inquit Aug. de ſp. & litt. cap. 35.

ARTICVLVS III.

Gratiam, quâ adiuuante ait Auguſtinus hominem eſſe poſſe ſine peccato, efficacem eſſe, & quâ non ſemper homines adjuuentur.

ALTERVM argumentum eſt, quod ita Auguſtinus affirmat hominem eſſe poſſe ſine peccato gratiâ adjuuante diuinâ, vt ſimul doceat & illam gratiam eſſe efficacem, & non ſemper ab illa juſtum adjuuari. Vnde fit eatenus ſolùm verum eſſe, hominem eſſe poſſe ſine peccato gratia adiuuante diuina, quatenus reipſa fieret vt eſſet ſine peccato, ſi ſemper & vbique quantùm ſufficit ad vitandum peccatum à gratia diuina iuuaretur. Primùm quidem id patet quod cap. 2. vt iam vidimus, *huius quæſtionis ſolutionem de hominis vitâ ſine vllâ ſubreptione vel præoccupatione peccati, propter quotidianas etiam noſtras orationes maximè neceſſariam eſſe* dicit: ne ſcilicet quis opinetur, *nos ad non peccandum diuinitùs non adiuuandos; vnde fit conſequens, vt nec orare debeamus ne intremus in tentationem, hoc eſt, ne tentatione vincamur, vel cùm fallit & præoccupat neſcientes, vel cùm premit atque vrget infirmos.* Et c. 3. ex concupiſcentiâ fieri docet, vt homo in hâc vitâ non ſit ſine peccato. *Vt autem ei*, inquit, *non conſentiamus, deprecamur adiutorium, dicentes: Et ne nos inferas in tentationem; vt ſi fortè tentari cœperimus à concupiſcentiâ noſtrâ, adiutorio eius non deſeramur, vt in eo poſſimus vincere, ne abſtrahamur illecti.*

Quænam autem illa gratia quam ſancti poſtulant ne tentatione vincantur, niſi illa per quam reipsâ fiat vt non vincantur, hoc eſt efficax, vt in primâ huius diſſertationis parte luculenter oſtenſum eſt: niſi illa quâ vt ait ſanctus Doctor de ſp. & litt. c. 29. petimus à Deo vt det quod iubet, atque inſpi-

tatâ gratiæ ſuauitate faciat plùs delectare quod præcipit, quàm delectat quod impedit: niſi illa, quâ deprecamur certam ſcientiam, vt aperiat quod latebat; & victricem delectationem, vt ſuaue faciat quod non delectabat, vt ait idem de pecc. mer. & rem. c. 17. & c. 19.

Sed longè adhùc luculentiora quæ addit c. 5. *Ad peccandum namque non adiuuamur à Deo; iuſta autem agere, vel iuſtitiæ præceptum omni ex parte implere non poſſumus, niſi adiuuemur à Deo. Sicut enim corporis oculus non adiuuatur à luce, vt ab eâdem luce clauſus auerſuſque diſcedat; vt autem videat, adiuuatur ab eâ, neque hoc omnino, niſi illa adiuuerit, poteſt: ita Deus, qui lux eſt hominis interioris, adiuuat noſtræ mentis obtutum, vt non ſecundùm noſtram, ſed ſecundùm eius iuſtitiam boni aliquid operemur. Si autem ab illo auertimur, noſtrum eſt, & tunc ſecundum carnem ſapimus; tunc concupiſcentiæ carnis ad illicita conſentimus. Conuerſos ergo Deus adiuuat, auerſos deſerit; ſed etiam vt conuertamur ipſe adiuuat, quod certè oculis corporis lux iſta non præſtat.*

Præclara hîc omnia. Primò enim gratia efficax eſt, quâ Deus nos adiuuat vt boni aliquid operemur; quâ Deus nos adiuuat vt ad ipſum conuertamur. At ex Auguſt. niſi per illam gratiam adiuuemur, iuſta agere vel iuſtitiæ præceptum omni ex parte implere non poſſumus. Gratia ergo illa, qua adiuuante poteſt homo eſſe ſine peccato, & ſine qua non poteſt eſſe ſine peccato, quia non poteſt iuſtitiæ præceptum omni ex parte implere, efficax eſt, non ſufficiens. Deinde adiuuamur à Deo cùm ad Deum nos conuertimus, cùm boni aliquid operamur; non adiuuamur autem, cùm à Deo nos auertimus, cùm concupiſcentiæ carnis ad illicita conſentimus. Ergo agnoſcit Auguſtinus per gratiam illam, qua adiuuante poſſunt homines eſſe ſine peccato, non ſemper homines adiuuari: non enim per illam adiuuantur ex Auguſtino, cùm concupiſcentiæ carnis ad illicita conſentiunt. Iam verò in eodem c. 5. multis Scripturarum teſtimoniis docet, nihil Deum iubere vt faciamus, quin ipſi continuò dicamus: *Da quod iubes*; quòd cùm per ſolam gratiam efficacem præſtetur, per quam Deus dat quod iubet, faciendo vt faciamus, dum *operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate*, *& aptat nos in omni bono, faciens in nobis quod placeat coram ſe*, manifeſtum eſt per illam gratiam, qua adiuuante poteſt homo eſſe ſine peccato, & ſine qua non poteſt, non aliam ab Auguſtino intelligi quàm efficacem, *per quam Deus in nobis atque nobiſcum vt operemur operatur*, vt in 2. ſynodo Arauſicana c. 9. ex Auguſtino definitum eſt.

Hinc autem manifeſtò ſequitur, diuinam illam gratiam adiuuantem & efficacem, ſine quâ iuſta, vel iuſtitiæ præceptum implere omni ex parte non poſſumus, ne omnibus quidem iuſtis ſemper dari. Neque hoc nobis diuinandum reliquit Auguſtinus. Vt enim apertè docet, poſſe iuſtum in hac vita eſſe ſine peccato gratiâ adiuuante diuinâ, non poſſe verò niſi adiuuetur: ita non minùs apertè declarat, eum à Deo adiuuari, illum non adiuuari, pro ſolo nutu & arbitrio diuinæ voluntatis. *Cur illum*, inquit, *Deus adiuuet, illum non adiuuet; illum tantum, illum autem non tantum; iſtum illo, illum iſto modo, penes ipſum eſt & æquitatis tam ſecreta ratio, & excellentia poteſtatis.*

Denique totum illud opuſculum de peccatorum mer. & rem. ſic concludit, vt non obſcurè ſignificet, ideò iuſtos, qui Deo adiuuante ſine pec-

cato eſſe poſſunt, non eſſe tamen in hac vita ſine peccato; quia cœleſtis ille medicus, qui *ordinem ſanandi non accipit ab ægroto* ad perficiendam juſtitiam in quibuſdam eos non adjuuat, vt gratiarum actionem ſemper indulgentiæ eius debeant, & à tumore ſuperbiæ ſancta humilitate ſanentur. *Nouit*, inquit lib. 3. cap. vlt. *ille medicus qui non eſt opus ſanis, ſed ægrotantibus, quemadmodum nos curando perficiat in æternam ſalutem, qui & in quibuſdam etiam iuſtos ſuos, quoniam adhuc extolli poſſunt*, NON ADIVVAT *ad perficiendam iuſtitiam, vt dum non iuſtificatur in conſpectu eius omnis viuens, actionem gratiarum ſemper indulgentiæ ipſius debeamus; & ſic ab illâ prima cauſa omnium vitiorum, hoc eſt, à tumore ſuperbiæ, ſancta humilitate ſanemur.* Quis poſt hæc ſibi perſuadere queat, ad gratiam ſufficientem, quæ ſemper omnibus juſtis adſit, pertinere quod ait Auguſtinus; *iuſtos eſſe poſſe ſine peccato gratia adiuuante diuina*, cùm ipſe contrà diſertè ſtatuat, poſſe quidem eos eſſe ſine peccato gratiâ adiuuante diuinâ, non tamen eſſe; quia ne in ſuperbiam extollantur, in quibuſdam eos ad perficiendam iuſtitiam gratia illa diuina non adiuuat.

ARTICVLVS IV.

Idem eſſe Auguſtino, poſſe hominem eſſe ſine peccato, & fieri poſſe vt homo ſit ſine peccato; quod poſtremum ad gratiam efficacem ſine dubio pertinet.

TERTIVM argumentum eſt, quod pro eodem ſumit Auguſtinus, hominem eſſe poſſe ſine peccato, & fieri poſſe vt homo ſit ſine peccato. Sic enim ipſe ſe explicat c. 35. l. de ſp. & lit. qui ad illam ſententiam explanandam & confirmandam conſcriptus eſt. *Tu autem*, inquit, *quid mihi propoſueris aduerte. Mouet te certè quemadmodum dictum fuerit* FIERI POSSE VT SIT HOMO SINE PECCATO, *ſi voluntas eius non deſit ope adiuuante diuinâ; quamvis nemo tam perfecta iuſtitia in hac vitâ fuerit, vel ſit, vel futurus ſit. Sic enim hoc ipſum in illis priùs ad te conſcriptis libris propoſui. Si à me quæratur, inquam, vtrum* HOMO SINE PECCATO ESSE POSSIT *in hac vita, confitebor poſſe per Dei gratiam & liberum eius arbitrium, ipſum quoque liberum arbitrium ad Dei dona pertinere non ambigens; nec tantùm vt ſit, verùm vt bonum ſit, id eſt ad facienda mandata Domini conuertatur; atque ita Dei gratia non ſolum oſtendat quid faciendum ſit; ſed adiuuet etiam vt fieri poſſit quod oſtenderit. Tibi autem abſurdum viſum eſt ſine exemplo rem eſſe quæ fieri poteſt.* Videmus idem eſſe Auguſtino, *hominem eſſe poſſe ſine peccato, & fieri poſſe vt homo ſit ſine peccato.* At iſtud vltimum ad gratiam ſufficientem referri non poteſt, ſed ſolùm ad efficacem; ergo nec primum. Nemo enim qui gratiam efficacem ad non peccandum neceſſariam arbitretur, vnquam dixerit, fieri poſſe vt ſit homo ſine peccato per ſolam gratiam ſufficientem ab efficaci diſtinctam. Fatentur enim omnes Thomiſtæ, vt videre eſt apud Alu. Reſp. l. 3. c. 5. n. 8. & 10. has propoſitiones: *Nemo poteſt conuerti ſine auxilio efficaci: Nemo poteſt ſaluari ſine dono perſeuerantiæ*, veriſſimas eſſe ſi in illo ſenſu accipiantur. *Fieri non poteſt vt quis conuertatur, & tamen non habeat auxi-*

lium efficax: Fieri non poteſt vt quis ſaluetur, & tamen non habeat donum perſeuerantiæ.

Cùm igitur Auguſtinus huius ſuæ propoſitionis, *Poteſt homo eſſe ſine peccato gratiâ adiuuante diuinâ*, in libro eâ de re conſcripto hunc ſenſum eſſe ſignificet, *Fieri poteſt vt homo ſit ſine peccato gratia adiuuante diuina*, manifeſtum eſt de alia gratia quàm efficaci id intelligi non poſſe, cùm ex omnium Thomiſtarum ſententia certiſſimum ſit, fieri non poſſe vt homo ſit ſine peccato cujuſcumque gratiæ ope quæ efficax non ſit. Quare D. Auguſtinus ſatis ſe ipſe de gratia efficaci loqui ſignificat, dum ad illam gratiam, per quam homo poteſt eſſe ſine peccato, pertinere ait, non ſolùm vt ſit liberum arbitrium, verùm etiam vt bonum ſit, id eſt ad facienda mandata Domini conuertatur. Quâ enim quæſo gratiâ id efficitur, niſi efficaci?

ARTICVLVS V.

Hominem viuere ſine peccato opus eſſe diuinum, ideóque poſſibile, quia omnia poſſibilia ſunt Deo.

QVARTVM argumentum eſt, quod Auguſtinus ſæpe ſe ipſe luculenter interpretatur, neque aliter intellexiſſe ſe ſignificat, fieri poſſe vt homo ſit ſine peccato gratia adiuuante diuina, quàm quia Deo poſſibilitas non deeſt ſic per gratiam ſuam hominem adiuuandi, vt tanta ſemper ab homine voluntas adhibeatur, quanta ſufficit tantæ rei. Omnino id Auguſtinus poſſibile eſſe ſtatuit, ſed poſſibile Deo non homini, niſi quantùm ei Dominus donare voluerit, quem nemini iuſtorum in hac vita tantam gratiam conferre voluiſſe, Scripturarum oraculis diſcimus. Cap. enim 6. l. 2. de pecc. mer. & rem. in quo primum hanc quæſtionem ſibi proponit, Vtrùm poſſit homo eſſe ſine peccato; poſtquam conceſſit fieri id poſſe per illam Dei gratiam *ad quam pertinet vt liberum arbitrium bonum ſit & ad mandata Domini conuertatur*, quæ ſine dubio efficax eſt, vt iam diximus, multis Scripturæ teſtimoniis efficacis illius gratiæ, quam iuſti ipſi à Deo continuis gemitibus poſtulant, neceſſitatem probat. Tum verò ita concludit. *His atque huiuſmodi aliis innumerabilibus teſtimoniis dubitare non poſſum, nec Deum impoſſibile aliquid homini præcepiſſe*, dum ei præcepit vt eſſet ſine vllo omnino peccato, *nec Deo ad opitulandum & adiuuandum quò fiat quod iubetur, impoſſibile aliquid eſſe: Ac per hoc poteſt homo ſi velit eſſe ſine peccato, adiutus à Deo*; hoc eſt ſi diuinâ adiuuante gratiâ tantùm velit, quantùm ſufficit & neceſſe eſt, vt volendo ſemper faciat quidquid faciendum eſt, & ſemper vitet quidquid vitandum. En clarè ab Auguſtino explicatum, ideò poſſe eſſe hominem ſine peccato, quia Deo ad opitulandum quò fiat quod jubet (quod gratiæ efficacis eſt) impoſſibile aliquid non eſt.

Sed ne quis de eius mente dubitaret, librum ipſe integrum de hoc argumento compoſuit; in quo declarat ideò ſe in libris de pecc. mer. & rem. negare noluiſſe, juſtitiæ perfectionem, per quam homo ſit ſine vllo omnino peccato, in hac vita eſſe poſſibilem, quia omnia poſſibilia ſunt Deo. Is eſt, vt iam diximus, liber de ſpir. & litt. quem in Retract. l. 2. c. 37. ad eam ſen-

tentiam explicandam à ſe ſcriptum fuiſſe teſtatur. Reſcripſerat enim Marcellinus eo ſe fuiſſe permotum, quod dixerat Auguſtinus, fieri poſſe vt ſit homo ſine peccato, ſi voluntas eius non deſit ope adjuuante diuina, quamuis nemo tam perfectæ juſtitiæ in hac vita vel fuerit, vel ſit, vel futurus ſit. Quærebat enim quomodò id diceretur fieri poſſe cujus rei deeſſet exemplum. *Propter hanc eius inquiſitionem*, inquit Auguſtinus, *ſcripſi librum, cuius eſt titulus de ſpiritu & littera.*

Cùm ergo Auguſtinus optimus ſit ſui interpres, ipſum ſe in hoc libro interpretantem audiamus. *Abſurdum*, inquit c. 1. *tibi videtur, dici aliquid fieri poſſe, cuius deſit exemplum, cùm ſicut credo, non dubites numquam eſſe factum, vt per foramen acus camelus tranſiret; & tamen ille hoc quoque dixit Deo eſſe poſſibile. Legas etiam 12. millia Legiones Angelorum pro Chriſto ne pateretur pugnare potuiſſe, nec tamen factum. Legas fieri potuiſſe vt ſemel gentes exterminarentur à terra quæ dabatur filiis Iſrael; Deum tamen id paulatim fieri voluiſſe.* Iam illa exempla ſatis oſtendunt, quo pacto Auguſtinus intellexit quod dixerat, *fieri poſſe vt ſit homo ſine peccato*, quia ſcilicet id Deo poſſibile, & vtique fieret ſi Deo ita videretur. Sed quam ipſe ſibi objectionem proponat audiamus, cùm ex eius ſolutione mira tum huic difficultati explanandæ, tum vniuerſæ de gratiâ Chriſti doctrinæ lux affulgeat. *Hic fortaſſe reſpondeas*, inquit c. 3. *iſta quæ commemoraui facta non eſſe, & fieri potuiſſe, opera eſſe diuina; vt autem ſit homo ſine peccato, ad opus ipſius hominis pertinere, idque opus eſſe optimum, quo fiat plena & perfecta, & ex omni prorſus parte abſoluta iuſtitia: & ideò non eſſe credendum, neminem vel fuiſſe, vel eſſe, vel fore in hac vita, qui hoc opus impleuerit, ſi ab homine impleri poteſt. Sed cogitare debes, quamuis ad hominem id agere pertineat*, HOC QVOQVE MVNVS ESSE DIVINVM; *atque ideò non dubitare opus eſſe diuinum. Deus eſt enim qui operatur in vobis, ait Apoſtolus, & velle & operari pro bona voluntate.* En quâ gratia adiuuante poteſt homo eſſe ſine peccato; eâ ſcilicet quâ Deus operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate, ac proinde efficaci. En quomodò id fieri poteſt, nec tamen fit; quomodò ſcilicet multa à Deo fieri poſſunt quæ non fiunt, quia Deus non vult. En cur de hac re, ſicut de iis quæ Deo nolente non fiunt, licet à Deo fieri poſſint, iudicandum ſit; quia quamuis ad hominem id agere pertineat, opus tamen diuinum eſt, quod in hominis voluntate, & per hominis voluntatem Deus operatur. Vnde ſtatim Auguſtinus non errari pernicioſè ait, ſi quiſquam ſine peccato vixiſſe exiſtimetur: *ſed illis acerrimè reſiſtendum eſſe, qui putant ſine adiutorio Dei per ſe ipſam vim voluntatis humanæ vel iuſtitiam poſſe perficere, vel ad eam tendendo proficere.* Verùm quia Pelagiani negabant, *ſe aſſerere id fieri poſſe ſine ope diuina*, ſed opis diuinæ nomine, quo ſe occultabant, vel liberum arbitrium, vel legem atque doctrinam intelligebant, quid contrà Auguſtinus aduerſus eos intelligendum eſſe dicat per illud adjutorium, cum quo poteſt homo eſſe ſine peccato, & ſine quo non poteſt, egregia illa & planè diuina capitis tertij verba demonſtrabunt. *Nos autem dicimus humanam voluntatem ſic diuinitùs adiuuari ad faciendam iuſtitiam* (notandum hæc dici ab Auguſtino vt explicet qua ratione dixerit, *hominem eſſe poſſe ſine peccato gratia adiuuante diuina*) *vt præter quod creatus eſt homo cum libero arbitrio voluntatis, præterque doctrinam qua ei præcipitur quemadmodum viuere debeat, accipiat Spiritum*

ſanctum, quo fiat in animo eius delectatio, dilectioque ſummi illius atque incommutabilis boni quod Deus eſt. . . . Nam neque liberum arbitrium quidquam niſi ad peccandum valet, ſi lateat veritatis via; & cùm id quod agendum eſt, & quo nitendum eſt, cœperit non latere, niſi etiam delectet & ametur, non agitur, non ſuſcipitur, non bene viuitur. Vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris, non per liberum arbitrium, quod ſurgit è nobis, ſed per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

Quid de gratia efficaci, per quam ſolam bene viuitur, manifeſtiùs dici poſſit profectò non video. At illa ipſa gratia eſt quâ adiuuante dixit Auguſtinus hominem eſſe poſſe ſine peccato. Non ergo de aliâ gratiâ quàm de efficaci id intelligi poteſt; neque alio ſenſu id accipi, quàm quia Deo poſſibile eſt per gratiam ſuam efficacem ſic in omnibus hominem adjuuare, vt ſit ſine peccato. De quo ſi quis adhuc dubitet, en verba ſole ipſo clariora ex cap. 5. deprompta, quæ omnem ipſi dubitationem eximant. *Cùm apparuerit*, inquit, *bene viuere donum eſſe diuinum, videbis vt exiſtimo fruſtra dici illa tantum eſſe poſſibilia ſine exemplo, quæ Dei opera ſunt, ſicut de cameli tranſitu per foramen acus commemorauimus, & quæcumque alia ſunt apud nos impoſſibilia, apud Deum autem facilia. Hoc ergo fruſtra dici ſatis apparebit, cùm & ipſam humanam iuſtitiam operationi Dei tribuendam eſſe claruerit, quamuis non fiat ſine hominis voluntate; & ideò eius perfectionem, etiam in hac vita eſſe poſſibilem negare non poſſumus, quia omnia poſſibilia ſunt Deo, ſiue quæ facit ſola ſua voluntate, ſiue quæ cooperantibus creaturæ ſuæ voluntatibus à ſe fieri poſſe conſtituit. Ac per hoc quidquid eorum non facit, ſine exemplo quidem eſt in operibus factis, ſed apud Deum & in eius virtute habet cauſam qua fieri poſſit, & in eius ſapientia quare non factum ſit; quæ cauſa etiamſi lateat hominem, non ſe obliuiſcatur eſſe hominem, nec proptereà Deo det inſipientiam, quia non plenè capit eius ſapientiam.*

Si judex in hac controuerſia ſederet Auguſtinus, quibus verbis vel clarioribus vel diuinioribus litem hanc poſſet dirimere? Dixit ipſe, *hominem poſſe eſſe ſine peccato gratia adiuuante diuina*; verborum illorum ſenſum quærimus. Eum eſſe nonnulli ſentiunt, nulli non adeſſe gratiam ſufficientem, non per quam fit vt ſit ſine peccato, ſed per quam eſſe poſſit. Ego ſic ſentio, poſſe hominem eſſe ſine peccato gratia adjuuante diuina; quia poſſibile eſt Deo ita hominem per gratiam ſuam adiuuare, vt reipſa ſit ſine peccato; & cur hoc non faciat Deus, penes ipſum eſſe æquitatis tam ſecretæ rationem. Quid verò Auguſtinus pronuntiat, eadem de re à Marcellino interrogatus? Multa à Deo fieri poſſe quæ non fiunt. Perfectionem humanæ iuſtitiæ inter illa eſſe numerandam; quia & ipſa opus diuinum eſt, quamuis non fiat ſine hominis voluntate. Negari itaque non debere eam eſſe poſſibilem, quia omnia poſſibilia ſunt Deo. Habere ergo illam non in homine per gratiam ſufficientem ſibi collatam, ſed apud Deum & in virtute eius cauſam qua fieri poſſit; & in eius ſapientia quare factum non ſit. Idem repetit in duobus poſtremis huius libri capitibus, vbi in ſummam colligit quod vniuerſo opere tractauerat. *Tibi*, inquit, *abſurdum viſum eſt ſine exemplo eſſe rem quæ fieri poteſt. Hinc exorta eſt huius libri quæſtio; ac per hoc ad nos pertinebat oſtendere, fieri poſſe aliquid, quamuis deſit exemplum. Hinc ex Euangelio & ex lege quædam poſuimus in ſermonis huius exordio . . . quæ poſſibilia Deo*

negare non poſſumus, quamuis eorum deſit exemplum; ſed quia dici poteſt illa opera eſſe diuina, iuſte autem viuere ad noſtra opera pertinere; ſuſcepi oſtendere etiam hoc opus eſſe diuinum; & hoc egi libro iſto loquaciùs fortaſſe quàm ſat eſt; ſed contra inimicos gratiæ Dei etiam parum dixiſſe mihi videor.... Nam ſi propterea non eſt opus Dei quia per nos agitur, vel quia illo donante nos agimus, nec illud eſt opus Dei vt mons transferatur in mare, quia per fidem hominum fieri poſſe Dominus dixit, & hoc ipſorum operi attribuit... Et tamen hoc nullo modo facit homo, niſi illo donante & operante. Ecce quemadmodum ſine exemplo eſt in hominibus perfecta iuſtitia, & tamen impoſſibilis non eſt (Deo ſcilicet vt antè dixerat, atque etiam homini; ſed cùm Deus eam illi donare voluerit) *Fieret enim, ſi tanta voluntas adhiberetur, quanta ſufficit tantæ rei. Eſſet autem tanta, ſi & nihil eorum quæ pertinent ad iuſtitiam nos lateret, & ea ſic delectarent animum, vt quidquid aliud voluptas ſiue dolor impedit, delectatio illa ſuperaret. Quod vt non ſit, non ad impoſſibilitatem, ſed ad iudicium Dei pertinet*: quia ſcilicet, vt iam vidimus in loco ſupra citato ex cap. vlt. lib. 3. de pecc. mer. & rem. conſultius ſupremo illi & iuſtiſſimo iudici medicoque viſum eſt, *etiam ſanctos ſuos, quoniam adhuc extolli poſſunt, in quibuſdam non adiuuare ad perficiendam iuſtitiam, ita vt in his eos minùs quàm implenda omni ex parte iuſtitiæ ſufficit, delectet bonum, ſiue cùm latet, ſiue cùm manifeſtum eſt, vt dum non iuſtificatur in conſpectu eius omnis viuens, actionem gratiarum ſemper indulgentiæ ipſius debeamus, & ſic ab ipſâ primâ causâ omnium vitiorum, hoc eſt à tumore ſuperbiæ ſanctâ humilitate ſanemur.*

Ni locorum & teſtimoniorum copiâ odioſus vererer eſſe lectoribus, hîc exſcriberem tria libri ſecundi de pecc. mer. & rem. integra capita planè diuina, nimirum 17. 18. & 19. quibus euolutis & paraphraſticè declaratis perſpici liceret, duabus ex cauſis pendere quòd homo poſſit eſſe ſine peccato, nimirum voluntate humana, & gratiâ diuinâ; quarum neutra ſemper adſit. Non adeſt ſemper voluntas, quia *latet aliquando an iuſtum ſit, aliquando non delectat. Ignorantiâ verò* quâ fit vt lateat, *& infirmitas* quâ fit vt non delectet, *vitia ſunt quæ impediunt voluntatem ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abſtinendum.* Non adeſt ſemper gratia, *quia vt innoteſcat quod latebat, & ſuaue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei eſt, quæ hominum adiuuat voluntates*, quâ gratia tamen non omnes nequidem ſancti adjuuantur, licet *vt non adiuuentur, in ipſis cauſa ſit, non in Deo*; quod toto deinceps capite & ſequentibus probat: ſed cui minùs hæc quæ jam attulimus ſufficient, vix quidquam ſatis futurum puto. Hoc vnum tamen addam, S. Hieronymum aduerſus Pelagianos ſcribentem non alio ſenſu intellexiſſe, *poſſe hominem in hac vita eſſe ſine peccato*, quàm quo, vt oſtendimus, D. Auguſtinus id intellexit; quia ſcilicet id Deo poſſibile eſt. Sic enim ille l. 1. Dial. *Neque homo poteſt eſſe ſine peccato, quod habet tua ſententia, ſed poteſt* SI VOLVERIT DEVS *hominem ſeruare ſine peccato, & immaculatum ſua miſericordia cuſtodire. Hoc & ego dico, quod Deo cuncta poſſibilia ſunt, homini autem non quidquid voluerit poſſibile eſt.* Vbi vides Hieronymum Pelagio non concedere quod ipſi non negandum exiſtimauit Auguſtinus, hominem ſcilicet poſſe eſſe ſine peccato. Neque tamen inter ſe reuera diſſentiunt. Vterque enim agnoſcit *negandum non eſſe quin homo poſſit in hac vita eſſe ſine peccato, ſi Deus velit, apud quem ſunt omnia poſſibilia*, vt inquit Auguſtinus de nat. & gr. c. 48.

423

ARTICVLVS VI.

Illuſtrantur varia Auguſtini loca de poſſibilitate præceptorum.

FVSIVS aliquantò huius loci expoſitionem perſecuti ſumus, quòd eius intelligentia latiùs manet, & ad varias Auguſtini ſententias, quibus nihil homini impoſſibile præcipi docet, explanandas aditum aperiat.

In primis dilucescit quo ſenſu in libro de perfectione juſtitiæ Cæleſtio ſæpe concedit Auguſtinus, peccatum non eſſe quod vitari nullo modo poſſit. Ideò enim concedit, quia omne peccatum vitari poteſt per gratiam, non qualemcumque, ſed efficacem. *Reſpendemus*, inquit c. 2. *vitari poſſe peccatum ſi natura vitiata ſanetur gratiâ Dei. In tantum enim ſana non eſt, in quantum id quod faciendum eſt aut cæcitate non videt, aut infirmitate non implet.* Hanc gratiam, quâ vnâ peccatum ait vitari poſſe, qui ſemper in omnibus tentationibus adeſſe velit, contendat oportet omnium naturam ita ſanam eſſe, vt numquam contingat aliquem cæcitate non videre quod faciendum ſit, aut infirmitate non implere.

Verùm illam opinationem ſatis refellit tum illa locutio, *ſi natura ſanetur*, conditionalis, non abſoluta; tum quod paſſim docet hanc gratiam, quâ impleri poſſunt præcepta, precibus impetrandam eſſe: ex quo inuictè conficitur illam & efficacem eſſe, & nonnumquam abeſſe. Nemo enim petit ex Auguſtino, niſi quo deſtituitur. Nemo aliud à Deo petit, niſi *vt det quod iubet, & inſpirata gratiæ ſuauitate faciat plùs delectare quod præcipit, quàm delectat quod impedit*: tum denique quia hoc loco & in toto illo opere agit de vitando omni ex parte peccato, quod præceptum quidem hominibus agnoſcit, impoſſibile autem eſſe negat, non quia ſemper eſt in hominis poteſtate, non quia omnibus datur gratia quâ poſſit impleri (vtrumque enim reiicit Auguſtinus) ſed quia Deo ad opitulandum nihil eſt impoſſibile, vt ait idem lib. 2. de peccat. mer. & rem. c. 6.

Dilucescit quo ſenſu Auguſtinus in lib. de nat. & grat. c. 43. dicat: *Non igitur Deus impoſſibilia iubet, ſed iubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.* Itemque c. 69. *Eo quippe ipſo quo firmiſſimè creditur, Deum iuſtum & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere, hinc admonemur & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus.*

Non enim ideò dicit præcepta non eſſe impoſſibilia, quia ſemper adeſt gratia: quem ſenſum manifeſtè excludunt illa verba, *petere quod non poſſis* (nemo enim petit niſi quod abeſt, cùm gratia iam data non precibus euocanda ſit, ſed gratiarum actione in Deum refundenda) ſed quia per illam gratiam quam petere debemus, impleri poſſunt: quam efficacem eſſe paſſim docet, nec omnibus adeſſe, vt cùm paulò ſuperiùs nimirum c. 42. dicit: *Neque de ipſâ poſſibilitate contendo, cùm ſanatâ & adiutâ hominis voluntate poſſibilitas ipſa ſimul cum effectu in ſanctis proueniat.* Et poſt illum locum c. 69. cùm explicaret quænam eſſent illa difficilia in quibus opem Dei implorare debeamus: *Omnia*, inquit, *ſunt facilia charitati, cui vni Chriſti ſarcina leuis eſt.* .... *ſecundum hoc dictum eſt: Præcepta eius grauia non ſunt; vt cui grauia ſunt,*

conſideret non potuiſſe diuinitus dici, grauia non ſunt; niſi quia poteſt eſſe cordis affe-ctus cui grauia non ſunt, & petat quo deſtituitur, vt impleat quod iubetur.

Ex quo loco colligas 1. aliquando homines deſtitui illo cordis affectu cui mandata Dei grauia non ſunt, & quo quod jubetur impletur.

2. Cùm ille cordis affectus ſit magna charitas, efficacem procul dubio eſſe: nihil enim aliud eſt efficax gratia, quàm victrix delectatio, ſeu amor Dei quo fit vt plus delectet quod præcipit Deus, quàm delectat quod impedit.

Omitto dicere, his item locis Auguſtinum agere de vitando omni ex parte peccato, cuius rei poteſtatem nemini vmquam præter Chriſtum & beatam Virginem conceſſam eſſe, conſtans eſt ipſius, imò totius Eccleſiæ doctrina.

Diluceſcit etiam quo ſenſu Auguſtinus lib. de grat. & lib. arb. c. 16. ita loquatur: *Magnum aliquid Pelagiani ſe ſcire putant, quando dicunt, non iuberet Deus quod ſciret non poſſe ab homine fieri. Quis hoc neſciat?* Videamus quare hoc nemo neſciat, an quia hæc gratia ſemper adeſt: an verò quia adeſſe poteſt. *Sed ideò*, inquit, *iubet aliqua quæ non poſſumus, vt ſciamus quid ab illo petere debeamus.* Ergo illa poteſtas non ſemper adeſt; aliàs nihil vmquam juberet Deus quod non poſſemus.

Nuſquam verò illuſtriùs quàm in iſto libro docet Auguſtinus, gratiam illam, quâ præcepta impleri poſſunt, eſſe efficacem. *Certum eſt*, inquit ille *c. 16. nos velle cùm volumus, ſed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum eſt quod paulò antè poſui, præparatur voluntas à Domino: de quo dictum eſt, à Domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet: de quo dictum eſt, Deus eſt qui operatur in nobis & velle. Certum eſt nos facere cùm facimus, ſed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati, qui dicit: Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis & faciatis. Cùm dicit, faciam vt faciatis, quid aliud dicit, niſi auferam à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis; & dabo cor carneum, vnde faciatis? Et hoc quid eſt, niſi auferam cor durum vnde non faciebatis, & dabo cor obediens vnde faciatis?*

Ex illo Auguſtini loco diſcere eſt alium ſenſum, quo ſemper mandata homini poſſibilia ſunt; quia ſcilicet implet ea qui voluerit, quamuis vt velit diuinitus voluntas præparanda ſit. Sufficit autem ex Auguſtino vt aliquid eſſe in poteſtate dicatur, quod fiat quando volumus, non fiat quando nolumus. Propterea in libro de ſpir. & litt. fidem quam non omnium eſſe docet Apoſtolus, quam toties quibuſdam dari, quibuſdam non dari occulto Dei judicio aſſerit Auguſtinus, ſemper tamen in poteſtate hominis eſſe docet. Quod ſolerter vidit Cardinalis Bellarminus, vt jam diximus, & hâc ratione affirmauit, ſemper in hominis poteſtate eſſe conuerſionem.

Verùm ne cætera teſtimonia de poſſibilitate mandatorum fruſtra recenſeam, vt omnia quæ hinc petuntur argumenta ad ſufficientem gratiam aſtruendam ſemel præcidantur, vnum monere ſatis fuerit; ſententiam illam Auguſtinianam toties ab ipſo repetitam: *Deus impoſſibilia non iubet*: de omnibus generatim hominibus intelligi, vt ex locis iam ſupra citatis conſtare poteſt, & ex ipſorum aduerſariorum conſenſu. Quare non poteſt inde gratia ſufficiens actualis elici reſpectu juſtorum, quin etiam eadem reſpectu infidelium eliciatur. At verò ipſorum Cenſorum judicio non poteſt ex illis locis

certò demonſtrari gratiam actualem ſufficientem infidelibus adeſſe, cùm eam opinionem, quæ negat infidelibus gratias actuales & ſufficientes, problematicam eſſe dixerint. Igitur nec ex illis locis certò elici poteſt, gratiam ſufficientem actualem numquam juſtis deeſſe. Siue vt breuiùs aſtringam argumentum. Poſſibilitas illa præceptorum, quam his locis tradit Auguſtinus, peræquè ad infideles ac juſtos pertinet. Sed in infidelibus non requirit gratias actuales. Ergo nec in iuſtis. Huius argumenti ſolutionem in ipſis comitiis Facultatis à Cenſoribus flagitarunt eruditiſſimi Doctores, nec tamen impetrare potuerunt.

ARTICVLVS VII.

De Gratia orandi. *Explicatur nuperum Alphonſi le Moyne ſuper illâ commentum: & ad Propoſitionem controuerſam minimè pertinere oſtenditur.*

EX iis quæ ſuperiùs diſſeruimus manifeſtum eſt, præcepta diuina ex Auguſtini doctrinâ impleri non poſſe, niſi per eam gratiam, quæ *magnis*, vt ait Innocentius, *precibus implorata deſcendit*, adeóque illam non ſemper adeſſe, nec conſequenter proximam illam poteſtatem Molinianam, quæ nihil aliud requirit ad agendum. *Non enim*, vt ait Auguſtinus, *à Deo petimus, niſi quo deſtituimur.*

Non ſum autem neſcius, eſſe quoſdam Theologos qui ſibi pulcherrimam horum locorum ſolutionem inueniſſe videntur, cùm gratiam agendi ab orandi gratiâ ſecernentes, illam agendi & ſemper efficacem eſſe, & nonnumquàm deeſſe, & ideò precibus impetrandam dixerint: hanc autem orandi & libero arbitrio ſubiici, & ſemper præſto eſſe. Quod ſignificatum ab Auguſtino volunt, dum ait ſæpe, *Deum iubendo monere & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis*, quaſi Deus nihil vmquam jubeat, quin homini vel ipſam agendi gratiam, quam efficacem eſſe concedunt, largiatur; vel ſaltem orandi gratiam, quâ impetrari poſſit.

Huius commenti, quo gratia orandi ab agendi gratia hoc duplici diſcrimine ſeiungitur, quod illa ſit tantùm ſufficiens, hæc ſemper efficax; illa ſemper adſit vbi præceptum obſeruare conuenit, hæc autem non ſemper, ſed tantùm cum oratione impetratur, parens & propagator hoc ſæculo fuit Alphonſus le Moine, qui licet ſub eorum, quæ contra illam de hoc argumento edita ſunt, voluminum mole jacuerit oppreſſus, multi tamen ex ipſis Cenſoribus ad illam diſtinctionem confugerunt, & nihil aliud in propoſitione mea criminati ſunt, niſi quod Petro non ſolum agendi, ſed etiam orandi gratiam ſubtraheret; quod contrarium putant huic Auguſtini ſententiæ à Concilio Tridentino conſecratæ: *Deus iubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis:* ex quo eliciunt ſemper adeſſe juſtis ſi non agendi gratiam, ſaltem orandi. Verum iſtius & criminationis & conſecutionis inanitatem operæpretium fuerit hîc breuiter oſtendere.

Primum cum fatentur non adeſſe ſemper gratiam agendi qua proximè poſſumus implere præceptum, adeóque multa Deum præcipere quæ non poſſumus ſecundum præſentes vires, & cum ampliores nobis impetrandæ

ſint; hoc ipſo ſenſum omnem probant quem ſub propoſitione controuerſa complexus ſum. Concedunt enim Petro defuiſſe gratiam efficacem ſine qua proximè præceptum implere & tentationem vincere *non poſſumus*, quod vnum illâ quam inuaſerunt propoſitione continetur. Vtrum autem habuerit gratiam actualem orandi, an non habuerit, alia quæſtio eſt ab Epiſtolæ propoſitione planè diuerſa, de quâ nihil mihi affirmandum aut negandum fuit, cùm ea res inter Annatum & me non ageretur.

Contendebat ille, vt pote Moliniſta merus & ſimplex, nec illâ nouâ temperatione mitigatus, *adeſſe ſemper hominibus proximam & expeditam ſeruandorum mandatorum poteſtatem*: Hoc enim ab Innocentio X. definitum, & fide ab omnibus credendum aſſerebat *Cauillorum* p. 29. *Eum qui libere tranſgreditur præcepta, habere* PROXIMAM *& expeditam potentiam ad ea ſeruanda.* Ego aduerſus illum proximam poteſtatem agendi & ſeruandi mandata non ſemper adeſſe defendi: de gratiâ orandi nihil dixi, quod abhorreret ab ea quæſtione quæ tum inter nos verſabatur. Ne quis igitur aliorſum propoſitionem Epiſtolæ meæ accipiat, atque ego ſcribens intellexi, iterum hîc profiteor, ſolam me efficacem gratiam, non orandi, ſed confitendi Chriſtum, à Petro remouiſſe; de gratia illa orandi aut affirmanda aut neganda ne quidem cogitaſſe.

Ne quis tamen ſuſpicetur aliquid me de illa ſentire quod proferre non audeam, breuibus concluſam voculis ſententiam meam explicabo, ne Cenſoribus neceſſe ſit diuinationibus indulgere.

Sic igitur exiſtimo. 1. Gratiam per ſe efficacem, & effectum ſuum infallibiliter ſortientem, non minùs ad orandum neceſſariam eſſe, quàm ad agendum. Ita cum Patribus omnes Thomiſtæ.

2. Quibuſcumque defuit fides nullam omnino gratiam orandi adfuiſſe. Quomodò enim inuocabunt in quem non crediderunt, ut ex Paulo docent Patres & concilia.

3. Iuſtos aliquando in tentationibus carere gratiâ efficaci, ad orandum ſicut oportet neceſſariâ. Aliter enim & orarent ſemper & impetrarent.

4. Omnibus iuſtis conantibus & volentibus orare non deeſſe gratiam actualem ad orandum Thomiſtico ſenſu ſufficientem. Neque enim ſine ea orare vellent & conarentur.

5. Iuſtis nec volentibus orare nec conantibus nullam orandi gratiam actualem adeſſe. Nulla enim actualis gratia ſine voluntate quadam atque conatu.

6. Non omnes iuſtos in omnibus tentationibus orare velle & conari; quod in peccatis ignorantiæ manifeſtum eſt. Quis enim Deum deprecetur pro vitando illo peccato, quod eſſe peccatum non credat.

7. Etiam illis iuſtis qui nec orare volunt neque conantur, adeſſe tamen poteſtatem orandi in actu primo Thomiſtico ſenſu ſufficientem, ſed per gratiam habitualem tantùm, non per actualem.

8. Vtrum Petro affuerit actualis orandi gratia hoc quo dixi ſenſu ſufficiens, id eſt, vtrum habuerit aliquas excitationes internas ad orandum, neſcire me ingenuè fateor. Habuit quidem ſi voluit & conatus eſt, ſed vtrum voluerit & conatus ſit id omninò mihi non liquet, malimque ſuper eo aliorum audire ſententias, quàm meam expromere.

Habent Cenſores meam de gratia orandi mentem meis verbis enunciatam, inuadant illam ſi voluerint, & ſuas illi blaſphemiæ & hæreſeos notas inurant. Quod ſi non audeant, fateantur neceſſe eſt nouum hoc & anteà inauditum genus hæreſeos eſſe, quod claris & diſtinctis verbis expreſſum, catholicum ſit & orthodoxum; in Auguſtini autem verbis à me allatis nec expreſſum nec intellectum, ſed per vim & calumniam intruſum, hæreticum fiat.

ARTICVLVS VIII.

Gratiam orandi omnibus ſemper præſentem malè elici ex illis Auguſtini verbis: Deus jubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.

HÆc de criminationis vanitate: conſecutionem nunc expendamus. His, inquiunt, Auguſtini vocibus: *Deus iubendo monet petere quod non poſſis*, ſignificat adeſſe ſemper gratiam orandi, cùm gratia agendi deeſt. Itane idem eſt *admonere*, quod *gratiam dare*? Idem eſt lex jubens & ſpiritus adjuuans? Si hoc dicere voluit Auguſtinus, non poterat clarius exprimere. Saltem aliquo loco indicaſſet iam inſolentis metaphoræ ſenſum. Saltem alicubi ſine metaphora apertè elocutus eſſet, ſemper legi adiunctam eſſe orationis gratiam. Quòd ſi nuſquam feciſſe reperietur, eccui veriſimile fiet tam abſurdum Auguſtinum fuiſſe, vt grauiſſimam doctrinæ ſuæ ſententiam tam inuſitatâ & à communi ſenſu alienâ tralatione ſemper efferret.

Quid quod multis locis & ipſe, & eius diſcipuli Proſper & Fulgentius, poſtquam admoneri homines lege dixerunt vt petant auxilium, gratiam orandi non ſemper adeſſe, nec minus efficacem eſſe, quàm illam agendi, apertè ſignificant. *Qui ergò*, inquit Auguſtinus de corr. & grat. c. 1. *legitimè lege vtitur, diſcit in eâ malum & bonum, & non confidens in virtute ſuâ confugit ad gratiam, quâ præſtante declinet à malo & faciat bonum. Quis autem confugit ad gratiam, niſi cum à Domino greſſus hominis diriguntur, & viam eius volet; ac per hoc deſiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ eſt, de quo ille: Et dixi nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelſi.* Quis dicere auſit aut illam gratiam, *quâ diriguntur greſſus hominum*, & de quâ dicitur: *Hæc mutatio dexteræ excelſi*, efficacem non eſſe; aut illam gratiam omnibus dari?

Et apertiùs adhuc ſanctus Proſper cont. Collat. c. 23. non ſemper legi adjunctam eſſe orandi gratiam docet: *Imperantur*, inquit, *iſta homini, vt ex ipſo præcepto Dei, quo ei hoc quod accepit indicitur, agnoſcat id ſe ſuo vitio perdidiſſe, & non ideo iniquam eſſe exactionem, quia ad reddendum quod debet idoneus non eſt; ſed à littera occidente confugiat ad ſpiritum viuificantem. Quod ſi facit magna eſt miſericordia Domini: ſi non facit, iuſta eſt pœna peccati.*

Nec minùs apertè Fulgentius lib. 2. de verit. prædeſt. & grat. c. 4. *Dum præcipitur nobis vt velimus, oſtenditur quid habere debeamus; ſed quia id ex nobis habere non poſſumus, admonemur vt à quo nobis datur præceptum, ab ipſo petamus auxilium; quod tamen* NON POSSVMVS PETERE, *niſi Deus in nobis operetur & velle.*

ARTICVLVS IX.

Abſurda quædam Moliniana iſtius orandi gratiæ conſectaria.

VERSATILEM illam & ſe in omnibus tentationibus ingerentem orationis gratiam ita diſturbauit Apologia Patrum, vt illius ruinas nemo adhuc erigere ſit auſus. Quare nihil neceſſe eſt de integro hoc argumentum perſequi, quod in illo quem indicamus libro peroratum videtur: nonnulla tantùm abſurda quæ ex illo figmento neceſſariò conſequuntur, ad ſpecimen hîc afferemus.

In primis ingens nobis videtur abſurditas, quòd illius gratiæ ope Auguſtino longè peritiores & intelligentiores Moliniſtæ probantur. Quod enim ille ignorauit, quod neminem ſcire putauit, hoc ipſi & ſciunt & ità dilucidè exponunt, vt nulli nunc non reſeratum ſit, quod Auguſtino clauſum fuit.

Neſcire ſe fatetur Auguſtinus, cur illi detur gratia fidei, illi non detur. *Fides igitur*, inquit ille de prædeſt. Sanctor. c. 9. *& incboata & perfecta, donum Dei eſt; & hoc donum quibuſdam dari, quibuſdam non dari omnino non dubitet, qui non vult manifeſtiſſimis ſacris litteris repugnare. . . . Cur autem iſtum potius; quàm illum liberet (per fidei gratiam) inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Melius enim & hîc audimus, aut dicimus: O homo tu quis es, qui reſpondeas Deo, quàm dicere audeamus, quaſi nouerimus, quod occultum eſſe voluit, qui tamen aliquid iniuſti velle non potuit.*

Verùm quòd Auguſtinus neſcit, nouit Alphonſus. *Fides*, inquit, *& incboata & perfecta in Chriſtum, datur orantibus per fidem in Deum, cuius ſemper adeſt poteſtas; negatur autem non orantibus.* Quid facilius aut promptius, aut quæ tandem Auguſtino cauſa fuit, cur in re perſpicuâ tot clamores excitaret.

Neſcire ſe fatetur Auguſtinus, imò neminem ſcire aſſerit, cur illi detur perſeuerantia; illi non detur. *Ex duobus*, inquit lib. de dono perſ. c. 9. *paruulis originali peccato pariter obſtrictis cur iſte aſſumatur, ille relinquatur; & ex duobus ætate iam grandibus* impiis, cur iſte ita vocetur, vt vocantem ſequatur; ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur, vt vocantem ſequatur, *inſcrutabilia ſunt iudicia Dei. Ex duobus autem piis, cur huic donetur perſeuerantia vſque in finem, illi autem non detur, inſcrutabiliora ſunt iudicia Dei.* Idem verò lib. de dono perſ. c. 16. *Deum* ait *alia etiam non orantibus, ſicut initium fidei; alia nonniſi orantibus præparaſſe, ſicut vſque in finem perſeuerantiam.*

Certum igitur Auguſtino fuit perſeuerantiam orantibus ſicut oportet concedi, negari non orantibus. Quamobrem ergo inſcrutabile dicit eſſe, cur huic donetur perſeuerantia, illi non detur: niſi quia nondum detexerat arcanum illud hoc demum ſæculo inuentum, ipſam gratiam orationis omnibus adeſſe: quo reſerato patent ſubitò quæ inuoluta & inacceſſa Auguſtino fuerunt. Quis enim tam iners Alphonſi diſcipulus, qui non facilè videat illis dari perſeuerantiam qui gratiâ orandi benè vſi ſunt,

illis negari, qui malè. Itaque huius opinionis præſidio non aliter quàm ab euigilantibus ſomnia, ſic illarum difficultatum, quibus impeditus haſit Auguſtinus, ludibria momento euaneſcunt.

Denique clauſum ipſi Apoſtolo myſterium eſſe docet Auguſtinus, cur ex eâdem maſſâ alij eligantur ad vitam, illi in debitâ ſibi damnatione relinquantur. *Vniuerſa*, inquit ille Ep. 105. *iſta maſſa meritò damnata eſt: contumeliam debitam reddit iuſtitia, honorem donat indebitum gratia, non meriti prærogatiuâ, non fati neceſſitate, non temeritate fortunæ; ſed altitudine diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam non aperit, ſed clauſam miratur Apoſtolus*, & ibidem. *Cur autem illum potiùs quàm illum liberet, aut non liberet, ſcrutetur qui poteſt iudiciorum eius tam magnum profundum, verumtamen caueat præcipitium.*

Irrideri ſe putarent Alphonſi diſcipuli, ſi quis hæc ipſis tacito Auguſtini nomine proponeret. Quodnam enim, dicerent, ibi profundum? quod præcipitium? Omnibus datur orationis gratia. Hâc quidam benè vtuntur, quidam malè. Illi eliguntur ad regnum, hi reprobantur ad ſupplicium. Quid magis expeditum & obuium? Nonne qui in rebus ita planis profunda & ſcopulos extimeſcat, illo inſaniæ genere laborare videatur, quod feſtiuè poeta Venuſinus ſic expreſſit:

——— ——— ——— *Eſt genus vnum*
Stultitiæ nihilum metuenda timentis, vt ignes
Vt rupes, fluuioſque in campo obſtare queratur.

Ab hoc certè ſtultitiæ genere non aliter vindicari poterit Auguſtinus, niſi repudiatis illis humanæ rationis commentis, rejectâque Molinianâ orandi gratiâ, quam omnibus tam liberaliter largiuntur, id ipſum cur vnus oret alter non oret ad inſcrutabilia Dei judicia pertinere fateamur. Si quidem cùm *propter perſeuerandum orare oporteat & non deficere*, vt ait Auguſtinus de dono perſeu. c. 14. *audiunt hæc & faciunt quibus datum eſt, non autem faciunt ſiue audiant ſiue non audiant quibus non datum eſt.*

Id verò luculentius adhuc perſpici licet ex iis libris quibus Adrumetinorum & Maſſilienſium obiectis reſpondet Auguſtinus. Nam ſi quis eâ ſe opinione imbuat, gratiam orandi omnibus ſemper præſto eſſe, atque ita ſenſiſſe Auguſtinum, affirmanti credat Alphonſo tantum ineptiarum in illorum querelis, & in Auguſtini reſponſis offendet, vt hæc à ſanis profecta arbitrari non poſſit.

Quid enim ſibi volebant Adrumetini illi monachi, qui ſe corripi ægrè patiebantur. *Apoſtolus*, inquiunt apud Auguſtinum de corr. & grat. c. 6. *ait, quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Cur ergo corripimur, arguimur, reprehendimur, accuſamur? Quid facimus qui non accepimus?* Et c. 3. *Præcipiant tantùm nobis quid facere debeamus qui nobis præſunt, & vt faciamus orent pro nobis, non autem nos corripiant & arguant.*

Obijciat hoc quiſquam Alphonſo. Quàm grauiter ille eiuſmodi querelarum retundet inſaniam. Te ne, homo ignauiſſime, non arguam, non corripiam, qui ſemper auxilium ad orandum in manibus habeas, quo cætera conſequi poſſis? Non potes præcepta ſeruare niſi gratiam efficacem à Deo acceperis: audio, at vt accipias in te ſitum eſt. An non quotieſcumque te

titillat concupiſcentia, aut quocumque modo ſubrepit tentatio, toties animum tuum piis cogitationibus illuſtrari, piis affectibus accendi ſentis; toties ad Dei opem implorandam excitari? Quid tu igitur inopiam aut infirmitatem tuam lamentaris? Quaſi verò meritò ille deuictus queratur penuriâ, qui cibum paratum præ ſocordiâ depoſcere grauetur.

Numquam aliter reſpondeat Alphonſus, & rectè. Neque enim aliter in ejus ſententiâ reſponderi poteſt. Quid igitur Auguſtino numquam in mentem venit tam expedita reſponſio? Cur multis fruſtrà capitibus ſudat, vt eos oſtendat meritò corripi, qui perſeuerantiam non acceperint? Cur ad primam parentis culpam omnia reuocat? Cur illâ orationis gratiâ non continuò Adrumetinis Monachis os opprimit?

Quam verò in Maſſilienſium querimoniis ſenſus communis venam reperias, ſi quamdam orandi gratiam nuſquam abſentem ab Auguſtino admiſſam putes. Fatum illi ex Auguſtinianâ doctrinâ, & libertatis interitum ſequi queruntur, ignauiam aut deſperationem hominibus per illam afferri, exhortationes & correptiones tolli, orationes extingui, duas maſſas cum Manichæis induci, omnes hominum conatus obtundi, perſonarum acceptione diuinam juſtitiam pollui. Quis hoc vmquam objecit Alphonſo? Aut ſi quis fecit, non ille potius riſu exploſus, quàm reſponſione repulſus eſt.

At quo pacto hæc objecta diluit Auguſtinus? De orationis gratiâ nuſquam abſente ne verbum quidem: ſufficientis & ex libero arbitrio pendulæ gratiæ meminit quidem; ſed illam ad Adami ſtatum pertinere docet, non ad noſtrum: vocationem ſecundum propoſitum vbique confirmat. Nuſquam queritur malè ſuam doctrinam à Maſſilienſibus intelligi, ad inſcrutabilia Dei judicia vbique confugit. Poſtremò tam inſulsè reſpondet, ſi gratiam orandi ſemper præſentem ab illo admiſſam ſtatuas, vt ille cui ſanctorum Patrum principatum tota detulit antiquitas, omnium quotquot fuerunt ſcriptorum imperitiſſimus appareat, omniúmque minimè dignus qui diuina myſteria tractaret, cùm in apertis & obuiis rebus cæcutiret, nec obſcura ſcriptis illuſtraret, ſed perſpicuis tenebras offunderet.

ARTICVLVS X.

Inferuntur alia quædam non minùs abſurda.

SEQVITVR primò illis Ethnicis, quibus fides non eſt annuntiata, multoties in die Deum ſeſe manifeſtaſſe, non per creaturas, ſed quâdam internâ reuelatione. Illos enim ſæpius quoque die peccaſſe certum eſt. Porrò peccare non potuerunt, niſi ſaltem impetrare non peccandi poteſtatem potuerint: impetrare autem non potuerunt niſi orando, nec orare niſi credendo: ſed credere nemo poteſt niſi vel diuinâ reuelatione, vel humanâ prædicatione fides proponatur: caruerunt autem externâ prædicatione multi gentiles: igitur illis quotidie fides diuinitus reuelata eſt, atque ita reuelata, vt à Deo ſibi eam reuelari cognoſcerent; aliter enim nec credere, nec orare, & ideò nec peccare potuiſſent. Aceruatim iſta congeſſimus;

ſed ea latè pertractata videre potes in Apologia SS. Patrum lib. 6. c. 14.

Sequitur Caligulam, Neronem, Heliogabalum, & alia ejuſmodi hominum monſtra tum cùm in omnium ſordium & flagitiorum cœno ſe volutarent ſexcenties in die pijs illis cogitationibus, & affectionibus ad orandum Deum excitatos eſſe.

Sequitur Philoſophos illos, qui mundum negabant prouidentiâ regi, qui pro virtute neminem vnquam Deo ſupplicaſſe ſentiebant, ſæpius tamen de orando pro virtutibus Deo diuinitus admonitos.

Sequitur Pelagianos, qui gratiam diuinam ad peccata vitanda neceſſariam non habebant, ſæpiùs quotidie de eâdem gratiâ implorandâ commonitos fuiſſe.

Sequitur Atheos illos, qui in corde dixerunt Deum non eſſe, de illo tamen orando ſæpiùs in die cogitare.

Sequitur bonos chriſtianos nullum in ſe peccatum ignorantiâ, cupiditate, ſubreptione, incogitantiâ ſuſcipere, ad quod cauendum illâ præuiâ orandi cogitatione non extimulentur: imò ſequitur neminem jam per ignorantiam peccare; neque enim illud peccatum ignorari poteſt, de quo vitando & piis cogitationibus, & ejuſmodi orandi deſiderijs moneamur; adeòque planè falſum eſt quod ait Auguſtinus lib. de pecc. mer. c. 17. cùm omnium peccatorum cauſas enumerat, *Nolle homines facere quod iuſtum, ſiue quia latet an iuſtum ſit, ſiue quia non delectat.* Nullus eſt enim quem lateat, aut quem non delectet quod iuſtum eſt, ſaltem quantum ſufficit ad fugiendum peccatum. Quare Auguſtinus dum peccata omnia vel ad ignorantiam reuocat, vel ad delectationis defectum, alienas planè imò falſas peccatorum cauſas recenſet. Nihil hîc amplius de illâ commentitiâ orandi gratiâ à me diſputabitur: tantùm dicam neminem pejùs de chriſtianâ religione mereri, quàm eos qui ejuſmodi opiniones Traditionis autoritate planè nudas pro fidei dogmatis venditant, quas ipſi nec ab argumentis validiſſimis quibus impugnantur, imò nec à riſu quo iure excipiuntur, defendere valeant.

ARTICVLVS XI.

De Concilij Tridentini circa præceptorum poſſibilitatem mente, non vna ſed triplex Catholicorum Theologorum opinio.

NOn aliud frequentiùs iactauerunt Doctores illi qui propoſitionem Auguſtini & Chryſoſtomi hæreticam pronunciarunt, quàm illam Concilio Tridentino aduerſari, & ab ipſo ſeſſione 6. c. 11. his verbis eſſe damnatam: *Deus impoſſibilia non iubet, ſed iubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis & adiuuat vt poſſis*. Quàm falsò & immeritò, hîc excutiendum.

Statuendum eſt in primis, non ferendam in priuatis Theologis temeritatem eſſe, aliquam Conciliorum ſanctionem, de cuius ſenſu variæ ſint apud Theologos opiniones, ita ſuo iure ad certum ſenſum alligare, ut hæreticos habeant eos omnes qui illam aliter interpretentur. Poſſunt illi qui-

dem ſi quo valeant acumine canonum ſententiam indagare, poſſunt rationibus conuincere verùm ſe illorum mentem aſſecutos: at illum ſenſum toti Eccleſiæ fide tenendum imponere ſine manifeſtâ iniuriâ & tyrannide non poſſunt.

Hoc poſito Tridentinam illam ſententiam tripliciter à catholicis Theologis acceptam reperio.

Primò illam de ſufficiente gratiâ & poſſibilitate Thomiſticâ intelligendam eſſe docet Aluarez diſp. 71. n. 6. Ita ex illius Theologi mente, quem plerique ex S. Thomæ Scholâ ſequuntur, hoc definiuit Concilium: Iuſtis numquam deeſſe poſſibilitatem illam ſufficientem, quæ auxilii vberioris & efficacis neceſſitatem non excludat.

Secunda interpretatio eſt eorum Moliniſtarum, qui gratiam agendi non ſemper adeſſe fatentur, ſiue illam efficacem eſſe velint, ſiue nolint. Illi Concilium ſic accipiunt quaſi definierit, ſemper in iuſtorum eſſe poteſtate (& quidem Molinianâ, quæ omnia complectatur ad agendum neceſſaria) vt Dei mandatis pareant; vel enim hoc eos proximè poſſe per gratiam agendi, vel ſaltem remotè per gratiam orandi.

Huic adiungenda eſt alia veterum Moliniſtarum interpretatio. Qui gratiam agendi numquam deeſſe volunt, idque à Concilio definitum illis verbis: *Et adiuuat vt poßis.* Quamquam non video quo pacto illorum ſententia conſiſtere poſſit cum iſtis Concilij verbis: *Et petere quod non poſſis.* Nam ſi ſemper adeſt illa poteſtas, falſum eſt nos à Deo petere quod non poſſumus. Sed tamen quia vtraque ſententia in eo conuenit, quòd gratiam quamdam ſufficientem & Molinianam à Concilio ſignificatam velit, non incommodè ambæ conjungentur vt conjunctim quoque repellantur.

Tertia interpretatio eſt Bellarmini & Eſtij, qui hoc tantùm definitum à Concilio aduerſus hæreticos contendunt, præcepta Dei à juſtis obſeruari poſſe, imò ſemper obſeruari, dum in juſtitiâ perſeuerant, adeóque non eſſe impoſſibilia ſimpliciter. Quod ex aduerſo Lutheranorum errori opponitur, qui omnibus juſtis etiam dùm Spiritu Dei aguntur, Dei mandata impoſſibilia eſſe ſentiebant; quia concupiſcentiæ veneno ſingulas illorum actiones vitiari credebant.

Sic intellectum à Bellarmino Concilium Tridentinum latè in ſecundo Apologetico probauimus. Et quoniam iis quæ protulimus teſtimoniis nullus ex Cenſoribus reſpondere tentauit, nihil hîc attinet vel repetere, vel operoſiùs confirmare quod inuictè jam comprobatum aduerſarij ſi non voce, at certè ſilentio ſuo confeſſi ſunt.

Eodem modo & ſanctos Patres & Concilium Tridentinum interpretatus eſt Eſtius, magnum Duacenſis Academiæ imò totius Belgij lumen. Is enim in 3. ſent. diſt. 27. §. 6. multis probat nihil homini impoſſibile præcipi. Ac primò hæreticorum errorem ſic exponit: *Quæ quæſtio*, inquit, *eò diligentiùs tractanda eſt, quò magis circa eam hodie à ſectariis erratur, docentibus neminem poſſe in hoc corruptionis ſtatu legem Dei implere, ac neminem operatione virtutum iuſtum eſſe coram Deo.*

Quo ſenſu autem nihil homini impoſſibile præcipiat Deus, his verbis explicat: *Dicimus autem impoßibile, non quod homo proprijs naturæ viribus facere nequit, quomodo ſine dubio impoßibilia ſunt homini præcepta Dei, quem-*

admodum oſtendimus ad diſt. 26. lib. 2. ſed quòd ſecundum modum gratiæ quam in hâc vitâ iuſtificatis communicat Deus fieri ab homine non poteſt. Talem enim impoſſibilitatem præceptorum Dei, contra doctrinam catholicam, defendunt huius temporis hæretici.

At quibus locis hunc hæreticorum errorem reuincit Eſtius? Non aliis ferè quàm Auguſtini teſtimoniis, quibus Caluinianos & Lutheranos tantò „ antè damnatos eſſe contendit. Quos (hæreticos) poſt Scripturam, inquit „ ille, maximè refellit autoritas Auguſtini compluribus locis. Nam lib. 2. „ Retr. c. 10. proferens ex lib. 1. de gen. contra Manich. c. 3. verba quæ- „ dam, quibus dixerat *poſſe omnes homines præcepta Dei implere ſi velint*, om- „ nino verum id eſſe confirmat: *ſed*, inquit, *præparatur voluntas à Domino*, „ *& tantùm augetur munere charitatis vt poſſint.* Et lib. de grat. & lib. arb. per „ gratiam fieri dicit, *vt bona voluntas augeatur, & tam magna fiat, vt poſſit* „ *implere diuina præcepta.* Vnde proximo capite approbat illud quod catho- „ licis obijciebant Pelagiani: *Non iuberet Deus quod ſciret non poſſe ab homi-* „ *ne fieri.* Deinde percurrit alia vulgaria Auguſtini teſtimonia ex libro de nat. & gra. ex opere in pſal. & ex variis ſermonibus, quibus expoſitis ſubiungit: *Ideò porro eam ſententiam, quâ dicitur impoſſibile aliquid à Deo præceptum, Pelagiani catholicis odiosè impingebant, & catholici ſtudiosè à ſe repellebant, quòd ea ad hæreſim Manichæorum pertineret, ponentium hominem propter naturam malam ex quâ compoſitus eſſet, non poſſe peccatum vitare. Hoc autem ita damnant catholici, vt non tantùm ex malo principio, cuiuſmodi reuerâ nullum eſt, verùm etiam ex corruptione naturæ factâ per Adam negent homini ſimpliciter impoſſibile eſſe, vt Dei legem impleat; quod enim naturæ & legi impoſſibile eſt, poſſibile facit*, IMO ET PRAESTAT, *vt proximo capite oſtendetur*, GRATIA DEI *per Chriſtum.*

Illam verò poſſibilitatem præceptorum cum effectu coniunctam hæreticis oppoſitam à Tridentino Concilio definitam vult: *Huius, inquit, dogmatis definitionem & claram explicationem videre licet in ſynodo Tridentina ſeſſ. 6. c. 11. & c. 18.*

Obiter hîc duo animaduertas velim. Primum eodem planè modo ab Eſtio quàm à nobis accipi Patrum loca de poſſibilitate præceptorum: Ideoque ex ipſo mandata Dei negari à Patribus impoſſibilia, quia non ſunt ſimpliciter impoſſibilia, ſed per gratiam impleri poſſunt, imò & implentur. Propterea autem mandata dici poſſibilia; quia ſemper adeſt gratia ad non peccandum neceſſaria, alieniſſimum eſt ab Eſtij mente, vt vel hoc vno loco ſatis perſpici poteſt. *Obijcies*, inquit diſt. 26. §. 41. *auxilium illud* (quo videlicet vno impleri præcepta poſſe ſuperiùs definit) *non eſſe in poteſtate hominis præſertim eius qui de gratiâ Dei nihil vnquam audiuit, ſed tantùm ducitur lumine rationis humanæ, & proinde totius legis obſeruationem tali homini eſſe ſimpliciter impoſſibilem.* Quid ad hoc Eſtius? Quidam, inquit, *reſpondent nullum eſſe hominem cui non ſemper adſit obuium & paratum à Deo auxilium gratiæ, per quam poſſit totam legem ſeruare & vitare peccata, modò velit, vt poteſt, eo auxilio vti per liberum ſuum arbitrium. Sed hæc reſponſio neque ſcripturis ſacris, neque doctrinæ ſanctorum Patrum conſonat, neque cum efficaci operatione Dei conſiſtit: ac neque Auguſtinus tametſi vehementer hoc argumento preſſus, à Pelagianis vnquam iſtiuſmodi reſponſionem adhibuit, quod ſpecialiter obſer-*

nare eſt in toto libro de perfectione iuſtitiæ, vt alia eius loca, quibus contrarium docet, taceamus.

Secundo loco aduerti poteſt, quàm infirmo nitantur argumento, qui nolunt ſententias Patrum de poſſibilitate præceptorum ſumi in ſenſu Caluinianis oppoſito, & hujus rei præclaram illam afferunt rationem: *quia*, inquiunt, *ſanctus Auguſtinus nihil cogitauit de Calvino.* Quaſi verò damnari error non poſſit, antequam defenſores habuerit? Quaſi Auguſtinus non omnes penè hæreſes, quæ poſt ipſum exortæ ſunt, in ſcriptis ſuis antè confutarit? Quaſi non ille Caluinum in quæſtione de Eccleſiâ validiſſimè fregerit, quamuis de eo numquam cogitarit? Stabilita enim veritas non modò præſentibus erroribus aduerſatur, ſed etiam futuris, id agente Spiritu veritatis, qui Patribus ſcribentibus affuit, vt in illorum ſcriptis extet quidquid ad futuras hæreſes coarguendas neceſſe eſt. Verum eſt igitur Auguſtinum non cogitaſſe de Caluino, falſum eſt tamen impoſſibilitatem præceptorum non ab eo damnatam in Caluiniano ſenſu. Cogitauit ille quidem de ſolis Manichæis, qui præcepta Dei ideò obſeruatu impoſſibilia dicebant, quia naturale peccandi principium hominibus inerat: ſed dum hos refelleret, docuit præcepta Dei nullâ ex causâ ita eſſe impoſſibilia, vt gratiâ adjuuante impleri non poſſint, adeòque illa ab omnibus piis impleri.

Demiror verò eos qui in egregiâ illâ ratione ſibi placent, non animaduertere pugnantia ſe loqui. Nam ſi Caluinianum ſenſum non damnatum eſſe ab Auguſtino volunt, quia de Caluino non cogitauit, quomodò iidem hís Auguſtini verbis quorumdam huius temporis Theologorum ſenſum contendunt eſſe damnatum? Non enim magis, credo, de illis Auguſtinus, quàm de Caluino cogitauit.

ARTICVLVS XII.

Aluareſianus ſenſus nihil officit controuerſæ propoſitioni. Reiicitur tamen vt alienus, Moliniſticus autem ut falſus.

QVemadmodum Aluareſiana de Gratiâ ſufficiente doctrina nihil omninò iſtam de quâ nunc agitur propoſitionem labefactat, ſed potiùs confirmat, vt latè anteà demonſtrauimus; ſic illa explicatio, quam Tridentino decreto ſubijcit, omninò cauſæ noſtræ nihil obeſt. Contendit enim poſſibilitatem præceptorum Thomiſtico ſenſu à Concilio Tridentino definitam; ſed eam nos libenter in juſtis admittimus, adeòque in ipſo Petro, qui juſtus fuit ante caſum. Vult ille quidem poſſibilitatem illam ſemper conferri per gratiam actualem, nos gratiam actualem tantùm volentibus & conantibus concedimus, nec omnes velle & conari arbitramur. Verum de gratiæ naturâ, quâ poſſibilitas confertur, nihil habet Concilium, nec tam abſurdus fuit Aluarez vt id vellet à Concilio hoc loco ſancitum.

Ergo ſi hujus Theologi explicationem ſequi me profitear, vltrà progredi aduerſarij non poterunt: niſi fortè mecum & illum & totam ſancti Thomæ ſcholam hæreſeos ream peragere inſtituant. Verùm diffiteri non

poſſum, minus illam mihi arridere, non quòd quidquam falſi contineat, ſed quia à Concilij mente alienior videtur. Nam cùm hoc loco Tridentini Patres Caluinum & Lutherum damnare propoſuerint, ſi ſolam poſſibilitatem Thomiſticam, quæ ſuo effectu in perpetuum carere poteſt, ſanciuerunt, intactum videntur illorum hæreticorum errorem reliquiſſe. Fieri enim poſſet, vt omnes juſti poſſibilitatem Thomiſticam haberent, nec vllus tamen mandatis Dei obtemperaret, ſi nulli eorum gratiam efficacem à Deo acciperent.

Sequitur Moliniana explicatio, quæ ex Concilio hoc dogma elicit, ſemper juſtis adeſſe gratiam actualem, quâ reipsâ & effectiuè mandata Dei poſſint obſeruare.

Libenter hîc primò ab aduerſariis quæſierim, vtrum hanc explicationem Concilij Tridentini de fide eſſe cenſeant. Si dixerint; jam apertè Thomiſtas omnes, quibus illa minimè probatur, imò erronea judicatur, hæreticos faciunt. Si negent, quæro quid rationis & æquitatis habeat propoſitionem Epiſtolæ meæ propterea hæreſeos damnare, quòd Tridentino Concilio aduerſetur eo ſenſu accepto quem de fide non eſſe fateantur.

Deinde vel definitum à Concilio volunt, omnibus juſtis immediatam agendi gratiam ſemper adeſſe, vel diſiunctim aut agendi gratiam aut ſaltem orandi quâ impetretur. Si primum ſtatuant, manifeſtè repugnant Concilij verbis, quibus monentur juſti petere quod non poſſint. Ex quo inuictè probatur quædam illos non poſſe, ac proinde non ſemper agendi gratiam præſto eſſe: vt quid enim orarent, vt acciperent quod jam accepiſſent. Sin autem à Concilio Tridentino definitum dicant, omnibus juſtis vel agendi gratiam adeſſe, vel ſaltem orandi, cogitent quæſo quantam abſurditatem adſcribant ſacratiſſimæ Synodo, quæ nobis fidem tam obſcuris & alienis metaphoris expoſuerit. Quis enim ſanæ mentis hanc ſententiam: Deus omnibus juſtis dat vel gratiam actualem agendi & obſeruandi præceptum, vel ſaltem gratiam orandi, ſic expreſſerit: *Deus iubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adiuuat vt poſſis.* Illis enim verbis: *adiuuat vt poſſis*, planum eſt ſignificari eam gratiam quæ impetratur orando, id eſt agendi gratiam. At illa orandi ſemper præſens gratia vnde eruetur? Erit ne qui contendat, duas illas propoſitiones: *Deus iubendo monet petere quod non poſſis*: & *Deus iubendo dat gratiam petendi quod non poſſis*: eundem planè ſenſum habere? Quod per ſe abſurdum, ideò omnem abſurditatem ſuperat, quòd qui id exiſtimet, illarum propoſitionum ſynonimiam & æquivalentiam non modò veram eſſe & certam, ſed etiam ad fidem pertinere contendere debeat: adeóque præclarum illum canonem ſancire: *Si quis dixerit alium eſſe ſenſum iſtius propoſitionis*: DEVS IVBENDO MONET PETERE QVOD NON POSSIS: *quàm illius*: DEVS IVBENDO DAT GRATIAM VT PETAS QVOD NON POSSIS, *anathema ſit.*

Poſtremò ſi hæc Moliniana Concilii Tridentini explicatio neceſſariò eſſet admittenda, ſequeretur Concilium Tridentinum à maximâ Eccleſiæ parte reiectum eſſe, imò ne ipſos quidem Tridentinos Patres id ſenſiſſe quod definierunt. Certum eſt enim ante & poſt exortum Molinam grauiſſimos Eccleſiæ Theologos ſancti Thomæ de gratiâ efficaci doctrinam amplexos, à quibus illam interpretationem improbari neceſſe eſt. Quod

argumentum eò grauius videri debet, quod ex hiſtoriâ conſtat numquam Concilij Tridentini mentem fuiſſe, vigentes hoc tempore inter catholicos damnare ſententias, imò Marcellum Ceruinum hæc ipſa de gratiâ decreta variè ſentientibus Theologis, antequam confirmarentur, permiſiſſe vt ex ijs detraherent quidquid auerſum putarent ſententiæ ſuæ. Sapienter enim ſacroſancta Synodus de catholicorum controuerſijs pronunciare alienum ab his temporibus eſſe judicavit, & antiquam aduerſus hæreticos fidem retinere ſatis habuit. Eccui ergo veriſimile fiet, his de gratia decretis, quæ Thomiſtis qui multi aderant, permiſſa ſunt, ipſam Thomiſtarum doctrinam eſſe damnatam.

ARTICVLVS XIII.

Bellarmini & Eſtij interpretatio quatuor rationibus confirmatur.

CONFVTATIS alijs, Bellarmini & Eſtij interpretatio ſatis confirmata videri poteſt. Ne tamen ſola alienarum explanationum rejectione niti videatur, quibuſdam hîc rationibus oſtendendum eſt, quam illam meritò & Aluareſianæ & Moliniſticæ ante tulerimus.

I. Significat Tridentinum Concilium damnatam ſe jam à Patribus ſententiam damnare. *Nemo*, inquit, *temerariâ illâ & à Patribus damnatâ voce vtatur.* Imò decreti ſui verba mutuatur ex Auguſtino: *Deus impoſſibilia non iubet, ſed iubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.* Non igitur exiſtimandum eſt, aliam præceptorum impoſſibilitatem à Concilio Tridentino damnatam, aliam à Patribus. Et quod grauius eſt, eamdem ſententiam & eadem verba à Concilio ex Auguſtino deſcripta, alium in Auguſtino ſenſum habere, alium in Concilio. Sed vt oſtendimus, hæc verba in Auguſtino nihil aliud ſignificant, niſi mandata Dei non eſſe abſolutè & ſimpliciter impoſſibilia ſenſu Manicheorum, quia poſſunt impleri per gratiam efficacem: non igitur alia iſtorum verborum mens eſt in Concilio Tridentino.

Hoc ſolùm ſupra Auguſtinum addit Concilium, quod non modò mandata Dei eſſe poſſibilia dicit, ſi detur gratia efficax; ſed illam gratiam affirmat aliquando conferri: *Et adiuuat*, inquit, *vt poſſis*: dixi aliquando, non ſemper, quia patet ex Concilio gratiam illam quæ his ſignificatur verbis: *Et adiuuat vt poſſis*: non ſemper dari, nec omnibus, ſed tantùm petentibus. Quod non omnes facere palam eſt. *Iubendo*, inquit, *monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adiuuat vt poſſis.*

II. Germana illa & vera Concilij explicatio habenda eſt, quæ directè & præcisè illum damnat errorem, de quo in Concilio agebatur, & nihil præterea. Nam, ut anteà notavimus, non fuit Concilio propoſitum novas mouere quæſtiones, nec controuerſias catholicorum diſceptare; ſed tantùm Hæreticorum, Lutheranorum, Caluiniſtarum, & Pelagianorum hæreſes à catholicâ fide ſejungere. Sed illa nota tantùm Bellarmini & Eſtij interpretationi convenit, nec in Aluareſianam aut Molinianam cadit. Quid igitur mirum ſi huic illæ à nobis poſthabentur?

 430

Non cadit, inquam, in Aluareſianam; quia vt jam diximus, hæreticorum errorem ne attingit quidem. Nec diſſimili vitio Moliniana explicatio, ſed in contrariam partem tenetur. Id enim à Concilio ſtatuit definitum, quod in Concilio ne quidem tractatum eſt. Numqnam enim in Tridentina Synodo quæſitum, an alicui juſto gratia nonnumquam deeſſet; ſiue an mandata Dei impoſſibilia eſſent non habentibus gratiam: ſed illud ſolùm, vtrum juſtis gratiâ inſtructis eſſent impoſſibilia, quod aſſerebant hæretici. Vnde in Canone 18. nominatim addit: *Homini iuſtificato & ſub gratiâ conſtituto.* Quod Eccleſiaſticâ loquendi conſuetudine ſignificat hominem ſub actuali Spiritus ſancti motione conſtitutum. Si quidem eſſe ſub gratia, & eſſe ſub lege, opponuntur apud Auguſtinum. Eſſe ſub lege, excludit poteſtatem proximam implendæ legis: eſſe ſub gratia, illam includit ab actuali gratia profectam. Vnde de eo qui ſub lege eſt, diſertè ait ſer. 18. de diuerſ. *Qui ſub lege eſt, legem implere non poteſt. Qui autem ſub gratiâ eſt*, vt ibidem ſubdit, *non ſub lege*, IPSE IMPLET LEGEM. *Quia non eſt ei pondus, ſed decus: nec timenti tormentum, ſed amanti ornamentum: Spiritu enim dilectionis accenſus eſt.* Et de ſpir. & litt. c. 19. *Illa lex ſine adiuuante ſpiritu procul dubio littera eſt occidens. Cùm verò adeſt viuificans ſpiritus, hoc ipſum intus inſcriptum facit diligi, quod foris poſitum lex faciebat timeri.*

Non igitur veriſimile, imò planè falſum eſt, id definiſſe Concilium, quod ne in diſputationem quidem adductum erat, atque ita definiviſſe vt omnium Patrum ſententias damnaret. At verò Bellarmini & Eſtij interpretatio hæreticorum errorem, poſſibilitatem præceptorum in hac vitâ cum quâlibet gratiâ negantium, directè petit, & præciſè condemnat nec alienas ac dubias quæſtiones attingit. Neutro igitur vitio laborat, quo ſuperiores duæ.

III. Quæ Concilij interpretatio certam & conſtantem inter catholicos omnes ſententiam complectitur, ea meritò præfertur ijs quæ dubiam & minimè in totâ Eccleſiâ receptam continent. Alienum enim à Tridentinæ Synodi dignitate eſſe videtur, vt aliquid definiuerit, de quo non omnes catholici inter ſe conſentiant. De Thomiſticâ verò poſſibilitate quam hoc loco à Concilio definitam contendit Aluarez, Moliniſtæ planè diſſentiunt, & eam in ſcriptis ſuis paſſim ineptiæ accuſant. Rurſus Moliniſticam poſſibilitatem quæ nihil aliud requirit ad agendum penitus Thomiſtæ reijciunt. Neutram igitur hoc loco à Concilio ſancitam dicere præſtat. At illud in Bellarmini interpretatione vitij non eſt; quam enim ſententiam Concilio tribuit, de eâ omnes omninò catholici idem ſentiunt, ſolis hæreticis aduerſantibus. Quis enim non profitetur *mandata Dei per gratiam eſſe poſſibilia.*

IV. Poſtrema ratio, eáque omnium grauiſſima, ex illâ regulâ petitur, ad omnium ſcriptorum maximéque ſacrorum mentem intelligendam opportuniſſimâ, ſcilicet non ex vno quodam loco ſententiam ſcriptoris inueſtigandam, ſed ex omnium locorum ad eam rem pertinentium conſenſione, quod maximè in Conciliorum decretis locum habet, in quibus cùm vnum ſpiritum loqui credamus, nullam vtique in illa ſenſuum varietatem & diſcrepantiam conferre ſine flagitio poſſumus. Quare verus & legitimus ſenſus hanc habere notam debet, vt cum omnibus Concilii locis conſen-

tiat. Ad cujuſlibet autem ſenſus falſitatem demonſtrandam ſufficit, vt cum aliquo Concilij loco pugnet.

Hoc conſtituto facilè demonſtratur, Moliniſticum ſenſum de gratiâ ſemper præſente aduerſari multis Concilij locis. Repugnat enim primùm doctrinæ Concilij de perſeuerantiâ. Nam ſi ea gratia quæ nihil aliud requirat, ſemper homini, vt illi volunt, præſto eſt, falſum eſſet quod Concilium ait: *Nemmem ſibi quidquam abſolutâ certitudine de perſeuerantiâ ſuâ ſibi polliceri poſſe.* Quid enim temeritatis eſt de eo quod in ſuâ quiſque poteſtate ſemper futurum eſſe fide tenet, aliquid ſibi abſolutâ certitudine polliceri?

Repugnat etiam Canoni 22. *Si quis dixerit iuſtificatum vel ſine ſpeciali auxilio Dei in acceptâ iuſtitiâ perſeuerare poſſe, vel cum eo non poſſe, anathema ſit.* Nam cùm auxilium ad non peccandum, idem ſit quod auxilium ad perſeuerandum, quia perſeuerat ille qui non peccat, ſi auxilium illud Molinianum ad non peccandum omnibus præſto eſt, falsò auxilium perſeuerantiæ ſpeciale vocatur: non enim ſpeciale eſt quod omnibus datur.

Deinde quemadmodum ex eo quod Concilium ſtatuit, cum auxilio perſeuerantiæ perſeuerari poſſe, rectè concluditur, gratiam illam non ſemper abeſſe, ne de eâ hypotheſi loquatur Concilium quæ numquam contigerit; Cur ſimiliter ex eo quod Concilium ſtatuit, ſine perſeuerandi auxilio perſeuerari non poſſe, non colligatur illud auxilium non ſemper adeſſe, ne fruſtra de hypotheſi impoſſibili Concilium ſanctiones ediderit? Nam ſi nullum eſſe credidit cui deeſſet illud auxilium ad non peccandum ſiue ad perſeuerandum, quantò clariùs ita Canonem expreſſiſſet: ſi quis dixerit auxilium ad perſeuerandum alicui iuſtificato deeſſe, anathema ſit.

Repugnat denique rationi quam ſubjungit Concilium poſt illa verba: *Deus impoſſibilia non iubet, ſed iubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.... qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt; qui autem diligunt eum, vt ipſemet teſtatur, ſeruant ſermones eius, quod vtique cum diuino auxilio præſtare poſſunt.* Hâc enim ratione prorſus ineptè probatur gratiam ſemper adeſſe. At ex illâ Concilij ratione mirificè confirmatur Bellarmini expoſitio. Nam ſi filij Dei Chriſtum diligunt, ſi qui Chriſtum diligunt ſeruant mandata, ſi mandata non ſeruantur ſine gratiâ, ſequitur falſum & hæreticum eſſe quod Caluiniſtæ docent: Præcepta à nemine obſervari etiam cum gratiâ. Seruantur enim ab omnibus qui Chriſtum diligunt, diligunt autem Chriſtum omnes filij Dei, dum filij Dei ſunt.

Ex his omnibus liquidò pernoſci poteſt, quàm immeritò Cenſores hunc Concilij Tridentini locum propoſitioni controuerſæ aduersâ fronte oppoſitum paſſim venditauerint. Oſtendimus enim illum quem afferunt ſenſum etiam ipſorum judicio nonniſi probabilem eſſe, cùm à Thomiſtis improbetur, & erroneus judicetur, quos illi non damnant. Oſtendimus ne probabilem quidem eſſe, quia planè falſus, & à mente Concilij alienus eſt.

Denique etiamſi verus eſſet, ſua tamen propoſitioni veritas maneret, quæ nihil aliud aſſerit, niſi gratiam vincendæ tentationis ſiue agendi aliquando deeſſe, de gratiâ orandi nihil affirmat aut negat. At verò quidquid tandem de gratiâ illâ orandi ineptis conſecutionibus ex Concilij verbis eliciant, plurimi certè ex ipſis non negabunt, ſemper præſentem agendi gratiam his verbis damnatam eſſe: *Iubet Deum petere quod non poſſis* ex quo

 431

ſequitur aliqua non poſſe homines cùm iubentur, ac proinde falſum eſſe quod pro fidei articulo toti Eccleſiæ obtrudit Annatus: *Eum qui liberè tranſgreditur præceptum, habere ſemper proximam & expeditam eius obſeruandi poteſtatem*: non enim habet illam quam precibus impetrare neglexit. Et contrà verum eſſe, quod vnum docet Epiſtolæ propoſitio: *Gratiam illam quâ immediatè tentationes vinci poſſunt, quibuſdam iuſtis aliquando deeſſe.*

Hactenus de Concilij ſenſu, ex quo Conſtitutionis Innocentij X. intelligentia pendet ipſis aduerſarijs fatentibus, qui illa ipſius verba, *antè damnatam declaramus*, ad Concilium Tridentinum referunt. Sed quoniam de hoc argumento plura in Apologeticis iam diximus, ea hoc loco iterare ſuperfluum eſt. Tantùm monebo, quod alibi dictum eſt, quocumque demum modo exponatur illa Conſtitutio, non poſſe ex eâ elici niſi gratiam ſufficientem Thomiſticam, idque reſpectu volentium & conantium, quibus eam libenter concedimus. Vt verò nec volentibus nec conantibus tribuatur manifeſta in re pugna eſt. Nec ineptius quidquam cogitari poteſt, quàm ſi quis ex eâ propoſitione: *Iuſtis volentibus & conantibus non deeſt gratia ſufficiens Thomiſtico ſenſu*: duas illas deriuet planè diuerſas & alienas: *Iuſtis nec volentibus nec conantibus adeſt gratia ſufficiens*. Quod contradictione implicatur: vel: *Iuſti omnes volunt atque conantur*, quod à ſenſu communi, imò à fide penitus abhorret.

Falſum eſt ergo hominibus iuſtis volentibus & conantibus aliqua Dei præcepta eſſe impoſſibilia ſecundum præſentes vires, & deeſſe illis gratiam excitantem & ſufficientem Thomiſtico ſenſu, quâ poſſibilia fiant eâ poteſtate quæ non complectatur omnia ad agendum neceſſaria. Et qui hoc damnatum à Summo Pontifice velit, aduerſus illum minimè pugnabimus.

Falſum eſt item, iuſtis volentibus & conantibus deeſſe gratiam actualem: ſed nihilominus verum, catholicum, & orthodoxum eſt, omnibuſque generatim Thomiſtis probatum, quoſdam iuſtos per gratiam excitantem & ſufficientem conantes & volentes imperfectè, id eſt ei non plenè conſentientes, non habere eam poteſtatem implendi mandata, quæ complectatur omnia ad agendum neceſſaria, & carere efficaci gratiâ quæ vna talem poſſibilitatē affert.

Verùm eſt item ignorantibus, nec volentibus, nec conantibus implere mandata, deeſſe cognitionem, voluntatem, conatum, id eſt gratiam actualem. In quibus duobus capitibus quamuis tota quæſtio reſideat, nemo tamen Cenſorum audeat alterutrum erroris arguere.

ARTICVLVS XIV.

Totius operis concluſio, in qua turbarum iſtarum origo, & intoleranda Cenſuræ iniquitas paucis aperitur.

HABENT eruditi Theologi, quorum ſcripta ad me perlata ſunt, meam de tota hac controuerſia ſententiam ſincerè & ideò enucleatè explicatam: verùm non ſatis ipſe totum illis animum meum aperirem, niſi de miſerrimâ horum temporum conditione apud ipſos liberè conquererer.

Diu eſt cum Molinæ ſequacibus Auguſtini doctrinam inuadentibus ne-

ceſſariò reſiſtimus. Sed quamquam odioſa illa pugnandi neceſſitas eſſet adverſus homines factione validos, erat tamen ideò tolerabilis, quòd interim ex ipsâ contentione grauiſſimis quæſtionibus lux afferebatur. Nunc verò eorum fautores alio poſt aliud munimento depulſi, eò rem redegerunt, vt planè neſciam quæ res agatur. Incredibile videatur, & tamen verum eſt, penitus mihi ignotum eſſe, quid in eâ propoſitione quam tot horrendis notis inuſſerunt, communi eorum judicio reprehenſum ſit. Sed illud adhuc incredibilius, nec minùs tamen certum, ipſos accuſatores meos, ipſos Cenſores, ipſos totius factionis duces quid in commune accuſauerint, quid damnauerint penitus neſcire; vt hæc mira planè & ante hunc diem inaudita judicij forma fuerit, in quâ accuſatores quid ipſi objecerint neſciant, reus quid ſibi objectum ſit ignoret: denique quid judicatum ſit, à judicibus, à reo, ab omnibus pariter ignoretur. Id quoniam ad oſtendendam Cenſuræ iniquitatem mirificè pertinet, paucis hoc loco declarandum.

Animaduertendum eſt enim aduerſarios meos etſi in odio mei & maleuolentiâ conſentiant, non minùs tamen à ſe inuicem quàm à me diſſidere, non modò in aliis quæſtionibus, ſed in eâ ipsâ quæ nunc agitur controuerſiâ, & in ipſo controuerſæ propoſitionis ſenſu. Quidam illorum, & quidem præcipui duces, Moliniſticis partibus jam diu conjuncti, id vnum in propoſitione meâ reprehendunt, quòd gratiam ſufficientem Molinianam ſemper adeſſe omnibus juſtis in tentatione poſitis neget ſiue ad agendum, ſiue ſaltem ad orandum; omnia enim ſua conſilia conferunt ad gratiæ efficacis neceſſitatem euertendam. Puduit tamen illos hoc præ ſe ferre, & ideò ad putidam de præceptorum impoſſibilitate calumniam in ſententiâ ſuâ confugerunt.

Alij verò qui Thomiſtæ haberi volunt, gratiam Molinianam omnino repudiant; aliam aſtruunt actualem quidem, ſed quæ illo ſemper careat effectu, comparatione cujus dicitur ſufficiens, niſi Deus illi gratiam efficacem adjungat. Hâc tamen ſufficiente gratiâ conferri volunt proximam & completam agendi poteſtatem, in quo ſe putant à me diuerſos. Verùm ipſis primùm de gratiâ actuali ſemper præſente multi reſiſtunt, qui ad certos pietatis actus ſolam gratiam habitualem ſufficere arbitrantur; repugnant alij, qui ſufficere aiunt, gratiam actualem aliquando in aliquo veniali peccato multò antè commiſſo præſto fuiſſe.

De potentiâ proximâ ipſi Moliniſtæ, non illi veteres & horridi, ſed hi noui & temperati cum Thomiſtis illis non conſentiunt; nam ſine efficaci gratiâ, quam ad operandum neceſſariam ſtatuunt, negant proximam operandi potentiam haberi, licet ex ipſorum ſententiâ per gratiam ſufficientem habeatur orandi integra & plena facultas.

Ergò cùm de ſenſu damnando conuenire non poſſent, licet de damnatione præcipiti factionis impetu conſenſiſſent, illa fuit neceſſariò ineunda via quam ingreſſi ſunt, vt propoſitionem nullo expreſſo ſenſu damnarent; vt ſic ſuam quiſque ſententiam intactam eſſe priuatim contenderet, in me vnum fucatæ conſenſionis obtentu impetum vniuerſi facerent. Neceſſarium quidem ipſis iſtud conſilium fuit, miſerum tamen illud, ne dicam ridiculum. Quid enim magis Cenſuram in omnium contemptum atque ludibrium poſſit adducere, quàm ſi illud percrebreſcat, de damna-

432

tæ propoſitionis ſenſu inter ipſos Cenſores non conſtare, nullamque proferri poſſe qui non vel mihi per ſummam calumniam affingatur, vel ipſis Cenſoribus probetur, aut in ſuis ſodalibus omnis erroris expers judicetur.

Omnis error, omnis falſitas ideò falſitas & error eſt, quia veritati adverſatur; nec certa falſitas aut error eſſe poteſt, vbi de veritate oppoſitâ errori non conſtat. Vniuersè id in omnibus verum, multoque magis in ipſâ fide. Neque enim hæreticum aliquid judicari poteſt, niſi veritatem aliquam oppugnet quam fide teneamus, & quia in fidei capitibus debent omnes catholici conuenire, debent etiam de iis ſententiis conſentire, quibus hæreſes aduerſantur. Diuinitatem Filij oppugnauit Arius; de diuinitate Filij tota Eccleſia conſentit. Negat in Euchariſtiâ verum Chriſti corpus adeſſe Caluinus; in Euchariſtiâ Chriſtum totum verè, realiter, & ſubſtantialiter contineri tota Eccleſia confitetur. Dicant nunc quæſo noſtri Cenſores, quænam ſit illa catholica veritas propoſitioni meæ oppoſita, quam ipſe negem, de quâ tamen non dicam vniuerſi catholici, ſed ipſi inter ſe Cenſores vniuerſi conueniant.

An illam afferent: Poſſibilia eſſe ſemper omnibus juſtis mandata? Quaſi verò hoc à me negatum ſit. De poſſibilitatis naturâ quæſtio eſt. Molinianam illam, quæ nihil aliud requirit vt in actum prodeat, numquam admittam; ſed plurimi ex ipſis non admittunt. Thomiſticam alij ex ipſis irrident, alij probant; ipſe & probo & admitto, nec vmquam fateri recuſabo, ſic omnes juſtos mandata ſemper obſeruare poſſe, etiam cùm deeſt gratia efficax, quemadmodum homines viſu præditi in tenebris videre poſſunt ob internam videndi potentiam. Id verò vel ipſis fatentibus ſufficit; & quidam ex illis, quos deoſculantur & probant quia Cenſuræ ſubſcripſerunt, ita poſſibilitatem præceptorum etiam poſt Cenſuram gratulantibus aut certè ferentibus Moliniſtis explicarunt.

An illud cauſabuntur, gratiam ſufficientem actualem quæ ſemper in omnibus tentationibus præſto ſit, eſſe de fide? At illud multi ex ipſis non credunt, qui ſufficere aiunt gratiam habitualem ad certos pietatis actus; multi etiam irrident, nec illud vmquam pro fidei capite haberi ſinent, in omnibus peccatis & venialibus & mortalibus adeſſe ſemper in animo cognitionem peccati, & deſiderium vitandi illius diuinitus immiſſum, vt nullum jam peccatum ex ignorantiâ, ex errore, ex ſubitâ cupiditate fieri poſſit. Deinde, vt jam dixi, nihil hoc ad propoſitionem meam. Non enim omnem gratiam actualem ſufficientem Thomiſtico ſenſu à Petro amoui, ſed tantum efficacem.

An confugient ad ſuum illud tantopere iactatum potentiæ proximæ nomen; ſed priùs illius æquiuocationem tollant. Molinianam enim eius verbi ſignificationem repudiamus quidem, ſed cum multis ex ipſis Cenſoribus Thomiſticam non aſpernamur; incommodiùs hoc vocabulo expreſſam contendimus.

An illud fidei caput in ſufficientis gratiæ nomine locabunt, quod excitanti gratiæ tribuendum præfractè quidam obtinere nituntur. Primùm ridiculum, in nomine quod nulla Scripturæ autoritas, nullum Eccleſiæ decretum conſecrauit, fidem eſſe poſitam. Deinde ſufficientis gratiæ vocem vſurpent quantùm volunt, non repugnabimus, dum ne nobis ſubil-

lo nomine Molinianum fermentum obtrudatur.

Ita noui planè generis eſt illa hæreſis, illa blaſphemia, quam in me inſectantur: nulli enim catholicæ veritati aduerſatur. Patientur enim credo illud me nec hæreticum nec blaſphemum habere, quod ipſi judices in ſuis vt orthodoxum probant. Et tamen his ſepoſitis, non jam leuis, ſed planè nulla de propoſitionis meæ ſenſu controuerſia eſſe poteſt.

Omnino enim ſic exiſtimo vnam in hâc totâ materiâ ſolidam eſſe controuerſiam, de gratiæ efficacis neceſſitate. De hac qui conueniunt, vix aliter quâm verbis diſſentire poſſunt; cæteræ de actu primo & ſecundo, de potentiâ propinquâ & remotâ, de nomine ac naturâ gratiæ ſufficientis, & leues per ſe, & maximam partem non de re, ſed de nomine ſunt, quas vel omittere omnino conſultiſſimum ſit, aut ſi non omittantur, intra ſcholarum anguſtias placidè diſceptare. Nihil verò indignius fieri poteſt, quàm vt ad illas quæſtiunculas fidei majeſtas detrudatur, & propter illas ſolicitetur Eccleſia, fideliumque concordia dirimatur. Victrix multis in locis volitat hæreſis; magna Europæ parte ſæuit & regnat; bellis, ſeditionibus, omnium vitiorum eluuione catholicus orbis premitur: nos cùm maximè decebat omnes vires ad communes hoſtes propulſandos conuertere, vel precibus ad flectendam Dei miſericordiam incumbere, de actu primo & ſecundo digladiari cogimur. Dum vitalia periclitantur, de vnguibus laboramus. Dum tota religio ab externis & domeſticis hoſtibus oppugnatur, ad metaphyſicas diſputationes pertrahimur.

In me certè nemo iſtorum malorum culpam meritò conferat. Difficultates illas, ad quas nunc aduerſarij mei confugiunt, numquam tractaui, numquam commoui. Cum Patribus ſenſi & locutus ſum; & me in iſtas ſubtilitates immittere à ſimplicitate chriſtiana ſemper alienum duxi. Sexcenties legi apud Patres, ſine gratiâ quâ Deus in nobis & velle & perficere operatur, nihil fieri poſſe: id innoxiè affirmare poſſe credidi poſt tot autores. Incidentium quæſtionum ſpinas nec attigi nec attingendas omnino putaui. Hæc ars, hoc conſilium fuit eorum, qui non aliud labantis exiſtimationis ſuæ præſidium inuenerunt, quàm vt controuerſiam in ſcholaſticarum contentionum dumeta compellerent, ne ſuam in grauiſſimis rebus infirmitatem detegere cogerentur. Hoc conſilio illud ſolertiſſimi homines aſſequi volunt, vt illarum controuerſiarum ſpecie tota Auguſtini doctrina eijciatur ex Academiis Chriſtianis, imò ex orbe Chriſtiano. Id agunt, id moliuntur illarum turbarum incentores Ieſuitæ, & ipſorum gregales, quibus ita reſiſtendum eſt, vt non priùs de illis inanibus controuerſiis litigare ſinantur, quàm de ipſius gratiæ efficacis neceſſitate cum Eccleſiâ conſenſerint. Pòſt ſi libeat de actu primo & ſecundo diſputabitur. Quare quòd illas difficultates tractare ſum aggreſſus, nemo ſic accipiat, quaſi in illis poſitam propoſitionis meæ defenſionem putem. Illius enim veritas prorſus ab iſtis quæſtionibus ſejuncta eſt: ſed cùm paſſim dictitent aliquid me in animo recondere, hanc ipſis calumniandi anſam eripere ſtudeo; ſimul illud in clariſſimos Theologos obſequium plenius fore ſum arbitratus, ſi non modò meam ipſis de gratiâ fidem, ſed omnes etiam opiniones expromerem.

FINIS.